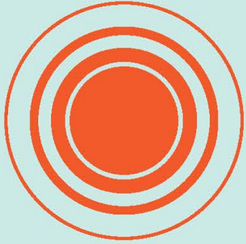
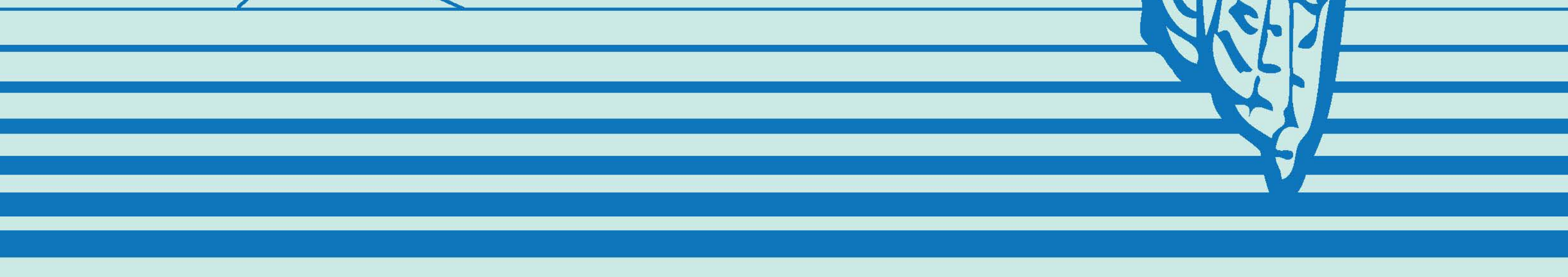
Daniel Defoe

Robinson Crusoe

Daniel
Defoe

Robinson Crusoe

s engleskog preveo
Zvonimir Bulaja

e-Lektire
lektire.skole.hr

e-Lektire

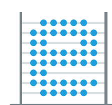

CARNET

e-Škole
USPOSTAVA SUSTAVA RAZVOJA DIGITALNO ZRELIH ŠKOLA
(PILOT PROJEKT)

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Više informacija o EU fondovima možete naći na web stranicama Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije:
www.strukturnifondovi.hr
Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost Hrvatske akademske i istraživačke mreže – CARNET.

Život
i
neobične pustolovine

Robinsona Crusoea

iz Yorka, mornara

Sadržaj

Daniel Defoe

Cripplegate, London, 1660.

– Moorgate, London, 16. travnja 1731.

Daniel Defoe, najznačajniji engleski književnik 18. stoljeća, osnivač modernog engleskog romana, ali i »otac modernog novinarstva« rodio se 1660. godine u Londonu, dakle godine koja se okvirno uzima kao kraj engleske renesanse. Otkriveni su novi kontinenti, znanost je promijenila sliku svijeta (Kopernik) i počela je intenzivna kolonizacija koja je dovela do procvata trgovine.

Točan datum njegova rođenja ne znamo. Znamo da mu je otac bio mesar James Foe. Sa trideset i pet godina Daniel je prezimenu nadodao »De«, što se dodavalo prezimenima tadašnjih aristokrata. Već njegovo rano djetinjstvo obilježili su burni događaji. Kad je imao samo pet godina, u Londonu je epidemija kuge ubila 100.000 ljudi. Dobrovoljci, nazvani »sakupljači« kružili su Londonskim ulicama gurajući kolica i uzvikivali: »Bacite nam vaše mrtvace!«. Godinu dana kasnije izbio je veliki požar koji je do temelja uništio pola Londona. Sreća u nesreći je bila da je vatra »dezinficirala« žarista epidemije i kuga je prestala. Pokazalo se, eto, da i takvi na prvi pogled nesretni događaji imaju i svoju dobru stranu – misao koja će vrlo često prolaziti kroz glavu Robinsona Crusoa na njegovom otoku.

Od trinaeste godine školovao se u Akademiji velečasnog Charlesa Mortona te naučio latinski, grčki, španjolski, francuski, nizozemski i talijanski jezik. Prenemirnog duha da bi se odlučio za svećeničku službu, 1684. godine je oženio bogatu nasljednicu Mary Tuffley (koja mu je kasnije rodila sedmero djece) i počeo se baviti trgovinom. Na veliko trguje duhanom, vinom i čarapama, te puno putuje Engleskom.

Osim trgovine, u kojoj je bio promjenjive sreće, pa je dva puta i bankrotirao, njegovi životni interesi su bili politika i pisanje. Prvo objavljeno djelo mu je poetski spjev *Čistokrvni Englez* iz 1701. godine, napisan u čast kralja. Već iduće godine objavljuje spjev *Najkraći postupak sa otpadnicima* u kojem se zalaže za vjersku toleranciju. U tom spjevu ironično piše da sve vjerske neistomišljenike treba jednostavno objesiti. Vlasti su prozrele ironijsku oštricu i Daniela strpale u zatvor. Neko vrijeme bio je zavezan za stup srama, što je bilo uobičajeno moralno kažnjavanje u ono doba. Međutim, na stupu srama Defoe je doživio trijumf. Umjesto da ga prolaznici gađaju trulim voćem i povrćem, što se

očekivalo da će učiniti, obasuli su ga cvijećem. No to nije bio kraj njegovog bavljenja politikom. Uskoro pokreće časopis *Review*, u kojem deset godina objavljuje članke društvene, političke i religiozne tematike. Bavio se i špijunažom u politički osjetljivom vremenu kad su Engleska i Škotska 1707. stupile u Uniju, koju je svesrdno zagovarao.

U povijesti književnosti ostat će zabilježen kao romanopisac (*Memoari viteza, Kapetan Singleton, Moll Flanders, Pukovnik Jack, Roxana*) ali prvenstveno kao pisac jednog od najpoznatijih svjetskih romana *Robinson Crusoe*, koji je u dva dijela objavljen 1719. godine.

Umro je 1731. godine u Londonu.

* * *

Robinson Crusoe Daniela Defoea, prvog pravog engleskog romanopisca, najpoznatiji je avanturistički roman svih vremena. Pretpostavlja se da je radnja romana inspirirana istinitim doživljajima Škota Aleksandra Sekirka, koji je igrom sudbine više od četiri godine proboravio na pustom otoku u južnom Tihom oceanu, 674 kilometara zapadno od obale Južne Amerike. Otok se zvao Mas a Tierra, a čileanske vlasti su ga 1966. preimenovale u Otok Robinsona Crusoea. Ako uzmemo u obzir da je Defoe rođen samo 44 godine nakon Shakespeareove smrti, postaje jasnije koliko je roman o Robinsonu Crusoeu bio izraz posve novog shvaćanja svijeta od onoga koji je pripadao dobu velikog engleskog dramatičara. Umjesto zaokupljenosti poviješću i srednjovjekovljem, mitološkim nasljeđem, kraljevskim lozama i ljudskim odnosima unutar povijesnih datosti, u Defoeovom romanu uronjeni smo u jednako uzbudljiva otkrića, ali sasvim drugačijih vrsta – o dohvatljivosti kontinenata, otkrivanju novih kultura i civilizacija, tehnološkom napretku (primjerice, u Shakespeareovim djelima protivnici u borbama uglavnom se mačuju, a Robinson naveliko koristi puščani prah u borbama s urođenicima, sukobljava se s kanibalima, putuje od Portugala do Francuske kopnenim putem i biva opkoljen od *tristotinjak vukova* – koje, naravno, svladava i sretno stiže cilju).

Kao i ostale svoje romane, Defoe *Robinsona* piše u prvome licu. Da bi se pojačao dojam autentičnosti, jedan dio romana je napisan u obliku dnevnika. Fabula prati doživljaje Robinsona, koji je sa devetnaest godina, zanemarivši savjete svoga dobroga i mudroga oca, gonjen nemirnim duhom i željom za putovanjem pobjegao od kuće i ukrcao se na brod. Od tada mu u životu ne nedostaje uzbuđenja. Doživljava strašne oluje na moru i napad pirata koji ga zarobljavaju i prodaju kao roba. Iz ropstva uspijeva pobjeći i postaje uspješan vlasnik plantaže u Brazilu. Sa željom da pribavi robove kao radnu snagu za svoju plantažu, opet odlazi na brod koji doživljava havariju i razbije se na pustom otoku nedaleko od obala Južne Amerike. Od jedanaest ljudi koliko ih je tada bilo na brodu, spasio se samo Robinson, pas i dvije mačke. Tu započinje glavnina fabule romana – opis života i preživljavanja Robinsona na pustom otoku. Pošto je iz razbijenog broda spasio

nešto alata i oružja, počinje uređivati svoju nastambu, lovi, pripitomljuje divlje koze, izrađuje glineno posuđe, plete košare od pruća, počinje saditi žito. Sve djelatnosti koje poduzima ispričane su vrlo precizno i opisane do u najsitnije detalje. Taj detaljizam, premda daje dojam autentičnosti, može odbiti suvremenog mladog čitatelja. Tako Robinson u svom dnevniku iznosi podatke da mu je, recimo, za izradu police trebalo četrdeset i dva dana, a na nekoliko stranica opisuje izradu čamca kojim nikad nije isplovio (jer ga je sagradio predaleko od mora). Naravno, osim što je na otoku sređivao pitanje svoje egzistencije, Robinson je u svojoj samoći imao dovoljno vremena da razmišlja o ljudskom životu i stvarnim životnim vrijednostima. Tako shvati da se svaki događaj, ma koliko nesretan bio, uvijek može relativizirati i promatrati s drugog stajališta. Njegova višegodišnja samoća na pustom otoku nije bila samo prokletstvo, nego i dar sudbine – svi drugi mornari s broda poginuli su prilikom brodoloma. Shvati da *sve dobre stvari ovoga svijeta nisu drukčije dobre nego ukoliko su nam potrebne*. Zlatni i srebrni novac koji je uzeo sa broda bio je *gadna, bijedna, beskorisna hrpa*, koju bi bio dao *za šaku graška ili graha*.

Uskoro, međutim, Robinson shvati da na njegov otok ipak povremeno dolaze ljudi. Nezgodna strana tog otkrića je činjenica da su to ljudožderi koji se na svojim kanibalskim svečanostima dolaze pogostiti mesom svojih zarobljenika. Robinson uspijeva spasiti jednog zarobljenika, koji mu postaje doživotni, odani sluga. Nadjene mu ime Petko (*Friday*), jer ga je spasio na taj dan. Kasnije će, gotovo iz lonca kanibala, spasiti i Petkovog oca i jednog španjolskog brodolomca. I odnos koji se razvija između Robinsona i Petka vrlo je zanimljiv. Pisac ga iznosi s mnogo pojedinosti i malih epizoda, tako da čitatelj stječe dojam potpune realističnosti. Međutim, kad se ukaže prilika da Petko nakon puno vremena opet ode svome narodu, a Robinson mu i ponudi tu mogućnost; pisac ne odolijeva izazovu da Petko uz prekoravajuće suze otkloni ovu priliku, uz pitanje kako se on to zamjerio svome gospodaru da ga tjera od sebe.

Za shvaćanje doba kolonizacije i robovlasničkog sistema karakterističan je odnos Robinsona i Petka. Robinson, koji često u svojim razmišljanjima raspravlja o kršćanskim vrijednostima, kao čovjek svog vremena ne uviđa kako su osnovni postulati kršćanstva daleko od robovlasničke prakse. Tako je lik Petka okarakteriziran tipično u duhu kolonizacije. On je sretan što može Robinsonu služiti i s velikim zadovoljstvom i lakoćom prijeđe na kršćanstvo. Čak se i rasplače kad je izgledno da će se morati rastati od gospodara. Takav prikaz kolonizacije u malom dočaravao je ideju o obostranoj sreći kolonizatora i porobljenih naroda. Ovo je tema koja se provlači kao provodni motiv kroz djelo.

Zanimljiv je ovaj roman i zbog izuzetne dramatičnosti, pustolovnosti i tečnog pripovijedanja. Životnost tema, dojam o uvjerljivosti likova i događaja kroz rečenice Daniela Defoa, čine ga velikim književnim klasikom. Konačni spas Robinsonu, nakon više od dvadeset i osam godina provedenih na otoku, donese opet igra sudbine. Pokraj njegovog otoka usidri se engleski brod na kojem se pobunila posada. Robinson mu

uspije pomoći i tim brodom se vrati u Englesku. Još ima dovoljno snage da se oženi i dobije troje djece, i tako završava prvi dio romana.

Roman je tiskan 1719. godine. U našim krajevima prvi prijevod *Robinsona* pojavljuje se već 1796. To je zapravo prilično slobodna obrada koju je napisao Antun Vranić pod naslovom *Mlaissi Robinzon iliti jedna kruto povolyna, y hasznovita pripovezt za deczu, prvi del*.

Ovaj roman je poslužio i kao predložak za scenarij mnogih filmskih adaptacija. Prvi nijemi film o Robinsonovim pustolovinama snimljen je još 1927. godine, u režiji M. A. Wetherella. Roman je imao nemjerljivi utjecaj na europske romanopisce i naznačio je preokret u prikazivanju života pripadnika najrazličitijih slojeva društva u 18. i 19. stoljeću.

dr. sc. Diana Zalar

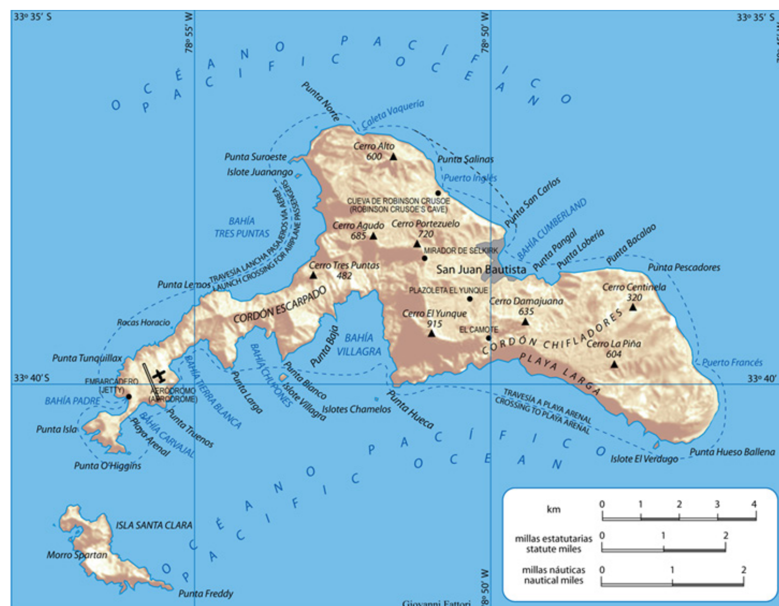
Prije čitanja...

- Na portalu e-Lektire za ovo djelo pripremili smo **audiomamac**. Poslušajte ga, ili pogledajte njegov prijevod na hrvatski znakovni jezik.

- Jeste li ikada razmišljali kako je to biti sasvim sam na pustome otoku?

  Možete li zamisliti tako nešto?

  Tematiku boravka na pustom otoku, osim ovoga romana, obrađivana je i u nekim drugim djelima (knjigama, filmovima...). Poznajete li neke od njih? Prisjetite se nekih i zapišite njihove naslove.

Izvor: Wikipedija

- Ovaj avanturistički roman nadahnut je istinitom pričom o škotskom mornaru koji je proveo četiri godine na

osamljenom otoku. Otok se do 1966. godine zvao Mas a Tierra, a onda su ga čileanske vlasti preimenovale u otok Robinson Crusoe. Samostalno ili u suradnji s drugim učenikom pronađi na geografskoj karti gdje se taj otok nalazi!

Pročitajte još neke zanimljivosti o tome otoku: https://en.wikipedia.org/wiki/Robinson_Crusoe_Island

Iako je vrlo udaljen, otok sve više postaje turistička atrakcija. Pogledajte ovaj kratki film:

Experience Robinson Crusoe Island: https://www.youtube.com/watch?v=FhRVDQhrJhU

- Kad biste morali poći na pusti otok, kojih biste deset stvari ponijeli sa sobom? Napravite popis tih stvari i obrazložite zbog čega biste ponijeli baš te stvari. Predstavite svoj popis drugim učenicima i u manjim grupama razgovarajte o tome što je kome bitno i koje su vrijednosti vidljive na temelju popisa. Izdvojite stvari koje su vam svima zajedničke.

- Djelo *Robinson Crusoe* pustolovni je ili avanturistički roman. S kojim ste se pustolovnim romanima u okviru školske lektire već susreli?

Robinson Crusoe

Poglavlje I.

Početak života

Rođen sam godine 1632, u gradu Yorku, u dobroj obitelji, koja doduše nije bila iz tog kraja. Moj je otac bio stranac iz Bremena, koji se isprva nastanio u Hullu. Tamo je trgovinom stekao dobar imetak, pa je, napustivši posao, kasnije živio u Yorku, gdje je oženio moju majku, čiji su se rođaci zvali Robinson, a bili su vrlo ugledna obitelj u tom kraju, i po njima sam ja dobio ime Robinson Kreutznaer. No, prema uobičajenom iskvarivanju izgovora u Engleskoj, sada nas zovu – pače i mi sami sebe zovemo i tako pišemo svoje ime – Crusoe, pa su me tako moji drugovi uvijek zvali.

Imao sam dva starija brata, od kojih je jedan bio potpukovnik u engleskoj pukovniji raspoređenoj u Flandriji, prethodno pod zapovjedništvom slavnog pukovnika Lickharta, a poginuo je u bitci kod Dunkirka boreći se sa Španjolcima. Što se dogodilo s drugim mojim bratom, nikad nisam doznao, isto onako kako moj otac i majka nikad nisu doznali što se dogodilo sa mnom.

Bio sam treći sin u obitelji, pa kako nisam izučio nikakav zanat, glava mi se počela zarana puniti svakojakom mislima. Moj otac, koji je bio jako star, pružio mi je primjereno obrazovanje, barem onoliko koliko kućna poduka i oblasna besplatna škola općenito nude, i odredio me je za pravo, ali mene nije moglo zadovoljiti ništa drugo nego more, te me je moja sklonost prema tome povukla tako snažno, protiv volje, pače i zapovijedi mojega oca, i protiv svih molbi i uvjeravanja moje majke i drugih mojih prijatelja, da je izgledalo kao da se radi o nečemu sudbonosnom u toj sklonosti prirode, što neumitno vodi prema bijednom životu koji će me zapasti.

Moj otac, mudar i trezven čovjek, pretpostavivši moje namjere, ozbiljno me je i izvrsno odvraćao od toga. Pozvao me je jednoga jutra u svoju sobu, iz koje se zbog podagre nije mogao micati, te se vrlo toplo porazgovarao sa mnom o ovoj temi. Pitao me je kakve razloge, osim puke sklonosti prema lutanju, imam za napuštanje očinskog doma i rodne zemlje, gdje mi je osiguran dobar početak i gdje imam izgleda povećati svoje bogatstvo trudom i poduzetnošću, te proživjeti život s lakoćom i ugodom. Rekao mi je da samo ljudi očajne sudbine s jedne strane, te ljudi slavoljubive, uzvišene sudbine s druge strane, idu u inozemstvo u avanture, ne bi li si poboljšali položaj trgovinom ili postali slavni zbog poduhvata koji nadilaze uobičajene putove; te da je moje stanje srednje, da bi ga se moglo nazvati višom postajom nižeg života, koju on smatra, zbog dugog iskustva, najboljim stanjem na svijetu, najprikladnijim za ljudsku sreću, stanjem koje nije izloženo bijedi i teškoćama, radu i patnji mehaničkog dijela čovječanstva, te nije uzburkano ohološću, luksuzom, ambicijom i zavišću višeg sloja čovječanstva. Rekao mi je da o sreći

tog stanja mogu prosuditi upravo po ovoj jednoj činjenici – naime, da je to životno stanje kojemu svi drugi ljudi zavide; da kraljevi često nariču zbog nesretne okolnosti što su rođeni za velike stvari, te žale što nisu postavljeni u sredinu između te dvije krajnosti, između bijednih i moćnih; da je i mudrac dao svoje svjedočanstvo tomu u prilog kao normi zadovoljstva, jer je molio da bude ni siromašan ni bogat.

Upozorio me je da o tome razmislim, te da ću uvijek doći do zaključka da životne nesreće uvijek sustižu viši i niži sloj čovječanstva, a da srednji stalež trpi najmanje katastrofa i nije izložen tolikim mijenama kao viši ili niži dio čovječanstva. Dapače, on nije podložan tolikim nemirima i nelagodama, bilo tjelesnim ili duhovnim, kao što su to oni koji zbog iskvarenog života, luksuza i ekstravagancija s jedne strane, ili zbog teškog rada, oskudijevanja u najnužnijem i loše ili nedostatne prehrane s druge strane, sami sebi donose nemir zbog naravnih posljedica svog načina života; da je srednje životno stanje sračunato za sve vrste vrlina i sve vrste užitaka; da su mir i obilje sluškinje umjerene sreće; da su uzdržljivost, umjerenost, mirnoća, zdravlje, društvenost, sve prihvatljive razonode i sva žuđene ugode, blagoslovi koji posjećuju baš srednji stalež; da na takav način čovjek prolazi tiho i lako kroz svijet, i udobno ga napušta, nije mučen teškim radom ruku ili glave, ne prodaje u ropstvo za svagdašnji kruh, niti ga uznemiravaju zamršene okolnosti koje duši kradu mir a tijelu odmor; ne bjesni zbog strasti zavisti, niti zbog potajnog plama požude od ambicija za velikim stvarima; nego u jednostavnim okolnostima klizi nježno kroz svijet i razumno uživa slasti življenja, bez gorčine; osjeća da je sretan i iz svakodnevnog iskustva uči biti toga sve više i više svjestan.

Nakon toga pritisnuo me je, ozbiljno i s mnogo privrženosti, da ne izigravam mladića, te da se ne strmoglavim u bijedu za koju priroda i životno stanje u kojemu sam rođen, čini se, imaju lijeka; da nisam u potrebi tražiti svoj kruh; da će se on dobro za mene pobrinuti i nastojati oko toga da me pravično uvede u životno stanje koje mi je upravo preporučio; te da će, ne bude li mi ugodno na svijetu i ne budem li sretan, to biti samo zbog moje sudbine ili neke pogreške koja će ju poremetiti; te da on protiv toga ne može ništa, jer je ovako obavio svoju dužnost i upozorio me o stvarima za koje zna da će biti na moju štetu; jednom riječju, da će za mene napraviti vrlo velikodušne stvari ostanem li i nastanim li se kod kuće kako on traži, ali da on ne želi sudjelovati u mojoj nesreći na takav način da me bilo čime ohrabri da odem; a kao zaključak svega reče mi da imam za primjer svog starijeg brata, s kojim je pokušao upotrijebiti ista ovakva iskrena uvjeravanja ne bi ga spriječio da ode u nizozemske ratove, ali nije uspio; njegove su ga mladenačke žudnje nagnale da ode u vojsku, gdje je i poginuo; i premda je rekao da neće prestajati moliti za mene, ipak će se usuditi reći mi da, ako bih poduzeo taj glupi korak, Bog me neće blagosloviti, pa ću potom imati vremena razmišljati o tome kako sam zanemario njegove savjete, ali možda neće biti nikoga tko bi mi mogao pomoći u oporavku.

U tom sam posljednjem dijelu njegovog govora, koji je bio zaista proročanski, premda pretpostavljam da moj otac to sam nije znao – kažem, primijetio sam da su se niz njegovo lice počele slijevati vrlo obilne suze, osobito onda kada je govorio o mojem bratu koji je poginuo; a kada je govorio o tome da ću imati vremena pokajati se, ali da

neće biti nikoga tko mi može pomoći, bio je toliko dirnut da je prekinuo govor i rekao mi da je njegovo srce tako prepuno osjećaja da mi više ništa ne može reći.

Bio sam zaista dirnut njegovim govorom; a zaista, tko ne bi bio? I odlučio sam ne razmišljati o tome da odem u svijet, nego se smjestiti kod kuće prema želji svojega oca. Ali avaj! Nakon nekoliko dana sve je to izblijedilo, te sam, ukratko, kako bih izbjegao nova očeva preklinjanja, nekoliko tjedana kasnije odlučio pobjeći od njega. No ipak se nisam ponio toliko naprasito koliko je to prva vrelina moje odluke tražila, nego sam potražio majku u vrijeme u koje sam mislio da joj je malo ugodnije nego obično, te joj rekao da su moje misli toliko snažno upravljene prema želji da vidim svijeta da se nikad ni uza što neću moći dostatno smiriti u odluci da od toga odustanem, i da je bolje da mi otac dade svoj pristanak nego da me prisili da odem bez njega; da mi je sada osamnaest godina, pa je prekasno da postanem šegrt u nekom zanatu ili pomoćnik nekom odvjetniku; da sam siguran da ako to napravim, nikad neću izdržati odslužiti potrebno vrijeme, nego ću sigurno prije vremena pobjeći od svog majstora i otići na more; a ako bi ona razgovarala s ocem da me pusti na jedno putovanje u svijet, ako se vratim kući i ne bude mi se svidjelo, više nikada neću ići; i obećat ću, s dvostrukom marom, da ću nadoknaditi vrijeme koje bih tako izgubio.

To je moju majku stavilo na veliku muku: rekla mi je da zna da ne bi imalo svrhe razgovarati s ocem o bilo kojoj takvoj temi, da on predobro zna što je moj najbolji interes da bi mi dao svoj pristanak za nešto što će mi toliko nauditi, te da se čudi kako uopće mogu i pomisliti na tako nešto nakon razgovora kojega sam imao s ocem, i nakon takvih osjećajnih i nježnih riječi koje zna da je otac koristio u razgovoru sa mnom; te da, ukratko, ako se želim upropastiti, onda mi nema pomoći; ali da mogu biti siguran da nikad neću dobiti njezin pristanak za to; da što se nje tiče, ona ne želi imati takav udio u mome uništenju, te da nikad neću moći reći da je moja majka pristala ako moj otac nije.

Premda je moja majka odbila prenijeti to ocu, ipak sam kasnije čuo da mu je prenijela naš razgovor i da joj je moj otac, nakon što je iskazao veliku zabrinutost zbog toga, rekao s uzdahom: – Taj momak bi možda bio sretan ako bi ostao kod kuće, ali ode li u svijet bit će najjadniji bijednik koji se ikada rodio. Ja mu za to ne mogu dati svoj pristanak.

Tek nakon skoro oko godinu dana odlučio sam se na odlazak, premda sam se u međuvremenu tvrdoglavo oglušivao na sve prijedloge da se uhvatim nekog posla, te sam često raspravljao s ocem i majkom o njihovoj toliko čvrstoj odlučnosti u protivljenju onome za što su znali da me moje sklonosti prema tomu nagone. Ali kad sam jednoga dana bio u Hullu, gdje sam povremeno odlazio, te ne imajući namjeru pobjeći baš tada, nego, kako rekoh, budući da sam tamo bio, a jedan se od mojih prijatelja spremao odjedriti u London brodom svoga oca, te me je nagovarao da pođem s njim, uz mamljenje kakvo je uobičajeno za pomorce, da me putovanje neće koštati ništa, nisam se više savjetovao ni s ocem ni s majkom, niti sam im o tome javio i jedne riječi, nego sam pustio da o tome nekako drugačije doznaju, bez da sam tražio božji blagoslov ili blagoslov svoga oca, bez imalo brige za okolnosti ili za posljedice, i u posve zlo vrijeme, Bog zna, dana 1. rujna 1651. godine ukrcao sam se na brod za London. Nikada nevolje nekog mladog pustolova,

vjerujem, nisu počele ranije i potrajale duže nego moje. Brod nije niti izašao iz ušća rijeke Humber, kada je počeo puhati vjetar, a more se najstrašnije uzburkalo; pa kako nisam nikada ranije bio na moru, uhvatila me je neizreciva mučnina u tijelu i strah u duši. Počeo sam odmah ozbiljno razmišljati o svojem postupku, kako me je Nebo pravedno kaznilo za moj podli odlazak iz očeve kuće i za napuštanje mojih dužnosti. Svi dobri savjeti mojih roditelja, očeve suze i majčina preklinjanja vratile su mi se u misli, a moja savjest, koja se nikada ranije nije našla u takvoj muci, predbacivala mi je zbog odbacivanja savjeta i nepoštivanja dužnosti prema Bogu i mome ocu.

I sve to dok se oluja pojačavala, a more se podiglo, mada ni izbliza onako kako sam to vidio mnogo puta kasnije; ne, čak ni onako kako sam to vidio samo nekoliko dana nakon toga. Ali to me je tada jako prestrašilo, jer bio sam tek mladi mornar i ništa o tome nisam znao. Očekivao sam da će nas svaki val progutati, a svaki put kad bi brod propao, kako mi se tada činilo, u udolinu ili morski bezdan, očekivao sam da se više nikada nećemo podići. U toj sam agoniji mnogo puta zavjetovao i donio odluku da ću, bude li Bogu po volji da mi poštedi život na ovom putovanju, ako ikad opet kročim nogom na suho tlo, otići ravno kući ocu i da se više nikada neću ukrcati ni u kakav brod, dokle kod živim. Poslušat ću njegov savjet i više se nikada neću upuštati u ovakve nevolje. Sada sam jasno shvatio dobronamjernost njegovih primjedbi o srednjem životnom stanju, i kako je on lako i udobno proživio sve svoje dane, te se nikada nije izlagao olujama na moru ili neprilikama na kopnu. Odlučio sam dakle da ću, poput pravog rasipnog sina koji se pokajao, otići kući ocu.

Takve razborite i trezvene misli potrajale su sve dok je trajala i oluja, a uistinu i neko vrijeme nakon nje, no sljedećeg se dana vjetar stišao i more se smirilo, pa sam već malo i očvrsnuo. Međutim, cijeli taj dan osjećao sam neku težinu, a patio sam pomalo i od morske bolesti, no kako se bližila noć vrijeme se razbistrilo, vjetar je skoro potpuno stao i pala je prekrasna i ugodna večer. Sunce je zašlo u savršenoj vedrini i isto tako izašlo sljedećega jutra, a uz malo ili ništa vjetra i mirno more na koje je sunce sijalo, prizor je bio, kako mi se činilo, najljepši kojega sam ikada vidio.

Dobro sam spavao te noći i više nisam osjećao morsku bolest. Bio sam vrlo raspoložen i gledao sam more čudeći se kako je moglo biti toliko nemirno i užasno prethodnoga dana, a onda u tako malo vremena postati ovako mirno i ugodno. A onda, da moje ispravne odluke ne bi potrajale, priđe mi moj drug koji me je namamio: – Dobro, Bobe – reče on potapšavši me po ramenu – kako se osjećaš nakon svega? Jamačno si se prestrašio, zar ne, prošle noći, dok je puhalo ono nešto vjetra? – Nešto vjetra, kažeš? – rekoh ja – bila je to užasna oluja. – Oluja? – odgovori on. – Blesane, ti to zoveš olujom? Ma nije to bilo ništa. Daj mi samo dobar brod i prostrano more, pa o takvim udarima vjetrića neću ni razmišljati. Al ti si mornar slatkih voda, Bobe. Hajde, idemo pripraviti zdjelu punča pa ćemo sve to zaboraviti. Vidiš li ti kako je vrijeme sada lijepo? – Da skratim ovaj tužni dio svoje priče, uradismo što i svi mornari. Punč je pripremljen i od njega sam se napola opio, pa sam u toj jednoj jedinoj noći poročnosti udavio sve svoje kajanje, sve prigovore samom sebi zbog ranijem ponašanju i sve svoje odluke za budućnost. Jednom riječju, čim

se smirajem te oluje površina mora izgladila a more se utišalo, pa je došao kraj i nemiru mojih misli, svi moji strahovi i bojazni da će me progutati more bili su zaboravljeni i povratila se struja mojih ranijih želja, te sam potpuno zaboravio zavjete i obećanja koje sam dao u trenucima opasnosti. Uočio sam, doista, određene pravilne intervale u svojim razmišljanjima, ozbiljne su se misli ponekad doista takoreći same nastojale vratiti. No ja bi ih otresao i ozdravio bih od njih kao da su bolest, te sam se prepuštao piću i društvu i uskoro sam savladao vještinu otklanjanja tih napadaja – jer tako sam i zvao. Tako sam u pet ili šest dana izvojevao potpunu pobjedu nad svojom savješću, kao što bi svaki mladić koji je odlučio da ga ona više neće moriti mogao samo poželjeti. No tek sam trebao proći kroz još jedno iskušenje, a Providnost je, kako to u ovakvim slučajevima najčešće i čini, odlučila potpuno mi uskratiti mogućnost bilo kakvih izgovora. Jer ako ga ne bih prihvatio kao priliku za iskupljenje, sljedeće je iskušenje trebalo biti takvo da bi i najgori i najokorjeliji pokvarenjak među nama morao priznati njegovu opasnost i moliti za milost.

Šestog dana našeg boravka na moru stigli smo do sidrišta pred gradom Yarmouth. Vjetar je bio nepovoljan a vrijeme mirno, pa smo slabo napredovali nakon oluje. Bili smo prisiljeni ovdje se usidriti, i tu smo čekali, dok je vjetar ostao nepovoljan – tj. jugozapadni – i sljedećih sedam ili osam dana. Za to je vrijeme na isto to sidrište pristigao veći broj brodova iz Newcastlea, jer je ta uvala bila uobičajeno mjesto na kojemu su brodovi mogli čekati povoljan vjetar za plovidbu uz rijeku.

Mi, međutim, ne bismo tu bili ostali tako dugo usidreni, nego bismo s plimom pošli uz rijeku da nije puhao preoštar vjetar. Budući da smo se tu zadržali četiri ili pet dana, vjetar je postao vrlo snažan. Međutim, kako je po općem, mišljenju to sidrište bilo jednako dobro kao i luka, dno za sidrenje povoljno, a lanac i sidro vrlo čvrsti, naši su ljudi bili bezbrižni i nisu se ni najmanje bojali opasnosti pa su provodili vrijeme u odmoru i šali, kako je već na moru običaj. Ali osmoga dana ujutro vjetar ojača i svi se dadosmo na posao da spustimo gornje jedro i sve umotamo i pričvrstimo kako bi brod mogao ostati što lakše usidren. Do podneva je more silno uskipjelo. Naš je brod uranjao provom u more, nekoliko puta da su ga prelili valovi, i već smo jedanput ili dvaput pomislili da nam se otkinulo sidro. Nato naš kapetan zapovjedi da se spusti veliko sidro za opasnost tako da smo bili usidreni na dva sidra sprijeda, s lancima olabavljenima prema zavjetrini.

Sada je već vjetar prešao u strahovitu oluju, te sam i na licima samih mornara počeo opažati strah i izbezumljenost. Kapetan je bio sav zauzet brigom oko spašavanja broda, ali sam ga ipak čuo nekoliko puta, dok je kraj mene prolazio u kabinu i izlazio iz nje, kako tiho sam sa sobom govori: »Gospode, smiluj nam se, svi ćemo propasti i izginuti«, i slično. Za vrijeme tih prvih užurbanosti ja sam ležao sav smućen mirno u svojoj kabini, koja je bila pod provom i ne mogu opisati svoje osjećaje. Teško mi je polazilo za rukom obnoviti svoje prvo kajanje, što sam ga tako očito zgazio i tvrdokorno potisnuo. Mislio sam da je neumoljiva smrt prošla i da ni ovo neće biti ništa kao ni ono prvo. Ali kad je sam kapetan prošao kraj mene, kako malo prije rekoh, govoreći da ćemo svi propasti,

strašno sam se uplašio. Ustao sam, izišao iz svoje kabine i pogledao oko sebe. Nikada nisam vidio tako tjeskobna prizora. Valovi su se dizali kako brda i svake se tri ili četiri minute lomili preko nas. Kad mi je uspjelo pogledati oko sebe, nisam vidio ništa nego nevolju. Vidjeli smo da su se na dva broda, koji su bili usidreni kraj nas i koji su bili teško natovareni, jarboli slomili i srušili preko palube, a naši su mornari vikali da se brod koji je bio usidren jednu milju od nas, potopio. Druga su dva broda, otkinuta od sidra, jurnula sa sidrišta na otvoreno more na milost i nemilost razbješnjelih valova, a svi su im jarboli bili polomljeni.

Najbolje su prolazili laki brodovi, koji se nisu toliko borili s morem, ali su se dva ili tri ipak otkinula, prošla sasvim uz nas jureći na otvoreno more sa samim malim jedrom pred vjetrom.

Predvečer prvi oficir i brodar zamole kapetana našega broda da im dopusti srušiti prednji jarbol, ali on se jako usprotivio. Međutim mu brodar stade dokazivati da će se brod potopiti ako ne dopusti, i on pristade. A kad su srušili prvi jarbol, srednji je jarbol stajao tako klimavo i tresao cijelim brodom toliko da su bili prisiljeni i njega ukloniti i očistiti palubu.

Svatko može lako zaključiti u kakvu sam morao biti stanju ja, koji sam bio tek početnik i toliko sam se uplašio one malenkosti prije. Međutim, ako je iz ove vremenske udaljenosti moguće izraziti misli što su me tada obuzimale, deset sam se puta više bojao zbog svojih nedavnih obećanja i zbog toga što sam se od njih odvratio i pristao uz one svoje prve griješne odluke nego što sam se bojao same smrti. To me je zajedno s grozotom oluje dovelo u stanje koje ne mogu nikakvim riječima opisati. Ali najgore još nije došlo. Oluja se nastavila takvim bijesom da su i sami mornari priznavali da gore oluje nisu nikada doživjeli. Imali smo dobar brod, ali je bio teško natovaren i duboko gazio u more pa su mornari od vremena do vremena vikali da će se afondati.

U jednom sam imao prednost, a to je da nisam znao što su mislili pod tom riječi dok se nisam raspitao. Međutim, oluja je bila tako žestoka da sam vidio što se ne vidi često, da su se kapetan, brodar i još neki koji su bili razboritiji od ostalih, utekli molitvama, očekujući da će brod svakog časa otići na dno. Usred noći, uza sve ostale naše nevolje, jedan od mornara koji je baš radi toga pošao dolje, izjavi da nam je lađa napukla, a jedan drugi reče da na dnu broda ima četiri stope vode. Tada pozovu sve ljude k crpaljkama. Od same te riječi mi je, kao mi se pričinilo, zamrlo srce, i ja se sruših na rub kreveta u svojoj kabini, gdje ostadoh ležati. Ljudi me, međutim, digoše i rekoše mi da ja koji dosad nisam bio ni uza kakav posao, mogu crpsti kako i svaki drugi. Nato sam se trgnuo i pošao k pumpi te se od svega srca dao na posao. Dok se to događalo kapetan, videći nekoliko lakih brodova za ugalj, koji su, ne mogavši izdržati oluju, morali dići sidra i zaputiti se na more, i videći da će pri tom doći preblizu k nama, zapovjedi da se ispali hitac iz topa kao znak opasnosti. Ja, koji uopće nisam znao što to znači, bio sam toliko iznenađen da sam pomislio da se brod slomio, ili da se dogodila kakva druga strahota. Jednom riječi, bio sam tako zaprepašten da sam se srušio u nesvijest. Kako je to bilo u času kad je svatko imao dosta posla da se brine za svoj život, nitko se nije na mene osvrtao niti se brinuo

što se sa mnom dogodilo. Neki drugi čovjek priđe k crpaljki, a mene odgurne u stranu i ostavi me tako ležati misleći da sam mrtav. Dugo je potrajalo dok sam došao k sebi.

Radili smo dalje, ali je voda u spremištu sve više rasla pa je bilo očito da će brod potonuti. Premda je oluja pomalo jenjavala, ipak nije bilo vjerojatno da bismo mogli doploviti do kakve luke, pa je kapetan i dalje pucao iz topova, tražeći pomoć. Neki laki brod koji je bio upravo pred nama i sretno preživio oluju, usudi se poslati nam jedan čamac u pomoć. Čamac nam se približio izvrgavajući se najvećoj opasnosti, ali nama se nije bilo moguće ukrcati. Ni čamac nije mogao pristati uz bok broda, pa konačno oni u čamcu stanu veslati svom snagom stavivši na kocku svoj život da spase naš, a naši im ljudi dobace preko krme konop s plutačom i onda popuste konop na veliku daljinu. Oni u čamcu ga nakon velikog napora i izvrgavanja opasnosti uhvate, i mi ih dovukosmo sasvim pod našu krmu i svi uđosmo u njihov čamac. Kad smo ušli, ni mi ni oni nismo pomišljali da se približimo njihovu brodu, pa smo se složili u tome da pustimo čamac da ga nose valovi i da mu pomažemo veslima koliko budemo mogli, da se približi obali. Naš im kapetan obeća da će nadoknaditi štetu njihovu kapetanu ako se čamac razbije na obali. Tako, malo veslajući, malo nošeni valovima, odosmo prema sjeveru, režući ukoso prema obali do Winterton Nessa.

Nije prošlo ni četvrt sata kako smo napustili brod, kad vidjesmo da tone. I tada sam prvi put shvatio što to znači da se brod afondava. Moram priznati da sam se jedva usudio podići oči da pogledam, kad mi mornari rekoše da tone. Od časa kad su me više unijeli u čamac nego što bi se moglo reći da sam sâm u nj ušao, srce mi je gotovo zamrlo, djelomično od straha, djelomično od duševne groze i pomisli što me još čeka.

Dok smo se nalazili u tom položaju, i dok su se ljudi za veslima mučili da primaknu čamac k obali, opazili smo (kad bi nam se čamac izdigao na valovima i kad smo mogli vidjeti obalu) mnoštvo ljudi kako trče obalom da nam pomognu kad dođemo bliže. Ali mi smo se jako sporo približavali obali i nismo joj se mogli primaknuti dok nismo prošli wintertonski svjetionik, gdje se obala povlači zapadno prema Cromeru, pa kopno malo ublažuje žestinu vjetra. Tu smo zašli unutra i, premda uz velike poteškoće, svi sretno iziđosmo na obalu. Tada se uputismo pješice u Yarmouth, gdje su s nama kao brodolomcima postupile i gradske vlasti s mnogo čovječnosti. Dodijelile su nam stan, pa smo dobili i dovoljno novaca da dođemo ili u London ili natrag u Huli, prema tome kamo budemo htjeli.

Da sam tada bio dosta pametan i vratio se u Huli pa pošao kući, bio bih sretan, i moj bi otac, kao u onoj priči iz Biblije, bio čak za mene zaklao ugojeno tele. Doznao je da je lađa kojom sam otišao doživjela brodolom u yarmouthskom sidrištu. Dugo je vremena prošlo dok je s nekom sigurnošću utvrdio da se nisam utopio.

Ali moja me zla kob gurala dalje tvrdoglavošću kojoj se ništa nije moglo oduprijeti. I premda sam nekoliko puta čuo glasni zov svog razbora i svoga sabranijeg rasuđivanja da se vratim kući, nisam imao snage da to učinim. Ne znam kako da to nazovem, niti želim ustvrditi da je to neka tajna, nadmoćna sila što nas tjera da potpomognemo svoje

uništenje, čak i kad ga jasno vidimo i znamo da srljamo u nj otvorenih očiju. Sigurno je da me protiv moga mirnog rasuđivanja i uvjeravanja mojih najskrovitijih misli i protiv dviju tako vidljivih poduka kakve sam doživio kod svoga prvog pokušaja nije moglo tjerati ništa drugo nego neka takva suđena, neizbježiva nesreća kojoj nisam mogao izmaknuti.

Moj drug, sin našeg kapetana, koji mi je prije pomagao da budem čvršći, sad je bio bojažljiviji nego ja. Kad sam nakon boravka u Yarmouthu prvi put s njime razgovarao, a to je bilo tek iza dva-tri dana jer smo u gradu stanovali odijeljeno jedan od drugoga – kad sam, dakle, prvi put s njime razgovarao, činilo se kao da mu je glas nekako drukčiji. Bio je vrlo potišten, potresao je glavom i upitao me kako mi je. Zatim je rekao svome ocu tko sam i da sam pošao na to putovanje samo za pokus da onda odem dalje u svijet. A njegov se otac obratio meni i rekao mi vrlo ozbiljnim i zabrinutim glasom: »Mladiću, ti više nikada ne bi smio na more. Morao bi uzeti ovo kao jasan i očit znak da ne smiješ postati moreplovac.« »A zašto se vi, gospodine, ne odreknete mora?« upitah ga ja. »To je nešto drugo«, reče on, »to je moj poziv i prema tome moja dužnost. Ali budući da si ti učinio ovo putovanje kao pokus, vidiš da su ti nebesa pokazala što možeš očekivati ako u tom ustraješ. Možda nas je sve ovo zlo snašlo zbog tebe, kao taršišku lađu zbog Jone. Reci mi, molim te«, nastavi on, »što si ti? I zašto si pošao na more?« Na to mu ja ispripovjedih jedan dio svoga života. Na kraju on plane nekim čudnim gnjevom i reče: »Što sam učinio da je takav nesretnik morao doći na moju lađu? Ni za tisuću funti ne bih više s tobom zajedno stupio na isti brod«. To je zapravo, kao što rekoh, bila provala duha koji je još bio uzbuđen zbog osjećaja gubitka pa je pošao dalje nego što je smio. Međutim, kasnije je on sa mnom razgovarao vrlo ozbiljno, zaklinjao me da se vratim svome ocu i da ne iskušavam sudbinu na svoju propast. Rekao mi je da sam mogao jasno vidjeti da su se nebesa okrenula protiv mene, a zatim je dodao: »Zapamti, mladiću, ako se ne vratiš kući, kamo god kreneš, naići ćeš samo na nevolje i razočaranja, i riječi tvoga oca će se ispuniti na tebi.«

Kratko vrijeme nakon toga se rastadosmo. Poslije ga više nisam vidio. Ne znam kamo je otišao. A ja, kako sam imao u džepu nešto novca, otputujem kopnom u London. Tamo, kao i na putu, mnogo sam se borio sam sa sobom kojom životnom stazom da krenem i da li da pođem kući ili na more.

Što se tiče polaska kući, tu se stid opirao najljepšim porivima koji su se javljali u mojim mislima. Smjesta sam pomislio kako bi me susjedi ismijavali, i kako bi me bilo stid pogledati u oči ne samo ocu i majci nego i svakome drugom. Od onda sam često razmišljao o tome kako je nedosljedno i nerazumno opće vladanje ljudi, a pogotovo mladeži, prema onom razboru koji bi ih morao u takvim slučajevima voditi, to jest: ne stide se grijeha, a stide se pokajanja; ne stide se djela zbog kojega bi ih s pravom mogli smatrati za luđake, a stide se povratka po kojemu bi ih samo cijenili kao pametne ljude.

U tom sam, međutim, razdoblju svoga života ostao neko vrijeme neodlučan što da počnem i kojim životnom putem da krenem. Nikako se nisam htio vratiti kući. Kad je prošlo neko vrijeme, izbrisalo se sjećanje na nevolje kroz koje sam prošao. A kad je

nestalo toga, izblijedjelo je i ono malo želje da se vratim kući, pa sam takve misli konačno sasvim odbacio i stao se ogledati za kakvim putovanjem.

Loš utjecaj koji me je najprije odveo od očinskog doma, koji me je natjerao na neobuzdanu i nepromišljenu misao da povećam svoje bogatstvo i koji mi je tako snažno nametnuo te neskromne misli da sam postao gluh za sve dobre savjete, za zaklinjanja, pa i zapovjedi svoga oca – taj isti utjecaj, ma kakav bio, omogućio mi je najnesretniji od svih pothvata. Otplovih na palubi nekog broda koji je putovao na afričku obalu ili, kako to mornari obično zovu, krenuo na put u Gvineju.

Moja je velika nesreća bila da se na svim tim putovanjima nisam ukrcao kao mornar. Na taj bih način, iako bih zapravo morao malo teže raditi nego obično, ipak uz put naučio dužnosti i službu mornara pa bih se s vremenom mogao osposobiti za brodara ili časnika, ako ne i za kapetana. Ali kako mi je uvijek bilo suđeno da izaberem najgore, tako sam i tu uradio. Jer, budući da sam imao novca u džepu i dobro odijelo na sebi, ukrcao sam se uvijek kao kakav gospodin. Na taj način niti sam na brodu imao posla, niti sam kakav posao naučio.

Poglavlje II.

Ropstvo i bijeg

U prvom redu, sudbina je htjela da sam u Londonu zapao u prilično dobro društvo, što se ne događa uvijek takvim slabićima i zanesenjacima kakav sam ja tada bio. Jer vrag obično ne propušta da im vrlo rano postavi zamku. Ali sa mnom nije bilo tako. Najprije sam se upoznao sa kapetanom nekoga broda koji je došao s obala Gvineje i koji je, budući da mu se svidjelo razgovarati sa mnom, a u to sam vrijeme bio prilično zabavan, i čuvši da namjeravam vidjeti svijeta, rekao mi je da mogu, ako želim, poći s njime na put besplatno. Sjedit ću s njim kod stola i pravit ću mu društvo. A budem li mogao ponijeti što sa sobom, pružit će mi sve mogućnosti da trgujem, a možda će mi u tom i pomoći.

Objeručke sam prihvatio tu ponudu. Sklopivši čvrsto prijateljstvo s tim kapetanom koji je bio pošten i iskren čovjek, pošao sam s njim na put. Sa sobom sam ponio nešto robe, koju sam, zahvaljujući nesebičnoj čestitosti svoga prijatelja kapetana, znatno umnožio jer sam nosio oko četrdeset funti vrijednosti igračaka i raznih sitnica, koje mi je kapetan savjetovao da kupim. Tih sam četrdeset funti skupio uz pomoć nekih svojih rođaka s kojima sam se dopisivao, i koji su, po mom mišljenju, nagovorili moga oca, ili barem majku, da taj iznos pridonese za moje prvo putovanje.

To je bilo jedino putovanje od svih mojih pustolovnih pothvata, za koje mogu reći da je bilo uspješno, a to dugujem čestitosti i poštenju svoga prijatelja kapetana. Pod njegovim sam vodstvom stekao također pouzdano znanje u matematici i navigaciji, naučio kako treba voditi kontrolu smjera plovidbe, vršiti izvidničku službu i, ukratko, razumijevati neke stvari, koje su neophodno potrebne mornaru.

Koliko se on veselio da me upućuje, toliko sam se ja veselio da učim. Jednom riječi, to me putovanje učinilo istovremeno mornarom i trgovcem. Za svoju robu donio sam kući dva i pol kilograma zlatne prašine, za koju sam po povratku u London dobio gotovo trista funti, i to me ispunilo slavohlepnim mislima, koje su od onda tako zapečatile moju propast.

Međutim, i na tom sam putovanju imao svojih neprilika. Glavna je bila ta da sam bio neprestano bolestan. Od pretjerane vrućine toga podneblja hvatali su me žestoki napadaju tropske groznice jer smo uglavnom trgovali uz obalu petnaestoga stupnja sjeverne širine pa sve do samog ekvatora.

Ja sam sada sebi utvarao da sam gvinejski trgovac. Kako je moj prijatelj, na moju veliku nesreću, uskoro nakon povratka umro, odlučio sam poći opet na isti put pa sam se ukrcao na istu lađu s jednim čovjekom koji je kod prošlog putovanja bio njegov zamje-

nik, a sada je postao zapovjednik broda. To je bilo najnesretnije putovanje što ga je ikada itko poduzeo. Jer iako sam imao sa sobom robe za nepunih stotinu funti ovoga novostečenog bogatstva, tako da mi je ostalo dvjesta funti što sam ih pohranio kod udovice svoga prijatelja, koja se pokazala prema meni vrlo poštena, ipak sam na tom putovanju zapao u strahovite nevolje. Prva je bila kad je naša lađa na putu prema Kanarskom otočju, ili, bolje reći, između tog otočja i afričke obale, bila u praskozorje iznenađena od turskog gusarskog broda iz Salija koji nas je stao progoniti svom brzinom što ju je mogao postići. I mi smo razapeli jedra do krajnjih mogućnosti raspona, ili koliko su nam jarboli dopuštali, da im izmaknemo. Ali videći da nas gusarski brod dostiže i da će nas sigurno za nekoliko sati dostići, spremismo se na borbu. Naša je lađa imala dvanaest topova, a gusarski brod osamnaest. Dostigao nas je oko tri sata popodne i zaustavio se pogrešno upravo nasuprot sredini broda umjesto, kako je namjeravao, nasuprot našoj krmi. Mi okrenusmo osam svojih topova prema toj strani i ispraznismo ih na nj. On se nato ponovo udalji uzvrativši vatru i obasuvši nas puščanom tanadi od blizu dvije stotine ljudi što ih je imao na palubi. Međutim, ni jedan od naših nije bio pogođen jer su svi naši ljudi bili zaklonjeni. On se ponovo spremio na napadaj, a mi na obranu. Tada, pristavši uz nas s druge strane po sredini, prebaci šezdeset svojih ljudi na našu palubu. Ovi se odmah dadoše na rezanje i sječenje palube i konopa. Mi ih napadosmo kuburama, sulicama, škrinjama za barut i sličnim i dvaput očistismo palubu. Međutim, da skratim ovaj tužni dio pripovijesti, kad su nam brod onesposobili i ubili tri čovjeka, a osam ranili, bili smo prisiljeni predati se. Tada su nas odvukli kao zarobljenike u Sali, luku koja pripada Maurima.

Postupak prema meni nije bio tako strašan kako sam se isprva bojao. Nisu me ni otpremili u unutrašnjost zemlje na carev dvor kao ostale naše ljude, nego me kapetan gusarskog broda zadržao kako vlastitu nagradu i učinio me svojim robom jer sam bio mlad, okretan i sposoban za njegov posao. Potpuno me shrvala ta nenadana promjena moga položaja od trgovca na bijednog roba. Sada sam se sjećao proročanskih riječi svoga oca da ću biti nesretan, a neće biti nikoga da mi pomogne. I to se sada, mislio sam, tako dosljedno dogodilo da mi nije moglo biti gore. Dostigla me ruka nebesa, bio sam uništen i nije mi bilo spasa. Ali, jao, to je bio tek početak nevolja kroz koje sam morao proći, kao što će se vidjeti u nastavku ove pripovijesti.

Kako me je moj novi zaštitnik ili gospodar poveo kući u svoj dom, nadao sam se da će me povesti sa sobom kad opet krene na more. Vjerovao sam da će ga prije ili kasnije stići sudbina da ga uhvati španjolski ili portugalski ratni brod, a onda ću se domoći slobode. Ali te je moje nade ubrzo nestalo. Jer kad je krenuo na more, ostavio me na obali da pazim na njegov vrtić i obavljam običajne teške ropske poslove kod kuće. A kad se opet vratio kući sa svoga krstarenja, zapovjedio mi je da ostanem u kabini i pazim na lađu.

Tu sam razmišljao samo o svom bijegu i kako da ga provedem u djelo. Ali nisam izmislio nikakav način koji bi ulijevao i najmanje nade. Ništa nije iskrsnulo da bi se pomisao na bijeg učinila vjerojatnom jer nisam imao nikoga kome bih priopćio svoju zamisao i tko bi krenuo sa mnom nikakva roba, Engleza, Irca ili Skota, osim mene. I tako dvije godine,

iako sam se često zanosio mislima na bijeg, nisam imao ni najmanjeg izgleda koji bi me potaknuo da tu zamisao provedem u djelo.

Otprilike nakon dvije godine pružila mi se čudna prigoda koja mi je ponovo nametnula misao pokušaja da se oslobodim. Moj je gospodar ostao kod kuće dulje nego obično. Nije opremao svoju lađu, i to, kako sam čuo, zbog nestašice novaca. Stoga bi redovito, jedanput ili dvaput tjedno, a katkada i češće, ako je vrijeme bilo lijepo, uzeo čamac sa svoga broda i pošao izvan luke na ribolov. Budući da je poveo i mene i jednog mladog Moreska da mu veslamo, mi smo ga mnogo razveseljavali, a ja sam se pokazao vrlo spretnim kod ribolova tako da bi me katkada poslao s jednim Maurom, svojim rođakom i s lim mladićem Moreskom, kako su ga zvali, da mu ulovimo riba za jelo.

Dogodilo se jednom, kad sam s njim jednog jutra pošao u ribolov, da se digla tako gusta magla, da smo izgubili iz vida obalu, premda nismo bili od nje ni pola milje udaljeni. Veslali smo da nismo znali ni kuda ni kamo i teglili cijeli dan i cijelu narednu noć. A kad je svanulo jutro, vidjesmo da smo odmaknuli na more umjesto da smo se približili obali i da smo najmanje dvije milje od obale. Ipak smo se ujutro i vratili, iako s mnogo truda i dosta opasnosti jer je ujutro počeo puhati oštar vjetar. No najgore je bilo da smo svi bili jako gladni.

Međutim, naš gospodar, upozoren ovom nezgodom, odluči da će se ubuduće bolje osigurati. Kako je imao kod sebe najveći čamac s našeg engleskog broda što ga je osvojio, stvori odluku da više neće ići na ribolov bez kompasa i hrane. Stoga naloži svome brodskom tesaru koji je također bio engleski zarobljenik, da usred čamca sagradi malu kućicu ili kabinu kao na oficirskim čamcima, iza nje da ostavi prostor za kormilarenje i dizanje glavnog jedra, a sprijeda mjesto za jednog ili dva mornara koji će rukovoditi jedrima. Plovio je na jedro što ga zovemo »ovčja plećka«, a prečka se jedra micala lijevo i desno nad samom kabinom, koja je bila udobna i niska. U njoj je bilo prostora za spavanje za nj i za jednoga ili dva roba, stol za blagovanje i nekoliko malih ormara za spremanje boca s pićem koje je on smatrao za shodno da pije, a osobito za kruh, rižu i kavu.

Na tom smo čamcu često izlazili na ribolov. Kako sam ja bio najvještiji u hvatanju riba, nikada nije odlazio bez mene. Jednoga se dana dogovori sa tri odlična Maura da se u tom čamcu izveze na zabavu ili na ribolov. Za njih je priredio izvanrednu gozbu pa je u noći dao poslati na čamac više hrane nego obično, a meni je naredio da priredim baruta i sačme za tri puške koje su bile na palubi. Prema tome su se spremali na ubijanje ptica i na ribolov.

Spremio sam sve kako mi je naredio i idućeg jutra čekao s čisto opranim čamcem i s izvješenom zastavom. Sve je bilo spremno da pruži udobnost njegovim gostima. Međutim, za neko vrijeme dođe moj gospodar na palubu sam i reče mi da su njegovi gosti zbog nekakva posla odgodili izlet. Nato mi zapovjedi da s tim čovjekom i dječakom isplovim na čamcu i nalovim riba jer će njegovi prijatelji bili kod njega na večeri. Naredi mi također da ribu ulovim, donesem k njemu kući, a ja mu obećam da ću sve tako izvršiti.

U tom mi navru u misli prijašnje sanje o oslobođenju jer sam vidio da ću sada imati pod svojim zapovjedništvom malu lađu. Kad je moj gospodar otišao, otišao sam se spremati ne za ribolov, nego za putovanje premda nisam znao, niti sam o tome razmišljao, kamo da upravim lađu, jer za me je bio dobar svaki put koji bi me izveo odavle.

Najprije sam odlučio naći izliku da razgovaram s Maurom kako bih za nas dobavio hrane na palubu. Rekao sam mu da ne bismo smjeli jesti gospodarev kruh. On mi odgovori da je to istina i donese u čamac veliku košaru prepečenog kruha ili neku vrstu tamošnjeg dvopeka i tri vrča pitke vode. Znao sam gdje se nalazi gospodarev ormar s bocama i, dok je Maur bio na obali, ja ih donesem u čamac kao da su već otprije bile tamo za našeg gospodara. Donio sam i velik komad pčelinjeg voska, koji je bio težak preko trideset kilograma i klupko uzice ili konca, sjekiru, pilu i čekić, a sve nam je to kasnije bilo od velike koristi, pogotovo vosak za pravljenje svijeća. Pokušavao sam s njim još jednu varku kojoj je također bezazleno nasjeo. On se zvao Išmael, a zvali su ga Mule ili Mole. Ja ga zovnuh:

»Mole!« i rekoh mu: »Puške našega gospodara su u čamcu. Ne bi li ti mogao nabaviti malo baruta i sačme? Možda će nam se pružiti prigoda da na svoju ruku ubijemo koju alkamiju (ptica poput naših ugara), a znam da on drži streljačke zalihe na lađi«. »Da«, reče on, »hoću«. I doista, on donese veliku kožnatu vreću, koja je sadržavala oko funtu i po baruta, a možda i više, i još jednu sa sačmom, koja je imala pet ili šest funti, i nešto metaka, i sve to stavi u čamac. Ja sam istovremeno našao nešto gospodareva baruta u kabini i njime sam napunio jednu od velikih boca u ormaru, koja je bila gotovo prazna, a ono što je bilo u njoj prelio sam u drugu bocu. Opskrbljen tako svim potrebnim krenusmo iz luke na ribolov. U tvrđavi koja je bila na ulazu luke, znali su tko sam pa se nisu na nas ni osvrtali. Nismo izišli ni jednu milju izvan luke kad spustismo jedro i počesmo loviti ribu. Vjetar je puhao sa sjevero-sjeveroistoka, a to je bilo protiv mojih želja.]er da je puhao s juga, bio bih siguran da ću se domoći španjolske obale ili barem doći do kadiškog zaljeva. Ali ja sam odlučio, puhalo odakle mu drago, da ću otići iz toga strašnoga mjesta gdje sam bio, a ostalo ću prepustiti sudbini.

Pošto smo neko vrijeme ribarili, a da nismo ništa uhvatili – jer kad bih imao na udici ribu, ne bih je izvukao kako je on ne bi vidio – rekoh Mauru: »Ovako to ne ide. Na taj način nećemo poslužiti svoga gospodara. Moramo otići dalje«. Ne videći u tome nikakvoga zla, on pristane. Kako je bio na čelu čamca, namjesti jedra, a ja, koji sam bio kod kormila, usmjerim čamac van, gotovo jednu milju dalje, a onda ga zaustavim kao da ću ribariti. A tada, predavši kormilo dječaku, pođem naprijed prema mjestu gdje je bio Maur i, praveći se kao da sam se iza njega nešto sagnuo, iznenada ga uhvatila rukom oko pasa i bacih ravno s palube u more. On smjesta izroni jer je plivao kao riba i stade me dozivati moleći me da ga primim natrag u čamac i govoreći da će sa mnom svuda oko svijeta. Plivao je za čamcem tako snažno da bi me brzo stigao jer je bilo malo vjetra. Tada uđem u kabinu i, uzevši pušku za ptice, uperih je na nj i rekoh mu da mu nisam učinio ništa nažao, a i da neću ako bude miran. »Ali«, rekoh »ti plivaš vrlo dobro i lako ćeš se domoći obale, a more je mirno. Kreni ravno prema obali, i ništa ti neću učiniti. Ali ako se

približiš čamcu, prosvirat ću ti glavu jer sam odlučio da se domognem slobode.« Nato se on okrene i zapliva prema obali, a siguran sam da ju je lakoćom dosegao jer je bio izvrstan plivač.

Mogao sam se zadovoljiti i time da povedem toga Maura sa sobom, a utopim dječaka, ali se nisam smio u nj pouzdati. Kad je otplivao, obratila se dječaku, koga su zvali Ksuri, i rekoh mu: »Ksuri, ako mi budeš vjeran, učinit ću te velikim čovjekom. Ali ako ne pogladiš lice (to jest, ne zakuneš se Muhamedom i bradom njegova oca) da ćeš mi biti odan, moram i tebe baciti u more.« Dječak mi se nasmiješi u lice i obrati mi se tako bezazlenim riječima da nisam mogao a da mu ne vjerujem. Zakleo se da će mi biti vjeran i da će sa mnom oko cijelog svijeta.

Još dok sam mogao vidjeti Maura, koji je plivao, okrenuli ravno čamcem prema moru, ali sam se držao prema vjetru kako bi pomislili da sam pošao prema ušću tjesnaca, a tako bi doista morao pomisliti svatko tko bi bio u njihovom položaju. Jer tko bi pomislio da ćemo otploviti prema jugu, prema pravoj divljačkoj obali gdje će nas sigurno cijela crnačka plemena opkoliti svojim čamcima i poubijati; gdje ni načas nećemo moći izići na obalu, a da nas ne proždru divlje zvijeri ili još nemilosrdniji divlji ljudi. Ali čim se spustio suton, ja promijenih smjer i upravih prema jugu skrećući malo prema istoku da bi se držao obale; kako je puhao dobar i oštar vjetar, a more je bilo glatko i mirno, jedrio sam tako da vjerujem kako idućeg dana u tri sata popodne, kad sam prvi put pristao uz obalu, nisam mogao biti manje od stotinu i pedeset milja južno od Salija, sasvim izvan područja maurskog cara ili bilo kojeg tamošnjeg kralja jer nismo vidjeli nikakvih ljudi.

Međutim, strah od Maura i silna bojazan da ne bih ponovo pao u njihove ruke, bili su toliki da se nisam htio zaustaviti ili poći na obalu, ili se usidriti. Vjetar je i dalje bio povoljan, pa sam nastavio jedriti pet dana. Tada vjetar okrene prema jugu, a ja zaključih da će sada naše lađe, ako je koja za mnom u potjeri, također odustati od proganjanja. Stoga se odlučih pristati uz obalu pa se usidrila na ušću male rječice, ne znam ni koje ni gdje – niti znam na kojoj je širini ni u kojoj zemlji, ni u kojem narodu, niti koja je to bila rijeka – glavno mi je bilo doći do svježe vode. Ušli smo u taj zaljev uvečer, odlučivši da otplivamo do obale čim se smrkne pa da pregledamo kraj. Ali čim se smračilo začusmo takvu strahovitu buku laveža, rike i urlanja divljih zvijeri tko zna kakvih sve vrsta da je jadni mladić umirao od straha i molio me da ne idem na obalu dok ne svane. »Dobro, Ksuri«, rekoh mu ja, »neću, ali možda se dogodi da ćemo po danu vidjeti ljude koji će nam biti jednako opasni kao ti lavovi.« »Onda mi njima dati pušku«, reče smijući se Ksuri, »i oni pobjeći«. Tako je Ksuri govorio engleski kad je razgovarao s nama robovima. Međutim, obradovao sam se kad sam vidio da je dječak tako veseo, i dadoh mu jedan gutljaj iz boce našega gospodara da ga još više raspoložim. Na koncu konca, Ksurijev je savjet bio dobar, i ja ga prihvatili. Spustismo naše malo sidro i proležasmo cijelu noć – proležasmo, rekoh, budući da nismo ni oka stisnuli – jer za dva-tri sata vidjesmo silne goleme stvorove (nismo im znali ni imena) svih mogućih vrsta, kako silaze na obalu, ulaze u vodu, valjaju se i kupaju da bi se do mile volje rashladili. Pri tom su tako strašno urlali i rikali da tako nešto nisam nikada prije čuo.

Ksuri je bio strahovito uplašen, a bio sam i ja. Ali smo se još više uplašili kad smo čuli kako jedan od tih silnih stvorova pliva prema našem čamcu. Nismo ga vidjeli, ali smo čuli po njegovu puhanju da je neka čudovišna, golema i divlja zvijer. Ksuri reče da je to lav, a koliko je meni poznato, možda je i bio. Jadni mi Ksuri dovikne da dignem sidro i odveslam. »Ne, Ksuri«, rekoh mu, »možemo baciti uže s privezanom plutačom i odmaknuti se od obale. Oni ne mogu daleko za nama.« Tek što to rekoh, kadli opazih tu zvijer (tko bi znao kakva je bila) na udaljenosti od dva vesla od nas, a to me je prilično iznenadilo. Međutim, odmah pođem prema vratima kabine i, uzevši svoju pušku, opalim u nju. Nato se ona smjesta okrene i otpliva opet prema obali.

Nemoguće je opisati strahovitu buku i grozne krikove i urlanje što se podiglo na samoj obali, gore više u unutrašnjosti zemlje, kad je odjeknuo hitac iz puške – nešto, što ti stvorovi, uvjeren sam, nisu nikada prije čuli. To me uvjerilo da noću nećemo moći izići na tu obalu. A drugo je pitanje bilo kako da se usudimo na obalu danju. Jer pasti u ruke bilo kojemu od divljaka bilo bi jednako zlo kao pasti u pandže lavova ili tigrova. Na svaki način, mi smo se te opasnosti jednako toliko bojali.

Bilo kako bilo, mi smo morali izići na obalu radi vode jer u čamcu više nismo imali ni pola litre. Sad se radilo o tome, kada i gdje da dođemo do vode. Ksuri mi reče, ako ga pustim da ode s vrčem na obalu, da će naći vode i donijeti je ako je uopće gdje ima. Upitah ga zašto bi on išao i zašto ne bih ja, a da on ostane u čamcu. Dječak mi odgovori s toliko odanosti, zbog koje sam ga uvijek nakon toga volio: »Ako divlji čovjek doći, on pojesti mene, a ti otići«. »E, Ksuri«, rekoh ja, »mi ćemo obojica otići, a ako divlji čovjek doći, mi ćemo ih ubiti. Neće on pojesti ni jednoga od nas.« Nato dadoh Ksuriju komad prepečenog kruha da jede i gutljaj pića iz gospodareve boce koju sam već prije spomenuo. Zatim privukosmo čamac k obali tako blizu kako smo mislili da smijemo pa pregazimo po vodi noseći samo oružje i dva vrča za vodu.

Nisam htio pustiti iz vida čamac jer sam se bojao da će niz rijeku doći čamci s divljacima. Ali dječak, ugledavši uvalu oko jednu milju u unutrašnjosti zemlje, ode tamo i za kratko vrijeme ga vidjeh kako trči prema meni. Pomislih da ga progoni kakav divljak ili da ga je uplašila kakva divlja zvijer pa potrčah prema njemu da mu pomognem. Ali kad sam se približio, vidjeh da mu nešto visi preko ramena. Bila je to nekakva životinja što ju je ubio, nešto kao zec, ali drukčije boje i duljih nogu. Jako smo se obradovali, a meso joj je bilo vrlo dobro. Ali najradosnija vijest s kojom je Ksuri došao bila je da je našao dobru vodu, a nije vidio divljaka.

Međutim, kasnije smo vidjeli da se ne moramo toliko truditi radi vode jer malo više uz zaljev u kojem smo bili, našli smo vode koja je bila pitka kad je bila oseka, a izvirala je malo dalje gore. Tako napunismo svoje vrčeve i pogostismo se ubijenim zecom pa se spremismo na odlazak, a da nismo u tom kraju vidjeli ni jednog traga ljudskih stvorova.

Budući da sam već jednom putovao na tu obalu, znao sam vrlo dobro da Kanarsko otočje, kao i Kapverdsko otočje, ne leži daleko od obale. Ali kako nisam imao instrumenata da ustanovim na kojoj smo širini, nisam točno znao, ili se barem nisam sjećao, na kojoj je

širini to otočje, nisam znao gdje da ga tražim ni kada da okrenem na more prema njemu. Drukčije bih neke od tih otoka sada lako našao, ali sam se nadao, budem li se držao obale, dok ne dođem do onoga dijela gdje trguju Englezi, da ću naći koji njihov brod na običajnom trgovačkom putu, koji će nas osloboditi i povesti sa sobom.

Po mom najboljem računu, to mjesto gdje sam se nalazio moralo je biti područje između zemalja maurskog cara i crnaca, a bilo je pusto i nenastanjeno, osim što je bilo divljih zvijeri. Crnci su ga napustili i pošli dalje na jug iz straha od Maura, a Mauri nisu smatrali vrijednim da se u njemu nasele zbog njegove neplodnosti – a zapravo su ga i jedni i drugi ostavili zbog golemog broja tigrova, lavova, leoparda i drugih divljih životinja koje tu borave. Tako Maurima to područje služi samo za lov i odlaze tamo kao cijela vojska, dvije ili tri tisuće ljudi odjednom. I doista, na gotovo stotinu milja te obale nismo vidjeli ništa nego pustu, neobrađenu zemlju danju, i nismo čuli ništa osim urlanja i rike divljih zvijeri noću.

Jednom ili dvaput mi se danju pričinilo da vidim Pico de Teneriffe, najviši vrhunac Tenerifskog gorja u Kanarskom otočju, pa umalo da se nisam odlučio krenuti van u nadi da ću doći donle. Ali pošto sam triput pokušao, nepovoljan me vjetar prisilio da se opet vratim, a i more je bilo previše nemirno za moj čamac. Tako sam odlučio držati se svoga prvotnog nauma i voziti uz obalu.

Pošto smo napustili to mjesto, morao sam nekoliko puta pristati uz obalu radi pitke vode. Jednom, toga se osobito sjećam, usidrili smo se rano ujutro pod malim rtom koji je bio dosta visok. Kako je plima počela nadolaziti mi smo mirno čekali da nas ponese dublje unutra. Ksuri čije su oči više vrludale naokolo nego moje tiho me zovnu i reče mi, da će biti bolje da odemo dalje od obale. »Jer«, reče on, »pogledajte – tamo leži strašno čudovište na obronku onoga brežuljka i tvrdo spava«. Pogledah kamo mi je pokazao i doista vidjeh strašno čudovište jer tamo je bio strahovit, golem lav, koji je ležao na obronku obale u sjeni gromade brežuljka koja je, tako reći, malo visjela nad njim.

»Ksuri«, rekoh ja, »ti ćeš poći na obalu i ubiti ga.« Ksuri me prestravljeno pogleda i reče: »Ja ubiti! On mene pojesti na jedna usta!« Htio je reći jednim zalogajem. Međutim, ja više ništa ne rekoh dječaku, nego mu zapovjedih da ostane na miru i uzeh našu najveću pušku, koja je imala gotovo promjer muškete, i nabijem je priličnom količinom baruta i dvama mecima pa je odložim. Zatim napunim drugu pušku sa dva naboja, a treću – jer imali smo tri puške – napunim sa pet manjih naboja. Naciljao sam što sam bolje znao i bio bih ga pogodio u glavu, ali je ležao s prednjom šapom malo podignutom iznad njuške, pa su ga naboji pogodili u nogu blizu koljena i slomili mu kost. On skoči i zareži, ali, videći da mu je slomljena noga, ponovo pade, a onda ustade na tri noge i zaurlika strašno kako nikada prije nisam čuo. Malo me začudilo da ga nisam pogodio u glavu. Međutim, smjesta prihvatih drugu pušku i, premda je počeo odlaziti, ponovo opalih i pogodih ga u glavu. S veseljem vidjeh da je pao. Gotovo i nije dao glasa od sebe, nego je ležao u samrtnoj borbi. Tada se Ksuri osmjeli i zamoli me da ga pustim na kopno. »Pa hajde«, rekoh, i dječak skoči u vodu i s malom puškom u jednoj ruci otpliva do obale drugom

rukom. Došavši sasvim blizu do zvijeri, prisloni joj cijev puške na uho i ponovo joj prosvira glavu i potpuno je dotuče.

To je za nas doista bila lovina, ali nije bila hrana, a ja sam jako žalio što sam potrošio tri naboja baruta i sačme na zvijer koja nam nije bila ni od kakve koristi. Međutim, Ksuri mi reče da će ponijeti jedan dio te zvijeri sa sobom pa se vrati u čamac i zamoli me da mu dam sjekiru. »Što će ti sjekira, Ksuri?«, upitah ga ja. »Ja odrezati njegovu glavu«, reče on. Ksuri mu, međutim, nije mogao odsjeći glavu, već mu je odrezao nogu i donio je sobom, a bila je to strahovito velika noga.

Meni, međutim, pade na pamet da bi nam njegova koža možda mogla na koji način koristiti pa odlučih da mu oderemo kožu ako budem mogao. Tako se Ksuri i ja dadosmo na posao, ali je Ksuri pri tom bio mnogo bolji majstor jer sam ja bio kod toga posla vrlo nevješt. Utrošili smo u to zapravo cijeli dan, no konačno mu oderasmo kožu i razapesmo je iznad kabine, pa ju je sunce za dva dana potpuno osušilo, i ona mi je kasnije služila kao ležaj.

Poglavlje III.

Brodolom na pustom otoku

Nakon toga zastoja plovili smo prema jugu bez prestanka deset do dvanaest dana. Vrlo smo štedljivo trošili svoje zalihe jela, koje su spale na jako niske grane. Na obalu smo izlazili samo toliko koliko nam je bilo potrebno radi svježe vode. Imao sam pri tom namjeru domoći se rijeke Gambije ili Senegala, to jest bilo koje točke oko Cap Verdea, gdje sam se nadao sresti kakvu evropsku lađu. Ako mi to ne bi pošlo za rukom, nisam znao što da uradim drugo nego da pođem u potragu za otocima ili da propadnem među crncima. Znao sam da svi brodovi koji plove na gvinejsku obalu ili u Brazil, ili u Istočnu Indiju, dotiču Cap Verde ili te otoke. Tako sam, jednom riječi, stavio sve na jednu kocku, ili naići na kakav brod, ili propasti.

Kad sam, kako rekoh, plovio još desetak dana držeći se toga plana, počeh opažati da je obala napučena, a na dva-tri mjesta, jedreći također vidjesmo kako ljudi stoje na obali. Jednom sam bio sklon da pođem na obalu k njima, ali Ksuri je bio moj dobar savjetnik pa mi reče: »Ne ići, ne ići.« Međutim, ja sam prišao bliže k obali da bih mogao razgovarati s njima i vidjeh da trče uz obalu velik komad puta. Opazio sam da nemaju oružja u rukama, osim jednoga koji je nosio dugačak, tanak štap, za koji je Ksuri rekao da je koplje, i da ga oni znaju baciti vrlo daleko i da njima izvrsno gađaju. Stoga sam se držao na udaljenosti, ali sam razgovarao s njima znakovima što sam bolje znao, a pogotovu sam im davao znakove da bismo htjeli jesti. Oni mi dadoše znak da zaustavim čamac i da će mi donijeti mesa. Nato spustih gornji dio jedra i zaustavih se, a njih dvojica otrčaše prema unutrašnjosti i vratiše se za manje od pola sata noseći dva komada suhog mesa i nešto žita kakvo raste u njihovoj zemlji, ali nismo znali ni kakvo je meso ni kakvo je žito. Međutim, bili smo voljni primiti ga. Sada je bilo pitanje kako da dođemo do njega. Jer ja nisam bio za to da se usudimo k njima na obalu, a oni su se jednako bojali nas. Ali oni su našli sigurno rješenje za jedne i za druge. Donijeli su hranu na obalu i tamo su ostavili, a onda su otišli i stali vrlo daleko dok je mi nismo prenijeli na pramac, i tada su nam se opet približili.

Mi im znakovima izrazismo zahvalnost jer nismo imali ništa čime bismo im se odužili. Ali baš u tom času pruži se prilika da im se odužimo. Dok smo još bili tamo uz obalu, naiđu s planine prema moru u silnom bijesu dvije ogromne životinje jedna u potjeri za drugom (tako nam se bar pričinilo). Je li to bio mužjak u potjeri za ženkom, da li u igri ili u bijesu, to nismo znali, jednako kao što nismo znali je li to bila obična pojava ili neobična, ali vjerujem da je bilo ovo posljednje. Jer, u prvom redu, te se krvoločne zvijeri rijetko pojavljuju danju. A u drugom redu, vidjesmo i da su se ljudi na obali strašno uplašili,

pogotovu žene. Onaj muškarac što je imao koplje, nije pobjegao pred njima, ali ostali jesu. Međutim, kako su se te dvije životinje zaletjele ravno u vodu, čini se da nisu odlučile napasti ni jednog od crnaca, nego zaroniše u vodu i stadoše okolo plivati kao da su došle da se razonode.

Konačno se jedna od njih poče približavati našem čamcu više nego što sam isprva očekivao. Ali ja sam je čekao u pripremi jer sam, što sam brže mogao, nabio pušku i zapovjedio Ksuriju da napuni ostale dvije. Čim mi je došla prilično nadomak, opalih i pogodih je ravno u glavu. Ona smjesta potonu u vodu, ali začas izroni i poče uranjati i izranjati kako u samrtnoj borbi, a to je i bila. Smjesta se zaputi prema obali. Ali baš prije nego što je došla do obale uginu, što od rane, koja je bila smrtna, što od vode, koja ju je zagušila.

Nemoguće je izraziti čuđenje onih jadnih stvorova kad su čuli pucanj moje puške. Neki su gotovo umrli od straha pa su popadali kao mrtvi. Ali kad su vidjeli da je zvijer mrtva i da je potonula u vodu, i kako im ja dajem znakove da dođu na obalu, oni se osmjeliše i počeše tražiti životinju.

Ja sam je pronašao po mjestu gdje je zakrvarila vodu, i s pomoću užeta što sam ga ovio oko nje i dao crncima, da ga vuku oni je izvukoše na obalu. Tada sam vidio da je to prekrasan leopard, pjegav i izvanredno lijep, a crnci su digli ruke u divljenju i dvojbi čime li sam ga to ubio.

Druga zvijer uplašena od bljeska vatre i tutnja puške, otpliva na obalu i otrči ravno u planine odakle je došla. Iz te udaljenosti nisam mogao razabrati kakva je to životinja. Ubrzo sam saznao da crnci žele jesti meso te zvijeri pa sam im rado dopustio da je uzmu kao poklon od mene. Kad sam im znakovima pokazao da je mogu uzeti, bili su mi vrlo zahvalni. Smjesta su se dali na posao oko nje i premda nisu imali noža ipak su je zaoštrenim komadom drva oderali tako brzo, pa i mnogo brže, nego što bi to mogli nožem. Ponudili su mi mesa, ali sam odbio praveći se da im ga poklanjam, ali sam im znakovima pokazao na kožu koju su mi vrlo rado dali i donijeli još mnogo svoje hrane, koju sam primio iako je nisam poznavao. Onda im dadoh znak da mi donesu vode, pružajući prema njima jedan od svojih vrčeva okrenuvši ga dnom prema gore da vide da je prazan i da želim da ga napune. Oni smjesta doviknu nekim svojim prijateljima, i onda dođu dvije žene i donesu veliku zemljanu posudu, sušenu, po mom mišljenju, na suncu. Oni je tamo postave kao prije, a ja pošaljem Ksurija s vrčevima na obalu i on ih sva tri napuni. Žene su bile potpuno gole kako i muškarci.

Sada sam bio opskrbljen korijenjem i žitom što sam ga od njih dobio i vodom. Ostavivši svoje prijazne crnce, zaputih se dalje još kojih jedanaest dana, ne pokušavajući se približiti obali dok nisam vidio da zemlja duboko zadire u more, otprilike u dužini od četiri ili pet milja preda mnom. Kako je more bilo vrlo mirno, okrenuh daleko van da dosegnem taj rt. Konačno, prošavši pokraj rta na udaljenosti od otprilike dvije milje od kopna, vidjeh jasno zemlju na drugoj strani prema moru. Tada zaključih, jer to je bilo sasvim sigurno, da je to Cap Verde, a ono tamo da je otočje koje je po njemu prozvano

Kapverdsko otočje. Međutim, ono je bilo jako udaljeno, pa nisam znao što bi bilo bolje napraviti. Jer, ako me zahvati oštar vjetar, neću stići ni do jednoga ni do drugog.

U toj dvojbi, kako sam bio jako zamišljen, odoh u kabinu i sjedoh, a Ksuri je bio na kormilu. Tada iznenada dječak poviknu: »Gospodaru, gospodaru, brod na jedra!« Ludi je dječak bio sav izbezumljen od straha, misleći da je to sigurno jedna od lađa njegovih gospodara koja je poslana za nama u potjeru, dok sam ja znao da smo se dovoljno udaljili izvan njegova domašaja. Skočih iz kabine i smjesta vidjeh ne samo brod nego i kakav je to brod, to jest da je portugalski i da ide, po mom mišljenju, na gvinejsku obalu po crnce. Ali kad sam opazio kojim smjerom jedri, uskoro sam se uvjerio da ide drugim putem i da se namjerava približiti obali. Nato skrenuh prema pučini koliko sam god mogao, odlučivši, ako bude moguće, razgovarati s njima.

Premda sam plovio širom razapetim jedrom vidio sam da neću moći doći pred njih, i da će proći prije nego što mi uspije dati im znak. Ali pošto sam razapeo jedra što sam više mogao i već počeo očajavati, oni su me vjerojatno vidjeli pomoću svojih dvogleda i zaključili da to mora da je europski čamac koji, kako su predmnijevali, mora da pripada nekom izgubljenom brodu. I tako skrate jedro kako bi mi omogućili da im se približim. To me ohrabrilo. Kako sam imao na palubi zastavu svoga gazde, stadoh njome mahati u znak da sam u opasnosti i ispalih hitac iz puške. Oni su to oboje opazili jer su mi rekli da su vidjeli dim, premda nisu čuli pucanj. Na te znakove oni vrlo ljubazno uspore i stanu i ja otprilike za tri sata pristadoh uz njih.

Upitali su me portugalski, španjolski i francuski što sam, ali ja nisam znao ni jedan od tih jezika. Konačno mi doviknu neki škotski mornar koji je bio na palubi, i ja mu odgovorih i rekoh da sam Englez – da sam pobjegao iz maurskog ropstva u Saliju. Oni me pozvaše na brod i primiše vrlo prijazno i mene i sve moje imanje.

Za me je, kako svatko može misliti, bilo neizrecivo veselje da sam tako bio spašen iz, kako se meni činilo, bijednog i gotovo beznadnog položaja u kojem sam se nalazio. Smjesta sam ponudio kapetanu svu svoju imovinu kao naknadu što me izbavio. Ali on mi velikodušno reče da neće od mene ništa, već će mi sve što imam biti izručeno kad dođem u Brazil. »Jer«, reče, »ja sam spasio vaš život isto onako kako bih želio da bude spašen moj. I meni se može dogoditi da jednom zapadnem u isti položaj. Osim toga«, reče on, »kad vas odvezem u Brazil, koji je tako daleko od vaše zemlje, i da vam oduzmem što imate, vi biste tamo umrli od gladi, pa bih tako uzeo život koji sam spasio. Ne, ne, Seignor Inglese«, reče on, »gospodine Englezu, ja ću vas otpremiti tamo iz želje da vam pomognem, a za te ćete vaše stvari tamo moći kupiti hrane i platiti prijevoz natrag kući.«

Kako je to velikodušno predložio, tako je i izvršio do u tančine. Naredio je mornarima da se nitko ne smije usuditi ni dotaknuti koju od mojih stvari. Onda on sve sam preuzme i preda mi točan popis stvari da znam što imam dobiti, čak i moje zemljane vrčeve.

Što se tiče moga čamca, on je bio vrlo dobar, a to je kapetan uočio pa mi je rekao da će ga od mene kupiti za svoju lađu i upitao me što tražim za nj. Rekoh mu da je u svemu bio tako velikodušan da ne bih htio reći cijenu čamcu, nego da to prepuštam sasvim njemu.

Nato mi on reče da će mi dati u Brazilu vlastoručni isplatni nalog na osamdeset zlatnika, a kad dođem onamo, pa mi bilo tko ponudi više, on će razliku nadoknaditi. Ponudio mi je također šezdeset zlatnika za moga momka Ksurija, ali sam se nećkao to prihvatiti. Ne da nisam htio da ga dam kapetanu, ali mi je bilo krivo da prodam slobodu jednog čovjeka koji mi je tako vjerno pomagao da se domognem svoje slobode. Međutim, kad sam kapetanu iznio svoje razloge, priznao je da su opravdani i ponudio ni ovakvo rješenje; on će dati dječaku pismenu obvezu da će ga za deset godina osloboditi ako se pokrsti. Nato sam pošto je Ksuri prihvatio poći s njime, predao dječaka kapetanu.

Do Brazila smo vrlo dobro putovali i stigli u zaton de Todos los Santos, ili Svih Svetih, za neka dvadeset i dva dana iza toga. Bio sam još jednom izbavljen iz najmučnijeg položaja u životu, a sada je trebalo odlučiti što da počnem sa samim sobom.

Velikodušni postupak kapetanov neću nikada zaboraviti. Nije htio od mene primiti ništa za moj prijevoz – dao mi je dvadeset dukata za leopardovu kožu, a četrdeset za lavlju, koje su bile u mom čamcu. Osim toga je pripazio da mi se sva moja imovina točno izruči. Što sam htio prodati, to je kupio, kao sanduk s bocama, moje dvije puške i dio onoga komada pčelinjega voska, jer sam od ostaloga napravio svijeće – jednom riječi, skupio sam za svu svoju robu oko dvije stotine i dvadeset zlatnika i s tim sam se imetkom iskrcao na brazilskoj obali.

Tu nisam dugo ostao jer me kapetan preporučio nekom dobrom i poštenom čovjeku kao što je i sam bio, koji je imao *ingeino*, kako oni to zovu – to jest plantažu i tvornicu šećera. Kod njega sam stanovao neko vrijeme i tako se upoznao s načinom sadnje i proizvodnje šećera. Videći kako vlasnici plantaža dobro žive i brzo se obogaćuju, odlučio sam, ako uzmognem dobiti dozvolu da se tu naselim, postati uzgajatelj šećerne trske, a u isto sam vrijeme odlučio pronaći kakav način da mi se pošalju novci što sam ih ostavio u Londonu. U tu svrhu, pribavivši neku vrstu građanskih papira, kupih neobrađene zemlje koliko god sam mogao za svoj novac i stvorih plan za proizvodnju i nastambu, i to takav kakav će odgovarati iznosu novca što sam ga mislio dobiti iz Londona.

Imao sam susjeda, nekog Portugalca iz Lisabona, ali sina engleskih roditelja, po imenu Wells, koji je bio u sličnu položaju kao i ja. Zovem ga susjedom jer mu je plantaža bila uz moju, i vrlo smo se dobro slagali. Moj imetak je bio mršav kao i njegov, i mi smo oko dvije godine radili uglavnom da se prehranimo. Međutim, malo-pomalo nam se stanje poboljšavalo, a zemlja uređivala, pa smo treće godine posadili nešto duhana i jedan i drugi priredili velik komad zemlje za sadnju šećerne trske za iduću godinu. Ali nam je obojici trebala pomoć. I sada sam, više nego ikada, uvidio da sam pogriješio što sam se rastao od svoga momka Ksurija.

Ali, nažalost, za mene, koji nisam nikada činio što treba, pogriješiti nije bilo nikakvo čudo. Nije mi preostajalo ništa drugo nego nastaviti – upao sam u posao koji je bio daleko od mojih sklonosti i potpuno suprotan životu koji me veselio i zbog kojega sam napustio očev dom i prezreo sve njegove savjete – upao sam baš u onaj srednji stalež ili gornji sloj mladih ljudi kakav mi je moj otac prije preporučivao. Kad bih odlučio ustrajati

u tom poslu, onda bih isto tako mogao ostati i kod kuće pa se nisam morao ovako prebijati po svijetu. Često sam sâm sebi govorio: to si mogao isto tako učiniti u Engleskoj i biti među prijateljima, umjesto da si otišao pet tisuća milja daleko, među tuđe ljude i divljake, u pustoš i u takvu daljinu gdje nikada nećeš dobiti vijesti ni iz kojega dijela zemlje u kojem te poznaju.

Tako sam s najvećim žaljenjem gledao na svoj položaj. Nisam imao nikoga s kim bih razgovarao, osim od vremena do vremena toga susjeda – nikakva drugog rada, osim rada mojih ruku. Govorio sam da živim kao čovjek koji je bačen na kakav pusti otok gdje nema nikoga osim njega. Kako se to obistinilo, i kako bi svi ljudi trebali da imaju na umu, budu li uspoređivali svoje sadašnje stanje s tuđim, koje je lošije, da će ih sudbina prisiliti da se zamijene i u nevolji sjete svoje prijašnje sreće – kako se to, kažem, obistinilo da će takav pravi pustinjski život na potpuno osamljenu otoku biti moja sudbina, sudbina mene koji sam tako nepravedno uspoređivao svoj tadašnji život sa životom na pustom otoku, a bio bih vrlo vjerojatno, da sam nastavio tim životom, izvanredno uznapredovao i obogatio se.

Prije nego što je moj hrabri prijatelj, kapetan broda koji me pokupio na moru, krenuo natrag, ja sam se već bio prilično snašao u svojim mogućnostima za vođenje plantaže. Jer njegov je brod ostao tamo, ukrcavajući robu i spremajući se za putovanje, blizu tri mjeseca. Kad sam mu rekao da sam u Londonu ostavio nešto malo novca, on mi dade prijateljski i iskren savjet: »Seignor Inglese«, reče on, jer uvijek me tako zvao, »ako mi date pismo i punomoć s nalogom osobi koja ima vaš novac u Londonu, da ga pošalje u Lisabon ljudima koje ja naznačim, i u robi, koja je podesna za ovu zemlju, ja ću vam je na povratku, ako Bog da, donijeti ovamo. Ali, budući da su ljudski čini ovisni o promjenama i neuspjesima, ja bih vam savjetovao da date nalog samo za stotinu funti, a to je, kako kažete, polovica vašeg imetka, pa ćete tako staviti na kocku najprije prvu polovicu; a ako dođe u redu, onda možete na isti način dati nalog i za ostatak; ako ne uspije, može vam druga polovica ostati kao zaleđe«.

Bio je to tako razuman savjet, a činio se tako prijateljski, da nisam mogao a da ne budem uvjeren da je to najbolje što mogu učiniti. I tako spremih pismo za onu gospođu kod koje sam ostavio svoj novac, i punomoć portugalskom kapetanu, kako je tražio.

Opisao sam ženi engleskog kapetana sve pojedinosti o svojim doživljajima, svome ropstvu, bijegu, i kako sam se na moru sreo s portugalskim kapetanom, o njegovoj čovječnosti i u kakvu se položaju sada nalazim i dao joj sve potrebne upute glede moga novca. A kad je taj pošteni kapetan stigao u Lisabon, našao je načina da preko nekih tamošnjih engleskih trgovaca pošalje ne samo nalog, nego i točan opis mojih doživljaja nekom trgovcu u London, koji je sve to prenio njoj. Nato ona pošalje ne samo novac, nego i od svojih novaca vrlo lijepi dar portugalskom kapetanu zbog njegove čovječnosti i dobrote prema meni.

Taj je trgovac u Londonu uložio tih stotinu funti u englesku robu, onakvu kakvu mu je kapetan naznačio, poslao je odmah u Lisabon, a portugalski ju je kapetan u redu dovezao

meni u Brazil. Među tom robom, a bez moga traženja (jer sam tada još bio previše neupućen u svom poslu da bih se toga sjetio) on se pobrinuo da mi pošalje sve vrste oruđa, željeznog pribora i potrepština nužnih za moju plantažu koje su mi bile od velike koristi.

Kad je ta pošiljka stigla, mislio sam da mi je sada uspjeh osiguran i silno sam joj se obradovao. A moj je dobri zastupnik, kapetan, potrošio onih pet funti što mu ih je moja prijateljica poslala na dar, i kupio mi slugu s obvezom na šest godina službe. Za uzvrat nije htio primiti ništa osim malo duhana, koji sam želio da uzme jer je bio moj proizvod.

To nije bilo sve. Budući da je sva moja roba bila engleske proizvodnje, kao tkanine, sukno i predmeti, koji su bili osobito cijenjeni i traženi u zemlji, pošlo mi je za rukom da ih prodam uz vrlo velik dobitak, tako da mogu reći da sam postigao više nego četverostruku vrijednost same pošiljke, pa sam sada bio daleko ispred svoga siromašnog susjeda što se tiče naprednosti plantaže. Prvo što sam učinio bilo je da sam kupio jednog roba crnca, a i jednoga europskog slugu – hoću kazati još jednog osim onoga što mi ga je kapetan doveo iz Lisabona. Ali kako je silom stvoreno blagostanje često uzrok našoj najgoroj nesreći, tako je bilo i kod mene. Iduće sam godine s velikim uspjehom nastavio rad na svojoj plantaži. Proizveo sam na svom zemljištu pedeset velikih bala duhana povrh onoga što sam razdijelio susjedima za različite potrepštine. Svaka je od tih bala bila teža od pedeset kilograma. Duhan je bio dobro pripređen i spremljen dok se ne vrate brodovi iz Lisabona. I sada kad mi se posao stao sve više razvijati, a bogatstvo povećavati, glava mi se poče puniti planovima i pothvatima izvan moga dohvata. Planovima kakvi su doista često propast i najsposobnijih trgovaca.

Da sam nastavio tim životom, mogao sam imati sva zadovoljstva za koje je moj otac tako zdušno preporučivao miran, povučen život srednjeg staleža koji ih je, po njegovu razumnom opisivanju, bio pun. Ali mene su progonile druge misli i trebalo je da i opet budem svojevoljni uzročnik svih svojih nevolja. A da bi moja pogreška bila još veća i da bi se podvostručilo moje razmišljanje o samom sebi, za što ću u svojim budućim nesrećama imati dosta slobodnog vremena, sve je te nedaće prouzročila moja tvrdoglava i luda ustrajnost u želji za lutanjem po svijetu. A ustrajao sam u toj želji suprotstavljajući se najljepšim izgledima da samome sebi učinim dobro, držeći se točno i jasno onih smjernica života kojima su me jednako obdarile priroda i sudbina i stavile mi ih u dužnost.

Jednako kao onda kad sam se odbio od svojih roditelja, nisam ni sada mogao biti zadovoljan, nego sam morao otići i napustiti krasnu mogućnost da postanem bogat i uspješan čovjek na svojoj novoj plantaži, samo zato da slijedim svoju nepromišljenu i neumjerenu želju da se podignem brže nego što je to dopuštala priroda stvari. I tako se ponovo bacih u najdublji ponor ljudske bijede u koji je ikada upao i koji čovjek ili koji bi se uopće mogao zdravim razumom zamisliti.

A sada da prijeđem postepeno na pojedinosti toga dijela svoje pripovijesti. Možete zamisliti da sam, pošto sam proživio gotovo četiri godine u Brazilu počeo na svojoj

plantaži vrlo dobro napredovati i uspijevati, ne samo naučio jezik nego i sklopio poznanstva i prijateljstvo s ostalim vlasnicima plantaža kao i trgovcima u St. Salvadore, našoj luci. U razgovoru s njima često sam im opisivao svoja dva putovanja na gvinejsku obalu, način trgovanja s tamošnjim crncima i kako je lako na gvinejskoj obali kupiti za tričarije kako što su staklene perle, igračke, noževi, škarice, sjekire, komadić stakla i slično, ne samo zlatni prah, gvinejska zlatna zrnca, bjelokost itd., nego i mnogobrojne crnce za rad. Oni su uvijek vrlo pozorno slušali moja izlaganja o tome a osobito onaj dio o kupnji crnaca, što je u to vrijeme bilo ne samo slabo razvijena trgovina, nego su je čak, ukoliko je postojala, vodili na temelju *assidentos* ili dozvola španjolskih i portugalskih kraljeva, tako da se malo crnaca kupovalo, a i to malo uz vrlo visoku cijenu.

Jednom sam bio u društvu nekolicine poznatih trgovaca i farmera i vrlo živo razgovarao o tim stvarima. Idućeg jutra dođoše k meni njih trojica i rekoše mi da su jako mnogo razmišljali o onome što sam im prošlu večer pripovijedao pa su došli da mi nešto tajno predlože. Obvezavši me da čuvam tajnu, rekoše mi da namjeravaju opremiti brod za Gvineju. Da su svi vlasnici plantaža kao i ja i da mi ništa nije teže nego pitanje služinčadi. Kako to nije dopuštena trgovina, jer ne mogu kad se vrate kući prodati crnce, žele učiniti samo jedno putovanje i dovesti crnce potajno pa ih razdijeliti među sobom. Jednom riječi, htjeli su znati da li bih htio poći s njima kao njihov trgovački stručnjak na brodu da upravljam trgovačkim poslom na obali Gvineje. Ponudili su mi jedan udio u crncima bez ikakva moga novčanog uloga.

Bio je to, mora se priznati, lijep prijedlog za svakog tko nije stalno naseljen i nema svoju plantažu da se za nju brine, a obećavao je da će biti vrlo unosan i donijeti lijepih novaca. Ali da ja, koji sam bio tako dobro uveden i sređen pa mi nije trebalo drugo nego da nastavim još tri ili četiri godine kao što sam počeo, da pošaljem po onih drugih stotinu funti u Englesku, ja, koji sam imao u to vrijeme sasvim sigurno tri ili četiri tisuće funti imetka koji je neprestano rastao – da ja pomislim na takvo putovanje, bila je to najluđa stvar što ju je ikada čovjek u mojim prilikama mogao učiniti.

Ali budući da sam bio rođen da budem sam sebi na zator, nisam se mogao oteli ni svojim prvim skitalačkim namjerama kad su dobri savjeti moga oca onako kod mene propali. Jednom riječi, rekao sam im da ću od srca rado poći ako prime na sebe brigu oko moje plantaže dok mene ne bude, a ako ne uspijem, neka raspolažu njome prema mojim uputama. Oni mi obećaše da će sve to uraditi i pismeno se obvezaše da će tako učiniti, a ja napisah oporuku kojom, u slučaju svoje smrti ostavljam plantažu i pokretnu imovinu kapetanu broda koji mi je spasio život, kao svome sveopćem baštiniku, obvezujući ga da raspolaže mojom pokretnom imovinom prema uputama u oporuci, to jest da jedna polovina pripada njemu, a druga da se pošalje u Englesku.

Ukratko, postupio sam sa svim mogućim oprezom da sačuvam svoju pokretnu imovinu i zadržim svoju plantažu. Da sam upotrijebio samo polovicu te razboritosti da pripazim na sebe, pa da sam prosudio što moram, a što ne smijem učiniti, sigurno ne bih nikada napustio tako napredno poduzeće i sve vjerojatne izglede u uspješnu budućnost i otišao

na putovanje po moru koje je vezano sa svim svojim običajnim iznenađenjima, a da i ne govorimo o razlozima zbog kojih sam morao očekivati osobite nevolje za sama sebe.

Ali, mene su tjerale zapovjedi moje mašte, a ne razuma, i ja sam im se slijepo pokoravao. Prema tome, kada je brod bio opremljen i roba nabavljena, i kad su moji suputnici izvršili sve prema ugovoru, ja se opet ukrcah u zao čas rujna 1659. istoga dana kojega sam prije osam godina otišao iz Hulla od svoga oca i majke, kao buntovnik prema njihovoj vlasti i luđak prema samome sebi i svojim interesima.

Naš je brod nosio teret od oko stotinu i dvadeset tona, šest topova i četrnaest ljudi, osim kapetana, njegova sluge i mene. Na brodu nismo imali velik teret robe osim igračaka podesnih za trgovanje s crncima, kao staklenih perla, komadića stakla, školjki i raznih tričarija, pogotovo malih zrcala, noževa, škara, sjekira i sličnih predmeta.

Istoga dana kad sam se ukrcao, razapesmo jedra držeći se sjeverno od naše obale, s namjerom da presiječemo prema afričkoj obali kad dođemo do desetog ili dvanaestog stupnja sjeverne širine, a to je, čini se, u to vrijeme bio uobičajeni smjer. Imali smo vrlo povoljno vrijeme, samo silno vruće, sve uz našu obalu dok nismo došli u visinu Rta sv. Augustina. Tu smo, zadirući sve više u otvoreno more, izgubili iz vida kopno i usmjerili vožnju kao da plovimo prema otoku Fernand de Noronha, podržavajući smjer sjeverois-tok-sjever i ostavivši to otočje na istoku. Ploveći tako prešli smo ekvator za nekih dvanaest dana pa smo se, po vlastitom promatranju, nalazili na sedam stupnjeva i dvadeset i dvije minute sjeverne širine, kad nas potpuno iznenada zahvati snažan tornado ili uragan. Došao je s jugoistoka i jurio otprilike prema sjeverozapadu. Puhao je tako strahovito da čitavih dvanaest dana nismo mogli ništa drugo nego pustiti da nas tjera i, bježeći pred njim, dati se nositi kamo god nas upravi sudbina ili bijes vihora. Nepotrebno je i reći da sam za tih dvanaest dana svakog dana očekivao da me more proguta a ni itko drugi na brodu nije vjerovao da će spasiti život.

U toj nam je nesreći uz grozotu oluje jedan mornar umro od tropske groznice, a drugoga je mornara i kapetanova slugu odnijelo more. Oko dvanaestoga dana, kad se oluja malo stišala, kapetan, koliko je mogao, pokuša odrediti položaj lađe i ustanovi da se nalazi otprilike dvadeset i dva stupnja širinske razlike od Rta sv. Augustina. Tako je ustanovio da je stigao na obalu Gvineje ili sjeverni dio Brazila, iznad rijeke Amazonke, a prema rijeci Orinoko, koja se obično zove Velika rijeka, pa se poče sa mnom dogovarati kojim smjerom da krene. Brod je propuštao vodu i bio jako onesposobljen, i kapetan je htio ravno natrag na obalu Brazila.

Ja sam bio odlučno protiv toga. Proučivši s njime karte morskih obala Amerike, zaključismo da nema nastanjene zemlje kamo bismo se mogli skloniti sve dok ne dođemo u područje Karipskog otočja. Stoga odlučismo da ćemo se držati prema vani u smjeru otoka Barbadosa, a to bismo, kako smo se nadali, mogli lako provesti za kojih petnaest dana jedrenja ako se budemo držali otvorenog mora, da izbjegnemo privlačenje meksičke struje. Put do afričke obale, naprotiv, ne bismo nikako mogli izvesti bez pomoći i brodu i nama.

U toj namjeri izmijenili smo smjer i upravili lađu prema pučini sjeverozapadno-zapadno, kako bismo došli do kojega od naših engleskih otoka gdje smo se nadali pomoći. Ali sudbina je odlučila drukčije. Jer kad smo bili na širini od dvanaest stupnjeva i osamnaest minuta, naleti na nas druga oluja, koja nas jednakom žestinom ponese sa sobom prema zapadu i otjera toliko izvan dohvata svakog ljudskog trgovanja da nam je prijetila velika opasnost, sve da smo se i spasili s obzirom na more, da će nas požderati divljaci prije nego što se ikada vratimo u svoju domovinu.

U toj nevolji, dok je vjetar još vrlo jako puhao, jedan od naših mornara rano ujutro zavikne: »Kopno!« Nismo još pravo ni istrčali iz svojih kabina da pogledamo, nadajući se da ćemo vidjeti gdje se zapravo nalazimo, kadli brod naleti na pijesak i u jednom trenu, kako je bio zaustavljen u kretanju, more ga prelije tako da smo mislili da smo svi toga časa izginuli. Smjesta se zavukosmo u skrovita mjesta da se zaštitimo od pjene i prskanja mora.

Nikome tko nije bio u sličnu položaju nije lako opisati ili zamisliti izbezumljenost ljudi u takvim prigodama. Nismo uopće znali gdje smo ni na koje smo to kopno bačeni – da li je otok ili kopno, da li je nastanjen ili nenastanjen. Kako je divljanje vjetra još bilo jako, iako nešto slabije nego u početku, nismo se mogli čak ni nadati da će brod izdržati dugo vremena, a da se ne skrši u komade, osim ako se vjetar, nekim čudom, smjesta ne stiša. Ukratko, sjedili smo gledajući jedan drugoga i očekujući smrt svakog časa, i svaki je od nas postupao kao da se sprema na drugi svijet. Jer na ovom svijetu za nas je još bilo malo toga ili ništa da se učini. Naša je utjeha u tom času bila, i to jedina utjeha što smo je imali, da se brod, suprotno našem očekivanju, još nije skršio, i da je kapetan rekao da je vjetar počeo popuštati.

Premda smo mislili da se vjetar doista malo stišava, mi smo ipak bili u strahovitu položaju, jer je lađa naletjela na pijesak i previše se čvrsto nasukala, a da bismo mogli očekivati da će se otkinuti, pa nam nije preostalo drugo nego da razmišljamo kako bismo, na bilo koji način, spasili život. Imali smo na krmi čamac sve do oluje, ali se već u početku skršio jer je udario o brodsko kormilo, a čas zatim se otrgnuo pa je ili potonuo, ili ga je odnijelo more. Od njega nam, dakle, nije bilo nade. Imali smo na palubi još jedan čamac, ali je bilo pitanje kako da ga spustimo u more. Međutim nije imalo smisla raspravljati, jer smo računali da će se brod skršiti na komade svakoga časa, a netko nam reče da se već doista i krši.

U toj nesreći prvi časnik naše lađe dohvati čamac, pa ga on i ostali mornari prebace preko boka lađe. Tada svi uđemo u nj i odbijemo se, prepustivši se, nas jedanaestorica, milosti boga i podivljalog mora jer, iako je oluja znatno popustila, ipak je more strahovitim valovima udaralo u obalu i s pravom bi se moglo nazvati *den wild zee*, kako Holandezi zovu olujno more.

Sada je naš položaj bio doista strašan jer smo vidjeli da je more tako uzburkano da se naš čamac ne može održati i da ćemo se neizbježno potopiti. A jedro nismo mogli razapeti jer ga nismo imali, a da smo ga imali, ne bismo bili mogli ništa s njim učiniti.

Tako smo veslali prema kopnu, iako teška srca, kao ljudi koji idu na stratište. Jer svi smo znali da će udaranje mora o obalu smrviti čamac na tisuću komada kad se približi k obali. Međutim, kako nas je vjetar tjerao prema obali, još smo i vlastitim rukama požurivali svoje uništenje veslajući što smo jače mogli prema obali.

Kakva je obala, je li stjenovita ili pješčana, je li strma ili položena, to nismo znali. Jedino što nam je još po pametnom rasuđivanju moglo uliti trunak nade, bilo je da ćemo možda naići na kakav zaton ili uvalu, ili ušće kakve rijeke, kamo bismo pukim slučajem zatjerali čamac ili ušli u zavjetrinu od kopna i možda naišli na mirnu vodu. Ali od svega toga činilo se da neće biti ništa, jer što smo se više približavali k obali, to nam se kopno činilo strašnije nego more.

Pošto smo veslali ili, bolje reći, bili nošeni po našem računu oko jednu milju i pol, jedan podivljali val poput brda naiđe valjajući se iza naše krme, i svima nam je bilo jasno da ćemo u njemu naći svoj vodeni grob. Jednom riječi, zgrabio nas je takvim bijesom da nam je smjesta prevrnuo čamac. Odvojivši nas ne samo od čamca nego i jednoga od drugoga, nije nam dao ni vremena da uzdahnemo jer smo svi u jednom času bili progutani.

Ničim se ne da opisati zbrka misli što su mi prošle mozgom kad sam potonuo u vodu. Jer, iako sam znao vrlo dobro plivati, nisam se mogao iskopati iz valova da ulovim dah sve dok onaj val što me je tjerao pred sobom ili, bolje reći, nosio dugo vremena prema obali, nije oslabio i povukao se ostavivši me na gotovo suhu kopnu, ali napola mrtva od vode što sam je se nagutao. Imao sam samo toliko prisutnosti duha i preostalo mi je još toliko daha da sam, videći kako sam bliže kopnu nego što sam očekivao, ustao na noge i pokušao hodati što sam brže mogao prema kopnu prije nego što se vrati drugi val i ponovo me povuče sa sobom. Ali sam uskoro uvidio da mi je to nemoguće izbjeći jer sam ugledao more iza sebe visoko kao golemo brdo i bijesno kao neprijatelj s kojim nisam imao ni mogućnosti ni snage da se borim. Sada mi je valjalo zadržati dah i dići se na vodu koliko god budem mogao, i tako, plivajući, sačuvati dah i, ako bude moguće upravljati samim sobom prema obali. Najveća mi je sada bila briga da me val, koji će me ponijeti daleko prema obali, ne bi, kad se opet vrati, ponovo ponio sa sobom kad se stane povlačiti prema moru.

Val koji je na me naletio smjesta me pokopao dvadeset ili trideset stopa duboko pod sobom. Osjetio sam kako me neka silna snaga i brzina nosi dugo vremena prema obali. Ali ja sam držao dah i pomagao sam sebi plivajući iz sve snage. Bilo mi je već da se rasprsnem od zadržavanja daha kadli, osjetivši da se diže, opazih na svoje veliko olakšanje da su mi glava i ruke izletjele iznad površine vode. I premda nije potrajalo ni dvije sekunde da sam se mogao tako održati, ipak mi je silno odlanulo i dalo mi daha i nove odvažnosti. Ponovo me je dugo vremena prekrila voda, ali ne tako dugo da ne bih izdržao. Videći da je voda malaksala i da se počinje povlačiti, zaplivah naprijed da me ne bi povukli valovi i opet osjetih pod nogama tlo. Stajao sam još nekoliko časaka da uhvatim daha i da se voda odmakne od mene, a onda podbrusih pete i stadoh trčati iz sve snage što sam je još imao dalje prema obali. Ali ni to me nije izbavilo od bijesa valova

koji su stali ponovo nailaziti prelijevajući se preko mene. Još dvaput su me valovi digli i ponijeli naprijed kao prije, jer je obala bila jako položena.

Posljednji od ta dva puta umalo te nije bio sudbonosan za me. More, tjerajući me velikom brzinom naprijed, spusti me, ili bolje reći, baci na jednu stijenu, i to tolikom snagom da sam ostao bez svijesti i potpuno nemoćan da se izbavim. Jer udarac koji me zahvatio s boka i u prsa, oduzeo mi je takoreći, dah iz tijela, i da se val odmah povratio, bio bih se sigurno udavio u vodi. Ali prije povratka valova skupio sam opet malo snage i, videći da će me valovi ponovo poklopiti, odlučih se držati čvrsto za stijenu i zadržati dah, ako bude moguće, dok se val opet ne povuče. Kako valovi sada nisu bili tako visoki kao u početku, jer sam bio bliže kopnu držao sam se za stijenu dok se val nije povukao, a onda se opet dadoh u trk i toliko se približih obali da me sljedeći val, iako me poklopio, ipak nije progutao i ponio sa sobom. Pretrčavši još jedan komad, stigoh na kopno, gdje se na svoje veliko veselje uzverah na hridine obale i sjedoh na travu, izvan opasnosti i sasvim izvan dohvata valova.

Sada sam bio na suhom tlu i siguran. Mislim da je nemoguće izraziti u kakvu je zanosu i sreći duša kad se spasi život, tako da kažem, iz samoga groba. Sada mi nije ništa čudan onaj običaj kad zločincu, kojemu je već uže oko vrata i već je svezan, pa samo treba biti smaknut, donesu pomilovanje – kažem, ništa mi nije čudno da s pomilovanjem dođe i liječnik da mu u istom času kad mu kažu da je pomilovan pusti krv da ga iznenađenje ne bi prevladalo i ubilo mu srce:

»Jer nenadana sreća, kao i bol, smuti u prvom času.«

Hodao sam po obali, a čitavo mi je biće, tako da kažem, zadubljeno u misli o mom izbavljenju, vršilo tisuću raznih gesta i pokreta koje ne mogu opisati. Razmišljao sam o svim svojim drugovima koji su se utopili, i o tome kako nema ni žive duše koja se spasila osim mene – jer, što se tiče njih, nikada ih poslije nisam vidio, ni ikakva znaka o njima, osim tri njihova šešira, jednu kapu i dvije cipele, koje nisu bile par.

Bacih pogled na nasukani brod, ali su valovi i morska pjena bili tako visoki da sam ga jedva vidio, a bio je tako daleko da sam pomislio: »Kako je to moguće da sam mogao doći do obale?«

Utješivši svoj duh povoljnom stranom svoga položaja počeh se ogledavati da vidim u kakvu sam to mjestu i što mi je sada raditi. Uskoro se uvjerih da se moj povoljni položaj smanjuje, i jednom riječi, da je moje izbavljenje strahovito. Bio sam mokar, nisam imao odjeće da se presvučena niti išta za jelo ili pilo da se okrijepim. Nisam vidio drugog izgleda pred sobom nego da umrem od gladi ili da me rastrgaju divlje zvijeri. A osobito me mučilo to što nisam imao nikakva oružja, bilo za lov i ubijanje životinja za svoje samoodržanje, bilo za obranu ako bi koja životinja poželjela da ubije mene za svoje samoodržanje – jednom riječi, nisam kod sebe imao ništa osim noža, lule i malo duhana u kutiji. To je bilo sve moje imanje, a to me bacilo u strašno duševno stanje da sam neko vrijeme jurio okolo kako luđak. Kad se nada mnom spustila noć, počeh teška srca

razmišljati što li će biti sa mnom ako u toj zemlji ima grabežljivih zvijeri budući da one uvijek izlaze noću po svoj plijen.

Jedini lijek koji se nudio mojim mislima u taj čas, bio je da se uspnem na veliko krošnjato stablo poput jele, ali bodljikavo, što je raslo kraj mene. Tu sam odlučio prosjediti cijelu noć, a onda idućeg dana promisliti kakvom smrću da umrem jer za sada još nisam vidio mogućnosti da živim. Pođoh oko dvjesta metara od obale da vidim da li bih mogao naći pitke vode. Našao sam je na svoje veliko veselje. Pošto sam se napio i stavio malo duhana u usta da ne bih osjećao glad, popeh se na drvo. Kad sam bio gore, pokušao sam se smjestiti tako da ne padnem ako bih slučajno zaspao. Odrezavši kratku palicu poput toljage za obranu, smjestih se u svojoj nastambi. Kako sam bio silno umoran, čvrsto usnuh. Spavao sam tako udobno kako bi malo tko u mom položaju, a san me jako osvježio, više nego ikada u sličnom položaju.

Poglavlje IV.

Prvi tjedni na otoku

Kad sam se probudio, bio je bijeli dan. Vrijeme je bilo vedro, a oluja se stišala tako da more nije više bjesnjelo i nadimalo se kao prije. Ali najviše me iznenadilo to da je nabujala plima podigla brod s pijeska na kojem je ležao i dotjerala ga gotovo do stijene što sam je prije spomenuo, o koju sam se onako udario kad me more na nju bacilo. Kako je ta stijena bila nepunu milju od mjesta na obali gdje sam se nalazio, a brod je, kako se činilo, još stajao uspravno, poželio sam da odem onamo da bih donio barem nešto potrebnih stvari za svoju uporabu.

Kad sam išao iz svoga stana na stablu, ogledao sam se opet oko sebe. Prva stvar koju sam našao bio je čamac. Ležao je onako kako su ga vjetar i more bacili na kopno oko dvije milje meni nadesno. Pođoh što sam brže mogao prema njemu, ali vidjeh da je između čamca i mene uvala ili draga, široka oko pola milje. Tako se zasad vratih, jer mi je bilo vrlo stalo da dođem do broda, gdje sam se nadao naći štogod za svoj opstanak.

Malo poslije podneva vidjeh da je more sasvim mirno, a oseka je bila tako niska da sam mogao doći na četvrt milje do broda. Tu se iznova vrati moja tuga jer sam jasno vidio da smo svi mogli ostati živi i zdravi da smo ostali na brodu – to će reći, svi bismo bili bez neprilika došli na obalu, pa ne bih bio tako nesretan što sam ostavljen ovako potpuno sam bez utjehe i društva. Zbog toga mi se oči opet napuniše suzama. Ali kako u tome nije bilo mnogo olakšanja, odlučih, ako bude moguće, doći na brod. Stoga skinuh odijelo jer je bilo silno vruće i uđoh u vodu. Ali kad dođoh do broda, moja poteškoća je bila još veća. Trebalo se uspeti na palubu. Jer, budući da je lađa ležala na zemlji i bila visoko iznad vode, nije bilo ničega što bih mogao dosegnuti i za što bih se mogao uhvatiti. Dvaput sam je oplivao, a drugi put spazih mali komadić užeta. Bilo mi je čudno da ga nisam prvi put opazio. Visjelo je kraj prednjeg sidrenog lanca tako nisko da sam ga mogao s velikom mukom dohvatiti i s pomoću toga užeta sam se uspeo u prednji dio broda. Tu sam vidio da je brod napuknut i da ima mnogo vode u utrobi, ali je ležao na obronku obale ili tvrdoga pijeska ili, bolje reći, zemlje, s krmom uzdignutom uz obalu, a provom spuštenom gotovo do same vode. Na taj način su mu sve stražnje prostorije bile izvan vode, i tu je sve bilo suho. Sasvim jasno, prvi mi je posao bio da pregledam brod i ustanovim što je uništeno, a što je sačuvano. Najprije sam pronašao da je sva brodska hrana suha, i da do nje nije doprla voda. Kako sam bio dobrano raspoložen za jelo, pođoh u spremište za kruh i napunih džepove dvopekom pa ga počeh jesti dok sam pregledavao druge stvari jer nisam imao vremena na pretek. Našao sam i ruma u velikoj kabini i prilično potegnu-

o, a to mi je doista i trebalo da me osokoli za ono što me čekalo. Sada mi je trebao samo čamac da se opskrbim mnogim stvarima za koje sam unaprijed znao da će mi biti nužne.

Bilo bi ludo sjesti i željeti ono što ne možeš imati. Ta bezizlaznost probudi moju snalažljivost. Imali smo na brodu nekoliko doknadnih jarbola, dva ili tri velika drvena balvana i jedan ili dva gornja dijela jarbola. Odlučih se dati na posao pa bacih u more sve one koje sam mogao dignuti. Svaki sam privezao užetom da mi ga ne bi odnijelo more. Kad je to bilo gotovo, spustih se niz bok lađe. Tada ih privukoh k sebi i četiri svezah čvrsto jedan uz drugi s oba kraja što sam bolje mogao u obliku splavi. Tada položih na njih tri kratka komada dasaka upoprijeko i vidjeh da mogu sigurno hodati po njima, ali da neće moći ponijeti veliku težinu jer su komadi bili prelaki. Tada se dadoh na posao i tesarskom pilom prerezah doknadni gornji dio jarbola u tri dijela koja dodah svojoj splavi s mnogo truda i muke. Ali nada da ću se snabdjeti potrebnim predmetima davala mi je snage da nadmašim ono što bih mogao učiniti u drugim prigodama.

Moja je splav sada bila dosta čvrsta da ponese umjerenu težinu. Druga mi je briga bila čime natovariti i kako sačuvati teret od naleta mora. Ali o tome nisam dugo razmišljao. Najprije sam na nju natovario sve daske i letve što sam ih našao i, razmislivši što mi je najpotrebnije, najprije uzeh tri mornarska sanduka koje sam silom otvorio i spustih ih na svoju splav. U prvi sam stavio hranu, i to kruh, rižu, tri holandska sira, pet komada sušene kozletine kojom smo se mnogo hranili i mali ostatak europskog žita koje je bilo spravljeno za živad što smo je sa sobom poveli na put, ali je živad poklana. Bilo je pomiješanog ječma i pšenice, ali kasnije, na svoje veliko razočaranje, ustanovih da su je svu izjeli ili pokvarili štakori. Što se tiče pića, našao sam nekoliko boca koje su pripadale našem kapetanu. Među njima bilo je nekoliko boca likera i u svemu preko dvadeset litara araka[1], koje sam natovario odijeljeno jer nije trebalo da ih stavljam u sanduk, a nije za njih bilo ni mjesta. Dok sam to radio, opazih da nadolazi plima, doduše vrlo mirna, i ja sa žalošću u srcu vidjeh da mi je odnijela kapu, košulju i prsluk što sam ih ostavio na pijesku na obali. U hlačama, koje su bile platnene i do koljena, i u čarapama sam doplivao do broda. Međutim, to me natjeralo da prekopam brod radi odjeće. Našao sam je dosta, ali je nisam ponio više nego što mi je bilo nužno za momentalnu upotrebu jer je bilo drugih stvari na koje sam više bacio oko kao, u prvom redu, oruđe za rad na obali. Nakon dugog pretraživanja, nađoh tesarsku škrinju, koja je za me značila doista velik dobitak i bila mnogo vrednija nego što bi mi u to vrijeme bio pun brod zlata. Spustih je na svoju splav, onakvu kakva je bila, a da nisam trošio vremena da pogledam što je u njoj jer sam uglavnom znao što sadrži.

Iduća mi je briga bila municija i oružje. U velikoj su kabini bile dvije vrlo dobre puške za ptice i dva pištolja. Njih sam odmah uzeo i nekoliko rogova baruta, malu vrećicu sačme i dvije stare, zarđale sablje. Znao sam da se na brodu nalaze tri bačvice baruta, ali nisam znao kamo ih je naš tobdžija spremio. Ipak ih nakon duge pretrage pronađoh. Dvije su bile suhe i dobre, a treću je zahvatilo more. One dvije, zajedno s oružjem, prenesoh na

[1] Arak – bezbojni alkoholni destilat iz rižina slada ili kokosovih oraha

splav. Sada sam držao da sam prilično dobro opterećen i stadoh razmišljati kako doći sa svim tim do obale jer nisam imao ni jedra, ni vesla, ni kormila, a da puhne i dašak vjetra, prevrnuo bi sve to moje brodarsko umijeće.

Imao sam tri podstreka; prvo, glatko i mirno more; drugo, plimu koja je nadolazila i kretala prema obali; treće, ono malo vjetra što ga je bilo, puhalo je prema kopnu. Tako se, našavši dva ili tri slomljena vesla što su pripadala čamcu, i uz oruđe što je bilo u škrinji, dvije pile, sjekiru i čekić, uputih na more. Otprilike jednu milju moja je splav išla vrlo dobro, samo sam opazio da zanosi malo dalje od mjesta gdje sam se prvi put iskrcao. Po tome sam zaključio da postoji vodena struja pa sam se prema tome nadao i da ću tamo naći kakav potok ili rijeku koju ću moći upotrijebiti kao luku da se iskrcam sa svojim teretom.

Kako sam zamišljao, tako je bilo. Preda mnom se pojavi mali otvor u kopnu i osjetih da u nj prodire jaka struja plime pa, što sam bolje znao, upravih svoju splav tako da ostanem po sredini struje. Ali tu malo da nisam pretrpio drugi brodolom, i da mi se to dogodilo, doista mislim da bi mi puklo srce. Budući da nisam poznavao obalu, nasukao sam se sa svojom splavi jednim krajem na pličinu, a kako drugi kraj nije bio nasukan, malo je trebalo pa bi mi sav moj teret skliznuo prema onoj strani koja je plovila i tako pao u more. Upro sam svu snagu i prislonio se leđima o škrinje da bi ih održao na mjestu, ali ni svom svojom snagom nisam mogao maknuti splav s mjesta, a nisam se ni usudio maknuti iz položaja u kojem sam se nalazio, nego sam, podržavajući svom snagom škrinje, stajao tako gotovo pol sata, a za to mi je vrijeme voda koja je narasla malo izravnala splav. Malo kasnije, kad je voda još više narasla, moja splav ponovo zaplovi i ja je veslom što sam ga imao odgurnem u kanal. Tada se, odnesen još malo više, nađem na ušću rječice s obalom na obje strane i s jakom strujom ili plimom koja je navirala uz vodu. Pogledah jednu i drugu stranu da nađem prikladno mjesto da iziđem na obalu. Nisam htio da me struja odnese predaleko uz rijeku, budući da sam se nadao da ću s vremenom vidjeti na moru kakvu lađu pa sam se stoga odlučio smjestiti što je moguće bliže obali.

Nakon nekog vremena opazih na desnoj obali potoka mali zaljev prema kojemu s velikom mukom i trudom upravih svoju splav i konačno se približih toliko da sam je, dokučivši dno veslom, mogao gurnuti ravno unutra. Ali, tu umalo da nisam opet sav svoj teret srušio u vodu. Budući da je tu obala bila prilično strma, to jest kosa, nije bilo mjesta za pristajanje jer bi mi jedan kraj splavi, ako naleti na obalu, bio visoko a drugi bi se spustio kao prije, pa bi moj teret opet došao u opasnost. Nije mi preostalo drugo nego pričekati dok se plima digne do najviše razine, a pri tom sam pridržavao splav veslom kao kakvim sidrom da bi joj jedna strana bila usko uz obalu u blizini plosnatog komada tla koje bi voda, po mom očekivanju, morala preplaviti. Tako se i dogodilo. Čim sam vidio da ima dosta vode – jer moja je splav gazila oko jednu stopu – ja je gurnem na taj plosnati komad zemlje i tamo pričvrstim ili usidrim, zabivši svoja dva slomljena vesla u zemlju – jedno s jedne strane, blizu jednog kraja, a drugo s druge strane, blizu drugog

kraja. Tako sam čekao dok nije došla oseka i ostavila moju splav i sav moj teret sigurno na obali.

Sljedeći mi je posao bio da pregledam okolicu i potražim prikladno mjesto za stanovanje i za smještaj svoje robe da je sačuvam od svakog mogućeg iznenađenja. Nisam znao gdje sam, da li na kopnu ili na otoku – da li je napučen ili nije – postoji li opasnost od divljih zvijeri ili ne. Ne dalje od jedne milje od mene bilo je brdo, koje se dizalo vrlo strmo i visoko i koje kao da je nadvisivalo ostale bregove što su kao u jednom nizu ležali njemu na sjeveru. Izvadih jednu pušku, jedan pištolj i jedan rog baruta. Oboružan tako uputih se na izviđanje sve do vrha toga brda, gdje sam, uspevši se s velikim trudom i mukom sve do vrha na svoju veliku žalost vidio svoju sudbinu, to jest da je to otok sa svih strana okružen morem – nigdje ni traga kopnu osim nekoliko hridina što su se vidjele na velikoj udaljenosti i dva mala otočića, manja od ovog, što su ležali koje tri milje na zapadu.

Ustanovio sam također da je otok na kojem sam se nalazio pust i sudeći po svim znakovima, nenastanjen, osim od divljih zvijeri kojih, međutim, nisam vidio. Ali sam vidio mnoštvo ptica, samo nisam znao kakvih; a kad sam ih ubio nisam znao koje su dobre za jelo, a koje nisu. Vraćajući se ubio sam nekakvu veliku pticu što sam je vidio kako sjedi na drvetu pokraj velike šume. Vjerujem da je to bio prvi hitac koji je opaljen tamo od stvorenja svijeta. Tek što sam opalio, sa svih strana šume se digne bezbroj svakovrsnih ptica. Zbunjeno su se uzvrištale i uzgraktale, svaka svojim običajnim glasom, ali nije bilo ni jedne koju bih poznavao. Što se tiče ptice koju sam ubio, mislim da je to bila neka vrsta jastreba, sudeći po boji i kljunu, ali nije imala osobito jakih pandža. Meso joj je bilo kao strvina i nije ništa valjalo.

Zadovoljan tim otkrićem vratih se k svojoj splavi i dadoh se na posao oko iskrcavanja tereta na obalu, u što sam utrošio ostatak dana. A što ću učiniti preko noći, to nisam znao, pa čak ni gdje ću prenoćiti. Bojao sam se leći na zemlju jer nisam znao neće li me razderati kakva divlja zvijer. Premda, kako sam kasnije vidio, nije bilo razloga toj bojazni.

Međutim, ja sam se što sam bolje mogao ogradio škrinjama i daskama koje sam prenio na obalu pa sam načinio neku vrstu kolibe za stanovanje te noći. Što se tiče hrane, još nisam znao na koji način ću se njome opskrbiti. Vidio sam samo dvije-tri životinje poput zečeva kako su istrčale iz šume gdje sam pucao na ptice.

Sada stadoh razmišljati da bih mogao još vrlo mnogo stvari donijeti s broda koje će mi biti od koristi, a osobito konopa i jedara, pa odlučih, ako bude moguće, učiniti još jedno putovanje na lađu. Budući da sam znao da je prva oluja koja se digne mora slomiti na komade, odlučih sve ostalo pustiti po strani dok ne donesem s lađe sve što mogu. Tada se posavjetovah (to jest u svojim mislima) da li da se vratim na splavi, ali to je očito bilo neprovedivo. Stoga odlučih ići kako i prvi put kad se povuče plima. Tako sam i učinio, samo što sam se prije polaska svukao u svojoj kolibi pa sam imao na sebi samo šarenu košulju, platnene hlače i na nogama plitke cipele.

Popeo sam se na palubu broda kao i prvi put i napravio drugu splav. Budući da sam imao iskustvo s prvom, nisam ovu sada napravio ni tako nepokretnu, niti sam je tako opteretio, a pak sam odnio dosta vrlo potrebnih stvari. Kao prvo, našao sam u tesarskom skladištu dvije-tri vreće čavala i klinova, jedno veliko dizalo za terete, deset-dvadeset sjekirica i, kao vrhunac svega, onu vrlo korisnu stvar što se zove brus. Sve sam to pronašao, a osim toga i neke stvari što su pripadale tobdžiji, napose dvije-tri željezne poluge, dvije bačvice metaka za muškete, sedam mušketa, još jednu pušku za ptice, te još malo baruta; zatim veliku torbu punu sitne sačme i velik smotak olovnog lima, ali je ovaj bio tako težak, da ga nisam mogao dignuti da ga spustim preko palube.

Osim tih stvari uzeo sam svu odjeću što sam je našao i rezervno prednje gornje jedro, mrežu za spavanje i nešto posteljine. Time sam natovario svoju drugu splav i, na svoje veliko zadovoljstvo, sve sretno dopremio na obalu.

Za vrijeme svoje odsutnosti s kopna malo sam se pobojavao da bi mi životinje mogle pojesti hranu. Ali kad sam se vratio nisam našao nikakva znaka bilo kakvog posjetitelja samo je na jednoj od škrinja sjedila nekakva životinja poput divlje mačke. Kad sam pošao prema njoj, ona pobjegne malo dalje, a onda se opet zaustavi. Sjedila je smireno i bezbrižno i gledala mi ravno u lice kao da se namjerava sa mnom upoznati. Uperih u nju pušku ali, kako nije znala što to znači, ostala je savršeno mirna i nije se maknula s mjesta. Nato joj dobacih komadić dvopeka, iako ga zapravo nisam imao napretek jer mi zaliha nje bila velika. Međutim, kako kažem, žrtvovao sam za nju komadić, a ona mu priđe, onjuši ga i stade jesti, a onda, kao da je zadovoljna, zatraži pogledom još. Ali ja joj se zahvalim jer joj više nisam mogao dati, i tako ona ode.

Iskrcavši svoj drugi teret na obalu, premda sam želio otvoriti bačve baruta i prenijeti ih pomalo jer su, onako velike, bile preteške, dadoh se na posao da napravim mali šator od jedra i motaka što sam ih u tu svrhu usjekao. U taj sam šator unio sve što sam znao da bi se moglo pokvariti na kiši ili suncu. Sve sam prazne škrinje i bačve poslagao u krugu oko šatora da bih ga utvrdio od iznenadnog napada bilo ljudi bilo životinja.

Kad sam bio s tim gotov, zatvorio sam iznutra ulaz šatora daskama, a izvana sam stavio uspravljenu škrinju. Zatim sam prostro na zemlju ležaj, položio svoja dva pištolja odmah do glave, a pušku po dužini uza se, i prvi put legoh na krevet. Cijelu sam noć spavao vrlo mirno jer sam bio jako iscrpljen i umoran. Noć prije toga spavao sam malo, a cijeli sam dan vrlo teško radio skidajući one stvari s broda i dovozeći ih na obalu.

Imao sam sada, vjerujem, najveće skladište svih vrsta robe što je ikada spremljeno za jednoga čovjeka, a još nisam bio zadovoljan. Jer dok god brod ostane uspravno u tom položaju, mislio sam da moram s njega donijeti sve što mogu. Tako sam svakog dana za oseke odlazio na lađu i donosio štošta, a treći put kad sam išao uglavnom sam donio užeta koliko god sam mogao, kao i sve tanke konope i uzice što sam iz pronašao, komad rezervnog platna koje je od vremena do vremena služilo za krpanje jedara, i onu bačvicu mokrog baruta. Da ne duljim, odnio sam sva jedra do jednoga, samo sam bio sklon da ih

izrežem na komade i ponesen što je više moguće odjednom; jer kao jedra nisu više bila korisna, već samo kao obično platno.

Ali još više me razveselilo to da sam na koncu, pošto sam tako pet-šest puta išao na brod i mislio da više nemam što očekivati što bi bilo vrijedno spomena – kažem, nakon svega toga sam našao veliku bačvu kruha i tri velike posude ruma ili žeste, kutiju šećera i burence finoga brašna. To me iznenadilo, jer sam bio napustio svaku nadu da ću naći još hrane, osim one koja je bila pokvarena od vode. Smjesta sam izvadio iz bačve kruh i zamotao ga u nekoliko zavežljaja u komade jedra što sam ih izrezao. Ukratko, to sam sve sretno dopremio na obalu.

Idućeg sam se dana ponovo zaputio na lađu. Pošto sam do tada opljačkao na brodu sve što se dalo ponijeti i otpremiti, počeo sam s konopima. Izrezavši velike konope u tolike komade kolike sam mogao micati, prenio sam na obalu dva konopa i jedno uže za vezivanje sa svim željeznim priborom što sam ga našao. Odsjekavši dva komada od jarbola i sve što sam mogao da napravim veliku splav, natovarih je svom tom teškom robom i odoh. Ali moja me sreća poče ostavljati. Ta je splav bila tako nepokretna i pretrpana, da se, kad sam ušao u mali zaljev gdje sam istovario ostale stvari, budući da njome nisam mogao sretno upravljati kao s ostalima, prevrnula, te ja i sav moj teret padosmo u vodu. Što se tiče mene, to i nije bila velika nesreća jer sam bio blizu obale, ali velik dio moga tereta bio je izgubljen, pogotovo željezo, za koje sam očekivao da će mi biti od velike koristi. Međutim, kad je nastupila oseka, većinu konopa sam izvukao na obalu, a i nešto željeza, samo me to stajalo silne muke jer sam ronio po to u vodu i taj me posao jako umorio. Poslije toga sam svaki dan išao na lađu i odnosio što sam mogao.

Sad sam bio na obali trinaest dana, a jedanaest puta sam išao na brod. U to sam vrijeme odnio sve što se može i zamisliti da bi jedan par ruku mogao odnijeti, iako istinski vjerujem da je vrijeme ostalo mirno, da bih bio odnio cijeli brod, komad po komad. Ali, kad sam se dvanaesti put spremao poći na brod, vidjeh da se počeo dizati vjetar. Međutim, za oseke pođoh na lađu i, premda sam prekopavao kabinu tako temeljito da se više ništa ne bi moglo naći, ipak sam otkrio jedan ormar s ladicama. U jednoj sam našao dvije ili tri britve i velike škare, pa deset ili dvanaest dobrih noževa i vilica. U drugoj sam našao oko trideset i šest funti vrijednosti u novcu, nešto europskog kovanog novca, nešto brazilskog, nekoliko komada dukata i nešto zlata i srebra.

Nasmiješio sam se ugledavši novac. »O bezvrijedna stvari!«, rekoh naglas, »kakva je korist od tebe? Ne vrijediš mi ni toliko da bih te pokupio sa zemlje. Jedan od svih noževa vrijedi više od cijele te hrpe. Nemam načina da te upotrijebim. Ostani gdje si i pođi na dno kao životinja kojoj nije vrijedno spasiti život«. Međutim, promislivši bolje, ja ga uzeh i, zamotavši sve te stvari u komad platna, počeh smišljati da napravim još jednu splav. Ali dok sam se na to spremao, vidjeh da se nebo naoblačilo i da je vjetar počeo jačati, a za četvrt sata puhao je oštar vihor s obale. Sada mi pade na pamet da je uzaludno misliti na gradnju splavi dok vjetar puše s obale, pa da mi je najpametnije otići prije nego naiđe plima, jer bi mi se drukčije moglo dogoditi da uopće ne stignem do obale. Stoga se spustih u vodu i preplivah kanal koji je ležao između broda i pijeska, a to je bio jako

mučan posao, što zbog težine stvari koje sam imao kod sebe, a što zbog uzburkane vode, jer se vjetar vrlo brzo dizao i prije nego što je plima sasvim narasla, digla se oluja.

Stigao sam, međutim, kući u svoj mali šator, gdje sam legao sa svim svojim bogatstvom sasvim sigurnim kraj mene. Cijele je te noći puhalo vrlo jako, a ujutro, kad sam pogledao van – gle! više nije bilo broda. Bio sam malo iznenađen, ali sam se oporavio pomislivši sa zadovoljstvom da nisam gubio vrijeme niti ljenčario i da sam donio s lađe sve što bi moglo biti od koristi, te da je zapravo ostalo vrlo malo toga što bih još mogao donijeti da mi je ostalo više vremena.

Okanio sam se daljnjih misli o lađi i o bilo čemu s nje, osim onog što bi još more moglo izbaciti na obalu, kao što je doista kasnije i izbacilo različite njezine dijelove, ali su mi oni bili od male koristi.

Sada su mi misli bile potpuno zaokupljene time kako da se osiguram bilo protiv divljaka, ako bi se koji pojavio, bilo protiv divljih zvijeri ako ih ima na otoku. Mnogi su mi načini padali na pamet kako da to izvedem i kakvu nastambu da načinim – da li da napravim spilju u zemlji ili šator na zemlji. Međutim, odlučio sam se za oboje, pa možda neće biti zgorega da izložim način i opis toga.

Uskoro sam ustanovio da mjesto gdje se nalazim nije za me podesno, uglavnom zbog toga što je bilo na nisku, močvarnu tlu blizu mora, a vjerujem da ne bi bilo ni zdravo, a još više zbog toga što u blizini nije bilo pitke vode. Stoga sam odlučio naći zdravije i prikladnije mjesto.

U svom sam položaju uzeo u obzir nekoliko stvari za koje sam držao da će mi odgovarati: prvo, zdravlje i pitku vodu, koju sam upravo spomenuo; drugo, skrovište od vrućine i sunca; treće, sigurnost od krvoločnih stvorova, bilo ljudi bilo životinja; četvrto, pogled na more, da ne bih, ako mi Bog pošalje na vidik kakav brod, propustio mogućnost svoga izbavljenja jer još nisam bio voljan napustiti svaku nadu u nj.

U potrazi za mjestom koje bi odgovaralo svemu tome, nađoh jedan zaravanak na obronku brda. Brdo se spuštalo na taj zaravanak strmo kao zid tako da me odozgo nije moglo ništa iznenaditi. Pri kraju te stijene bilo je šuplje mjesto, malo udubljeno kao ulaz ili vrata spilje, ali zapravo nije bilo uopće nikakve spilje niti ulaza u stijenu.

Odlučio sam podići šator na plosnatoj tratini baš ispod te šupljine. Taj zaravanak nije bio širi od stotinu metara, a bio je dvaput toliko dugačak i pružao se pred mojim vratima kako livada, dok se pri kraju livade spuštao nepravilno na sve strane u nizinu prema moru. Bio je na sjevero-sjeverozapadnoj strani brda tako da sam svakog dana bio zaštićen od vrućine, sve dok sunce nije došlo do jugozapada ili otprilike dotle, a u tim krajevima onda već uskoro i zađe.

Prije nego što sam podigao šator, povukao sam pred tim udubljenim mjestom polukrug s polumjerom od kojih deset metara od stijene, a dvadeset metara u promjeru od njegova početka pa do kraja.

Po tom sam polukrugu zabio dva reda jakih motaka i zatjerao ih u zemlju dok nisu stajale sasvim čvrsto kao stupci; gornji im je kraj bio iznad tla oko pet i po stopa, a na vrhu je bio zašiljen. Oba reda nisu bila dalje jedan od drugoga nego šest palaca.

Tada sam uzeo komade konopa što sam ih izrezao na brodu pa sam ih poslagao jedan na drugi među redove stupaca u polukrugu sve do vrha, a iznutra sam postavio druge motke, kao kakav potporanj za stup. Ta je ograda bila tako jaka da kroz nju ni preko nje ne bi mogao prijeći ni čovjek ni životinja. Stajalo me to mnogo vremena i truda, a pogotovu odsjeći stabla u šumi, dovući ih do mjesta i zabiti ih u zemlju.

Odlučio sam da se u tu nastambu neće ulaziti kroz vrata, nego po malim ljestvama preko ograde, a ljestve bih, kad bih ušao, povukao za sobom. Tako bih bio po mome mišljenju potpuno utvrđen i ograđen od cijeloga svijeta pa bih, prema tomu, noću mirno spavao, a to u protivnom slučaju ne bih mogao. Međutim, kako se kasnije pokazalo, nije bilo potrebe za sav taj oprez pred neprijateljima čije sam se opasnosti bojao.

U tu sam ogradu ili utvrdu uz neizmjeran napor unio sve svoje bogatstvo, svu hranu, municiju i zalihe što sam ih već nabrojio. Napravio sam veliki šator, koji sam podvostručio da bih se sačuvao od kiša što su tamo u jednom dijelu godine vrlo jake; napravio sam to tako da sam postavio manji šator iznutra, a jedan veći iznad ovoga, pa sam još gornji pokrio velikim komadom voštanog platna što sam ga spremio zajedno s jedrima.

Sada, neko vrijeme, nisam ležao na krevetu što sam ga donio na obalu, nego u mreži, koja je doista bila vrlo dobra, a pripadala je brodskom časniku.

U taj sam šator unio svu svoju hranu i sve što bi se moglo pokvariti od kiše. Kad sam tako unio u ogradu svu svoju robu, zatvorio sam ulaz, koji sam do sada ostavio otvoren, pa sam ulazio i izlazio, kako rekoh, po malim ljestvama.

Kad sam to napravio, počeh kopati u stijenu, a svu sam zemlju i kamenje što sam ga iskopao iznosio kroz šator i slagao s unutrašnje strane ograde pa sam tako načinio kao neku terasu i podigao tlo iznutra oko jednu i pol stopu. Tako sam upravo iza šatora načinio spilju koja je mojoj kući služila kao podrum.

Stajalo me mnogo truda i mnogo dana rada dok sam sve te stvari doveo do savršenstva. Stoga se moram vratiti na neke druge stvari što su donekle zaokupile moje misli. U isto se vrijeme dogodilo, pošto sam zamislio smještaj svoga šatora i kopanje spilje, da se spustio silan pljusak iz gustog, tamnog oblaka. Odjednom je zabljesnulo, a nakon toga se prolomio tutanj groma, kao što to obično biva. Nije me toliko zapanjila munja, koliko misao što mi je projurila mozgom jednako brzo kao i munja: O, moj barut! Srce mi je prestalo kucati na pomisao da bi samo jednim udarcem groma mogao biti uništen sav moj barut o kojemu je potpuno ovisila ne samo moja obrana, nego, po mom mišljenju, i nabavljanje hrane. Nisam ni pomišljao na opasnosti za mene, premda, da se barut zapalio, ne bi od mene ostalo ni kosti ni mesa.

To je na mene učinilo takav dojam da sam, kad je oluja prestala, odlučio odložiti sav drugi posao, gradnju i utvrđivanje, pa sam sve svoje sile uložio u pravljenje vreća i kutija da bih podijelio barut i držao ga u malim odijeljenim količinama. Nadao sam se, ma što

se dogodilo, da se neće odmah sav upaliti, i da neće biti moguće da jedan dio upali drugi ako ih budem držao ovako odijeljeno. Svršio sam taj posao otprilike u dva tjedna. Mislim da je moj barut, kojega je u svemu bilo oko stotinu i dvadeset kila težine, bio podijeljen u ne manje nego stotinu zamotaka. Što se tiče onoga baruta što se smočio, od njega mi nije prijetila nikakva opasnost, pa sam ga stavio u svoju novu spilju, koju sam u svojoj mašti zvao kuhinjom. Ostali sam barut sakrio kojekuda po rupama u stijenju tako da vlaga ne može do njega, označivši vrlo pažljivo kamo sam ga spremio.

U međuvremenu, dok se to odigravalo, izlazio sam najmanje jedanput dnevno s puškom da se razonodim i vidim da li bih mogao ubiti što prikladno za jelu i da se upoznam s proizvodima otoka što bolje budem mogao. Prvi put kad sam tako izišao, ubrzo sam otkrio da na otoku ima koza, a to mi je bilo veliko zadovoljstvo. Međutim, nesreća je bila u tome da su bile tako plašljive, tako okretne i brzonoge da je bila najteža stvar na svijetu približiti im se. Ali to me nije obeshrabrilo jer sam bio siguran da ću tu i tamo moći ubiti koju, a tako je i bilo. Jer, kad sam ustanovio kuda se kreću, čekao sam ih u zasjedi pa sam opazio da bi u užasnom strahu pobjegle kad bi me vidjele u dolini, premda su bile gore na stijenama. Ali, ako bi brstile u dolini, a ja sam bio na stijenama, nisu se osvrtale. Odatle sam zaključio da im je zbog položaja očiju pogled tako upravljen prema dolje da ne mogu brzo vidjeti predmete koji su iznad njih. Stoga sam kasnije postupao ovako: najprije bih se popeo na stijene i uspeo se iznad njih, a odatle bih imao dobar nišan. Prvim hicem što sam ga opalio među njih ubio sam kozu kraj koje je stajalo jare i sisalo je. Bilo mi je to od srca žao. Ali kad je stara pala, jare ostade kao ukopano kraj nje i nije se pomaklo kad sam došao po staru. Štoviše, kad sam ponio staru na ramenima, jare me slijedilo sve do moje ograde. Nato sam pustio na zemlju majku i uzeo jare na ruke. Prenio sam ga preko ograde u nadi da ću ga pripitomiti. Ali nije htjelo jesti, pa sam ga morao ubiti i pojesti. Njih dvoje su me opskrbili mesom dugo vremena jer sam jeo jako štedljivo i čuvao hranu (a osobito kruh) što sam više mogao.

Pošto sam sada sredio svoju nastambu, vidio sam da je prijeko potrebno da uredim mjesto za oganj i pribavim gorivo. A zašto sam to učinio, kao i to kako sam povećao svoju spilju i kakva sam proveo poboljšanja, o tome ću pisati opširno kad za to bude vrijeme. Ali sada moram najprije dati mali izvještaj o sebi i o svojim mislima o životu kojih, lako je i zamisliti, nije bilo malo.

Moj mi je položaj stvarao tmurne izglede. Budući da me kao što rekoh, na taj otok dotjerala žestoka oluja i bacila sasvim izvan smjera našega namjeravanog puta i jako daleko, možda nekoliko stotina milja od redovitih trgovačkih putova, imao sam mnogo razloga da to smatram odlukom sudbine da na tom pustom mjestu i tako osamljen dokrajčim svoj život. Kad bih o tome razmišljao, suze bi mi potokom tekle niz lice. Katkada bih sam sebe pitao zašto sudbina tako temeljito uništava svoja stvorenja i čini ih tako strašno nesretnima, napuštenima i bespomoćnima, tako potpuno bijednima da bi jedva bilo razumno biti zahvalan za takav život.

Ali nešto bi mi se uvijek vraćalo da zaustavi takve misli i da im se usprotivi. Tako sam baš jednoga dana hodao uz more s puškom u ruci. Duboko sam se zamislio zbog sadaš-

njeg položaja kadli razum, da tako kažem, iznese svoje mišljenje na drugi način, i to ovako: »Da, istina je, ti si potpuno sam. Ali, reci mi, molim te, gdje su tvoji ostali drugovi? Niste li jedanaestorica ušli u čamac? Gdje je onih deset? Zašto se oni nisu spasili, a ti propao? Zašto si ti izdvojen? Je li bolje ovdje ili tamo?« Pri tom pokazah prema moru. U svakom zlu treba nastojati naći i nešto dobro i znati da je moglo biti i gore.

Tada mi opet pade na pamet kako sam dobro opskrbljen za život i što bi bilo sa mnom da se to nije dogodilo. Brod je otplovio s mjesta gdje se prvi put nasukao, a onda ga je more dotjeralo tako blizu obali, da sam imao vremena sve iznijeti s njega, a to se događa jedanput u stotinu tisuća slučajeva. Što bi bilo sa mnom da sam morao živjeti u onakvim prilikama u kakvima sam bio čim sam se iskrcao na obali, bez životnih sredstava i bez potrebnih predmeta da pribavim ili namaknem životna sredstva? »A osobito«, rekoh naglas, iako sam sebi, »što bih učinio bez puške, bez municije, bez oruđa da njime što napravim ili koje mi je potrebno za rad – bez odjeće, posteljine, šatora i ičega čime bili se pokrio?« A sada sam sve to imao u dovoljnoj količini i bilo mi je moguće da se opskrbim tako da bih mogao živjeti i bez puške kad potrošim municiju, s mnogo izgleda da ću biti opskrbljen dok god budem živio. Od početka sam razmišljao o tome kako da se zaštitim od nezgoda koje bi mi se mogle dogoditi i osiguram za budućnost, ne samo za slučaj da potrošim municiju, nego i onda ako mi popusti zdravlje i snaga.

Priznajem da nisam ni pomišljao na to da bi mi jednim udarcem bila uništena moja municija, to jest da bi mi barut planuo od groma. I sada dok je bljeskalo i grmjelo, primijetih da me pomisao na to iznenadila.

Kako sam sada na putu da uđem u neveselu sliku osamljena života o kakvu se možda nikada prije nije čulo na svijetu, počet ću od početka i nastaviti po redu. Bilo je to, po mom računu, 30. rujna kad sam, na način što sam ga već opisao, stupio na taj strašni otok. Sunce koje je kod nas bilo u svom jesenjem ekvinociju bilo mi je ravno nad glavom. Prema vlastitim opažanjima, računao sam da sam na širini od devet stupnjeva i dvadeset dvije minute sjeverno od ekvatora.

Budući da sam tamo proveo deset ili dvanaest dana, pade mi na pamet da ću izgubiti račun o vremenu jer nisam imao knjiga, ni pera ni crnila, pa neću čak znati ni kad je nedjelja, a kada radni dan. Međutim, da bih tome doskočio, urezao sam nožem na golem stup velikim slovima datum moga dolaska. Onda sam od njega načinio križ i postavio ga na obali, na mjestu gdje sam se prvi put iskrcao, a to je bilo 30. rujna 1659. Stup je bio na četiri ugla, i ja sam na postrane plohe svakog dana urezao po jedan rovaš, a svaki sedmi rovaš bio je nešto dulji, dok je svaki prvi dan u mjesecu bio urezan još duljim znakom. I tako sam vodio svoj kalendar ili tjedno, mjesečno i godišnje računanje vremena.

K tome treba zapamtiti da sam sa svojih nekoliko odlazaka na lađu koje sam već spomenuo, donio nekih manje vrijednih stvari, ali koje mi nisu nipošto bile manje korisne, a propustio sam ih prije nabrojiti. Tako, na primjer, pera, crnilo, papir, nekoliko zamotaka što su pripadali kapetanu, časniku, tobdžiji i tesaru, tri ili četiri kompasa, nekoliko matematičkih instrumenata, kazaljki, perspektiva, zemljovida i knjiga o moreplovstvu.

Sve sam to smotao zajedno, bez obzira hoće li mi trebati ili ne. Našao sam također tri vrlo dobre Biblije, koje sam dobio sa svojom pošiljkom iz engleske i koje sam spakirao zajedno sa svojim stvarima. Bilo je i nešto portugalskih knjiga, a među njima i dva-tri katolička molitvenika i nekoliko drugih knjiga. Sve sam to brižno spremio. Ne smijemo zaboraviti da smo na brodu imali psa i dvije mačke, a o njihovoj ću slavnoj povijesti možda imati prigode da nešto kažem na drugom mjestu. Obje sam mačke doveo sa sobom, a pas je sam skočio s broda i doplivao k meni idući dan, pošto sam iskrcao svoj prvi teret i bio mi je mnogo godina pouzdan sluga. Donio bi mi sve što mi je trebalo i bio mi je najvjerniji pratilac – želio sam jedino da sa mnom razgovara, ali to nije umio. Kao što spomenuh prije, našao sam pera, crnilo i papir i štedio sam ih do krajnjih granica. Pokazat ću da sam vrlo točno vodio svoj dnevnik dok mi je trajalo crnilo. Kad ga je nestalo nisam više mogao jer nikakvim sredstvima što sam ih mogao izmisliti nije mi bilo moguće načiniti crnilo.

To me navelo na misao da još ima mnogo stvari kojih nemam, bez obzira na sve ono što sam skupio. Među tima je crnilo bilo prvo, pa onda lopata, pijuk, pa lopata za kopanje i odgrtanje zemlje; zatim igle, pribadače i konac. Što se tiče platna, uskoro sam se naučio bez velike poteškoće biti bez njega.

Zbog te nestašice oruđa svaki mi je posao kojega sam se prihvatio teško odmicao od ruke. Trajalo je gotovo cijelu godinu da potpuno dovršim svoju malu ograđenu ili opkoljenu nastambu. Dugo mi je vremena trebalo da u šumi odsiječem i obradim kolce ili stupce, koje sam jedva mogao podići, a još mnogo više da ih dopremim kući. Katkada mi je trebalo dva dana da odsiječem i dopremim kući jedan od tih stupaca, a treći dan da ga zabijem u zemlju. U tu sam svrhu isprva imao tešku toljagu, ali sam se konačno sjetio željezne poluge. Međutim, premda sam je pronašao, njome je zabijanje tih stupaca bilo vrlo mučan i dosadan posao.

Ali što me treba zabrinjavati dosadnost bilo čega što sam morao raditi kad sam imao napretek vremena da to učinim? Kad taj posao svršim, nisam imao drugoga posla, barem ne takva za koji bih znao da me čeka, osim obilaženja otoka u potrazi za hranom, a to sam manje-više svaki dan radio.

Sada počeh ozbiljno razmišljati o svom položaju i o prilikama u koje sam zapao pa pismeno iznesoh svoje stanje, ne toliko da ga nađe bilo tko, tko bi došao ovamo posije mene (jer nije bilo vjerojatno da ću imati mnogo nasljednika), nego više zato da oslobodim svoj duh od svakodnevnog razmišljanja i mučenja. Kako mi je razum sada počeo nadvladavati malodušnost, stadoh se tješiti što sam bolje znao i stavljati prednosti uz loše strane da bih imao nešto po čemu bih vidio ukoliko je moj položaj bolji. Iznio sam sasvim nepristrano, kao stranu dužnika prema strani vjerovnika, prednosti što ih uživam, u usporedbi s nevoljama koje trpim, evo ovako:

Zlo:	**Dobro:**
Bačen sam na strašni, pusti otok i lišen svake nade u izbavljenje.	Ali ja sam na životu. Nisam se utopio kao svi moji drugovi iz lađe.
Odvojen sam i, tako reći, odsječen kao nesretnik od cijeloga svijeta.	Odvojen sam od cijele posade broda, ali zato da budem pošteđen od smrti.
Odijeljen sam od ljudi, osamljen i prognan iz ljudskoga društva.	Ne umirem i ne pogibam od gladi na besplodnom otoku gdje nema nikakve hrane.
Nemam odjeće da se zaogrnem.	U vrućem sam podneblju gdje, sve i da imam odjeće, teško da bih je mogao nositi.
Ne mogu se braniti i nemam sredstava da se oduprem nasilju ljudi i životinja.	Bačen sam na otok gdje ne vidim nikakvih divljih zvijeri koje bi me mogle napasti kao što sam to vidio na obali Afrike. A što bi bilo da sam doživio brodolom tamo?
Nemam ni žive duše s kime bih se porazgovorio ili tko bi me utješio.	Ali Bog je čudom doveo brod dovoljno blizu obali, tako da sam uspio izvući toliko nužnih stvari koje će ili udovoljiti mojim potrebama ili mi omogućiti da sam udovoljim svojim potrebama gotovo dokle god budem živio.

Sve u svemu, ovo je nesumnjivo dokaz da i nema stanja na svijetu koje bi bilo tako bijedno da u njemu ne bi bilo negativnih i pozitivnih stvari. I neka to služi kao naputak stvoren na iskustvu u najočajnijem položaju na svijetu da u njemu možemo uvijek naći nešto što će nas utješiti i staviti dobro i zlo na stranu potraživanja u knjizi računa.

Pošto sam sada došao duševno do toga da sam znao cijeniti svoj položaj i prestao pogledavati na more u nadi da ću spaziti kakav brod – kažem, pošto sam prekinuo sa svim tim, dadoh se na to da sredim svoj način života i da sebi olakšam stvari koliko god više budem mogao.

Već sam opisao svoju nastambu. Bio je to šator pod strmom stijenom, okružen jakom ogradom od stupaca i konopa. Možda bi bilo bolje da ga sada zovem zidom jer sam uz ogradu izvana podigao neku vrstu zida od busenja oko dvije stope debljine. A nakon nekog vremena – mislim nakon godinu i pol – s ograde sam podigao grede koje su se naslanjale na stijenu pa sam ih prevukao i pokrio granama drveća i ostalim stvarima što sam ih našao da se zaštitim od kiše, koja je, kako sam vidio, u stanovito vrijeme godine bila vrlo jaka.

Već sam spomenuo kako sam svu svoju imovinu unio u tu ogradu i u spilju što sam je iskopao iza šatora; ali moram spomenuti i to da je to isprva bila zbrka svih mogućih stvari koje su, budući da nisu bile sređene, zauzimale sav prostor. Nisam imao mjesta ni

da se okrenem pa se dadoh na posao da povećam spilju i prodrem dublje u zemlju. Bila je to sipka, pješčana stijena koja je lako popuštala pod mojim rukama – i tako sam, kad sam vidio da sam prilično siguran od grabežljivih zvijeri, počeo probijati put nadesno u stijenu; a onda sam, skrenuvši opet nadesno, sasvim izbio van i tako napravio izlaz s vanjske strane ograde ili utvrde.

To mi je dalo ne samo mogućnosti izlaska i ulaska, jer je to bio stražnji put do moga šatora skladišta, nego mi je stvorilo i prostor za smještaj robe.

Sada sam se dao na posao da izradim najpotrebnije stvari, u prvom redu stolac i stol, jer bez njih nisam mogao uživati ono malo udobnosti što sam je imao na svijetu – nisam mogao pisati, ni jesti, niti s veseljem raditi mnoge druge stvari bez stola.

Tako se prihvatih posla. Tu moram svakako napomenuti da svatko može, budući da je razum bit i izvor matematike, s vremenom svladati bilo koje mehaničko umijeće ako s razumom prosuđuje stvari. Nikada se u svom životu nisam služio nikakvim oruđem pa ipak sam s vremenom, trudom, marljivošću i dovitljivošću, konačno vidio da mogu napraviti sve što mi treba pogotovu da sam imao oruđa; međutim, ja sam načinio mnogo stvari i bez oruđa, a neke premda nisam imao ništa drugo nego dlijeto i sjekiricu. Možda ih prije nikada nitko nije tako rabio, a k tome s neizmjernim trudom. Na primjer, ako mi je trebala daska, nisam imao drugoga načina nego da srušim stablo, postavim ga položena preda se i tešem sjekirom plosnato s jedne i s druge strane dok nisam postigao da bude tanko kao daska, a onda bih ga izgladio dlijetom. Istina na taj sam način od cijeloga stabla mogao dobiti samo jednu dasku. Ali za to je jednako kao i za silno vrijeme i trud što sam ga morao uložiti da napravim jednu dasku ili letvu, bio jedini lijek strpljivost. Međutim, moje vrijeme i trud bili su malo vrijedni, pa je bilo svejedno trošim li ih na ovaj ili onaj način.

Kao što spomenuh, najprije sam napravio stol i stolac. Načinio sam ih od kratkih dasaka što sam ih donio na svojoj splavi s lađe, ali kad sam napravio nekoliko dasaka onako kako sam to opisao, sagradio sam velike police, široke stopu i pol, jednu iznad druge uzduž jedne strane spilje da na njih složim sve svoje oruđe, čavle i željeznu robu, jednom riječi da uopće sve stvari odijelim i stavim na njihovo mjesto da bih mogao lako doći do njih. U zidove spilje zabio sam čavle da objesim puške i sve stvari što se vješaju.

Tako je moja spilja, da ju je tko mogao vidjeti, izgledala kao sveopće skladište svih potrebnih stvari. Sve mi je bilo toliko pri ruci da me jako veselilo vidjeti svu svoju robu u takvu redu, a pogotovo vidjeti da je moje skladište svih potrepština tako bogato.

U to sam vrijeme počeo voditi dnevnik o onome što sam svaki dan radio. Jer iz početka sam zapravo bio u prevelikoj žurbi, i to ne samo žurbi što se tiče posla, nego i u duševnom nemiru, pa bi mi dnevnik bio pun dosadnih stvari. Na primjer, morao bih reći ovako: 30. rujna, pošto sam se iskrcao na obalu i spasio od utapanja, umjesto da sam zahvalan Bogu koji me izbavio, ja sam, povrativši veliku količinu morske vode što mi je ušla u želudac i oporavivši se malo, trčao po obali kršeći ruke i udarajući se po glavi i po licu jadikujući zbog svoje nesreće i vičući: »Propao sam, propao sam!« A onda sam

umoran i iscrpljen bio prisiljen leći na tlo da se odmorim, ali se nisam usudio spavati da me ne bi rastrgale zvijeri.

Nekoliko dana iza toga pošto sam bio na lađi i donio s nje sve što sam mogao, nisam mogao odoljeti da se ne uspnem na vrh maloga brda odakle sam gledao na more U nadi da ću vidjeti kakav brod. Tada mi se pričini da u velikoj daljini vidim jedro – nada me ispuni radošću – a onda, gledajući uporno dok nisam gotovo oslijepio, izgubih ga sasvim iz vida pa sjedoh i počeh plakati kao dijete i tako svojom ludošću još i uvećah svoju bijedu.

Ali, prešavši donekle preko toga i sredivši svoje kućanstvo i nastambu, napravih stol i stolac i sve uredih oko sebe što sam bolje znao pa počeh pisati dnevnik. Sada ću vam dati njegov prijepis (iako će se u njemu ponovo govoriti o svim tim pojedinostima dok god sam ga mogao voditi. Budući da više nisam imao crnila, bio sam prisiljen prekinuti ga.

Poglavlje V.

Gradnja kuće – Dnevnik

30. rujna 1659.

Ja bijedni i nesretni Robinson Crusoe, doživjevši brodolom nedaleko obale, iskrcah se na obalu ovoga strašnog, kobnog otoka koji prozvah otokom očaja. Svi su se ostali drugovi s broda utopili, a i ja umalo te ne zaglavih.

Cijeli ostatak ovoga dana provedoh tužeći se na očajne prilike u koje sam zapao, to jest nisam imao ni hrane, ni kuće, ni odjeće, ni oružja, ni mjesta kamo da se uteknem, pa izgubivši nadu u bilo kakav spas, nisam vidio ništa drugo pred sobom nego smrt. Ili će me razderati divlje zvijeri, ili će me ubiti divljaci, ili ću umrijeti od gladi. Kad se spustila noć, prospavao sam na jednom stablu, bojeći se divljih životinja, ali sam spavao dobro premda je cijelu noć padala kiša.

1. listopada

Ujutro, na svoje veliko iznenađenje opazih da je lađa doplovila s plimom i ponovo se nasukala mnogo bliže otoku. Koliko je to meni, u jednu ruku, bilo na veselje jer sam se nadao, videći je kako stoji uspravno, nerazbijena, da ću moći, ako vjetar popusti, poći na palubu i donijeti nešto hrane i potrepština za svoj opstanak, toliko mi je, u drugu ruku, ponovo prouzročilo žalost zbog gubitka mojih drugova. Da smo svi ostali na brodu, mogli smo, tako sam sebi predstavljao, spasiti brod, ili se barem ne bi utopili kao što jesu. A da su se spasili, možda bismo od komada broda sagradili čamac, kojim bismo prešli u neki drugi kraj svijeta. Velik sam dio toga dana proveo mučeći se time. Konačno, videći da je lađa gotovo na suhom, pođoh po pijesku što sam bliže mogao, a onda preplivam na lađu. Toga je dana kiša i dalje padala, ali vjetra uopće nije bilo.

Od 1. do 24. listopada

Sve sam te dane proveo u mnogim prijelazima na brod da iz njega izvučem sve što mogu. Sve sam to prenio na obalu na splavi koristeći se plimom. Tih je dana bilo također mnogo kiše iako je bilo nekoliko prekida s lijepim vremenom. Čini se da je to bilo kišno doba godine.

20. listopada

Prevrnula mi se splav zajedno sa svim stvarima na njoj. Međutim, kako je tu bila pličina, a predmeti većinom teški, mnoge sam od njih spasio kad je nastupila oseka.

25. listopada

Kiša je padala cijelu noć i cijeli dan. Vjetar je puhao ma mahove. Za to se vrijeme brod slomio jer je vjetar bio nešto snažniji nego prije, pa ga više nisam mogao vidjeti, osim njegovu olupinu, i to samo kod niskog vodostaja. Taj sam dan proveo pokrivajući i spremajući robu što sam je donio, da je ne bi pokvarila kiša.

26. listopada

Gotovo cijeli dan sam hodao po obali da nađem mjesto gdje bih se nastanio. Najviše mi je briga zadavalo da se osiguram protiv kakvog napada noću, bilo od divljih zvijeri, bilo od ljudi. Podveče se odlučih za prikladno mjesto pod nekom stijenom. Označio sam polukrug u kojem će mi biti logor, a odlučio sam ga utvrditi ogradom, zidom ili utvrdom načinjenom od dvostrukog reda stupaca, iznutra popunjenom konopima, a izvana busenjem.

Od 26. do 30. mnogo sam se naradio prenoseći svu svoju robu u novu nastambu. K tome je neko vrijeme lijevalo kao iz kabla.

31. ujutro pošao sam s puškom u unutrašnjost otoka da potražim što za jelo i pregledam kraj. Tada sam ubio kozu, a njezino me jare dopratilo do kuće. Kasnije sam i njega ubio jer nije htjelo jesti.

1. studenog

Podigao sam šator pod stijenom i u njemu prvi put prespavao. Napravio sam ga što sam mogao prostranijim i zabio stupove da na njih objesim mrežu za spavanje.

2. studenog

Naslagao sam sve svoje škrinje, daske i komade drva od kojih su bile načinjene moje splavi pa sam od njih načinio oko sebe ogradu malo u unutrašnjosti od polukruga što sam ga označio za svoju utvrdu.

3. studenog

Izašao sam s puškom i ubio dvije ptice slične patkama. Bile su vrlo dobre za jelo. Popodne se dadoh na posao da napravim stol.

4. studenog

Jutros sam počeo određivati svoje radno vrijeme – kad ću izlaziti u lov, kad ću spavati, kad ću se odmarati. Svakoga sam, naime, jutra izlazio na dva-tri sata s puškom u ruci ako nije bilo kiše, a onda sam radio otprilike do jedanaest sati. Zatim sam pojeo što sam imao, a od dvanaest do dva bih legao i prospavao jer je vrijeme bilo silno vruće. Uvečer bih opet radio. Radno je vrijeme toga idućeg dana bilo potpuno zauzeto izradbom stola jer sam tada još bio vrlo loš majstor, iako su me nedugo iza toga vrijeme i potreba učinili potpunim prirodnim stručnjakom, a to bi, mislim, učinili i od svakoga drugoga.

5. studenoga

Toga sam dana pošao van s puškom i sa svojim psom i ubio divlju mačku. Krzno joj je prilično meko, ali joj meso nije nizašto. Svima sam životinjama što sam ih ubio oderao kožu i sačuvao je. Vraćajući se uz more, vidio sam mnogo vrsta morskih ptica koje nisam poznavao. Ali su me iznenadila i gotovo preplašila dva-tri tuljana. Dok sam zurio u njih, ne znajući kakve su to životinje, oni nestanu u vodi i za taj put mi umaknu.

6. studenoga

Nakon jutarnje šetnje dadoh se opet na posao oko stola i dovrših ga iako ne na svoje zadovoljstvo. Nije dugo potrajalo da naučim kako ga popraviti.

7. studenoga

Sad se ustalilo vrijeme. 7, 8, 9, 10. i djelomično 12. studenoga (jer 11. je bila nedjelja) upotrijebio sam cijelo vrijeme da napravim stolac. Mnogo sam truda uložio da mu dam priličan oblik, ali mi se još nije sviđao. Čak sam ga za vrijeme rada nekoliko puta rastavio.

Bilješka: Uskoro sam prestao svetkovati nedjelje jer sam ih prestao bilježiti na stupu pa nisam znao koji je koji dan.

13. studenoga

Toga je dana padala kiša, a to me izvanredno osvježilo i ohladilo zemlju. Ali uz kišu je bilo strašne grmljavine i bljeskanja, što me silno uplašilo radi moga baruta. Čim je oluja prošla, odlučih razdijeliti svoje skladište baruta u što je moguće više malih zamotaka da ne bi bilo u opasnosti.

14, 15. i 16. studenoga

Ta sam tri dana proveo u izrađivanju malih uglastih škrinja ili kutija u koje ću moći staviti funtu, ili najviše dvije funte baruta. Stavivši zatim barut u njih, spremih ga na

sigurna mjesta, udaljena što je moguće više jedno od drugoga. Jednoga od ta tri dana ubio sam nekakvu veliku pticu, koja je bila dobra za jelo, ali joj ne znam imena.

17. studenoga

Toga sam dana započeo kopati u stijenu iza svoga šatora da bih napravio prostora i što spretnije se smjestio.

Bilješka: Za taj mi je posao silno trebalo pijuk, lopata i tačke ili košara. Stoga sam odustao od svoga nauma i počeo razmišljati kako da udovoljim toj potrebi i napravim nešto alata. Umjesto pijuka upotrebljavao sam željezne poluge, koje su prilično odgovarale, samo su bile teške. Ali druga stvar je bila lopata. Ona mi je bila tako bezuvjetno potrebna da bez nje zapravo nisam mogao ništa uspješno načiniti, ali nisam znao kakvu lopatu da napravim.

18. studenoga

Idućeg sam dana, pretražujući šumu, našao jedno stablo kojemu je drvo onakvo ili slično onome što ga u Brazilu zovu željezno drvo zbog njegove izvanredne tvrdoće. Od njega sam uz mnogo truda i gotovo pokvarivši sjekiru, odrezao komad i donio ga kući također s trudom, jer je bio silno težak.

Velika tvrdoća drva zadržala me dugo kod toga posla, a budući da nisam imao drugog načina, izdjeljao sam ga malo-pomalo u oblik lopate. Držalo je bilo točno kao naše u Engleskoj, samo mi lopata nije dugo trajala, jer joj široki dio nije bio okovan željezom. Međutim, poslužila mi je prilično kod poslova za koje sam je imao upotrijebiti. Ali vjerujem da na taj način još nikada nije načinjena nijedna lopata, niti je za ijednu trebalo toliko vremena.

Još nisam imao sve jer mi je trebala košara ili tačke. Košaru nisam nikako mogao napraviti, jer nisam imao šiba koje bi se savijale onako kako je to potrebno za pletenu robu, barem ih još nisam našao. A što se tiče tačaka, vjerovao sam da bih mogao načiniti sve osim kotača, koji nisam mogao zamisliti niti sam znao kako da postupim. K tome nisam imao nikakve mogućnosti da napravim željezne ležaje za vreteno ili osovinu kotača u kojima će se okretati pa sam odustao. Tako sam za odnošenje zemlje što bih je iskopao iz spilje napravio nešto poput korita u kojem radnici nose mort kad poslužuju zidare.

To mi nije bilo tako teško napraviti kao lopatu. Pa ipak, za to korito, lopatu i uzaludan pokušaj da napravim tačke trebalo mi je ništa manje nego četiri dana – naravno, odbivši moje jutarnje šetnje s puškom, jer to sam rijetko propustio, a i rijetko došao kući a da nisam što donio za jelo.

23. studenoga

Moj je ostali posao sada mirovao jer sam izrađivao to oruđe. Kad je bilo gotovo, nastavio sam s radom svaki dan koliko mi je to dopuštala snaga i vrijeme i proveo sam punih osamnaest dana proširujući i produbljujući svoju spilju da bih mogao u nju lako smjestiti robu.

Bilješka: Za sve to vrijeme sam radio da bih taj prostor ili spilju učinio dosta prostranom da mi posluži kao skladište ili spremište, kuhinja, blagovaonica i podrum. Za spavanje sam i dalje zadržao šator. Katkada, u vlažno doba godine, kiša je padala tako jako da mi je promočila šator pa sam kasnije zbog toga sav prostor s unutrašnje strane ograde prekrio dugačkim motkama poput greda, koje su se naslanjale o stijenu, i onda na njih stavio šaš i veliko lišće s drveća kao krov.

10. prosinca

Već sam mislio da je moja spilja ili podzemna prostorija dovršena kadli se odjednom (čini se da sam je napravio preveliku) velika količina zemlje sruši s vrha i s jedne strane tako da sam se, zapravo, prestrašio, a i ne bez razloga. Jer da sam se našao unutra, ne bi mi trebalo grobara. Nakon te nesreće ponovo sam u spilji imao mnogo posla. Morao sam iznijeti urušenu zemlju i, što je još važnije, poduprijeti strop da bih bio siguran da se više neće srušiti.

11. prosinca

Toga dana sam se, dakle, dao na posao i podigao do stropa dva potpornja ili stupca s dvije daske upoprijeko nad svakim stupcem. To sam dovršio drugi dan. Postavivši za tjedan dana još nekoliko stupaca s daskama, moj je krov bio osiguran. Kako su stupci stajali u redovima, služili su mi i kao pregrade u kući.

17. prosinca

Od ovog dana pa do 20. prosinca postavljao sam police zabijao čavle po stupcima da povješam sve što se da objesiti. I sada sam konačno sredio svoju kuću.

20. prosinca

Sada sam sve prenio u spilju i počeo kuću snabdijevati pokućstvom pa sam namjestio nekoliko dasaka kao ormar da po njima porazmjestim svoje živežne namirnice, samo što sam postajao sve siromašniji daskama. Načinio sam i još jedan stol.

24. prosinca

Mnogo je kiše cijelu noć i cijeli dan. Nisam se nikamo maknuo iz kuće.

25. prosinca

Kiša pada cijeli dan.

26. prosinca

Kiša je prestala. Zemlja je mnogo svježija nego prije, i ugodnije je.

27. prosinca

Ubio sam mladu kozu, a drugu sam osakatio pa sam je doveo kući na uzici. Kad sam je doveo kući, povezao sam joj nogu i stavio daščice jer joj je bila slomljena.

Bilješka: Toliko sam se brinuo za nju da je ostala na životu a noga joj se oporavila i postala opet čvrsta. Međutim, kako sam je tako dugo njegovao, ona se pripitomila, pasla na maloj tratini pred mojim vratima i nije htjela pobjeći. Sad se prvi put u meni rodila misao da pripitomim životinje da bih imao hrane kad potrošim barut i sačmu.

28, 29. i 30. prosinca

Velika vrućina bez daška vjetra. Nisam se maknuo iz kuće, osim uvečer radi hrane. To sam vrijeme proveo u sređivanju svih svojih stvari kod kuće.

1. siječnja

Još je jako vruće, ali sam rano izjutra i kasno uvečer s puškom izišao van, a dan sam proveo u mirovanju. Večeras sam, zašavši dublje u doline što se prostiru prema sredini otoka, vidio da ima mnoštvo koza, ali su vrlo plašljive i teško im se približiti. Međutim, odlučio sam naučiti svoga psa da ih stjera prema meni.

2. siječnja

Stoga sam idućeg dana pošao sa svojim psom i nahuškao ga na koze. Ali sam se prevario jer su se sve okrenule prema njemu. Vidio je da tu nema šale pa im se nije usudio približiti.

3. siječnja

Kako sam se neprestano bojao da će me tko napasti, započeo sam gradnju ograde ili zida i odlučio ga napraviti vrlo debelim i čvrstim.

Bilješka: Budući da sam već prije opisao taj zid, namjerno prešućujem ono što sam o njemu rekao u dnevniku. Dosta je kazati da mi je za gradnju, dovršavanje i usavršavanje toga zida trebalo ništa manje nego od 3. siječnja do 14. travnja, premda nije bio dulji od dvadeset i četiri metra. Bio je u obliku polukruga i doticao se stijene na dva mjesta, koja

su bila razmaknuta otprilike osam metara jedno od drugoga, a vrata su spilje bila u sredini.

Sve sam to vrijeme marljivo radio, a mnogo dana me u radu smetala kiša, katkada i cijele tjedne. Međutim, mislio sam da neću biti potpuno siguran dok ne svršim taj zid. Čovjek ne bi vjerovao s koliko je neopisivog truda sve to učinjeno, pogotovo donošenje trupaca iz šume i njihovo zabijanje u zemlju, jer sam ih napravio mnogo veće nego što sam trebao.

Kada je taj zid bio dovršen i vanjska strana obložena dvostrukim redom busenja, uvjeravao sam sâm sebe da ljudi koji bi se iskrcali tamo na obali, ne bi opazili da je tu kakva nastamba. A to je bilo vrlo dobro, kao što će se pokazati kasnije kod jedne vrlo značajne prigode.

Za to sam vrijeme svakoga dana kad mi je to dopuštala kiša, obilazio šumom radi divljači pa sam na tim šetnjama često otkrivao kojekakve stvari koje su za me bile povoljne. Iako sam pronašao neku vrstu divljih golubova koji nisu gradili svoja gnijezda kao šumski golubovi na drvetu nego kao kućni golubovi u rupama stijenja. Uzevši nekoliko mladih, pokušao sam ih pripitomiti pa mi je to i uspjelo. Ali kad su poodrasli, odletjeli su, a to je sigurno bilo zbog loga što ih nisam dosta hranio jer nisam imao što da im dam. Međutim, često sam nalazio njihova gnijezda i uzimao mlade koji su bili vrlo dobri za jelo. Sada sam, vodeći kućanstvo, vidio da mi nedostaju mnoge stvari. Isprva sam mislio da ih je nemoguće napraviti, kao što je doista bilo kod nekih. Tako, na primjer, nikada mi nije uspjelo napraviti bure s obručima. Imao sam jedno ili dva burenceta, kako sam već prije rekao, ali mi nije nikada pošlo za rukom da po njima napravim isto takvo premda sam na to utrošio mnogo tjedana. Niti sam znao umetnuti gornju i donju stranu, niti spojiti duge tako točno da bi držale vodu, pa sam od toga odustao.

Zatim mi je jako nedostajala svijeća pa sam, čim bi se smračilo, a to je obično bilo oko sedam sati, morao u krevet. Sjetio sam se komada pčelinjeg voska od kojega sam pravio svijeće na svom afričkom putu, ali sada ga više nisam imao. Jedini mi je spas bio u tome da sam, kad bih ubio kozu spremio loj, pa sam od male posude načinjene od ilovače što sam je spekao na suncu i stijenja od kudjelje napravio svjetiljku koja mi je davala svjetlo iako ne tako jasno i mirno kao svijeća. Usred svih tih mojih napora dogodilo se da sam, prekopavajući po svojim stvarima, našao malu vrećicu koja je, kao što sam prije spomenuo, bila napunjena žitom za hranu živadi, ne za ovo putovanje, nego otprije, mislim od onda kad je brod došao iz Lisabona. Ono malo žita što je bilo u vrećici požderali su štakori pa u njoj nisam našao ništa nego lupine i prašinu. Kako sam htio upotrijebiti vrećicu za nešto drugo – mislim da sam htio u nju staviti barut kad sam ga razdijelio od straha pred munjama, ili za nešto slično – istresao sam iz nje lupine od žita pokraj svoje utvrde, pod stijenom.

Prosuo sam tu prašinu malo prije velikih kiša koje sam upravo spomenuo, i ne misleći na to. Čak se nisam ni sjećao da sam išta tamo bacio. Kadli, otprilike mjesec dana iza toga, vidjeh kako iz zemlje izbija nekoliko zelenih stabljika. Mislio sam da je to možda kakva

biljka koje nisam vidio. Ali sam se začudio i upravo prenerazio kad sam kratko vrijeme iza toga vidio kako se razvilo desetak klasova koji su bili pravi pravcati zeleni ječam, iste vrste kao naš europski – štoviše, kao naš engleski ječam. A to mi je bilo još čudnije jer sam blizu ječma, sve uz stijenu, vidio tu i tamo i po koju stabljiku riže, a poznavao sam je jer sam je vidio u Africi kad sam boravio tamo.

Kad je žitno klasje sazrelo, a to je bilo pod konac lipnja, ja sam ga, u to budite sigurni, pažljivo spremio i sačuvao svako pojedino zrno. Odlučio sam ga ponovo zasijati, nadajući se da ću ga s vremenom imati dosta za kruh. Ali tek sam četvrte godine mogao sebi dopustiti da okusim i jedno zrnce od toga žita, a i to vrlo štedljivo, kako ću iznijeti kad na to dođe red – jer mi je propalo kod prvog sijanja sve budući da nisam pazio na pravo vrijeme. Zasijao sam ga baš pred sušu, pa uopće nije ni niklo barem ne tako kako je moglo – ali o tom kasnije.

Osim toga ječma bilo je, kako rekoh, dvadeset ili trideset stabljika riže, koju sam jednako brižno sačuvao, a upotreba joj je bila iste vrste i u istu svrhu, to jest da napravim kruh ili da mi služi za hranu. Izmislio sam način kako se može prirediti za jelo a da je ne pečem, no i to sam naučio tek nakon nekog vremena. Ali da se vratim svome dnevniku.

Ta tri-četiri mjeseca radio sam silno naporno da završim svoju ogradu. 14. travnja sam je zatvorio i mislio da u nju ne ulazim kroz vrata, nego ljestvama preko ograde, kako se izvana ne bi vidio nikakav znak da tu netko stanuje.

16. travnja

Dovršio sam ljestve. Tada sam se po njima popeo na vrh ograde, povukao ih za sobom i spustio unutra. Sada sam bio potpuno ograđen. Unutra sam imao dosta prostora, a nitko nije mogao napasti izvana a da se prije toga ne popne na zid.

Baš idućeg dana, pošto sam dovršio tu ogradu, umalo da mi nije bio uništen sav moj trud, a i ja samo što nisam zaglavio. Evo, kako je to bilo: dok sam bio zabavljen unutra, iza svog šatora, baš na samom ulazu u spilju, silno sam se uplašio jer se dogodilo nešto strašno i neočekivano. Odjednom vidjeh kako se zemlja s krova moje spilje ruši, a isto tako i s ruba brda meni nad glavom, a dva stupca što sam ih postavio u spilju kao potpornje slomiše se da je bilo strahota pogledati. Jako sam se uplašio, ali nisam pomišljao koji bi bio pravi razlog tome. Mislio sam da se to samo ruši strop moje spilje, kao što se to već i prije događalo. Bojeći se da me zemlja ne zatrpa, potrčah prema ljestvama, a budući da se ni tamo nisam osjećao sigurnim, prijeđoh preko ograde, da se ne bi, kako sam se bojao, na me srušio koji komad stijene. Čim sam stupio na tvrdo tlo, osjetih strašan potres jer se tlo na kojem sam stajao u razmaku od osam minuta triput potreslo i to s takvim udarcem koji bi srušio i najjaču zgradu kakva se samo može zamisliti na zemlji. Golem komad vrha neke stijene što je stajala oko pola milje od mene uz more sruši se s tako strahovitim tutnjem kakav nikada u životu nisam čuo. Opazio sam također da se od toga i samo more silno uznemirilo pa vjerujem da su udarci potresa bili pod vodom jači nego na otoku.

Budući da nikada nisam osjetio nešto slično niti razgovarao s kime tko je to prošao, bio sam toliko iznenađen da sam stajao kao mrtav ili skamenjen. Od gibanja zemlje mi je pozlilo kao da me valovi bacaju na moru, ali me buka rušenja stijene, da tako kažem, probudila i, trgnuvši me iz mrtvila u kojem sam se nalazio, ispunila stravom. Mislio sam samo na to kako će se brijeg srušiti na moj šator i odjednom pokopati pod sobom svu moju imovinu, pa mi je po drugi put srce klonulo od očaja.

Kad je prošao treći udarac, a novi nisam osjetio neko vrijeme, počeh prikupljati hrabrost. Ali ipak nisam imao dosta smionosti da se opet popnem preko ograde, od straha da ne budem živ zakopan, nego sam sjedio nepomično na tlu, jako utučen i žalostan, ne znajući što da uradim.

Dok sam tako sjedio, vidjeh da se sa svih strana zatvorilo i naoblačilo kao da će kiša. Uskoro zatim diže se malo-pomalo vjetar tako da je za manje od pola sata puhao najstrašniji uragan. More se u času prekrilo pjenom, valovi su se razbijali o obalu, a vjetar je čupao drveće zajedno s korijenjem. Bila je to strašna oluja. Trajala je oko tri sata, a onda je počela popuštati. Dva sata kasnije bila je mrtva tišina, a kiša je počela padati kao iz kabla.

Sve sam to vrijeme sjedio na zemlji, silno uplašen i potišten, kadli mi iznenada padne na pamet da su taj vjetar i pljusak posljedica potresa i da je sam potres oslabio i prošao, pa se mogu usuditi ponovo ući u spilju. Na tu pomisao duh mi ponovo oživi, a i kiša mi je pomogla da se na to odlučim. Tada pođoh unutra i sjedoh u svoj šator. Kiša je, međutim, bila tako žestoka da se činilo da će mi slomiti šator, pa sam bio prisiljen pod u spilju, iako s velikim strahom i nevoljkošću, jer sam se bojao da će mi se srušiti na glavu.

Ta me jaka kiša nagnala na nov posao, to jest da kroz svoju novu utvrdu probušim rupu kao odvodni kanal da bi mogla istjecati voda, koja bi inače poplavila moju spilju. Pošto sam neko vrijeme ostao u spilji i vidio da više nema udaraca potresa, stao sam se smirivati. I sada, da podignem duh, a to mi je doista bilo jako potrebno, pođoh u svoje skladište i popih malu šalicu ruma. To sam i tada i uvijek radio vrlo štedljivo jer sam znao, kad ga nestane, da ga više neću moći nabaviti.

Svu je tu noć i velik dio idućeg dana kiša i dalje padala tako da nisam mogao nikamo iz kuće. Ali kad mi se duh malo više smirio, počeh razmišljati što bi bilo najbolje da uradim. Zaključio sam, ako je otok u području potresa, da više neću moći stanovati u spilji, nego ću morati misliti na to da sagradim negdje na otvorenom prostoru malu kolibu. Mogu je ograditi zidom kao i ovdje, pa se tako osigurati od divljih zvijeri i ljudi, a ako ostanem gdje sam, sigurno ću prije ili kasnije biti živ pokopan.

Pod dojmom toga razmišljanja, odlučih prenijeti svoj šator s mjesta gdje se nalazio, a to je bilo upravo pod nadvješenom stijenom brda koja bi se kod idućeg potresa sigurno srušila na moj šator. Naredna dva dana, to jest 19. i 20. travnja, provedoh u planiranju kamo i kako da prenesem svoju nastambu.

Od straha da ću biti živ zakopan nisam više mogao mirno spavati, ali je strah od spavanja vani, bez ikakve ograde, bio gotovo jednak tome. Pa ipak, kad sam se ogledno oko sebe i

vidio kako je sve u redu, i kako sam I u udobno sakriven i siguran od opasnosti, bila mi je mrska pomisao na selidbu.

U isto vrijeme sam se sjetio da bi me stajalo mnogo vremena da to izvedem i da moram i dalje, kako bilo da bilo, ostati gdje jesam dok ne izgradim logor i osiguram ga tako da se mogu preseliti u nj. Stvorivši tu odluku, neko vrijeme sam se smirio i odlučio da ću se dati sa svom žurbom na posao da kao prije sagradim u krugu ogradu od stupaca i konopa i, kad budem gotov, u nju postavim šator, a dok ne bude svršena, ostat ću gdje jesam, pa neka se dogodi što mu drago. To je bilo 21. travnja.

22. travnja

Idućeg sam jutra stao razmišljati o načinu kako da tu svoju zamisao provedem u djelo, ali nisam znao kako ću s oruđem. Imao sam tri velike sjekire i mnogo sjekirica (jer smo ih ponijeli sa sobom radi trgovanja s Indijancima). Ali, kako sam mnogo cijepao i sjekao kvrgavo drvo, bile su sve pune zubaca i tupe. Premda sam imao kamen za brušenje, nisam ga mogao okretati i naoštriti oruđem. To me stajalo toliko razmišljanja koliko bi kakav veliki državnik posvetio nekom važnom političkom pitanju, ili sudac kad bi se radilo o životu ili smrti nekog čovjeka. Konačno sam izmislio kotač oko kojega sam proveo uzice, a okretao sam ga nogom da bi mi obje ruke bile slobodne.

Bilješka: U Engleskoj nisam nikada vidio tako nešto, ili barem nisam obraćao pozornost kako se to radi, premda sam kasnije vidio da je to tamo sasvim obična stvar. Osim toga, moj je kamen za brušenje bio vrlo velik i težak. Izgubio sam puni tjedan dana da usavršim taj stroj.

28. i 29. travnja

Ova sam dva dana od jutra do mraka brusio oruđe, a moj je stroj za brušenje radio vrlo dobro.

30. travnja

Opazivši da mi se zaliha kruha znatno smanjila, pregledam je i smanjim potrošnju na jedan dvopek dnevno. To me jako potištilo.

Poglavlje VI.

Bolestan i na udaru savjesti

1. svibnja

Ujutro pogledah prema moru i, kako je bila oseka, vidjeh da na obali leži nešto neobično veliko, a izgledalo je kao bačva. Kad sam došao onamo, opazih da je to malo bure i nekoliko komada olupine broda što ih je dotjerao na obalu nedavni uragan. A kad sam bacio pogled na sam brod, pričini mi se da leži više nad vodom nego prije. Pregledah bure što ga je voda donijela na obalu pa uskoro ustanovih da je to bure baruta, ali je propustilo vodu, pa se barut u njemu skrutio kao kamen. Međutim, zasad sam ga odvaljao dalje na obalu i pošao po pijesku što sam bliže mogao nasukanoj lađi da vidim ima li na njoj još što.

Kad sam došao do broda, opazio sam da je na čudan način stavljen u drugi položaj. Prednji most, koji je prije ležao zakopan u pijesku, izdigao se najmanje šest stopa, i krma (koja je bila razbita i snagom valova otrgnuta od ostalog dijela broda kratko vrijeme nakon što sam je prekopao bila je, tako reći, bačena gore i prevrnuta na bok. Pijesak je bio nabacan tako visoko na toj strani uz krmu da sam sada mogao za oseke doći pješice do nje, a prije je tu bio velik komad mora, pa joj se nisam mogao približiti ni na četvrt milje a da nisam morao zaplivati. Isprva me to iznenadilo, ali sam uskoro zaključio da je to sigurno prouzročio potres. Kako se od te divlje snage brod rastvorio više nego prije, svakodnevno su stizale na obalu nove stvari što ih je voda iskopavala, a vjetar i more malo-pomalo dovaljali do obale.

To je potpuno odvratilo moje misli od nauma da preselim svoju nastambu. Dao sam se svom snagom na posao, i osobito toga dana, da izvidim da li bih nekako mogao prodrijeti u lađu, ali sam ustanovio da s te strane ne mogu ništa očekivati jer je sva unutrašnjost broda bila zatrpana pijeskom. Međutim, kako sam bio navikao nikada ne očajavati, odlučio sam na brodu rastaviti sve što budem mogao, uvjeren da će mi svaka stvar što je budem mogao izvući iz njega biti od neke koristi.

3. svibnja

Najprije sam uzeo pilu pa sam prepilio jednu gredu za koju sam mislio da drži zajedno komad gornjeg dijela srednje palube. Kad sam je prepilio, uklonih s gornje strane pijesak koliko god sam mogao. Ali uto stade nadolaziti plima, pa sam toga puta bio prisiljen odustati.

4. svibnja

Pođoh na ribarenje, ali nisam ulovio ni jedne ribe koju bih se usudio jesti. Upravo kad sam, sit te zabave, htio otići, ulovih mladog dupina. Napravio sam dugačku uzicu od vlakana konopa, ali nisam imao udica. Ipak sam često nalovio riba koliko god mi je srce željelo. Uvijek sam ih sušio na suncu i jeo suhe.

5. svibnja

Radio sam na lađi. Prepilio sam još jednu gredu i izvukao tri velike daske s palube, koje sam svezao i pustio da ih voda odnese na obalu kad naiđe plima.

6. svibnja

Radio sam na lađi. Izvukao sam iz nje nekoliko željeznih klinova i drugih željeznih komada. Radio sam vrlo naporno i došao kući jako umoran pa sam već pomišljao da odustanem od toga posla.

7. svibnja

Pošao sam ponovo na lađu, ali ne s namjerom da radim. Opazio sam da se brod, pošto sam prepilio one grede, spustio pod vlastitom težinom. Činilo se kao da neki komadi broda leže odvojeno, a utroba broda bila je tako razjapljena da sam vidio unutra, ali je bila gotovo puna vode i pijeska.

8. svibnja

Pođoh na lađu i ponesoh sa sobom željeznu polugu za kidanje palube, koja je sada bila sasvim iznad vode i čista od pijeska. Otkinuo sam dvije daske i također ih dopremio na obalu s plimom. Ostavio sam željeznu polugu na brodu za idući dan.

9. svibnja

Pošao sam na lađu i polugom prodro u unutrašnjost broda. Napipao sam nekoliko bačava. Polugom sam ih izvukao, ali ih nisam mogao probiti. Naišao sam i na smotak engleskog olova. Pomaknuo sam ga, ali je bio pretežak da ga odnesem.

10, 11, 12, 13. i 14. svibnja

Odlazio sam svaki dan na lađu i dopremio mnogo komada građevnog drva, dasaka i greda, i stotinu do stotinu i pedeset kilograma željeza.

15. svibnja

Donio sam sa sobom sjekirice da pokušam ne bih li mogao odsjeći komad olova. Stavio sam oštricu sjekirice na olovo, a drugom sam lupao. Međutim, kako je olovo bilo oko stopu i po u vodi, nisam ni jednim udarcem mogao u nj zabiti sjekiru.

16. svibnja

Noću je puhao jak vjetar, pa se lađa činila još više slomljena od snage valova. Ja sam se, međutim, tako dugo zadržao u šumi da nađem golubova za hranu, da me je plima spriječila da danas odem na lađu.

17. svibnja

Vidio sam da su u velikoj udaljenosti, blizu dvije milje od mene, neki komadi s lađe bačeni na obalu. Odlučih vidjeti što je to, i ustanovih da je komad prove, ali pretežak da ga odnesem.

24. svibnja

Svaki dan do danas radio sam na lađi pa sam uz velik napor polugom oslobodio neke stvari tako da je s prvom plimom isplovilo nekoliko bačvica i dvije mornarske škrinje. Međutim, kako je vjetar puhao s obale, toga dana nije izbačeno na kopno ništa osim komada drva i jedno bure u kojem je bila brazilska svinjetina, ali ju je pokvarila slana voda i pijesak.

Nastavio sam taj posao svakog dana sve do 15. lipnja, izuzevši vrijeme kad sam išao u lov. Za to vrijeme, dok sam bio tako zaposlen, odlučio sam da ću ići u lov za plime kako bih bio gotov kad naiđe oseka. Do sada sam već dopremio građevnog drva, dasaka i željeznog materijala dovoljno da sagradim dobar čamac da sam znao kako. Dopremio sam također u nekoliko navrata i u više komada blizu pedeset kilograma olova.

16. lipnja

Spuštajući se prema obali nađoh veliku kornjaču. To je prva što sam je vidio. Međutim, to je bila samo moja loša sreća, a nipošto dokaz da ih nema. Da sam slučajno bio na drugoj strani otoka, mogao sam ih imati na stotine svakog dana, kako sam to kasnije ustanovio, ali bih ih možda skupo platio.

17. lipnja

Provedoh u pripremanju kornjače. Našao sam u njoj oko šezdeset jaja, a njezino mi je meso tada bilo najslađe i najukusnije od svega što sam ikada u svom životu okusio jer, otkad sam se iskrcao na tom strašnom otoku, jeo sam samo meso koza i ptica.

18. lipnja

Kiša je padala cijeli dan, i ja sam ostao u kući. Kiša mi se tada činila nekako hladna, a i meni je bilo hladno. Znao sam da to nije obična pojava na toj zemljopisnoj širini.

19. lipnja

Jako sam bolestan. Dršćem kao da mi je hladno.

20. lipnja

Nisam imao počinka noću. Glava me strahovito boli i grozničav sam.

21. lipnja

Jako sam bolestan. Gotovo sam u smrtnom strahu kad pomislim u kakvom sam jadnom stanju, ovako bolestan i bespomoćan.

22. lipnja

Malo mi je bolje, ali se strašno bojim bolesti.

23. lipnja

Opet mi je jako loše. Hladno mi je i dršćem i imam strašnu glavobolju.

24. lipnja

Mnogo mi je bolje.

25. lipnja

Nastup malarije – vrlo jak. Napadaj me držao sedam sati. Groznica i vrućina, a zatim slabost i znojenje.

26. lipnja

Bolje mi je. Budući da nemam ništa za jelo, uzeh pušku, ali ustanovih da sam vrlo slab. Ipak sam ubio kozu i dovukao je s velikim naporom kući, spržio komad i pojeo. Radije bih ga skuhao i načinio juhu, ali nisam imao lonca.

27. lipnja

Opet jak napadaj malarije da sam proležao u krevetu cijeli dan bez jela i pila. Gotovo sam umro od žeđi, ali sam bio tako slab da nisam imao snage ustati i donijeti vode da se napijem. Inače nisam bio priseban, pa nisam znao što da kažem, samo sam ležao i vikao. Mislim da dva-tri sata nisam ništa drugo radio nego sam tako vikao dok nisam, kad je napadaj prestao, zaspao, a nisam se probudio do kasno u noć. Kad sam se probudio, osjećao sam se znatno osvježen, ali slab i silno žedan. Međutim, kako u cijeloj nastambi nisam imao vode, morao sam ležati do jutra pa sam opet zaspao.

28. lipnja

Pošto sam se donekle osvježio snom i pošto je napadaj sasvim prošao, ustadoh. Ipak sam pomislio da će se napadaj malarije idućeg dana vratiti i da mi je sada vrijeme da nabavim štogod za svoje osvježenje i održanje kad budem bolestan. Prvo što sam učinio bilo je da sam jednu veliku, uglatu bocu napunio vodom i stavio je na stol uz krevet. Da iz vode uklonim hladnoću i malaričnost, ulio sam u nju oko osmine litre ruma pa je promiješao. Onda sam donio komad kozjeg mesa i spržio ga na žeravici, ali sam malo mogao jesti. Hodao sam okolo, no bio sam vrlo slab, a k tome vrlo tužan i potišten pod dojmom svoga jadnog položaja i u strahu da će se idućeg dana moja bolest povratiti. Uvečer sam priredio večeru od tri kornjačina jajeta, koja sam ispekao na žeravici i pojeo, kako mi to kažemo, u ljuski.

Pošto sam to pojeo, pokušao sam hodati, ali sam vidio da sam tako slab da mogu jedva nositi pušku (jer bez nje nisam nikada izlazio). Stoga sam išao samo mali komadić, a onda sam sjeo na zemlju i gledao na more, koje je bilo ravno preda mnom, vrlo mirno i glatko.

30. lipnja sam se, naravno, dobro osjećao pa sam izišao s puškom, ali mi se nije dalo ići predaleko. Ubio sam jednu ili dvije morske ptice, nešto poput gusaka, i donio ih kući, ali nisam bio jako raspoložen da ih jedem. Stoga sam jeo kornjačinih jaja koja su bila vrlo dobra. Tu sam večer ponovio lijek koji mi je, po mom mišljenju, koristio dan prije, to jest duhan namočen u rumu. Samo ga nisam uzeo toliko kao prvi put, niti sam žvakao lišće ili držao glavu nad dimom. Međutim, idućeg se dana, to jest 1. srpnja nisam tako dobro osjećao kao što sam se nadao jer sam imao mali napadaj groznice, ali to nije bilo ništa osobito.

2. srpnja

Ponovio sam lijek na sva tri načina i u istoj količini kao prvi put, a količinu napitka sam podvostručio.

Od 4. do 14. srpnja uglavnom sam provodio vrijeme hodajući okolo s puškom u ruci, svaki put pomalo, kao čovjek koji prikuplja snagu nakon teške bolesti. Gotovo je nemoguće zamisliti koliko sam bio oronuo i koliko sam oslabio. Lijek što sam ga upotrijebio,

bio je potpuno nov i takav kakvim se možda nikad prije nije liječila malarija. Ne bih mogao nikome preporučiti da se posluži mojim iskustvom, jer premda mi je odnio napadaje groznice, prilično je pridonio da sam oslabio, a neko sam vrijeme imao često trzanje u živcima i udovima.

Odatle sam naučio da je po moje zdravlje najpogubnije biti vani za kišna vremena pogotovo za kiše koja bi došla popraćena olujom i orkanskim vjetrom. Kako su kiše koje su padale u sušno doba godine, bile većinom popraćene takvim olujama, ustanovio sam da su mnogo opasnije nego kiše što padaju u rujnu i listopadu.

Sada sam već bio na tom nesretnom otoku preko deset mjeseci. Čini se da mi je potpuno oduzeta svaka mogućnost izbavljenja iz toga položaja. Čvrsto sam vjerovao da nikakvo ljudsko biće nije nikada stupilo nogom na taj otok. Pošto sam sada, kako sam mislio, osigurao svoju nastambu potpuno prema svojoj želji, jako sam želio točnije pretražiti otok i vidjeti kakve bih druge proizvode mogao naći o kojima još ništa nisam znao.

Poglavlje VII.

Poljodjelski eksperiment

15. srpnja sam počeo s temeljitim pretraživanjem samoga otoka. Najprije sam krenuo uza zaljev, gdje sam, kako sam spomenuo, pristajao sa svojim splavima. Idući uz taj zaljev oko dvije milje, ustanovih da plima ne dopire dalje i da je to sada tek mali potočić tekuće vode, vrlo dobre i svježe. Međutim, kako je sada bilo sušno doba godine, u nekim njegovim dijelovima gotovo i nije bilo vode, barem ne dovoljno da bi tekla u struji koja bi bila vidljiva.

Na obalama toga potoka nađoh mnogo ugodnih savana ili livada, ravnih, glatkih i obraslih travom. Po njihovim višim dijelovima, prema uzvisinama (koje voda, kako se može predmnijevati, nije nikada preplavljivala) nađoh mnogo zelenog duhana, koji je rastao na velikim i vrlo čvrstim stabljikama. Bilo je i različitih drugih biljaka koje nisam poznavao niti sam ikada za njih čuo, a možda su imale svojstva koja ja nisam mogao otkriti.

Pošao sam u potragu za kasavinim gomoljima od kojih Indijanci u cijelom tom klimatskom pojasu prave kruh, ali ih nisam mogao pronaći. Vidio sam velike stabljike aloja, ali tada još nisam znao što su. Vidio sam i nekoliko šećernih trski, ali divljih i, budući da nisu bile uzgajane, kržljavih. Taj puta sam se zadovoljio tim otkrićima pa se vratih razmišljajući kako bih postupao da upoznam svojstva i odlike plodova i biljaka koje otkrijem, ali to pitanje nisam riješio. Dok sam bio u Brazilu, bavio sam se promatranjem poljskog bilja tako malo da o njemu nisam mnogo znao.

Na svaki način, znao sam o tome premalo a da bi mi to znanje moglo bilo kako poslužiti u mojoj nevolji.

Idućeg dana, 16. srpnja, pođoh opet istim putem. Otišavši nešto dalje nego dan prije, opazih da nestaje potoka i savana, a kraj je postao šumovitiji nego prije. U tom sam predjelu našao različitog voća, a osobito po zemlji dinja u velikom izobilju i grožđa po drveću. Loza se doista penjala po drveću, a grozdovi su baš sada bili nabujali i sasvim zreli. Bilo je to neočekivano otkriće i silno sam se tome obradovao. Ali me iskustvo podučilo da ga umjereno jedem, jer sam se osjećao kad sam bio na obali Barbarije, da su neki naši Englezi, koji su tamo bili robovi, jeli grožđe i dobili od njega krvavi proljev i groznicu i umrli. Ali ja sam našao sjajan način kako da upotrijebim to grožđe, to jest da ga na suncu posušim ili spremim kao što se sprema suho grožđe ili grožđice. Vjerovao sam da će to biti kao što je doista i bilo, zdravo i slasno jelo kad ne bude grožđa.

Cijelu sam tu večer proveo tamo i nisam se vraćao u svoju nastambu. To je, da uz put spomenem, bila, tako reći, prva noć što sam je prospavao izvan kuće. Noću sam postupio kao i ono prvi put, to jest popeo sam se na jedno stablo, gdje sam dobro spavao, a idućeg sam jutra krenuo dalje na put. Išao sam gotovo četiri milje, sudeći po dužini doline, držeći se sveudilj sjevera. Na jugu i sjeveru od mene protezao se gorski greben.

Konačno, hodajući tako dođoh do jedne prosjekline. Tu mi se pričinilo kao da se kraj spušta prema zapadu, a mali izvor svježe vode, koji je izbijao iz obronka kraj mene, tekao je u suprotnom pravcu, to jest prema istoku. Kraj je bio tako svjež, tako zelen i bujan, sve je bilo u nepreglednom zelenilu i proljetnom cvatu da se činilo kao umjetno zasađen vrt.

Stadoh se malo spuštati po obronku te dražesne doline. Motrio sam je s potajnim užitkom (iako pomiješanim s drugim mučnim mislima) da je sve to moje, da sam neosporivo kralj i gospodar cijeloga toga kraja i imam pravo posjeda. A kad bih ga mogao prenijeti, mogao bih ga dati u nasljedstvo, neograničeno kao i svaki veleposjednik u Engleskoj. Vidio sam tu obilje kakaovca, narančina, limunova i četrunova stabalja, ali sve divlje, a malo ih je imalo na sebi plodova, barem ne tada. Međutim, zeleni četruni što sam ih nabrao bili su ne samo ukusni, nego i zdravi za jelo. Kasnije sam njihov sok miješao s vodom, od čega je postala vrlo zdrava, svježa i ukusna.

Kada sam vidio da ću imati dosta posla da to sve poberem i odnesem kući, odlučio sam urediti spremište za grožđe, četrune i limune da se opskrbim za kišno doba, za koje sam znao da se približava.

Da to sprovedeni u djelo, skupih veliku hrpu grožđa na jednom mjestu, a manju hrpu na drugom, i posebno opet veliku gomilu četruna i limuna. Uzevši nekoliko komada od svakoga sa sobom, krenuh kući odlučivši da ću opet doći i donijeti torbu ili vreću ili što već budem mogao napraviti da odnesem ostatak kući.

Tako sam, idući gore-dolje, utrošio tri dana, a onda se vratio kući (tako sada moram zvati svoj šator i spilju). Ali i prije nego što sam došao do kuće, grožđe se pokvarilo. Kako je bilo zrelo i puno soka, napuklo je i zdrobilo se pa nije valjalo gotovo ništa, a četruni su bili dobri, ali sam ih mogao donijeti tek malo.

Idućeg sam dana, to jest 19. srpnja, opet otišao gore. Napravio sam dvije omanje torbe da u njima donesem kući svoju berbu. Ali sam se iznenadio kad sam došavši do svoje hrpe grožđa, koje je bilo tako zrelo i krasno kad sam ga ubrao, vidio da je sve razasuto okolo, zgaženo i razvučeno amo-tamo, a velik dio pojeden ili uništen. Po tome sam zaključio da su tu bile nekakve divlje životinje koje su to učinile, ali nisam znao kakve.

Međutim, videći da nema smisla slagati ga na hrpu i odnositi u vreći jer će, ako ostane na hrpi biti uništeno, a ako ga budem nosio u vreći zdrobljeno od vlastite težine, odabrah drugi način. Nabrah veliku količinu grožđa pa ga objesih na istaknute grane drveća da se tamo osuši na suncu. Što se tiče limuna i četruna, ponio sam ih kući koliko god su mi leđa izdržala.

Kad sam se vratio kući s toga putovanja, s velikim sam užitkom pomišljao na plodnost te doline, ljepotu položaja i sigurnost od oluje s onu stranu vode i šume. Došao sam do zaključka da sam za svoje boravište odabrao mjesto koje je bilo neusporedivo najgori dio otoka. Sve u svemu, stao sam razmišljati o tome da preselim svoju nastambu i potražim mjesto u tom prijatnom, plodnom dijelu otoka, koje će po mogućnosti bih jednako sigurno kao ovo gdje se sada nalazim.

Ta mi se misao neprestano vrzla po glavi i neko mi se vrijeme silno sviđala, jer me privlačila ljepota one doline. No, kad sam pobliže o tom razmislio, došao sam do zaključka da sam sada kraj mora gdje postoji barem nekakva mogućnost da bi se moglo dogoditi što u moju korist; da bi ista zla kob koja me je dovela ovamo, mogla dovesti na isto mjesto i kakve druge nesretnike. I premda je bilo gotovo nevjerojatno da bi se tako nešto dogodilo, ipak, zabiti se među brda i šume u sredini otoka, značilo je pomiriti se sa svojim zarobljenjem i učiniti da izbavljenje postane ne samo nevjerojatno nego i nemoguće. Prema tome se ni u kojem slučaju ne smijem preseliti.

Međutim, toliko sam se zaljubio u tu dolinu da sam cijeli ostatak mjeseca srpnja mnogo od svoga vremena proveo ondje. I premda sam, promislivši bolje, odlučio kako sam već rekao, da se neću seliti, ipak sam tu sagradio neku vrstu sjenice i malo podalje je okružio jakom ogradom. Bila je to dvostruka ograda, visoka koliko sam mogao dosegnuti, dobro učvršćena stupcima i isprepletena granjem. Tu sam, potpuno siguran, ostajao katkada i dvije-tri noći za redom, a preko ograde sam, kao i tamo dolje, uvijek prelazio po ljestvama. Tako sam sebi sada zamišljao da imam jednu kuću na selu i jednu na moru. Tim sam se poslom zabavio do početka kolovoza.

Tek sam bio dovršio svoju ogradu i počeo uživati u plodovima svoje muke, kad dođoše kiše, pa sam bio prisiljen držati se svoje stare nastambe. Jer, premda sam podigao šator kao i onaj prvi od komada jedra i dobro ga razapeo, ipak tu nisam imao zaklona od brda da me zaštiti od oluje, niti spilje iza sebe kamo bih se sklonio za vrlo jake kiše. Nekako u početku kolovoza, kako rekoh, završio sam svoju sjenicu i počeo se odmarati. 3. kolovoza sam vidio da je grožđe što sam ga povješao potpuno suho. Bile su to doista izvanredno dobre na suncu sušene grožđice. Stoga ih počeh skidati s drveća, a sreća je da sam to uradio, jer bi ih kiše koje su odmah zatim nastupile, bile pokvarile pa bih tako izgubio najbolji dio svoje zimske hrane. Imao sam ih preko dvije stotine velikih grozdova. Tek što sam ih sve skinuo i većinu prenio kući u spilju, poče kiša. Otada, a bilo je to 14. kolovoza, padala je kiša gotovo svaki dan do polovice listopada, a katkada tako žestoko da se nisam micao iz spilje po nekoliko dana.

U to me doba jako iznenadilo povećanje moje porodice. Bio sam zabrinut zbog gubitka jedne svoje mačke, koja je pobjegla od mene ili je, kako sam mislio, uginula. Nisam više čuo nikakva glasa o njoj kadli se na moje iznenađenje, vrati kući nekako pred kraj kolovoza s troje mačića. To mi je bilo još čudnije jer, premda sam ubio iz puške divlju mačku, kako sam je zvao, ipak sam mislio da je to sasvim drukčija vrsta nego naše europske mačke. Mlade su, međutim, bile iste domaće vrste kao i stare. Kako su obje mačke bile ženke, bilo mi je to vrlo čudno. Ali od tih triju mačića nakotilo se toliko

mačaka da su mi bile napast, pa sam ih bio prisiljen ubijati kao gamad ili divlje zvijeri i tjerati ih od kuće koliko god sam mogao.

Od 14. do 26. kolovoza neprekidna kiša, tako da se nisam mogao nikamo maknuti, a jako sam pazio da se ne smočim previše. U takvu sam zatočenju počeo osjećati nestašicu hrane. Međutim, usudivši se dvaput izaći, jednog dana ubih kozu, a posljednjeg dana, bio je to 26. kolovoza, nađoh vrlo veliku kornjaču. Tu mi je pala sjekira u med, i pitanje hrane je tako bilo riješeno. Za doručak sam jeo grozd suhog grožđa, za ručak bih spržio komad kozjeg ili kornjačina mesa (jer na svoju veliku žalost nisam imao posuđe u kojima bih što skuhao ili pirjao), a za večeru dva-tri kornjačina jaja.

Dok me kiša tako prisiljavala da ostanem u svom skloništu, radio sam dva-tri sata dnevno na proširenju svoje spilje. Kopao sam malo-pomalo u jednom smjeru dok nisam izbio iz brijega i tako načinio vrata ili izlaz koji je bio izvan moje ograde ili zida. Sada sam ulazio i izlazio tim putem. Međutim, nisam se osjećao lagodno spavajući tako nezaštićen. Jer, kako je bilo prije, bio sam sasvim zatvoren, dok sam sada mislio da sam izložen. Pa ipak, nisam opazio da ima igdje živa stvora kojega bih se trebao bojati jer je najveća životinja što sam je ikada vidio na otoku bila koza.

30. rujna

Došao sam, eto, do nesretne godišnjice svoga dolaska na otok. Prebrojio sam zareze na svom stupu i ustanovio da sam na otoku već trista šezdeset i pet dana.

Sve to vrijeme nisam svetkovao nedjelju jer sam prestao nakon nekog vremena označavati tjedne tako da za nedjelju stavim dulji zarez nego za obične dane, pa doista nisam znao koji je koji dan. Ali sada, prebrojivši dane, kao što sam spomenuo, ustanovih da sam na otoku jednu godinu. Tada je podijelih na tjedne i odredih svaki sedmi dan za nedjelju. Premda, završivši svoje brojenje, vidjeh da sam u svom računu izgubio dan-dva.

Kratko vrijeme nakon toga stade me izdavati crnilo, pa sam se zadovoljio da ga upotrebljavam štedljivije i zapisujem samo najznačajnije događaje iz svoga života i da prestanem sa svakodnevnim bilježenjem ostalih stvari.

Sada mi je kišno i sušno doba godine postalo redovita stvar, pa sam naučio kad dolaze i prema tome se za njih i opskrbljivao. Ali sam platio svoje iskustvo prije nego što sam ga stekao. A ovo što ću sada ispripovijedati, bilo je jedno od najtežih iskustava što sam ih ikada doživio. Spomenuo sam da sam spremio nekoliko klasova ječma i riže, koji su nikli na moje veliko čudo i, kako sam mislio, sami od sebe. Mislim da je bilo tridesetak stabljika riže i dvadesetak ječma. Pomislio sam da je sada, iza kiša, pravo vrijeme da ih zasijem, jer se sunce na svom putu prema jugu udaljivalo od mene.

Stoga drvenom lopatom prekopam komad zemlje što sam bolje mogao i, podijelivši ga na dva dijela, posijem svoje zrnje. Ali dok sam ga sijao, pade mi na pamet da ga neću odmah sve zasijati, jer nisam znao kad mu je pravo vrijeme. Zato zasjah oko dvije trećine sjemena, ostavivši otprilike šaku od svakoga.

Velika mi je bila utjeha kasnije da sam tako učinio jer ni od jednog zrna što sam ih tada posijao ne bi ništa. Kako su naišli sušni mjeseci, i nije bilo kiše, zemlja je ostala bez vlage koja bi pomogla rast posijanog sjemena. Stoga uopće nije niklo dok nije došlo doba kiša, a i onda je izraslo kao da je tek nedavno posijano.

Videći da mi prvo sjeme nije niknulo i zaključivši s lakoćom da je to zbog suše, potražih vlažniji komad zemlje da na njemu ponovo pokušam. Tako, prekopah komad zemlje blizu svoje nove sjenice i posijah ostatak sjemena u veljači, malo prije proljetnog ekvinocija. To je sjeme, budući da su ga natopili kišni mjeseci ožujak i travanj, niknulo vrlo povoljno i donijelo jako dobru žetvu. Međutim, budući da mi je preostao samo jedan dio sjemena, a ne usuđujući se zasijati sve što sam imao, na koncu sam dobio tek malu količinu, i cijela mi je žetva iznosila nešto više od četiri litre od svakoga.

To me iskustvo učinilo stručnjakom u mom poslu. Točno sam znao kad je pravo vrijeme sjetve i da mogu očekivati dvije sjetve i dvije žetve svake godine.

Dok je to žito raslo, otkrio sam jednu sitnicu koja mi je kasnije bila od koristi. Čim su kiše prestale i vrijeme se počelo ustaljivati, a to je bilo negdje u mjesecu studenom, pohodili svoju sjenicu gore na otoku gdje sam, iako me nije tamo bilo nekoliko mjeseci, našao sve onako kako sam ostavio. Krug dvostruke ograde što sam je napravio bio je ne samo čvrst i čitav nego je i kolje što sam ga bio s obližnjeg drveća odsjekao za ogradu sve proklijalo i obraslo dugačkim granama, onako kako obično proklijaju vrbe prve godine nakon što im podsijeku krošnju. Ne bih znao reći kako se zvalo drvo s kojega sam odsjekao to kolje. Iznenadilo me i razveselilo kad sam vidio kako raste to mlado drveće. Okljaštrio sam ga i nastojao što sam više mogao da raste jedno kao drugo. Čovjek ne bi vjerovao u kako je krasan oblik izraslo za tri godine. Premda je ograda činila krug otprilike od dvadeset i pet metara promjera, drveće ga je, jer sada ga mogu tako zvati, uskoro prekrilo. Bila je tu potpuna hladovina, dosta gusta za boravak kroz sve sušno doba.

To me potaklo da sam odlučio odrezati još kolaca i napraviti onakvu polukružnu ogradu oko svoga bedema kakvu sam imao oko svoga prvog boravišta, pa sam to i učinio. Postavivši drveće ili kolje u drvoredu u udaljenosti od preko osam metara od prve ograde, ono je za kratko vrijeme obraslo granjem i isprva pružalo krasan zaklon mome prebivalištu, a kasnije mi je, kako ću opisati, kad za to dođe vrijeme, poslužilo i za obranu.

Sad sam ustanovio da se godišnja doba mogu uglavnom podijeliti ne na ljeto i zimu kao u Europi, nego u kišna i suha razdoblja, i to ovako:

Polovica veljače, ožujak i polovica travnja – kišovito, sunce je u to doba u svom ekvinociju ili blizu njega.

Polovica travnja, svibanj, lipanj, srpanj i polovica kolovoza – sušno; sunce je u to vrijeme na sjeveru od ekvatora.

Polovica listopada, studeni, prosinac, siječanj i polovica veljače – sušno; sunce je na jugu ekvatora.

Kišno bi doba katkada potrajalo dulje li kraće, prema tome kako su puhali vjetrovi, ali to su bila moja opća zapažanja. Uvidjevši na temelju vlastitog iskustva kakve su loše posljedice zadržavanja vani za vrijeme kiše, pobrinuh se da se unaprijed opskrbim hranom da ne bih morao izlaziti, pa sam za kišnih mjeseci sjedio u kući koliko god sam mogao.

Za to sam vrijeme predvidio mnoge poslove (a to je upravo odgovaralo vremenu), pa mi je to bila krasna prigoda da izradim mnoge predmete do kojih nisam mogao doći drukčije nego teškim radom i velikom ustrajnošću. Tako sam okušao mnogo načina kako da izradim košaru. Međutim, sve grančice što sam ih tu našao, pokazale su se tako krhkima da nisu bile nizašto. Sada sam vidio da mi je od velike koristi to što sam se kao dječak s velikim užitkom zaustavljao kod nekog košaraša u gradu gdje mi je stanovao otac i promatrao kako izrađuje svoju pletenu robu. Kako sam bio, kao što su obično dječaci, vrlo spreman da pomognem i s velikom sam pažnjom promatrao kako on te košare izrađuje, a katkada bih ponudio i svoju pomoć. Upoznao sam se na taj način tako potpuno s načinom rada da mi je trebao samo materijal. Tada mi pade na pamet da bi grančice s onoga drveta s kojega sam odrezao kolje, koje je dalje raslo, mogle biti jednako savitljive kao vrba iva, bekva i rakita u Engleskoj pa odlučih pokušati.

Tako sam idućeg dana pošao u svoju, kako sam je nazvao seosku kuću i, odrezavši nešto sitnijih grančica, vidjeh da odgovaraju mojoj svrsi koliko samo mogu poželjeti. Onda sam došao drugi put opremljen sjekiricom da nasiječem koliko mi treba. Našao sam ih lako jer ih je bila sva sila. Porazmjestio sam ih po svom krugu i ogradi da se suše, a kad su bile prikladne za uporabu, odnesoh ih u spilju. Tu sam se za vrijeme sljedećeg kišnog razdoblja bavio (koliko god sam bolje znao) izradbom raznovrsnih košara, i za nošenje zemlje i za prenošenje i spremanje raznih stvari, već prema potrebi. Premda ih nisam jako lijepo izradio, ipak su mi dobro došle. Od toga sam vremena pazio da nikada ne ostanem bez njih. Kad bi mi ponestalo materijala za pletenje, nasjekao bih novoga. Napravio sam i čvrste, duboke košare mjesto vreća da u njih smjestim žito kad mi ga se nešto skupi.

Svladavši tu poteškoću i utrošivši u to mnogo vremena, dadoh se na posao da vidim kako bih, ako je ikako moguće, došao do dviju stvari koje su mi trebale. Nisam imao nikakve posude u kojoj bih mogao držati bilo kakvu tekućinu, osim dva bureta koja su bila gotovo puna ruma i nekoliko staklenih boca od kojih su neke bile obične veličine, a ostale, koje su se držale u škrinjama, bile su uglate i upotrebljavale se za mineralnu vodu, alkoholna pića itd. Nisam imao ni jednog jedinog lonca da što skuham, osim jednog velikog kotla koji sam spasio s broda, a bio je prevelik za svrhu za koju sam ga trebao, to jest da skuham juhu ili spirjam komad mesa. Druga stvar koju bih bio rado imao je lula, ali je nisam nikako mogao napraviti. Međutim, konačno sam pronašao način kako da je izradim.

Za vrijeme cijelog ljeta ili sušnog razdoblja zabavljao sam se usađivanjem drugoga reda kolja i stupaca i tim košaračkim poslom, a onda mi jedan drugi posao uze više vremena nego što se može i zamisliti.

Poglavlje VIII.

Istražuje svoj položaj

Spomenuo sam već da sam jako želo vidjeti cijeli otok i da sam putovao uz potok i tako dalje do mjesta gdje sam sagradio sjenicu i odakle sam imao otvoren pogled sasvim do mora s druge strane otoka. Sada sam odlučio otići sasvim prijeko do morske obale s one strane. Uzevši, dakle, pušku i sjekiricu, psa i veću količinu baruta i sačme nego obično, s dva dvopeka i velikim suhim grozdom u torbi za popudbinu, krenuh na put. Kad sam prošao dolinu u kojoj je stajala moja sjenica, ugledah na zapadu more. Kako je bio vrlo jasan dan, točno sam razabirao neko kopno, ali nisam znao da li je otok ili kontinent. To se kopno dizalo vrlo visoko i protezalo u vrlo velikoj udaljenosti od zapada prema jugozapadu. Po mom sudu moralo je biti udaljeno najmanje pedeset do šezdeset kilometara.

Nisam znao koji bi to dio svijeta mogao biti, osim što sam znao da mora biti dio Amerike. Kako sam po svim svojim opažanjima zaključio, mora da je bio blizu španjolskim dominionima i možda je bio sav naseljen divljacima. Da sam se tamo iskrcao, bio bih u gorem položaju nego što sam sada.

K tome, zaustavivši se malo na toj stvari, dođoh do zaključka da bih, ako je to kopno španjolska obala, sigurno prije ili kasnije vidio kakve lađe na prolazu u ovom ili onom smjeru; ali ako nije, onda je to divlja obala između španjolskog posjeda i Brazila, a njeni su stanovnici doista najstrašniji divljaci; jer oni su kanibali ili ljudožderi i ubiju i požderu svako ljudsko stvorenje koje im dopadne ruku.

Razmišljajući tako polako sam išao naprijed. Vidio sam da je ta strana otoka gdje sam sada bio mnogo prijatnija od moje. Savane ili prostrane livade bile su ljupke i ukrašene cvijećem i travom, a u izobilju je bilo krasnih šuma. Vidio sam mnoštvo papiga i da sam mogao, bio bih od srca rado ulovio jednu i zadržao je da je pripitomim i naučim sa mnom razgovarati. Potrudivši se malo, doista sam i ulovio jednu mladu papigu. Srušio sam je štapom, a onda sam je priveo k svijesti i odnio kući, ali je prošlo mnogo godina dok sam je naučio govoriti. Međutim, konačno sam je naučio da me kao dobra znanca zove po imenu, ali zgoda koja se kasnije zbila, iako neznatna, bit će vrlo zabavna kad na nju dođe red.

Silno sam se zabavljao na tom putovanju. U nizini sam vidio životinje za koje sam mislio da su zečevi i lisice, ali su se jako razlikovale od svih ostalih vrsta što sam ih ikada vidio. Premda sam ih ulovio nekoliko, nisam se mogao odlučiti da ih jedem, a nije mi bilo ni potrebno da se upuštam u takve pokuse, jer mi hrane nije nedostajalo, i to dobre hrane,

pogotovu koza, golubova i kornjača. Kad im dodam grožđe, ni najbolje tržište ne bi moglo pružiti bolji jelovnik nego ja. Premda je moj položaj bio doista jadan, ipak sam imao mnogo razloga da budem zahvalan što uopće nisam osjetio nestašicu hrane, nego sam je imao u izobilju, pa čak i poslastica.

Nikada za vrijeme tog istraživanja nisam u jednom danu prošao više od otprilike dvije milje. Toliko sam se puta vraćao i obilazio da vidim što bih mogao otkriti da sam dolazio jako umoran na mjesto gdje sam odlučio provesti noć. Onda sam se ili odmarao na drvetu ili bih se ogradio redom kolaca koje bih okomito zabio u zemlju, od jednog drveta do drugoga tako da nikakva divlja zvijer nije mogla doći do mene a da me ne probudi.

Čim sam došao do morske obale, iznenadio sam se kad sam ustanovio da sam odabrao za boravište najgoru stranu otoka. Jer ovdje je obala bila upravo prekrivena bezbrojnim kornjačama, dok sam na drugoj strani u godinu i pol našao samo tri. Tu je bilo i beskrajno mnoštvo svih vrsta ptica, od kojih neke nisam nikada prije vidio, a mnoge su imale vrlo dobro meso, ali im nisam znao imena, osim onima koje se zovu pingvini.

Mogao sam ih ubiti koliko god mi se svidjelo, ali sam jako štedio barut i sačmu. Stoga mi je bilo milije ubiti kozu, ako budem mogao, jer sam od nje imao više koristi. I premda je tu bilo mnogo koza, više nego na drugoj strani otoka, ipak im se bilo mnogo teže približiti jer je kraj bio ravan i jednoličan, pa su me mnogo prije vidjele nego kad sam bio na brežuljcima.

Priznajem da je ova strana otoka bila mnogo prijaznija nego moja pa ipak nisam imao ni najmanje volje da se preselim. Jer, kako sam se stalno naselio u svojoj nastambi, srastao sam s njom, pa mi se cijelo ovo vrijeme što sam bio tu, činilo da sam, tako reći, na putovanju daleko od kuće. Međutim, mislim da sam prešao po morskoj obali prema istoku kojih dvanaest milja. Onda sam se, postavivši na obali velik kolac kao znak, odlučio vratiti kući. A iduće putovanje koje poduzmem, bit će po drugoj strani otoka, na istok od moga boravišta, pa naokolo dok ne dođem do kolca što sam ga zabio – ali o tome ću kasnije.

Za povratak sam odabrao različit put od onoga kojim sam došao. Mislio sam da ću imati pregled nad cijelim otokom tako da ću, promatrajući kraj, naći svoje prvo prebivalište – ali sam vidio da sam se prevario. Jer, prešavši koje tri milje, ustanovih da sam se spustio u vrlo veliku dolinu, ali tako okruženu brežuljcima koji su bili obrasli šumama da ni po čemu nisam mogao razabrati koji je moj smjer, osim po suncu, a ni to, ako ne znam vrlo dobro položaj sunca u to vrijeme dana.

Da nesreća bude još veća, vrijeme je slučajno tri-četiri dana bilo mutno kad sam boravio u toj dolini. Kako nisam mogao vidjeti sunce, lutao sam okolo zabrinuto i konačno bio prisiljen pronaći morsku obalu, potražiti kolac i vratiti se istim putem kojim sam i došao. Tako sam malo-pomalo kretao prema kući. Bilo je silno vruće, a puška, municija, sjekirica i ostale stvari vrlo teške.

Na tom je putovanju moj pas iznenadio jedno jare i ščepao ga. Ja sam potrčao da ga uzmem, uhvatio ga i spasio mu život iz ralja moga psa. Jako sam ga želio odnijeti kući,

ako bude moguće, jer sam često razmišljao ne bi li bilo moguće nabaviti jedno ili dva jareta i tako uzgojiti pasminu pitomih koza koje bi me mogle snabdijevati hranom kad mi nestane baruta i sačme. Napravio sam tom malom stvoru ovratnik i na uzici što sam je načinio od konopa koji sam uvijek sa sobom nosio poveo ga, iako s dosta poteškoća, do svoje sjenice. Tamo sam ga zatvorio u ogradu i ostavio jer sam bio već nestrpljiv da dođem kući gdje me nije bilo preko mjesec dana.

Ne mogu reći koliko mi je bilo zadovoljstvo vratiti se u svoju staru kolibu i leći u svoj viseći krevet. To malo skitničko putovanje, bez stalnog mjesta prebivanja, bilo mi je tako neugodno da mi je moja kuća, kako sam je za se zvao, bila savršena nastamba u usporedbi s onim što sam prošao. Ona mi je pružala toliko udobnosti da sam odlučio da više nikada ne idem daleko od nje dok god mi ne bude suđeno da ostanem na otoku.

Tu sam ostao tjedan dana da se odmorim i zadovoljim nakon svoga dugog putovanja. Za to vrijeme sam se najviše bavio teškim poslom da napravim krletku za svoju papigu, koja se počela sasvim udomaćivati i jako se sprijateljila sa mnom. Tada stadoh misliti o svom jadnom jaretu što sam ga zatočio u svojoj maloj ogradi pa sam odlučio dovesti ga kući i dati mu hrane. Tako sam otišao i našao ga gdje sam ga ostavio. Doista nije moglo izaći pa je gotovo uginulo zbog nestašice hrane. Pošao sam i nasjeckao granja s drveća i grančica s grmlja kakvo sam našao i bacio ih prijeko. Kad sam ga nahranio, svezao sam ga kao i prvi put da ga povedem sa sobom. Međutim, ono se od gladi toliko pripitomilo da ga nisam trebao vezati, već me slijedilo kao pas. I kako sam ga neprestano hranio, postalo je tako privrženo, tako pitomo i tako vjerno da je od toga vremena također postalo moja domaća životinja i nikada me kasnije nije htjelo ostaviti.

Sada je stiglo kišno razdoblje jesenskog ekvinocija. 30. rujna, godišnjicu svoga dolaska na otok proveo sam na isti svečani način kao i prvu. Sada sam tu bio dvije godine, a da nisam imao ništa više izgleda da ću se izbaviti nego prvi dan. Proveo sam cijeli dan u skrušenom zahvalnom priznavanju mnogih divnih milosti koje su pratile moj pustinjački život, bez kojih bi on bio beskrajno bjedniji. Izrekao sam ponizne i srdačne hvale što mi je Bog u svom milosrđu otkrio da je moguće da sam u tom samotnom položaju možda sretniji nego što bih bio na slobodi, među ljudima i svim užicima svijeta; da mi on može potpuno nadoknaditi nedostatke moga samotnog života i nestašicu ljudskog društva na taj način što me svojim prisućem i podjeljivanjem svoje milosti mojoj duši podržava, tješi i hrabri, da se pouzdam u njegovu providnost ovdje i nadam se njegovoj vječnoj prisutnosti ubuduće.

Baš sada sam počeo živo osjećati koliko je moj život što sam ga sprovodio, uza svoju bijedu i nevolju, sretniji, nego pokvareni, prokleti, odvratan život što sam ga vodio u sve posljednje vrijeme svoga opstanka. I sada, kad sam promijenio i svoje tuge i radosti, izmijenile su mi se i želje, moje su sklonosti promijenile žestinu osjećaja, a užici su mi bilo sasvim drukčiji od onih kakvi su bili kad sam tek stigao ili zapravo, u zadnje dvije godine.

Prije kad bih hodao okolo, idući u lov ili pregledavajući kraj, očaj moje duše bi iznenada izbio iz mene zbog moga položaja i samo bi se srce sledilo u meni pri pomisli na šume, planine i pustinje u kojima sam se nalazio. Mislio sam kako sam zatočenik, zatvoren vječnim rešetkama i zasunima oceana u nenapučenoj divljini bez spasa. Takvi bi osjećaji usred najveće smirenosti duha izbili iz mene kao oluja, pa sam onda kršio ruke i plakao kao dijete. Katkad bi me to zgrabilo usred posla, pa bih smjesta sjeo i stao uzdisati i zagledao bih se sat-dva u zemlju, a to je za mene bilo još gore. Jer, ako sam mogao briznuti u plač ili olakšati dušu riječima, prošlo bi, a bol bi, iscrpivši se, jenjala.

Tako sam u tom duševnom raspoloženju započeo svoju treću godinu. Premda nisam čitaoca mučio pojedinostima svoga rada u ovoj godini kao u prvoj, ipak se općenito može zapaziti da sam vrlo rijetko bio bolestan, a dan sam pravilno podijelio na onih nekoliko dnevnih zaposlenja što sam ih imao, a to je, u prvom redu, izlaženje u lov s puškom radi hrane, što mi je obično, kad nije padala kiša, oduzimalo tri sata svakog jutra. Drugo, uređivanje, spremanje i kuhanje onoga što bih ubio ili ulovio za svoj opstanak – to mi je oduzimalo velik dio dana. K tomu treba uzeti u obzir da je usred dana, kad je sunce bilo na zenitu, vrućina bila prevelika da bi se čovjek micao, pa su koja četiri sata uvečer bila jedino vrijeme kad sam mogao raditi u kući. Iznimno sam katkada zamijenio vrijeme za lov i rad pa sam radio prije podne, a s puškom izlazio popodne.

Uz to što sam imao tako malo vremena za rad, želim dodati da me moj rad stajao velike muke. Zbog nestašice oruđa, nestašice pomoći i nestašice vještine, za sve što sam radio, trošio sam jako mnogo vremena. Na primjer, trebalo mi je puna četrdeset i dva dana da napravim dasku za dugačku policu što mi je trebala u spilji, a dva bi tesara, sa svojim oruđem i pilama, od istog drveta u pola dana izrezali šest.

Evo kako je bilo kod mene: morao sam srušiti debelo stablo jer mi je trebala široka daska. Trebalo mi je tri dana da oborim stablo, a još dva da mu odsiječem grane i napravim od njega trupac ili građevno drvo. Onda sam mu obje strane, beskrajnim cijepanjem i tesanjem, pretvorio u iverje dok nije postalo dovoljno lagano da ga maknem. Tada sam ga prevrnuo pa sam mu jednu stranu izglačao i poravnao kao dasku, od kraja do kraja. Zatim sam tu stranu okrenuo i prema dolje i sjekao drugu stranu dok nisam dobio dasku oko tri palca debljine, glatku na obje strane. Svatko može prosuditi koliki je trud mojih ruku uložen u takav posao, ali marljivost i strpljivost pomagale su mi da svršim i taj i mnoge druge poslove. Naveo sam taj pojedinačan primjer samo da pokažem zašto mi je tako puno vremena odlazilo na tako mali posao, to jest ono što bi bio mali posao kad bi se radio uz pomoć drugih i s oruđem, a ovako je bio silan trud i tražio beskrajno vrijeme od čovjeka koji je bio sam i radio rukama.

Ali uza sve to sam strpljivošću i marom dovršio mnoge stvari, zapravo sve što su prilike od mene tražile da ih izradim, kako će se vidjeti iz ovoga što slijedi.

Sada sam u studenom i prosincu očekivao svoju žetvu ječma i riže. Zemlja što sam je u tu svrhu nađubrio i prekopao nije bila velika. Jer kao što sam rekao, nisam imao od svakog više od četiri litre, budući da sam cijelu žetvu izgubio posijavši je u sušno doba godine.

Sada je moj usjev obećavao mnogo kadli iznenada vidjeh da mi prijeti opasnost da mi opet propadne sav zbog raznovrsnih neprijatelja od kojih sam ga jedva mogao obraniti. Bile su to u prvom redu koze i divlje životinje koje sam zvao zečevima. One su, okusivši sladost listova, danju i noću ležale u njemu čim bi niknuli i odgrizle ih tako do temelja da se nisu mogli razviti u stabljiku.

Tome nisam vidio drugoga lijeka nego da usjev ogradim plotom i to sam s velikim trudom i učinio. To više što sam to morao učiniti jako brzo jer su mi te životinje svakim danom uništavale žito. Međutim, kako je moja oranica bila sasvim malena, jer je odgovarala mome usjevu, za tri tjedna sam je potpuno ogradio. Ubivši danju nekoliko tih životinja, ostavio sam noću svoga psa da je čuva. Svezao sam ga za kolac ljese i on bi tamo stajao i lajao cijelu noć. Tako su neprijatelji za kratko vrijeme napustili to mjesto, a žito je postalo čvrsto i dobro i počelo brzo sazrijevati.

Ali, kao što su me zvijeri upropastile kad mi je žito počelo klijati, tako su me sada mogle uništiti ptice kad mi je žito stalo klasati. Obilazeći, naime, svoje polje da vidim kako uspijeva, vidio sam da se oko ono malo žita skupilo svakakvih ptica, koje su, čovjek bi rekao, stajale i čekale dok ne odem. Smjesta opalili među njih (jer sam pušku uvijek nosio sa sobom). Čim sam opalio, malo se jato ptica, koje nisam prije uopće vidio, dignu iz samoga žita.

To me ozbiljno zabrinulo jer sam vidio da će mi u nekoliko dana pojesti svu moju nadu. Da ću ostati bez kruha i nikada više neću uopće moći uzgajati žito – a nisam znao što da uradim. Odlučio sam, međutim, da neću dati svoje žito pa makar morao stražariti danju i noću. U prvom sam redu ušao u polje da vidim kolika je šteta već učinjena pa sam ustanovio da su ga dosta uništili, ali budući da je još bilo prezeleno za njih, gubitak nije bio jako velik, pa bi ono što je ostalo moglo dati dobru žetvu ako se bude moglo spasiti.

Ostao sam tamo da napunim pušku, a onda sam, udaljivši se, mogao točno vidjeti kako svi kradljivci sjede na okolnom drveću kao da čekaju kad ću otići, a tako je doista i bilo. Jer kad sam pošao dalje kao da odlazim, i tek što sam im nestao s vida, stadoše se opet spuštati jedan po jedan u žito. To me tako izazvalo da nisam imao strpljenja čekati dok ih dođe više jer sam znao da je svako zrno što ga pojedu sada, meni kasnije, da tako kažem, čitav kruh. Priđem, dakle, do živice, ponovo opalim i ubijem tri. To sam baš i želio. Dignem ih i izložim onako kako mi u Engleskoj izlažemo poznate kradljivce, to jest objesim ih u nizu na stravu ostalima. Gotovo je nemoguće i zamisliti da bi to proizvelo učinak kakav je proizvelo jer ptice ne samo da nisu htjele dolaziti na žito nego su potpuno napustile taj dio otoka, i za cijelo vrijeme dok su moja strašila tamo visila, nisam vidio ni jedne u blizini moga polja.

Možete biti sigurni da sam se tome jako veselio, a u drugoj polovici prosinca, kad je naša druga žetva, požnjeo sam svoje žito.

Jako mi je teško bilo žeti bez kose i srpa. Nije mi preostalo drugo nego ga napraviti od onoga što imam, to jest od jedne krivošije ili mača što sam ga našao među brodskim oružjem. Međutim, kako mi je polje bilo malo, nije mi bilo teško pokositi ga. Kosio sam ga

na svoj način, to jest odrezivao sam samo klasje i odnio ga u velikoj košari što sam je bio načinio, i srunio vlastitim rukama. Na kraju svoje žetve ustanovio sam da sam od svojih nekoliko litara sjemena dobio gotovo dva bušela[2] riže i preko dva i pol bušela ječma. Naravno, to je bilo samo nagađanje, jer u to vrijeme nisam imao mjere.

To me je jako ohrabrilo. Vidio sam da će Bog dati pa ću s vremenom imati kruha. Ali sada sam opet bio u nedoumici, jer niti sam znao kako da svoje žito sameljem i od njega načinim brašno, niti kako da ga očistim i odijelim. A nisam znao ni kako od brašna načiniti kruh, a kad bih znao kako da ga načinim, nisam znao kako ga ispeći. Kad se sve to doda mojoj želji da stvorim dobro skladište žita i da ga uvijek imam dosta za svoje potrebe, odlučio sam od ove žetve ništa ne jesti, nego je čitavu sačuvati za sjeme iduće sjetve, a u međuvremenu ću sav trud i vrijeme uložiti u to da usavršim taj veliki posao oko opskrbe žitom i kruhom.

S pravom se može reći da sam sada zarađivao za kruh. Pravo je čudo, a mislim da je malo ljudi o tome razmišljalo, koliko je silno mnoštvo sitnih stvari potrebno da se nabavi, proizvede, uredi, izradi, napravi i dovrši to jedno jedino jelo, kruh.

Sveden na stupanj surove prirode, ustanovio sam da mi to svakog dana oduzima hrabrosti pa sam to svakog sata sve više osjećao, čak i pošto sam obrao onu prvu šaku žita za sjeme koje mi je, kako je već rečeno, došlo tako nenadano, zapravo kao iznenađenje.

U prvom redu, nisam imao pluga da preorem zemlju, niti lopata da je prekopam. No to sam premostio napravivši drvenu lopatu, kao što sam prije spomenuo. Ali i rad je njome bio drven, premda me stajalo mnogo dana da je izradim. Budući da na njoj nije bilo željeza, mnogo brže se trošila, više sam se namučio, a i posao je bio mnogo lošiji.

Međutim, i s tim sam se nekako složio i zadovoljio se da radim dalje sa strpljivošću i pomirim se s lošim poslom. Kad je žito bilo zasijano, nisam imao drljače, nego sam morao po polju sam prolaziti i vući po njemu golemu, tešku granu da bih ogrebao, da tako kažem, zemlju, umjesto da je raskinem ili prodrljam. Već sam spomenuo koliko mi je toga trebalo dok je žito raslo i kad je sazrelo. Morao sam ga ograditi, zaštititi, požnjeti ili pokositi, očistiti i odnijeti kući, omlatiti, odijeliti od pljeve, spremiti. Onda mi je trebao mlin da ga sameljem, sito da ga prosijem, kvasac i sol da načinim kruh, pećnica da ga ispečem. A prošao sam i bez svega toga, kao što ću opisati, a žito mi je ipak bilo neprocjenjiva utjeha i prednost. Ali zbog svega toga, kako rekoh, sav mi je taj posao bio mučan i dosadan, ali nije bilo pomoći. Ni gubitak vremena mi nije značio mnogo jer, budući da sam vrijeme razdijelio, stanoviti je dio svakog dana bio određen za taj posao. A kako sam odlučio da ništa od svoga žita ne uporabim za kruh dok ne prikupim veću količinu, mogao sam se idućih šest mjeseci potpuno posvetiti, marom i domišljanjem, zadaći da se opskrbim potrepštinama prikladnim za obavljanje svih radova nužnih za proizvodnju žita kad ga budem imao dovoljno za svoju uporabu.

---

[2] Bušel (eng. *bushel*), jedinica za obujam, najčešće suhih tvari, žitarica i drugih poljoprivrednih proizvoda; oko 36 litara.

Poglavlje IX.

Čamac

Najprije sam morao povećati površinu zemlje, jer sada sam imao dosta sjemena da zasijem više od jednog jutra tla. Prije nego što sam se dao na taj posao, izgubio sam najmanje tjedan dana da napravim lopatu koja je, kad je bila gotova, bila doista bijedna i vrlo teška, pa je bila dvostruka muka raditi njome. Međutim, prešao sam preko toga i posijao svoje sjeme na dva velika ravna komada zemlje, tako blizu moje kuće koliko mi se činilo zgodnim i ogradio ih dobrom živicom. Kolje sam za nju usjekao s istoga onog drveća koje sam već prije sadio i za koje sam znao da će rasti, tako da sam znao da ću za godinu dana imati zelenu ogradu ili živicu koju ću trebati vrlo malo popravljati. Taj posao nije bio tako neznatan da bi mi oduzeo manje od tri mjeseca vremena; u tom je, naime, razdoblju bilo dosta kiše, i onda nisam mogao van.

U kući, to jest kad je padala kiša i nisam mogao van, provodio sam vrijeme ovako: pazio sam da se uvijek, i dok sam radio, zabavljam razgovarajući s papigom i učeći je govoriti. Brzo sam je naučio da zna svoje ime i da ga, konačno, i prilično glasno izgovara. Zvala se POLL, i to je bila prva riječ koju sam čuo da ju je na otoku izgovorio netko drugi osim mene. Učenje papige, stoga, nije bio moj posao, nego pomagač mome poslu. Jer sada sam kao što rekoh, imao pred sobom veliko zaposlenje. Dugo sam smišljao da na bilo koji način izradim zemljanu posudu koja mi je doista bila nužna, ali nisam znao kako da to provedem u djelo. Međutim, uzevši u obzir vruću klimu, bio sam uvjeren, ako mi uspije, pronaći odgovarajuću ilovaču, da ću moći smijesiti kakav lonac koji će, kad ga osušim na suncu, biti dosta tvrd i jak da ću ga moći upotrebljavati za sve što je suho i treba da se drži na suhom. A kako mi je takav lonac trebao za držanje žita, brašna itd., jer to mi je baš ležalo na srcu, odlučio sam napraviti što veći budem mogao koji će stajati kao vaza za spremanje različitih stvari.

Izazvao bih samilost ili, bolje reći, smijeh čitalaca kad bih stao pripovijedati na koliko sam nespretnih načina pokušao napraviti tu smjesu i kakve sam sve čudne, bezoblične i nakaradne stvari izradio. Koliko ih se uleknulo, a koliko izbočilo jer ilovača nije bila dosta čvrsta da izdrži svoju težinu. Koliko ih je popucalo zbog prežestoke vrućine sunca jer sam ih izložio prenaglo. A koliko ih se raspalo, kod samoga dodira i prije i nakon sušenja. Jednom riječi, nakon mučnog rada (da pronađem ilovaču, da je iskopam, izgnječim, donesem kući i obradim) nisam mogao napraviti više od dvije velike zemljane ružne stvari – jer loncima ih ne mogu nazvati – u dva mjeseca teškoga rada.

Međutim, kad su se te dvije posude ispekle na suncu, osušile i stvrdnule, podigao sam ih vrlo nježno i onda stavio u dvije velike pletene košare što sam ih samo za njih napravio

da ne bi pukle. Kako je između lonca i košare još ostalo nešto slobodnog prostora, ispunio sam ga rižinom i ječmenom slamom. Računao sam da ću u ta dva lonca, ako budu uvijek na suhom, moći staviti svoje suho žito, a možda i brašno kad stučem zrnje.

Premda su mi ta dva velika lonca tako loše uspjela, nekoliko sam manjih stvari napravio s većim uspjesima. Tako, na primjer, male okrugle lonce, plosnate zdjele, vrčeve, lončiće i sve što mi je palo na pamet. A sunčana ih je žega ispekla pa su postali neobično tvrdi.

Ali sve to nije bilo ono pravo, to jest da napravim zemljanu posudu u kojoj ću moći držati vodu i koja će moći odolijevati vatri jer ovo što sam do sada napravio nije bilo takvo. Nakon nekog vremena se dogodilo, kad sam htio ugasiti prilično velik oganj što sam ga bio naložio da ispečem meso, da sam u žeravici pronašao krhotinu jednoga svoga zemljanog lonca. Bila je ispečena i tvrda kao kamen, a crvena kao crijep. Videći to, ugodno sam se iznenadio pa sam rekao sam sebi da ću ih sigurno moći peći i čitave kad se mogu peći u krhotinama.

To me natjeralo da smišljam kako bih uredio vatru da mi ispeče nekoliko lonaca. Nisam znao ništa o pećima u kakvima lončari peku svoju robu, niti o tome kako se pocakljuju olovom premda sam imao olova da to uradim, nego sam složio na hrpu tri oveća lončića i dva-tri lonca jedan na drugi, okolo-naokolo naslagao drvo s velikom hrpom žeravice odozdo. Naslagao sam na oganj novoga goriva svuda naokolo i opazio da opet ne pucaju. Kad sam vidio da su usijani, ostavio sam ih u toj vrućini pet-šest sati, dok nisam vidio da se jedan, iako nije puknuo, rastopio ili razišao jer se pijesak, koji je bio izmiješan s ilovačom rastopi od žestine ognja pa bi se bio pretvorio u staklo da sam nastavio s grijanjem. Stoga sam postepeno oslabljivao vatru dok crvenilo lonca nije stalo popuštati. Pazio sam cijelu noć da se vatra ne bi prenaglo ugasila, a ujutro sam imao tri vrlo dobra, iako ne mogu reći lijepa lončića i još dva zemljana lonca. Bili su ispečeni kako se samo može poželjeti, a jedan je od njih bio izvrsno pocakljen od cijeđenja rastopljenog pijeska.

Nakon toga pokusa nepotrebno je i reći da mi više nije nedostajalo nikakvih zemljanih posuda za moju upotrebu; ali svakako moram reći i to da im je oblik bio vrlo neugledan kao što svatko može i zamisliti, jer nisam znao da ih radim drukčije nego što djeca mijese kolače od blata ili kao žena koja umijesi kolače, a nije nikada učila kako se mijesi. Mislim da se nitko nije toliko obradovao toj maloj stvari kao ja kad sam vidio da sam napravio zemljani lonac koji može izdržati vatru. Jedva sam dočekao da se ohlade.

Smjesta sam jedan od njih ponovo stavio na vatru. Nalio sam u nju vodu da skuham meso, i to mi je sjajno uspjelo. A od komada jaretine načinio sam vrlo dobru juhu premda nisam imao zobenog brašna ni nekih drugih sastojaka koji su potrebni da bude tako dobra kakvu sam želio.

Sljedeća mi je briga bila napraviti kameni avan u kojem ću gnječiti ili tući žito. Jer što se tiče mlina, nisam mogao ni pomisliti da bih s jednim parom ruku postigao takvo savršenstvo. Nikada nisam znao kako da namaknem tu potrebu jer u klesarskom sam zanatu bio barem toliki nevježa kao u bilo kojem drugom. A nisam imao za to ni oruđa. Proveo sam mnogo dana da pronađem kamen koji će biti dosta velik da ga izdubem i učinim

podesnim za avan, ali ga nikako nisam mogao naći osim u čvrstoj stijeni, a takav nisam mogao iskopati ili isjeći. K tome, stijenje na otoku nije bilo dosta tvrdo, nego je bilo sve od pjeskovitog, sipkog kamena, pa niti bi izdržalo teret teškog tučka, niti bih u njemu stukao zrnje a da se ne bi izmiješalo s pijeskom. Tako sam, izgubivši mnogo vremena u potrazi za kamenom, odustao od toga i odlučio da ću potražiti velik komad tvrda drva, a to je bilo, kako sam vidio, mnogo lakše. Pronašavši jedan koji je bio tako velik da sam morao upotrijebiti svu svoju snagu da ga maknem smjesta, zaoblim ga i izvana mu dam oblik sjekirom i bradvom. A onda, uz pomoć vatre i beskrajnim trudom, napravih u njemu šupljinu kao što Indijanci u Brazilu prave svoje čamce. Nato sam od drva koje se zove željezno drvo, napravio golem, težak tučak ili bat. To sam priredio i spremio do iduće žetve, a onda sam namjeravao smljeti ili stući zrnje u brašno, da napravim kruh.

Druga mi je poteškoća bila kako napraviti sito ili rešeto da prosijem brašno i odijelim ga od posija i ljusaka jer mi se činilo da mi bez toga neće biti moguće napraviti kruh. I samo pomisliti na to bilo je vrlo teško jer, zapravo, nisam imao ništa što bi bilo slično onome što je potrebno za izradbu rešeta – mislim tanko rijetko platno ili materijal kroz koji bih prosijao brašno. I tu sam zastao nekoliko mjeseci. Nisam doista znao što učiniti. Platna mi nije ostalo ništa, osim nekoliko prnja. Imao sam kozjih dlaka, ali nisam znao kako da ih spletem ili ispredem, a i da sam znao, nisam imao oruđa kojim bih to načinio. Naposljetku sjetio sam se da među mornarskom odjećom što sam je spasio s broda ima nekoliko rubaca od pamučne tkanine ili muslina. Od njih sam napravio tri mala sita, koja su prilično odgovarala mojoj svrsi. Tako sam kuburio nekoliko godina, a kako je bilo kasnije to ću reći na drugom mjestu.

Iduća stvar o kojoj sam morao voditi računa bila je kako ću ispeći i napraviti kruh kad dođem do žita. U prvom redu, nisam imao kvasca. Što se tiče toga, nije bilo nikakve mogućnosti da popunim taj nedostatak pa se nisam radi toga mnogo uzrujavao. Ali sam veliku muku mučio radi pećnice. Konačno sam i za to našao rješenje. Evo kako: napravio sam zemljane posude, vrlo široke, ali ne duboke.

Promjer im je bio oko dvije stope, a dubina im nije bila veća od devet palaca. Ispekao sam ih u vatri kao i ostale i stavio u stranu. Kad sam želio ispeći kruh, naloži sam veliku vatru na ognjištu koje sam popločio četverokutnim crepovima što sam ih napravio i ispekao – ali ne bih ih smio zvati baš četverokutnima.

Kad bi drvo izgorjelo gotovo do žeravice, gurnuo bih svu žeravicu na ognjište tako da bih ga pokrio cijelo pa je ostavio tako dok se ognjište ne bi jako ugrijalo. Onda bih pomeo ognjište od žeravice i stavio kruh ili kruhove na nj. Zatim bih ih pokrio zemljanim posudama, a oko njih izvana nagrnuo žeravicu da se zadrži i još poveća vrućina. I tako sam pekao svoje ječmene kruhove kao u najboljoj pećnici na svijetu, a za kratko vrijeme sam postao i dobar slastičar jer sam naučio praviti nekoliko vrsta kolača i pudinga od riže. Paštete nisam pravio jer nisam imao što u njih staviti osim ptičjeg ili kozjeg mesa.

Na treba se ništa čuditi da sam u sve to utrošio najveći dio treće godine svoga boravka ovdje. Treba imati na umu da sam u međuvremenu, dok sam radio te poslove, imao novu

žetvu, a morao sam posvršavati i poslove na zemlji, jer kad je žito sazrelo, ja sam ga požnjeo, odnio kući što sam bolje znao i mogao i spremio ga u klasu u velike košare dok ne ulovim vremena da ga srunim budući da nisam imao ni poda ni sprave za mlaćenje.

Kako se sada moja zaliha žita povećavala, htio sam svakako proširiti svoju žitnicu. Trebalo mi je mjesto kamo bih ga spremio jer je žito rodilo toliko da sam imao oko dvadeset polučaka ječma, a riže isto toliko ili još više. Tako sam sada odlučio početi ga trošiti bez ustezanja jer moga je kruha već davno sasvim nestalo. Odlučio sam isto tako ustanoviti koja će mi količina biti potrebna za cijelu godinu, a onda sijati samo jedan put godišnje.

Sve u svemu, ustanovio sam da je četrdeset polučka ječma i riže mnogo više nego što mogu potrošiti u godinu dana. Stoga sam zaključio da ću svake godine zasijati istu količinu kao lani, uvjeren da će mi ta količna biti potpuno dovoljna za kruh itd.

Međutim, cijelo to vrijeme, u to možete biti sigurni, misli su mi letjele prema onoj zemlji koju sam vidio s druge strane otoka. Gajio sam potajne želje da se nađem na onim obalama, zamišljajući da ću, kad budem na glavnom kopnu i u nastanjenom kraju, naći nekako načina da se prebacim dalje, a konačno, možda, pronaći put da pobjegnem.

Ali cijelo to vrijeme nisam vodio računa o opasnostima koje bi me mogle snaći, da bih mogao pasti u ruke divljaka, i to možda takvih koje bih s pravom mogao držati gorima nego što su afrički lavovi i tigrovi. A kad bih pao njima u ruke, bilo bi više nego sigurno da će me ubiti, a možda i pojesti jer sam čuo da su stanovnici karipskih obala kanibali ili ljudožderi. Bio sam siguran da, sudeći prema zemljopisnoj širini, nisam mogao biti daleko od te obale. A ako i nisu kanibali, ipak bi me vjerojatno ubili, kako se dogodilo mnogim Europljanima koji su pali u njihove ruke premda ih je znalo biti deset i dvadeset zajedno. Kako bih onda prošao ja koji sam sâm i mogu se braniti slabo ili nikako. Kažem, sve te stvari o kojima sa morao dobro promisliti i koje sam kasnije u mislima dobro predvidio, nisu mi isprva uopće padale na pamet, i glava mi je bila puna misli o tomu kako prijeći na obalu.

Kako li sam sada želio da mi je tu moj momak Ksuri i veliki čamac s jedrom poput ovčje plećke na kojem sam preplovio više od tisuću milja uz afričku obalu. Ali to nije imalo svrhe. Tada sam pomislio da ću poći i pogledati naš brodski čamac koji je, kako sam već rekao, za vrijeme oluje donesen daleko na obalu kad smo ono bili prvi put bačeni iz njega. Ležao je gotovo, ali ne sasvim, na istom mjestu gdje i prije. Snaga valova i vjetra prevrnula ga je tako da je ležao gotovo dnom prema gore, naslonjen na visoki hrbat krupnog pijeska, a oko njega nije bilo vode kao prije.

Da sam imao koga tko bi mi pomogao da ga ponovo osposobim i gurnem u vodu, bio bi to sasvim dobar čamac i jako lako bih došao na njemu u Brazil. Međutim, na prvi sam pogled mogao ustanoviti da ga ništa lakše ne bih mogao okrenuti i postaviti da stoji uspravno na svom dnu nego maknuti s mjesta ovaj otok. Ipak sam otišao u šumu i nasjekao poluga i valjaka i donio ih k čamcu, odlučivši vidjeti što bi se dalo napraviti. Sâm sam sebe uvjeravao, kad bih ga samo mogao okrenuti, da bih lako popravio ono što

je na njemu oštećeno i to bi bio vrlo dobar čamac, pa bih s njime sasvim lako mogao krenuti na more.

Doista nisam štedio truda pri tom besplodnom poslu i utrošio sam na nj, mislim, tri ili četiri tjedna. Konačno, videći da mi je nemoguće dignuti ga svojim slabim silama, dadoh se na kopanje pijeska kako ih ga podrovao, pa da onda padne, a podmetnuo sam poda nj komade drva koji će ga gurnuti i upraviti u padu.

Ali, kad sam to napravio i opet sam bio nemoćan da ga maknem ili da se podvučem poda nj, a još manje da ga maknem naprijed prema vodi. Tako sam bio prisiljen odustati od toga. Pa ipak, premda sam napustio svaku nadu u čamac, moja želja da se uputim prijeko na kopno umjesto da je oslabila, bivala je sve jača što se više pokazivalo da nema nikakve mogućnosti prijelaza.

To me konačno navelo na misao ne bi li bilo moguće da sam izradim kakav čamčić ili »periagvu«, onako kako ih prave urođenici toga područja, čak i bez oruđa ili, moglo bi se reći, tuđe pomoći, i to od trupla kakva velikog drveta. To mi se činilo ne samo mogućim nego i lakim. Silno me veselila misao da ću ga napraviti i da ću pri tom imati mnogo više pogodnosti nego ikoji crnac ili Indijanac. Ali uopće nisam uzimao u obzir nepovoljne prilike u kojima sam se nalazio više nego Indijanci, a to je da nisam imao ljudi koji bi mi ga pomogli dovući do vode kad bude gotovo – a to je bila poteškoća koju mi je bilo teže premostiti nego njima sve tegobe što su ih imali zbog nestašice oruđa. Jer pošto sam odabrao golemo drvo u šumi, s velikom ga mukom srušio, otesao ga i izgladio izvana u pravi oblik čamca pa ga onda iznutra ispilio i produbao tako da postane šuplje i da od njega napravim čamac, kakva mi korist od svega toga ako ga kasnije budem morao ostaviti gdje sam ga i našao, a ne budem ga mogao dovući do vode?

Čovjek bi rekao da nisam ni najmanje mislio na svoje prilike dok sam izrađivao taj čamac kad nisam smjesta pomišljao na to kako ću ga dopremiti do vode, ali moje su misli bile tako živo zabavljene putovanjem preko mora u njemu da ni jednog časa nisam pomislio na to kako ću ga otpremiti s kopna. A bilo je, doista, i sasvim naravno da mi je bilo lakše upravljati njime preko četrdeset i pet milja po moru nego ga prebaciti onih stotinjak metara po kopnu od mjesta gdje je ležao da ga spustim u more.

Dao sam se na posao oko toga čamca luđe nego itko tko ima imalo pameti. Zanosio sam se tim planom a da nisam prosudio da li ću ga moći ikada izvesti. Zapravo mi je misao kako ću gurnuti čamac u vodu često dolazila na pamet, ali sam sva ta pitanja dokrajčio glupim odgovorom koji sam sâm dao; samo da ga ja napravim, a jamčim da ću naći već neki način da ga otpremim kad bude gotov.

Bio je to najluđi postupak. Međutim, nadvladala je nestrpljivost moje mašte, i ja se dadoh na posao. Oborih stablo cedra – jako me zanima je li Salomon imao takav za gradnju hrama u Jeruzalemu. U donjem dijelu, gdje sam ga odsjekao, bio mu je promjer pet stopa i deset palaca, a na kraju dužine od dvadeset i dvije stope promjer mu je bio četiri stope i jedanaest palaca, nakon čega se neko vrijeme stanjivao i razgranao. Dvanaest dana sam ga sjekao i cijepao pri dnu. Još četrnaest dana mi je trebalo da mu odsiječem grane i

golemu, široku krošnju koju sam sjekao i cijepao svojom sjekirom uz neizreciv napor. Nakon toga stajalo me mjesec dana rada da mu dam oblik, da ga skladno istešem i izradim mu donji kraj donekle kao kod čamca da bi mogao uspravno ploviti, kako je potrebno. Da mu izdubem unutrašnjost i izradim je tako da to bude kao pravi čamac, trebalo mi je još blizu tri mjeseca. To sam zapravo načinio bez vatre, običnim maljem i dlijetom i ulaganjem silnog truda, pa sam konačno od njega načinio vrlo lijepu »periagvu«, dovoljno veliku da preveze dvadeset i šest ljudi, a prema tome i dovoljno veliku da ponese mene i sav moj teret.

Kad sam završio taj posao, bio sam njime silno zadovoljan. Čamac je bio doista mnogo veći nego i jedna »periagva« što sam je ikada vidio, a koja je bila načinjena od jednog drveta. Možete biti sigurni da me stajalo mnogo truda, a sada je još preostalo samo da je dopremim do vode. A da sam je dopremio do vode, ne bih ni pomislio na to da ću se upustiti u najluđe putovanje što je ikada poduzeto, i sasvim nevjerojatno da bi se moglo izvesti.

Međutim, sva moja domišljatost kako da ga dopremim do vode ostala je bez uspjeha iako me to stajalo neizmjerne muke. Bio sam kojih stotinu metara od vode, ništa više. Ali prva je nezgoda bila da je prema obali bila uzbrdica. Da uklonim tu nepriliku, odlučio sam prekopati površinu zemlje i tako napraviti spust. Počeo sam taj posao i to me stajalo silnoga truda. Ali kome je stalo do truda kad ima pred očima svoje oslobođenje? No kad sam to dovršio i uklonio tu poteškoću, bio sam na istom jer nisam mogao maknuti svoj kanu jednako kao ni onaj čamac.

Tada sam izmjerio udaljenost od mora i odlučio usjeci vod ili kanal da bih doveo vodu do kanua budući da nisam mogao dovesti kanu do vode. Dao sam se, dakle, na taj posao, kad sam počeo ulaziti u nj i da moram izbacivati zemlju, vidio sam da s brojem ruku što su mi stajale na raspolaganju, budući da sam bio sam, treba da radim deset ili dvanaest godina dok prokopam do mora, jer je obala bila visoka tako da bi kod gornjeg dijela jarak morao biti barem dvadeset stopa dubok. Konačno sam, iako s velikom nevoljkošću, odustao i od toga pokušaja.

To me duboko rastužilo. Sada sam, iako prekasno vidio kakva je bila ludost započinjati posao prije nego što sam izračunao koliko će me truda stajati i prije nego što sam točno prosudio da li ću moći dovršiti svojom snagom.

Usred toga posla završio sam svoju četvrtu godinu na otoku. Neprestanim učenjem postigao sam drukčije znanje nego što je bilo ono što sam ga imao prije. Moji su se pojmovi o stvarima sasvim izmijenili. Gledao sam sada na svijet kao na nešto udaljeno, s čime nemam ništa zajedničko, od čega nemam što očekivati niti u njemu što željeti. Jednom riječi, nisam zapravo imao s njime nikakve veze, niti je bilo vjerojatno da ću ikada imati. Stoga mi se činilo da je svijet onakav kakav će nam se možda pričinjati kad odemo s njega, to jest kao mjesto u kojem sam stanovao, ali iz kojega sam se iselio. I doista bih mogao reći, kao što je otac Abraham rekao bogatašu: »Između tebe i mene stvorio se golem jaz.«

U prvom redu, tu sam bio daleko od svake pokvarenosti. Nije me mučila ni pohota puti, ni požuda očiju, ni ponos života. Nije bilo ništa za čim bih tu mogao žudjeti jer sam imao sve što sam mogao uživati. Bio sam gospodar cijeloga posjeda. Ili, ako mi se sviđalo, mogao sam se zvati kraljem ili carem cijele zemlje što sam je posjedovao. Nije bilo takmaca. Nisam imao suparnika s kim bih se svađao o vrhovnu vlast ili zapovjedništvo. Mogao sam proizvesti cijele brodove žita, ali mi nije trebalo pa sam pustio da ga izraste samo toliko koliko mi je, po mom mišljenju, bilo dovoljno za moje potrebe. Imao sam dosta kornjača, a jedna bi mi od vremena do vremena pružila upravo toliko koliko sam mogao potrošiti. Imao sam građevnog drva da sam mogao sagraditi čitavu flotilu brodovlja, a grožđa toliko da sam mogao napraviti vina i nasušiti grožđica da nakrcam cijelu tu flotu kad bude sagrađena.

Međutim, vrijednost je imalo samo ono što sam mogao upotrijebiti. Imao sam dosta jela i drugih potrepština, a što je sve ostalo značilo meni? Da sam poubijao više životinja nego što sam ih mogao pojesti, morao bi ih jesti pas ili crvi. Da sam zasijao više žita nego što sam mogao pojesti, moralo bi se pokvariti. Stabla što sam ih oborio ležala su na tlu i trunula. Trebalo mi je samo za gorivo – a i to jedino kad sam priređivao jelo.

Ukratko, priroda i iskustvo sa stvarima silili su me da nakon pravilnog razmišljanja uvidim da sve dobre stvari ovoga svijeta nisu drukčije dobre nego ukoliko su nam potrebne. U svemu što smo nagomilali da damo drugima, uživamo samo toliko koliko to možemo upotrijebiti i ništa više. Najlakomiji i najluđi lihvar na svijetu izliječio bi se od svoje mane lakomosti da je bio na mom mjestu jer ja sam posjedovao neizmjerno više nego što sam mogao upotrijebiti. U meni nije bilo mjesta nikakvim željama, osim za stvarima kojih nisam imao, a to su bile tek sitnice, iako meni od velike koristi. Imao sam, kao što sam prije spomenuo, zavežljaj zlatnog i srebrnog novca, oko trideset i šest funti sterlinga. Gle! Tamo leži ta gadna, bijedna, beskorisna hrpa. Ne služi mi nizašto. Često sam mislio da bih dao punu šaku tog novca za dvanaest tuceta lula ili za ručni mlinac za mljevenje žita. Ne, dao bih sav taj novac za nekoliko pennyja vrijednosti repina ili mrkvina sjemena iz Engleske ili za šaku graška ili graha i bocu crnila. A ovako, niti mi je što vrijedilo, niti koristilo, nego je ležalo tamo u ladici i pljesnivilo u vlazi spilje kad bi nastupilo razdoblje kiša. A da mi je ladica bila puna dijamanata, bilo bi isto, ne bih znao što bih s njima, jer bi mi bili nepotrebni.

Sada sam doveo svoj život do toga da je sam po sebi postao mnogo lakši nego što je bio isprva, a i mnogo lakši mojoj duši i mojem tijelu. Naučio sam se više gledati na svijetlu stranu svoga položaja, a manje na tamnu, te voditi računa o onome što imam, a ne o onome što mi nedostaje. To mi je katkada davalo takvu potajnu utjehu da je ne mogu riječima izraziti.

Druga vrsta razmišljanja koje mi je bilo od velike koristi, a bilo bi bez sumnje i svakome tko bi zapao u istu nesreću kao ja, bilo je da sam uspoređivao svoje sadašnje stanje s onim kakvo sam isprva mislio da će biti – zapravo, kakvo bi sigurno i bilo – da dobra providnost Božja nije kao čudom odredila da se brod nasuka blizu obale gdje sam ne samo mogao prići k njemu nego sam mogao iznijeti na obalu sve što imam za svoje

održanje i udobnost. Da nije bilo toga, bio bih bez oruđa za rad, bez oružja za obranu i bez baruta i sačme za pribavljanje hrane.

Čitave sam sate, a mogu red i čitave dane, proveo da sam sebi u najživljim bojama predstavljao kako bi mi bilo da ništa nisam spasio s broda, kako ne bih imao nikakve hrane osim riba i kornjača. I budući da je potrajalo dugo dok sam ih pronašao, bio bih prije umro od gladi. A da sam ostao na životu i da nisam umro, morao bih živjeti kao običan divljak. Da sam na bilo koji način ubio kozu ili kakvu pticu, ne bih je mogao oguliti ili otvoriti, ili odijeliti meso od kože i utrobe, ili je rasjeći, nego bih je morao gristi zubima i čupati pandžama kao zvijer.

Ta su me razmišljanja učinila duboko svjesnim dobrote providnosti prema meni i zahvalnim za svoje sadašnje stanje sa svim njegovim tegobama i neprilikama. A ovo također moram preporučiti za razmišljanje onima koji su skloni da u svojoj nesreći kažu: »Ima li čovjeka koji je tako nesretan kao ja?« Neka zapamte da ima ljudi koji su u mnogo težem položaju, i neka promisle kakav bi bio njihov položaj da je providnost drukčije htjela.

Sada sam već bio tu tako dugo da su mnoge stvari što sam ih donio na obalu da olakšam svoj život ili potpuno nestale, ili su bile jako istrošene i gotovo uništene.

Crnilo mi je, kako sam već rekao, bilo pri kraju. Ostalo mi je još sasvim malo, i tome sam produživao život dodavajući mu vode svaki put pomalo, dok nije postalo tako blijedo da je jedva ostavljalo tragove crnila na papiru. Dok je trajalo, upotrebljavao sam ga da zabilježim one dane u mjesecu kad bi se što osobito dogodilo. Međutim, sjećajući se prošlih vremena, opazio sam da ima neko čudno slaganje s danima kad su me zadesili različiti događaji. Da sam bio sklon praznovjerju i gledao na dane kao sudbonosne ili sretne, imao bih razloga da na to gledam s mnogo čuđenja.

U prvom redu, ustanovio sam da sam istoga dana kad sam pobjegao od oca i prijatelja i otišao u Hull da bih se zaputio na more, toga sam istoga dana kasnije zarobljen od saliskog ratnog broda i učinjen robom.

Istoga dana kad sam se spasio nakon brodoloma u sidrištu Yarmoutha, kasnije, toga istoga dana u godini, pobjegao sam čamcem iz Salija.

Istoga dana u godini kad sam se rodio, to jest 20. rujna, toga mi je dana, dvadeset i šest godina kasnije, onako čudesno spašen život kad sam bio bačen na obalu ovoga otoka, tako da mi je i pokvareni i samotni život počeo u isti dan.

Od stvari kojih mi je ponestalo, uz crnilo, bio je i kruh, to jest dvopek što sam ga donio s broda. Štedio sam ga do krajnjih granica i dopuštao sebi samo jedan dvopek dnevno preko godinu dana. Pa ipak sam bio godinu dana potpuno bez kruha prije nego što sam dobio svoje žito. A velik razlog zašto sam morao biti zahvalan da ga uopće imam jest da sam ga dobio, kao što sam spomenuo, na gotovo čudesan način.

I odijelo mi je počelo jako propadati. Što se tiče platna, njega već dugo vremena nisam imao, osim nekoliko šarenih košulja što sam ih našao u mornarskim sanducima, a brižno sam ih čuvao jer često nisam na sebi mogao podnijeti drugog odijela osim košulje. Stoga

mi je mnogo vrijedilo što sam među različitom odjećom s broda imao gotovo tri tuceta košulja. Bilo je i nekoliko teških mornarskih stražarskih kaputa koje sam našao na brodu, ali su bili pretopli za nošenje. I premda je istina da je vrućina bila tako žestoka da nije trebalo odjeće, ipak nisam mogao ići sasvim gol – ne, sve da sam i bio sklon tome, što nisam – nisam mogao ni pomisliti na to premda sam bio sasvim sam.

Jedan od razloga zašto nisam mogao ići potpuno gol bio je da nisam podnosio sunce tako dobro kao kad sam imao na sebi odjeću. Čak sam od silne vrućine često dobivao po koži mjehure, a kad sam imao košulju na sebi, sam se zrak gibao i ulazio pod košulju, pa mi je bilo dvaput hladnije nego bez nje. Isto se tako nisam nikada usudio izići na sunčanu žegu bez kape ili šešira. Od sunca, koje tamo pali silnim žarom, smjesta bih dobio glavobolju, jer bi mi, kad ne bih imao kape ili šešira, udaralo ravno u glavu, i to ne bih mogao podnijeti. Međutim, čim bih stavio na glavu šešir, glavobolje bi odmah nestalo.

S obzirom na sve to počeh smišljati kako da onih nekoliko prnja, što su još preostale i koje sam zvao odjećom, stavim donekle u red. Izderao sam sve prsluke što sam ih imao, pa mi je sada bio zadatak da pokušam ne bih li mogao napraviti haljetke od velikih stražarskih kaputa što sam ih imao kod sebe i od ostalih tkanina – i tako se dadoh na krojenje, ili bolje reći, krparenje, jer ono što sam napravio bilo je doista vrlo bijedno. Međutim, pošlo mi je nekako za rukom napraviti dva-tri prsluka, pa sam se nadao da će mi poslužiti dugo vremena. Što se tiče hlača ili gaća, za sada su mi jako loše pošle za rukom.

Spomenuo sam da sam spremao kože svih životinja što sam ih ubio – mislim četveronožnih – i objesio ih na suncu razapete na štapovima. Na taj način su neke od njih postale tako suhe i tvrde da nisu bile gotovo nizašto. Ali druge su, čini se, bile vrlo korisne. Prvo što sam od njih napravio bila je velika kapa za glavu, s dlakom izvana, da ne propušta kišu. To mi je tako dobro uspjelo da sam nakon toga napravio cijelo odijelo od samih takvih koža to jest prsluk i hlače do koljena, a oboje je bilo prostrano jer sam ih više trebao za to da mi ne bude vruće nego da me griju. Ne smijem prijeći preko toga a da ne priznam da sam ih jadno napravio. Jer ako sam bio loš tesar, krojač sam bio još gori. Međutim, kakve su bile da bile, dobro su mi poslužile. A kad sam bio vani, pa me slučajno uhvatila kiša, ostao sam sasvim suh jer je dlaka na kapi i na kaputu bila izvana.

Nakon toga sam proveo mnogo vremena i uložio mnogo truda da napravim kišobran. Doista mi je bio jako potreban, i čvrsto sam odlučio napraviti ga. Vidio sam kako ih rade u Brazilu, gdje su u tamošnjoj vrućini vrlo korisni, a osjećao sam da je vrućina ovdje barem tolika, a i veća, jer sam bio bliže ekvatoru. Osim toga bio sam prisiljen boraviti mnogo vani, i stoga mi je bio vrlo potreban i za kišu i protiv sunca. Do zla sam se boga namučio s njime, i dugo je potrajalo dok sam napravio nešto što bi se uopće moglo držati u ruci. Čak sam, kad sam mislio da sam našao pravi način, pokvario dva ili tri dok sam napravio jedan po svojoj želji, i taj je bio prilično dobar. Vidio sam da mi je najteže postići da ga mogu sklopiti. Mogao sam napraviti da bude otvoren, ali kad ga ne bih mogao sklopiti i uvući, ne bih ga mogao nositi drukčije osim nad glavom, a to ne bi bilo zgodno. Međutim, konačno sam, kako rekoh, napravio jedan koji je odgovarao. Pokrio

sam ga kožama tako da je dlaka bila okrenuta gore, pa se kiša po njemu sklizala kao po šatoru, a od sunca me štitio tako uspješno da sam mogao hodati po najvrućem vremenu lakše nego prije po najsvježijem. A kad mi nije bio potreban, mogao sam ga zatvoriti i nositi pod rukom.

Ne mogu reći da mi se nakon toga u pet godina dogodilo išta izvanredno nego da sam tu živio na isti način, u istom položaju i mjestu kao prije. Glavna stvar kojom sam se bavio, uz svoj godišnji posao sijanja ječma i riže i sušenja grožđica, a svega sam toga spremao upravo onoliko koliko mi je bilo dosta da se unaprijed opskrbim za cijelu godinu – kažem, osim svoga godišnjeg posla i svakodnevne dužnosti da idem u lov, glavni mi je cilj bio napraviti kanu, kojega sam konačno i završio. Kad bih bio do njega prokopao kanal šest stopa širok i četiri stope dubok, doveo bih ga do obale udaljene gotovo pola milje. Što se tiče čamca, napravio sam pregolem jer sam ga radio a da nisam unaprijed pomislio kao što sam morao, kako ću ga dovesti do vode. I tako, kako ga nisam nikada mogao dovesti do vode, niti vodu do njega, bio sam prisiljen ostaviti ga da leži gdje jest, da me sjeti da drugi put budem pametniji. I doista, drugi put, premda nisam mogao pronaći podesno stablo za nj, a bio sam predaleko od obale da bih mogao do njega dovesti vodu na manju udaljenost od, kao što sam rekao, blizu pola milje, ipak nisam nikada odustao od pravljenja čamca jer sam konačno vidio da se to da izvesti. I premda sam se mučio oko njega blizu dvije godine, nikada mi nije bilo žao truda, jer sam se nadao da ću konačno imati čamac da se otisnem na more.

Poglavlje X.

Pripitomljavanje koza

Međutim, iako je moja »periagva« bila gotova, ipak joj veličina nije nipošto odgovarala zamisli koju sam imao pred očima praveći svoj prvi čamac, to jest da se usudim na put do kopna udaljenog preko četrdeset milja. Ta je nedovoljna veličina čamca pridonijela da sam odustao od svoga nauma pa više na nj nisam ni pomišljao. Ali, kako sam imao čamac, stvorio sam drugi plan da oplovim otok jer, budući da sam već obišao jedan dio otoka, došavši, kako sam već opisao, kopnom do onoga mjesta na drugoj strani, silno sam želio, zbog otkrića koja sam na tom putu načinio, da vidim i druge dijelove obale. I sada, kad sam imao čamac, nisam mislio ni na što drugo, nego kako ću oploviti otok.

U tu svrhu, kako bih sve to izveo pametno i razborito, postavio sam na čamac mali jarbol i napravio za nj jedro od platna, kojega sam imao dosta u svom skladištu.

Pošto sam postavio jarbol i pričvrstio jedro, okušao sam čamac. Vidio sam da će vrlo dobro ploviti. Onda sam napravio sa svake strane čamca male ladice i kutije za hranu, potrepštine i municiju da se ne smoči, bilo od kiše, bilo od prskanja mora. S unutrašnje strane čamca iskopao sam duguljastu udubinu u koju ću moći staviti pušku, a preko udubine sam pribio platno da se puška ne bi smočila.

Na krmu sam postavio i svoj kišobran, kao jarbol, da mi stoji nad glavom i štiti me od vrućine sunca kao šator. Tako sam se od vremena do vremena upućivao na more, ali nikada nisam išao predaleko van, niti predaleko od malog zaljeva. Ali na koncu, kako sam jako želio da pregledam opseg svoga malog kraljevstva, odlučih se da ga oplovim. Stoga za to putovanje opremih svoj brod hranom. Stavih u nj dvanaest hljebova (možda bi bilo bolje da ih nazovem pogačom) ječmenog kruha, zemljani lonac pun kuhane riže (jelo kojim sam se mnogo hranio), malu bocu ruma, pola koze i baruta i sačme da ubijem još koju, i dva velika stražarska kaputa od onih što sam ih, kako sam već spomenuo, našao u mornarskim škrinjama. Uzeo sam ih da noću na jednom ležim, a drugim da se pokrijem.

Bilo je to 6. studenoga, u šestoj godini moga kraljevanja ili zatočeništva, kako god hoćete, kad sam krenuo na taj put, a vidio sam da je mnogo dulji nego što sam očekivao. Jer premda sam otok nije bio jako velik, ipak, kad sam došao na njegovu istočnu stranu, našao sam tamo dugačak niz stijena koje su se pružale oko šest milja u more. Neke su bile pod vodom, a neke iznad nje, a dalje se protezao pješčani sprud još milju i pol. Stoga sam bio prisiljen isploviti jako daleko u more da zaobiđeni taj rt.

Čim sam otkrio te stijene, htio sam odustati od svoga pothvata i opet se vratiti jer nisam znao kako ću daleko zbog njih morati izići na pučinu, a pogotovu zbog toga što nisam znao kako ću se opet vratiti. Stoga se usidrih, a sidro sam napravio od nekakve slomljene kuke što sam je našao na brodu.

Kad sam usidrio čamac, uzeo sam pušku i pošao na obalu. Popeo sam se na brežuljak, s kojega sam mogao pregledati rt sve do kraja, pa sam odlučio upustiti se u taj pothvat.

Pregledavajući more s brežuljka na kojemu sam stajao, opazih jaku, zapravo silno oštru struju što je tekla prema istoku i približavala se tome stijenju. Upala mi je još više u oči jer nisam vidio da postoji opasnost kad uđem u nju da bi me mogla svojom snagom odnijeti na more, pa se više ne bih mogao vratiti na otok. I doista, da se nisam najprije popeo na taj brežuljak, mislim da bi se tako i dogodilo. Jer na drugoj je strani otoka bila isto takva struja samo što je izbijala u većoj daljini, a pod samom sam obalom vidio vrtlog. Prema tome je trebalo samo da izađem iz struje da se nađem u vrtlogu.

Tu sam, međutim, ležao usidren dva dana, budući da je puhao prilično oštar vjetar (istok-jugoistok, a to je bilo sasvim protivno spomenutoj struji) i silno udarao morem o grebenje rta, pa mi nije bilo sigurno držati se preblizu obali zbog razbijanja valova, niti otići predaleko zbog struje.

Trećeg dana ujutro, kako se te noći vjetar smirio i more utišalo, odlučih krenuti. Međutim, svi nepromišljeni i neupućeni brodari neka uzmu mene kao upozorenje. Jer tek što sam došao do grebenja, kad još nisam bio ni za jednu duljinu čamca od obale, nađoh se u silno dubokoj vodi i struji jakoj kako u dovodnom mlinskom kanalu. Ponijela je sa sobom moj čamac takvom žestinom da ga ni uz najveće napore nisam mogao izvući iz struje. Vidjeh kako me silnom brzinom nosi sve dalje i dalje od vrtloga, koji mi je ostao na lijevo. Nije bilo ni daška vjetra koji bi mi pomogao, a ono što sam mogao učiniti svojim veslima, nije značilo ništa. Već sam se smatrao izgubljenim jer, kako je struja bila na objema stranama otoka, znao sam da se nakon nekoliko milja moraju ponovo sastati, a onda mi nema spasa – a nisam vidio načina da tome izbjegnem. Prema tome nije mi bilo drugog izlaza nego propasti – ne zbog mora, jer more je bilo sasvim mirno, nego od gladi. Ja sam, istina, na obali našao jednu kornjaču tako tešku da sam je jedva digao, i bacio je u svoj čamac. Imao sam i velik vrč pitke vode, to jest jedan od mojih zemljanih lonaca. Ali što je sve to prema činjenici da si otjeran na široki ocean gdje pouzdano nema ni obale, ni kopna, ni otoka na najmanje tri tisuće milja?

Sada vidjeh kako je providnosti božjoj lako učiniti od najgoreg položaja u kojem čovjek može biti, još gori. Sada sam pomišljao na svoj pusti, osamljeni otok kao na najugodnije mjesto na svijetu, i jedina sreća što ju je moje srce moglo poželjeti bila je da se opet nađem tamo. U gorućoj želji ispružih ruke prema otoku. »O, sretna pustinjo!«, rekoh »nikada te više neću vidjeti! O nesretni stvore«, rekoh sam sebi, »kamo to ideš?« Tada sam sebe prekorih zbog svoje nezahvalne naravi i sjetih se kako sam se tužio na svoju osamljenost. A sada, što bih dao da sam opet tamo na obali! Tako mi nikada ne vidimo pravo stanje našega položaja dok god nam ga njegova suprotnost ne ocrta jasnije. I tek

kad izgubimo ono što imamo, tek onda to znamo cijeniti. Teško je zamisliti zapanjenost u kojoj sam bio. Struja me nosila od moga ljubljenoga otoka (jer sada mi se takvim činio) na široki ocean, gotovo šest milja, a nije bilo baš nikakve nade da ću mu se ikada više približiti. Međutim, radio sam iz petnih žila dok nisam bio gotovo sasvim iscrpen i držao sam čamac prema sjeveru, to jest prema onoj strani struje na kojoj je ležao vrtlog, koliko god sam mogao. Tada, oko podneva, kad je sunce prešlo meridijan, učini mi se da se osjetio mali povjetarac u lice, koji je dolazio s juga-jugoistoka. To mi je malo razveselilo srce, pogotovo kad je nakon kojih pola sata ili više stao puhati prilično blag vjetar. U to sam vrijeme bio već strahovito udaljen od otoka. A da su naišli oblaci ili magla, bio bih izgubljen na drugi način jer u čamcu nisam imao komada i, da sam izgubio otok s vida, nikada više ne bih znao usmjeriti prema njemu. Međutim, vrijeme je i dalje ostalo bistro, i ja se dadoh na posao da opet postavim jarbol i razapnem jedro. Držao sam se, koliko god sam mogao sjevera da bih izišao iz struje.

Upravo kad sam postavio jarbol i jedro, i kad je čamac počeo kliziti, opazih po bistrini vode da se približava promjena u struji. Tamo gdje je struja bila jaka, voda je bila mutna. Opazivši sada da je voda čista, vidjeh da struja popušta, i za kratko vrijeme zapazih na istoku, na udaljenosti od koje pola milje kako se more lomi preko nekakva grebenja. Vidjeh da se zbog toga grebenja struja ponovo dijeli. Kako je glavna struja odlazila više prema jugu, ostavljajući stijene na sjeveroistoku, tako se druga struja, odbijajući se od grebenja, vraćala i tvorila jak vrtlog koji se opet, u vrlo oštroj struji, povlačio prema sjeverozapadu.

Oni koji znaju što to znači kad se čovjeku koji polazi na stratište donese pomilovanje, ili kad bude spašen od razbojnika koji su ga toga časa htjeli ubiti, ili oni koji su se nalazili u sličnom očajnom položaju, oni mogu zamisliti koliko je sada bilo moje iznenađenje i veselje, i s kolikom sam radošću pustio da mi čamac plovi strujom vrtloga. S kakvim sam veseljem razapeo jedro kad je vjetar malo ojačao i pun radosti plovio ispred vjetra, a poda mnom je bujala struja vrtloga.

Taj me vrtlog odnio oko tri milje natrag prema otoku, ali oko šest milja dalje prema sjeveru od struje koja me bila zahvatila u početku. I tako sam se, kad sam došao blizu otoka, našao na njegovoj sjevernoj strani, to jest na drugom kraju otoka, nasuprot onome s kojega sam pošao.

Kad sam uz pomoć te jake struje prešao nešto više od tri milje, vidio sam da je oslabila i da mi više nije od koristi. Međutim sam ustanovio da se nalazim između dviju velikih struja, to jest one s južne strane, koja me odnijela, i one sa sjevera, koja se nalazila oko šest milja daleko na drugoj strani. Tu sam vidio da je voda mirna i da ne struji ni u kojem smjeru. Kako je još puhao povoljan povjetarac, upravio sam čamac ravno prema otoku, ali nisam napredovao onako brzo kao prije.

Poslije četiri sata popodne, kad sam se nalazio oko tri milje od otoka, došao sam do onoga istog niza grebenja zbog kojega sam morao toliko obilaziti. Pružio se prema jugu. Ostavivši struju još više na jugu, naišao sam, naravno, na još jedan vrtlog prema sjeveru.

Bio je vrlo jak, ali ne u sasvim istom smjeru kojim je trebalo da idem, to jest zapadnom nego gotovo potpuno sjevernom. Međutim, kako sam imao oštar vjetar, presjekao sam vrtlog i ukoso usmjerio prema sjeverozapadu i otprilike za jedan sat približio se oko jednu milju do obale. Kako je tu voda bila mirna, uskoro sam pristao uz obalu.

Kad sam bio na obali, pao sam na koljena i zahvalio se Bogu za svoje izbavljenje. Odlučio sam odustati od svake zamisli da se izbavim pomoću čamca. Okrijepivši se jelom što sam ga imao sa sobom, privukoh čamac sasvim uz obalu, u mali zaton što sam ga otkrio pod krošnjom drveća. Tu sam legao spavati jer sam od napora i umora od puta bio sasvim iscrpljen.

Sada sam bio u velikoj nedoumici kojim putem da se vratim u svojem čamcu. Previše sam se izložio opasnosti i predobro joj znao uzrok a da bih i pomišljao da pokušam istim putem kojim sam krenuo. Nisam znao što bi me moglo čekati na drugoj (mislim zapadnoj) strani, a nije mi bilo ni na kraj pameti da se opet upuštam u vratolomije. Tako sam drugog jutra jednostavno odlučio krenuti prema zapadu preko kopna, a prije toga istražiti nema li gdje kakav dubok zaljev kamo bih mogao svoju brodicu smjestiti sa sigurnošću tako da je opet imam ako mi ustreba. Vozeći uz obalu koje tri milje, dođoh do vrlo prikladna zatona ili uvale duboke oko jednu milju koja se suživala i protezala do sasvim male rječice ili potoka. Tu sam našao za svoj čamac sigurnu luku. Ležao je tu kao u kakvom malom doku koji je baš za nj načinjen. Tu sam ga uvukao i, smjestivši se sasvim sigurno, pođoh na obalu da se ogledam i vidim gdje sam.

Uskoro ustanovih da sam otišao samo malo dalje od mjesta gdje sam bio prije kad sam pješice dolazio na ovu obalu. Tako sam, uzevši iz čamca samo pušku i kišobran jer mi je bilo silno vruće, pošao pješice. Put je bio prilično ugodan nakon onakva putovanja kakvo sam prošao, a uvečer dođoh do svoje stare sjenice gdje sam sve našao onako kako sam ostavio jer sam je uvijek držao u redu budući da mi je to, kako već rekoh, bila moja seoska kuća.

Popeh se preko ograde, legoh u sjenu da se odmorim jer su me jako boljele noge i usnuh. Ali zamislite, ako možete, vi koji čitate ovu pripovijest, kako sam morao biti iznenađen kad me iz sna probudio glas koji me nekoliko puta zovnuo po imenu: »Robin, Robin Crusoe, jadni Robin Crusoe! Gdje si Robine Crusoe? Gdje si? Gdje si bio?«

Isprva sam spavao kao zaklan jer sam bio izmoren od veslanja, odnosno, kako se to zove, grabljenja prije podne, a od hodanja poslije podne, pa se nisam potpuno razbudio. Tako mi se onako dremovnu, dok sam još bio na pola u snu, pričinilo da sanjam da netko govori sa mnom. Ali kako je taj glas neprestano ponavljao »Robin Crusoe! Robin Crusoe!« konačno se potpuno razbudih. Isprva sam se strašno uplašio i skočio kao prestravljen. Međutim, tek što sam otvorio oči, ugledah svoga Polla kako sjedi na vrh ograde, i odmah mi je bilo jasno da je to on sa mnom razgovarao. Jer ja sam s njim razgovarao baš tako tugaljivo i naučio ga da tako govori. A on je to tako savršeno upamtio da je znao sjediti na mom prstu, prisloniti kljun sasvim uz moje lice i vikati: »Jadni Robin Crusoe, gdje si ti to? Gdje si bio? Kako si dospio ovamo?« i slične stvari što ih je od mene naučio.

Međutim, premda sam znao da je to papiga i da doista ne može biti nitko drugi, dugo je trebalo dok sam došao k sebi. U prvom redu sam bio sav u čudu kako je to stvorenje došlo ovamo, a zatim, kako to da se zadržava baš tamo i nigdje drugdje. No kako sam se potpuno uvjerio da to nije mogao biti nitko drugi nego moj poštenjačina Poll, prešao sam preko toga. Kad sam ispružio ruku i zovnuo ga po imenu »Poll« prijazna je životinja došla k meni i sjela na moj palac kako je to i prije znala raditi i nastavila sa mnom razgovarati: »Jadni Robin Crusoe! Kako si dospio ovamo? Gdje si bio?«, upravo kao da je sav izvan sebe od veselja što me opet vidi. Tako sam ga ponio sa sobom kući.

Sada mi je za neko vrijeme bilo dosta lutanja po moru i mnogo sam dana bio sav zauzet time da mirno sjedim i razmišljam o opasnosti u kojoj sam se bio nalazio. Jako bi me veselilo da opet imam svoj čamac na ovoj strani otoka, ali nisam znao kako bih to mogao izvesti da ga dopremim okolo. Što se tiče istočne strane otoka koju sam obišao, dobro sam znao da se tim putem ne smijem odlučiti. I na samu tu pomisao srce bi mi se stegnulo i krv sledila u žilama. A što se tiče druge strane otoka, nisam znao kako bi moglo biti tamo, ali ako struja udara istom snagom na obalu s istoka kao što prolazi uz obalu s druge strane, mogao bih se izvrći istoj opasnosti da me struja odnese pokraj otoka, kao što me prije odnijela od njega. Nakon takva razmišljanja zadovoljili se da budem bez čamca iako je on bio proizvod tolikih mjeseci rada i još tolikih da ga dopremim do mora.

U takvu sam duševnom raspoloženju ostao gotovo jednu godinu. Kako možete lako zaključiti, živio sam mirnim, povučenim životom. U mislima sam se sasvim pomirio sa svojim položajem i potpuno spokojno predao odlukama providnosti pa sam mislio da živim doista vrlo sretno u svemu osim u pitanju društva.

Do toga sam se vremena usavršio u svim mehaničkim poslovima na koje me nagnala nužda, a mislim da sam od vremena do vremena bio i vrlo dobar tesar, pogotovo ako se uzme u obzir kako sam malo oruđa imao.

Osim toga sam došao do neočekivana savršenstva u izradbi lončarske robe. Prilično mi je dobro uspjelo izrađivati je s pomoću točka pa sam ustanovio da je to neusporedivo lakše i bolje. Na taj sam način izrađivao stvari okrugle i lijepa oblika, a prije ih je bilo ružno i pogledati. Ali mislim da nikada nisam bio ponosniji na ijedan svoj proizvod, niti sam se više veselio bilo čemu što sam izmislio nego kad mi je uspjelo napraviti lulu za duhan. I premda je to bila ružna, nespretna stvar kad sam je načinio i ispečena kao i sva ostala moja lončarska roba, ipak mi je, budući da je bila tvrda i čvrsta, i moglo se na nju pušiti, pružila velik užitak jer sam uvijek volio pušiti. Na brodu je bilo lula, ali se isprva na njih nisam osvrnuo jer nisam znao da na otoku ima duhana. Kad sam kasnije ponovo pretražio brod, na lule nisam više uopće naišao.

Usavršio sam se također i u izradbi pletene robe i napravio mnoštvo potrebnih košara, a vodila me pri tom moja dovitljivost. Nisu bile jako lijepe, ali su mi služile za odlaganje ili donošenje stvari kući. Kad sam, na primjer, ubio vani kozu, mogao sam je objesiti na drvo, oderati, očistiti, izrezati na komade i donijeti kući u košari. Slično je bilo i s

kornjačom: mogao sam je izrezati na komade, izvaditi jaja i komad-dva mesa, koliko mi je bilo dosta, i donijeti to u košari kući, a drugo ostaviti tamo. A velike su mi, široke košare, služile za spremanje žita, koje sam, čim bi se osušilo, izrunio, očistio i držao u velikim košarama koje sam imao umjesto žitnice.

Sada sam počeo zapažati da mi se barut znatno smanjuje, a to je bilo nešto što mi je bilo nemoguće nabaviti. Ozbiljno sam počeo razmišljati o tome što ću morati poduzeti kad više ne budem imao baruta, to jest na koji ću način ubijati koze. Treće sam godine svoga boravka ovdje, kako sam već spomenuo, uzeo mladu kozu i pripitomio sam je. Nadao sam se da ću moći nabaviti jare, ali mi to nikako nije pošlo za rukom, a uto je i moja koza ostarjela. Nikad nisam smogao snage da je ubijem, pa je konačno crkla od starosti.

Budući da sam sada bio jedanaestu godinu ovdje, a kako sam već rekao, baruta je bilo sve manje, stadoh smišljati na kakav bih vješt način mogao loviti koze u stupice ili zamke i tako ili uhvatiti žive. Osobito sam želio imati bređu kozu.

U tu sam svrhu načinio zamke da se u njih love, a vjerujem da su se više nego jedanput i ulovile, ali mi naprava nije bila dobra jer nisam imao žice, pa sam svaki put našao da je zamka pokidana, a meka požderana.

Konačno se odlučih pokušati s jamom. Iskopao sam u zemlji nekoliko velikih rupa na mjestima gdje sam opazio da koze dolaze brstiti. Preko tih rupa položih pletere od šiblja, koje sam također sam napravio, i na njih stavih teško kamenje. Nekoliko sam puta metnuo ječmeno klasje i suhu rižu, a da nisam postavio stupicu. S lakoćom sam mogao zapaziti da su koze ušle i pojele žito jer sam našao tragove njihovih papaka. Konačno postavih tri stupice u jednoj noći, a kad sam idućeg jutra došao, našao sam ih sve na mjestu, ali meke nije bilo. To me je obeshrabrilo. Tada sam izmijenio stupicu i, da vas ne mučim pojedinostima, kad sam ujutro došao obići stupice, našao sam jednog velikog starog jarca, a u drugoj troje jaradi, jednog mužjaka i dvije ženke.

Što se tiče staroga, nisam znao što da s njim učinim. Bio je tako divlji da se nisam usudio ući k njemu u jamu, to jest prići mu i izvesti ga živa, a to mi nije bila svrha niti bi odgovaralo mome cilju. Stoga sam ga pustio, a on je odjurio glavom bez obzira. Ali tada još nisam znao, što sam kasnije naučio, da glađu možeš pripitomiti i lava. Da sam ga ostavio tamo tri-četiri dana bez hrane, a onda mu donio malo vode, pa zatim malo žita, bio bi pitom kao i svako ono jare. Jer to su vrlo oštroumne životinje i lako je njima upravljati kad se odabere dobar postupak.

Međutim, zasad sam ga pustio da ode jer tada nisam znao ništa bolje. Onda sam otišao k troje jaradi pa sam ih, uzevši jedno po jedno, zajedno povezao i jedva jedvice donio kući.

Dugo je potrajalo dok su htjeli jesti. Ali kad sam pred njih bacio slatkog žita, to ih je dovelo u kušnju, i oni se počeše pripitomljavati. Sada sam vidio da ih moram nekoliko pripitomiti ako želim imati kozjeg mesa kad mi ponestane baruta i sačme, a onda će mi možda brstiti oko kuće pitomi kao stado ovaca.

Ali onda mi pade na pamet da moram paziti da pitomi ne dođu u dodir s divljima jer će drukčije podivljali kad poodrastu. Jedini je način bio ograditi komad zemlje čvrstom

ogradom od grmlja ili kolja pa ih zatvoriti tako sigurno da oni iznutra ne mogu provaliti van, niti oni izvana unutra.

Bio je to silan pothvat za jedan par ruku. Međutim, ako sam vidio da je bezuvjetno potrebno da to učinim, prvi mi je posao bio da pronađem povoljan komad zemlje, to jest takav gdje će moje koze imati što brstiti, gdje će biti vode i gdje će se moći skloniti od sunca.

Odabrao sam mjesto vrlo podesno za sve to. Bila je to otvorena livada ili savana, kako je zovu u zapadnim kolonijama, sa dva-tri potočića svježe vode i s gustom šumom na jednom kraju. Oni koji se razumiju u takve ograde, pomislit će da baš nisam radio pametno i nasmiješit će se mome planu kad čuju da sam započeo ograđivati taj komad zemlje tako da bi moja živica ili plot okolo-naokolo imala više od dvije milje. Međutim, nije to bilo tako ludo s obzirom na opseg jer, da je ograda bila i deset milja dugačka, imao sam dosta vremena da je izgradim, a nisam uzeo u obzir da će moje koze u tolikom prostoru biti jednako divlje kao i da imaju cijeli otok, i da ih tu nikada neću moći uloviti.

Ta mi je pomisao pala na pamet kad sam već započeo svoju ogradu i napravio je, mislim, oko pedeset metara. Nato sam smjesta prestao i za prvi početak odlučio ograditi samo komad zemlje oko stotinu i dvadeset metara dugačak i osamdeset širok. Za prvo vrijeme će mi to biti dosta, a kad mi se stado poveća, mogu ogradi dodati još zemlje.

To je bio prilično razborit postupak, i ja se dadoh hrabro na posao. Za ograđivanje prvog komada zemlje trebalo mi je oko tri mjeseca. Dok to nije bilo gotovo, ono sam troje jaradi vezao u najboljem dijelu ograde i pričuvao ih da brste sasvim blizu kraj mene da bi se udomaćili. Često bih im donosio ječmenog klasja ili koju šaku riže i hranio ih iz ruke, i kad je moja ograda bila dovršena, ja sam ih odriješio, a oni su išli za mnom gore-dolje mekećući da im dam šaku žita.

To sam baš i htio, a otprilike za godinu i pol imao sam stado od kojih dvanaest koza, što malih, što odraslih. Za još dvije godine imao sam četrdeset i tri, osim onih nekoliko što sam ih ubio sebi za hranu. Nakon toga sam ogradio pet odijeljenih komada zemljišta gdje sam ih hranio. U njima su bili mali torovi kamo bih ih stjerao da ih prema potrebi mogu uhvatiti. Svi ti odijeljeni komadi zemlje bili su spojeni vratima.

Ali to nije bilo sve. Jer sada sam imao ne samo kozjeg mesa da se njime hranim, kad mi se prohtije, nego i mlijeka. U početku se na to nisam ni sjetio, ali sam se jako razveselio kad mi je to došlo na pamet. Uredio sam mljekarstvo pa sam katkada imao dnevno šest do osam litara mlijeka. Budući da nas priroda koja opskrbljuje hranom svako stvorenje sasvim prirodnim putem upućuje kako da tu hranu upotrijebimo, tako sam i ja, koji nisam nikada pomuzao kravu, a još manje kozu, niti sam vidio kako se pravi maslac ili sir, konačno, iako nakon vrlo mnogo pokušaja i neuspjeha, stao sebi vrlo brzo i spretno izrađivati maslac i sir tako da mi ga kasnije nije nikad nedostajalo.

I stoik bi se nasmiješio kad bi me vidio kako sa svojom malom porodicom sjedam za ručak: bio sam tu ja, moje veličanstvo, kraljević i gospodar cijeloga otoka; životi svih

mojih podanika bili su potpuno u mojoj moći; mogao sam vješati, kidati na komade, poklanjati život i slobodu i oduzimati je da se ni jedan od mojih podanika nije bunio.

Trebalo je zatim vidjeti kako ručam kao kralj, potpuno sam, a služe me moje sluge. Poli, kao da mi je miljenik, bio je jedina osoba koja je smjela sa mnom razgovarati. Moj pas, koji je sada već jako star i slab, a nije našao vrste na kojoj bi umnožio svoj rod, sjedio je uvijek meni nadesno, dok su dvije mačke, jedna s jedne strane stola, a druga s druge, očekivale od vremena do vremena koji zalogaj iz moje ruke kao znak osobite naklonosti.

Ali to nisu bile one dvije mačke što sam ih donio sa sobom na obalu. One su obadvije uginule, a zakopao sam ih svojim rukama blizu svoje nastambe. Međutim, kako se jedna od njih razmnožila s meni nepoznatom vrstom životinja, ostale su ove dvije koje sam zadržao pitomima, dok su druge podivljale i pobjegle u šumu i na koncu mi doista postale neugodnima jer su mi često dolazile u kuću i pljačkale me, te sam konačno bio prisiljen da ih ubijem, pa sam ih doista mnogo i poubijao. Na kraju su me ostavile na miru. Živio sam, eto, s tom svitom i na taj raskošan način, i nije se moglo reći da mi nedostaje bilo šta osim društvo, a toga ću za kratko vrijeme imati i previše.

Poglavlje XI.

Otkriće otisaka ljudskih stopa u pijesku

Nekako sam jedva čekao, kao što sam već spomenuo, da mogu opet upotrebljavati svoj čamac, ali sam se jako ustručavao da se ponovo izlažem opasnosti. Stoga sam katkad sjedio i smišljao na koji način da ga dopremim oko otoka, a drugi put bih opet sjedio potpuno zadovoljan i bez njega. Međutim, čudan neki nemir gonio me da siđem dolje do onoga rta otoka gdje sam se, kako sam već u svom posljednjem lutanju spomenuo, popeo na brežuljak da vidim položaj obale i tok struje da bih ustanovio što mi je raditi. Ta je želja rasla u meni svakoga dana sve više i više, te konačno odlučih otići onamo kopnom. Tako sam i učinio, išao sam uz samu obalu. Međutim, da se bilo kome u Engleskoj pružila prilika da sretne čovjeka kakav sam ja tada bio, ili bi se uplašio, ili bi prasnuo u silan smijeh. Ni ja sam kad bih se od vremena do vremena zaustavio da se pogledam, nisam mogao a da se ne nasmiješim pri pomisli što bi bilo da se s tom opremom i u toj odjeći zaputim kroz Yorkshire. Dopustite da vam ocrtam svoju spodobu:

Imao sam golemu, visoku kapu bez ikakva oblika. Napravio sam je od kozjeg krzna. Straga na kapi visio je komadić krzna, koliko da me štiti od sunca, toliko i da odbija kišu da mi ne curi za vrat. Nema ništa opasnije u ovom podneblju nego kad kiša prodre pod odjeću na tijelo.

Imao sam kratak haljetak od kozje kože. Skutovi su mu sezali otprilike do polovice bedara. Od istog sam krzna imao i kratke hlače do koljena. Napravio sam ih od krzna staroga jarca, a dlaka mu je bila tako dugačka da je na obje strane visjela kao kakve dugačke hlače do polovice listova. Čarapa i cipela nisam imao, ali sam napravio, ne znam pravo ni kako da to nazovem, par nekakvih čizama koje su mi omatale noge i vezale se sa svake strane uzicom kao visoke gamaše, samo im je oblik bio strašno barbarski, kao što je uostalom bio i svoj mojoj ostaloj odjeći.

Imao sam na sebi širok pojas od sušene kozje kože, a stezao sam ga sa dva remena od iste kože, umjesto kopčama. Sa svake strane pojasa imao sam neku vrstu omče u kojoj je umjesto mača i bodeža visjela mala pila i sjekirica, jedna s jedne strane, druga s druge strane. Imao sam još jedan remen, samo ne tako širok, koji je bio spojen na isti način, a visio mi je preko ramena. Na kraju toga remena, pod lijevom rukom, visjele su mi dvije vrećice, obje također načinjene od kozje kože. U jednoj od njih bio je barut, a u drugoj sačma. Na leđima sam nosio košaru, na ramenu pušku, a nad glavom nespretan ružan kišobran od kozje kože, koji mi je, međutim, uz pušku, bio najpotrebnija stvar što sam je imao kod sebe. Što se tiče moga lica, ono doista nije bilo toliko pocrnjelo koliko bi se očekivalo kod čovjeka koji uopće ne pazi na nj, a živi na devetom ili desetom stupnju od

ekvatora. Bradu sam jednom pustio da raste, pa mi je bila duga oko četvrt metra. Međutim, kako sam imao dovoljno škara i britava, dosta sam je kratko podrezivao, a dlake na gornjoj usnici dotjerao sam tako da sam imao velike muslimanske brkove, onakve kakve nose neki Turci što sam ih vidio na Saliju. Mauri nisu nosili takvih brkova, ali Turci jesu. Za te mustače ili brkove neću reći da su bili dosta dugački da na njih objesim šešir, ali su ipak bili strahovite duljine i oblika, pa bi ih u Engleskoj smatrali groznima.

Međutim, sve sam ovo spomenuo samo uz put jer glede svoje pojave imam toliko malo reći da to nije ni na koji način važno – stoga o tome neću više govoriti. U takvu sam stanju svoje spodobe krenuo na svoj novi put i bio odsutan pet-šest dana. Najprije sam putovao uzduž morske obale ravno prema mjestu gdje sam prvi put usidrio svoj čamac da se uspnem na stijenu. Budući da sada nisam imao na brizi čamac, pošao sam kraćim putem preko kopna, na istu uzvisinu na kojoj sam prije bio. Kad sam pogledao preda se prema nizu stijenja što se protezalo u more, i koje sam morao zaobići svojim čamcem, kako sam već prije spomenuo, iznenadio sam se kad sam vidio da je more potpuno glatko i mirno. Ni valića, ni pokreta, ni struje, ništa više nego na bilo kojem drugom mjestu.

To mi je bilo čudno i neshvatljivo, pa sam odlučio provesti neko vrijeme u promatranju da vidim nije li tome uzrok kretanje plime. Međutim, za kratko sam se vrijeme osvjedočio kako je to: oseka, koja je kretala sa zapada i spajala se sa strujom vode neke velike rijeke na obali, morala je biti uzrokom toj struji, a ta se struja, prema tome je li vjetar puhao snažnije sa zapada ili sa sjevera, približavala obali ili udaljavala od nje. Jer, čekajući tamo do večera, popeh se opet na stijenu i tada, kako je već bila nastupila oseka, jasno vidjeh struju kao prije, samo je tekla nešto dalje jer je bila gotovo milju i pol od obale, dok se, u mom slučaju, sasvim približila obali i povukla me u mom čamcu sa sobom, što se u drugo vrijeme ne bi dogodilo.

To me opažanje uvjerilo da ne trebam ništa drugo raditi nego promatrati oseku i plimu pa ću opet vrlo lako dopremiti čamac oko otoka. Međutim, kad sam počeo pomišljati na to da svoju zamisao provedem u djelo, toliko sam se uplašio sjećajući se opasnosti u kojoj sam bio da više nisam mogao mirno misliti na to. Naprotiv, stvorio sam drugu odluku, sigurniju, ali težu, a to je bilo da ću sagraditi ili, bolje reći, napraviti još jednu periagvu ili čamac pa ću imati jedan na jednoj strani otoka, a drugi na drugoj.

Ne smijete zaboraviti da sam sada imao, da tako kažem, dvije plantaže na otoku i jednu malu utvrdu ili šator pod stijenom sa zidom oko njega. Straga sam imao spilju, koju sam do sada proširio u nekoliko odjeljenja ili spilja, sve jedna u drugoj. Jedna od tih spilja, koja je bila najsuša i najveća i koja je imala izlaz izvan moga zida ili utvrde – to jest dalje od onoga mjesta gdje se zid spajao sa stijenom bila je sva ispunjena velikim zemljanim loncima o kojima sam već govorio, i sa četrnaest ili petnaest golemih košara od kojih je svaka sadržavala pet-šest bušela. Tu sam spremio svoje zalihe hrane, pogotovu žita, djelomično u klasu, koji sam odrezao nakratko od slamke, a djelomično u zrnu što sam ga srunio svojim rukama.

Što se tiče zida koji sam, kako sam već opisao, napravio od dugačkih motaka ili kolja, svi su ti stupci rasli kao drveće i do sada su toliko narasli i toliko se razgranali da ničije oko ne bi moglo naslutiti da se iza njih nalazi kakva nastamba.

Blizu te moje nastambe, ali malo podalje prema sredini otoka i na nižem zemljištu, ležala su dva žitna polja, koja sam kako treba obrađivao i zasijavao, i koja su mi u pravo vrijeme rodila žitom. A kad god bi mi ustrebalo više žita, imao sam uz ta polja još zemlje, koja je bila jednako dobra kao i ta.

Osim toga sam imao i svoju seosku kuću, a sada sam već i tamo imao priličnu plantažu. U prvom redu sam imao svoju sjenicu, kako sam je zvao, koju sam držao u redu – to jest živicu koja ju je okruživala neprestano sam podržavao na njenoj običnoj visini. Ljestve su bile uvijek iznutra. Drveće koje je isprva bilo obično kolje, a sada je izraslo i bilo čvrsto i visoko, podrezivao sam uvijek tako da se može širiti, gusnuti i bujati da bude što ugodnija sjena, a to sam, po svom mišljenju, doista i postigao. Usred te ograde uvijek je stajao moj šator. Bio je to komad jedra što sam ga razapeo kolcima koje sam u tu svrhu postavio i nije mu trebalo popravljanja ni obnavljanja. Pod njim sam napravio počivaljku ili ležaj od krzna životinja što sam ih poubijao i drugih mekanih stvari, a preko svega sam stavio pokrivač koji je pripadao posteljini našega broda i koji sam spasio, te veliki stražarski kaput da se njime pokrijem. Tu sam odsjedao u svojoj seoskoj nastambi kad god bih imao razloga da budem odsutan iz svoga glavnog prebivališta.

Uz to sam imao torove za stoku, to jest za svoje koze. Kako me ograđivanje i zatvaranje toga zemljišta stajalo neizrecive muke, budno sam pazio da ograda bude čitava da mi koze ne bi provalile u nju, i nikada u tom nisam popuštao, pa sam na koncu, uz silan trud, zabo i s vanjske strane živice male kolce tako gusto da je to sada bio više plot nego živica. Bilo je jedva mjesta da se između kolja proturi ruka, a kasnije, kad je kolje ponaraslo, a to je već bilo u idućem kišnom razdoblju, ograda je postala jaka kao zid, čak i jača.

To je dokaz da nisam bio besposlen i da nisam štedio truda da provedem u djelo sve što se činilo potrebnim za moje samoodržanje. Smatrao sam da ću, držeći tako pri ruci stado pitomih životinja, imati živo skladište mesa, mlijeka, maslaca i sira dok budem tu živio, pa makar to bilo i četrdeset godina; a da bih ih mogao držati ovako pri ruci, to je ovisilo potpuno o tome kako ću usavršiti svoju ogradu tako da mogu biti siguran da ću koze zadržati na okupu. To sam doista tim načinom tako uspješno proveo da sam neke od tih kolčića, kad su počeli rasti, morao izvući iz zemlje jer sam ih pregusto zasadio.

Tu je raslo i moje grožđe. O njemu sam uglavnom ovisio kao o svojoj zimskoj zalihi grožđica. Nikad nisam propustio da ga vrlo brižno spremim jer je ono bilo najbolja i najugodnija poslastica čitave moje ishrane. Ono, međutim, nije bilo samo slasno nego i krepko, zdravo, hranjivo i osvježavajuće do najvišeg stupnja.

Kako je to bilo otprilike na pola puta između moje druge nastambe i mjesta gdje sam pohranio svoj čamac, na svom bih se putu obično tu zaustavio i odmorio. Često sam išao pogledati svoj čamac i držao sam sve predmete u čamcu ili koji su pripadali čamcu u

savršenom redu. Jednom sam se za razonodu izvezao u njemu. Međutim, nisam se više upuštao u pustolovna putovanja i rijetko bih se kada udaljio od obale više nego koliko hi se jedanput ili dvaput dobacio kamenom, toliko sam se bojao da me ponovo ne zahvati struja, vjetar ili me snađe kakva druga nezgoda. Ali sada prelazim na novo poglavlje u svom životu.

Zbilo se to jednoga dana o podne. Išao sam prema svome čamcu kadli se silno iznenadih ugledavši na obali otisak bose ljudske noge. Vidio se vrlo jasno u pijesku. Stao sam kao gromom ošinut ili kao da sam vidio utvaru. Osluhnuh i ogledah se – ništa ne čuh niti vidjeh. Popeh se na uzvisinu da pogledam dolje. Pođoh uz obalu i niz obalu, ali zabadava, drugoga otiska osim onoga nisam našao. Pođoh opet k njemu da vidim ima li ih još da ustanovim nije li to bila samo moja uobrazilja. Međutim, o tome nije moglo biti ni govora jer tamo je bio pravi otisak stopala, prstiju, pete i svih dijelova noge. Niti sam znao, niti sam uopće mogao zamisliti kako je došao onamo. Nakon bezbroj misli što su mi proletjele mozgom kao potpuno smušenu i neprisebnu čovjeku došao sam kući u svoju utvrdu a da nisam, tako reći, osjećao tlo pod nogama. Bio sam do krajnjih granica ustrašen. Svaka sam se dva-tri koraka osvrtao. Od svakog sam grma ili drveta i od svakog panja iz daljine mislio da je čovjek, a ne može se opisati u kakvim su se sve oblicima prikazivale stvari mojoj prestravljenoj uobrazilji, koliko se divljih misli svakog časa rađalo u mojoj mašti i kakve li su mi sve čudne, neubrojive misli dolazile putem na pamet.

Kad sam došao do svoje tvrđe, jer tako mislim da sam je sve od toga vremena zvao, pobjegao sam u nju kao čovjek koga progone. Ne sjećam se da li sam ušao preko ljestava što sam ih odmah u početku smislio ili kroz rupu u stijeni što sam je zvao vratima. Jer nikad nikakav uplašen zec nije pobjegao u svoje skrovište niti lisica u svoju duplju u većoj prestravljenosti duha nego što sam ja pobjegao u to svoje sklonište.

Te noći nisam usnuo. Što sam dalje bio od uzroka moje strave, to mi je ustrašenost bila veća. To se protivi prirodi takvih stvari, a osobito postupku svih uplašenih stvorova.

Ali ja sam bio tako zbunjen od svojih predodžaba o toj stvari da mi je mašta stvarala samo grozne slike premda sam sada bio daleko odanle. Katkada sam pomišljao da to mora biti vrag, a i moj se razum složio s tom pretpostavkom. Jer kako bi biće u ljudskoj spodobi došlo ovamo? Gdje je lađa kojom je došlo? Gdje su tragovi drugih stopala? A kako je moguće da bi jedan sam čovjek došao ovamo? Ali pomisao da bi sotona poprimio ljudski lik na takvu mjestu samo zato da bi ostavio za sobom otisak noge, a i to bez ikakva smisla (jer nije mogao biti siguran da ću ga ja vidjeti), to me stavilo u nedoumicu druge vrste. Držao sam da je vrag mogao naći svu silu drugih načina da me ustraši, osim ovoga jedinog otiska stopala. Budući da sam stanovao na drugoj strani otoka, sigurno ne bi nikada bio tako naivan da ostavi znak na mjestu gdje je mogućnost da ću ga vidjeti bila deset tisuća naprama jedan, a k tome u pijesku gdje bi ga prvi nalet mora uz jak vjetar potpuno izbrisao. Sve mi se to činilo nedosljedno i nije se slagalo ni sa samom stvari, ni sa svim onim pojmovima što ih obično imamo o lukavosti đavla.

Mnoštvo takvih stvari pomoglo mi je da sebi izbijem iz glave strah da je to vrag. Tako sam uskoro zaključio da to mora da je neko opasnije stvorenje, to jest da to mora da je koji od divljaka s kopna nasuprot meni, koji su u svojim kanuima odlutali na more pa su, dotjerani strujama ili nepovoljnim vjetrom, došli do otoka i zadržali se na obali, ali su ponovo krenuli na more, jer im je možda bilo jednako mrsko da ostanu na tom pustom otoku kao i meni da oni ostanu ovdje.

Dok su mi se te misli rojile u glavi, bio sam u duši vrlo zahvalan da sam tako sretan te se u to vrijeme nisam našao tamo, i da nisu vidjeli moj čamac po čemu bi bili zaključili da tu ima stanovnika pa bi možda pošli u potragu za mnom. Onda su me stale mučiti misli, kad sam ih u svojoj mašti vidio, kako su našli moj čamac i ustanovili da tu ima ljudi. A u tom bi slučaju sigurno ponovo došli u većem broju i poždrli me. Mislio sam i na to da me možda ne bi našli, ali bi našli moju nastambu, uništili sve moje žito, odveli sa sobom moje cijelo stado pitomih koza, i ja bih na koncu poginuo od puste neimaštine.

Korio sam samoga sebe zbog lijenosti što nisam htio sijati više žita nego koliko mi treba do iduće žetve, kao da nije moglo doći do kakve nesreće koja bi mi onemogućila da užijem posijano žito. To sam smatrao tako pravednim ukorom da sam odlučio ubuduće imati žita za dvije-tri godine unaprijed tako da, ma što se dogodilo, ne poginem zbog nestašice hrane.

Kako li je ljudski život čudna igra! I kako u raznim prilikama razni porivi gone naše sklonosti! Danas volimo ono što ćemo sutra mrziti – danas žudimo za onim što ćemo sutra izbjegavati – danas želimo ono čega ćemo se sutra bojati, čak i drhtati od straha pred njim. To se, najživlje što se može zamisliti, pokazalo sada meni. Jer ja koji sam se žalostio jedino zbog toga što sam prognan iz ljudskog društva, jadikovao što sam sâm, opkoljen beskrajnim oceanom, odsječen od ljudi i osuđen na, kako sam ja to zvao, šutljiv život; ja koji sam plakao što sam kao onaj kojeg nebesa ne drže dostojnim da se broji među žive ni da se pojavljuje među ostalim stvorovima svoje vrste i mislio da bi mi se činilo kad bih vidio koga od svoje vrste, da sam iz smrti uskrsnuo u novi život i da je to za me najveće blaženstvo što su mi ga nebesa mogla dodijeliti, jednako blaženstvu konačnog spasenja – ja sam sada, i na samu pomisao da ću vidjeti čovjeka, zadrhtao i bio spreman propasti u zemlju kod same sjenke ili nečujnog znaka da je čovjek stupio nogom na taj otok.

Tako je, eto, neuravnotežen ljudski život, a kasnije, kad sam se malo oporavio od prvog zaprepaštenja, mnoge su mi i neobične misli dolazile u vezi s tim.

Usred tih zaključivanja, bojazni i razmišljanja jednoga mi dana pade na pamet da je sve to samo posljedica bolesne mašte, da je to stopalo otisak moje noge kad sam iz čamca izišao na obalu. To me malo razveselilo, pa počeh sam sebe uvjeravati da je sve to varka – da to nije ništa drugo nego moja noga. A zašto ne bih mogao tim putem doći do čamca, upravo kao što sam tim putem išao prema čamcu. K tome sam uzeo također u obzir da ni u kojem slučaju ne bih mogao reći pouzdano kuda sam stupao, a kuda nisam. A ako je

doista otisak moje noge, odigrao sam ulogu onih luđaka koji se trude da izmisle priče o duhovima i utvarama, a na kraju ih se boje više nego itko drugi.

Sada sam se počeo ohrabrivati i opet provirivati van – tri dana i tri noći nisam se ni maknuo iz svoje tvrđave pa sam već počeo gladovati jer nisam imao hrane budući da sam u kući imao samo nekoliko ječmenih pogača i vode. K tome sam znao da i koze treba pomusti. To mi je obično bila večernja zabava, a znao sam, ako ih ne pomuzem, da im to prouzrokuje boli i neugodnosti. I doista, na neke je to tako loše djelovalo da im je gotovo presahlo mlijeko.

Osmjelivši se, dakle, vjerovanjem da je to bio otisak moje noge (pa se za me s pravom može reći da se bojim svoje sjene), počeh izlaziti van i odoh do svoje seoske kuće da pomuzem koze. Ali da me tko vidio s kolikim strahom napredujem, kako se često ogledavam i kako sam spreman svakoga časa odbaciti košaru i pobjeći glavom bez obzira, pomislio bi da me progoni nečista savjest ili da sam u zadnje vrijeme bio strahovito prestrašen, a to i jesam.

Međutim, kako sam dva-tri dana tako odlazio onamo a da ništa nisam vidio počeh se osjećati hrabrijim i vjerovati da u svemu tome nema ništa nego moja mašta. Međutim, nisam mogao u to potpuno uvjeriti sam sebe dok god ne odem ponovo do obale i ne vidim onaj otisak stopala, omjerim ga sa svojim i uvjerim se da je slično i da mi pristaje, pa da budem siguran da je to moja noga. Ali čim sam došao do toga mjesta, bilo mi je potpuno jasno da nisam mogao biti tamo u blizini kad sam spremao čamac. Osim toga, kad sam došao da omjerim otisak sa svojim stopalom, vidio sam da je moje stopalo mnogo manje. Te dvije stvari ispunile su mi glavu novim predodžbama i iznova mi potpuno smutile mozak. Tresao sam se od zime kako da imam malariju. Vratio sam se kući u dubokom uvjerenju da je tamo izišao na obalu neki čovjek ili neki ljudi, ili da je taj otok nastanjen, pa da bih mogao biti iznenađen prije nego što budem i mislio. A nisam znao što da poduzmem za svoje osiguranje.

Kakve li sve smiješne odluke stvaraju ljudi kad ih uhvati strah! Strah im oduzima mogućnost upotrebe onih sredstava koja im za njihovo olakšanje nudi razum. Prva stvar što sam je sam sebi predložio bila je da srušim sve svoje torove i da svoje pitome životinje otjeram kao divlje u šumu da ih neprijatelj ne bi našao i stao dolaziti na otok u nadi da će naći isto takav ili sličan plijen. Onda sam odlučio da ću prekopati svoja dva žitna polja da ne bi tamo našli kakvog zrnja, što bi ih ponukalo da dolaze na otok. Osim toga, htio sam uništiti svoju sjenicu i šator da ne bi vidjeli nikakvih tragova moga stanovanja i da ne bi bili ponukani tražiti i dalje da vide tko to tu stanuje.

To su bili predmeti razmišljanja prve noći pošto sam opet došao kući, dok je u meni ponovo oživio strah koji je bio toliko zavladao mojim mozgom, a glava mi se sasvim smutila. Jer doista, strah od opasnosti je deset tisuća puta snažniji nego sama opasnost kad se pojavi pred očima. A znamo da je težina straha mnogo veća nego zlo kojega smo se bojali. Ali gore od svega toga bilo je to što u toj nevolji nisam nalazio olakšanja u onom prepuštanju sudbini kako sam to prije radio, a koje sam se nadao naći i sada.

Zbrka mojih misli držala me budnim cijelu noć. Međutim, ujutro sam zaspao. Spavao sam vrlo čvrsto jer sam, da tako kažem, od duševnog rada bio umoran i iscrpljen i probudio sam se mnogo bolje volje nego što sam bio prije. Sada stadoh smireno razmišljati i, raspravivši stvar temeljito sam sa sobom, dođoh do zaključka da taj otok, koji je bio tako izvanredno ugodan, plodan, i s kojega se moglo vidjeti kopno, nije tako potpuno zapušten kako sam ja to možda zamišljao. Premda nema stalnih naseljenika koji žive na njemu, ipak katkada možda s kopna dolaze čamci, ili namjerno ili možda samo kad ih dotjeraju nepovoljni vjetrovi. Već sam tu petnaest godina i sve do sada nisam naišao ni na sjenu ni na lik kakva čovjeka. A ako ih je ikada dotjerao nepovoljan vjetar ovamo, vjerojatno su otišli što su prije mogli, s obzirom da do sada ni jedanput nisu našli za zgodno da se tu nasele. Po mom bi mišljenju jedina opasnost bila u jednom od takvih slučajnih iskrcavanja ljudi koji bi zalutali s kopna i koji bi tu vjerojatno, ako ih je dotjerao vjetar, bili protiv svoje volje. Stoga se tu ne bi zadržali, nego bi opet svom brzinom odjedrili. Teško da bi prenoćili na obali budući da bi za povratak morali iskoristiti plimu i danje svjetlo. Prema tome mi ne preostaje ništa drugo nego da smislim kakvo sigurno sklonište u slučaju da bih vidio kakve divljake da se iskrcavaju na otoku.

Sada sam se jako kajao što sam svoju spilju toliko proširio da sam napravio još jedan ulaz, koji je, kako sam već rekao, izbijao dalje od mjesta gdje se moja utvrda spajala sa stijenom. Kad sam o tome zrelo promislio, odlučio sam u polukrugu sagraditi još jednu utvrdu, udaljenu od moga zida, tamo gdje sam, kako sam to već spomenuo, pred kojih dvanaest godina zasadio dvostruki red drveća. Kako je to drveće već onda bilo jako gusto zasađeno, trebalo je između njega zabiti samo nekoliko kolaca da bi bilo gušće i jače, i moja bi ograda bila brzo gotova.

Budući da sam sada imao dvostruki zid, a vanjski je bio učvršćen komadima drva, starim konopima i svime čega sam se mogao sjetiti, napravio sam u njemu sedam rupa tako velikih da sam kroz njih mogao pružiti ruku. S unutrašnje sam strane ojačao zid do debljine od kojih deset stopa na taj način da sam iz spilje donosio zemlju, stavljao je pod zid i gazio po njoj. Kroz onih sedam rupa uspjelo mi je namjestiti muškete, koje sam, kako sam već spomenuo, donio na obalu s broda. Njih sam, kako rekoh, namjestio kao topove i smjestio ih u okvire koji su ih podržavali kao stalci. Na taj sam način mogao svih sedam mušketa ispaliti u roku od dvije minute. Stajalo me mnogo mjeseci truda da završim taj zid, ali se nisam osjećao sigurnim dok god nije bio gotov.

Kad sam to završio, zasadio sam cijelo tlo izvan svoje ograde nadaleko u svim smjerovima, što sam gušće mogao koljem ili šibljem drveta slična vrbi, koje je, kako sam ustanovio, vrlo brzo raslo. Tako sam ih, po mom mišljenju posadio blizu dvadeset tisuća, a između njih i svoga zida ostavio sam prilično velik prostor da bih mogao pravovremeno vidjeti neprijatelja, a on opet, ako se pokuša približiti mome vanjskom zidu, neće moći naći utočišta u mladoj šumi.

Tako sam za dvije godine imao gust gaj, a za pet-šest godina imao sam pred svojom nastambom šumu koja je izrasla tako strahovito gusto i snažno da je doista bila potpuno neprohodna. I nitko, odakle god došao, ne bi nikada pomislio da se za tom šumom nalazi

bilo što, a najmanje da se tu nalazi ljudska nastamba. Što se tiče načina kako ću ulaziti i izlaziti (jer nisam ostavio nikakav prolaz), odlučio sam postaviti dvoje ljestve. Jedne su vodile do jednog dijela stijene, koji je bio nizak i onda se udubljivao, pa je na njemu bilo mjesta za druge ljestve. Kad bi se oboje ljestve skinule, nitko se živ ne bi mogao spustiti k meni a da se ne bi ozlijedio. A i da se spusti, još bi uvijek bio s vanjske strane moga izvanjeg zida.

Na taj sam način poduzeo sve što mi je zdrav razum mogao savjetovati za moju obranu. Na koncu će se vidjeti da sve to nije bilo potpuno besmisleno – premda u to vrijeme nisam predviđao ništa drugo nego ono što mi se pričinjalo od pustog straha.

Dok sam to radio, nisam sasvim zapustio svoje ostale poslove. Mnogo mi je brige zadavalo moje malo stado koza. One su me ne samo opskrbljivale hranom u svakoj prigodi, a da nisam morao trošiti barut i sačmu, nego su mi također pomagale da se nisam morao umarati u lovu za divljim kozama. Bilo bi mi jako krivo da sam se morao odreći koristi što su mi je one pružile i da ih moram ponovo pripitomljavati.

Stoga sam, nakon dugog razmišljanja, smislio jedina dva načina kako da ih sačuvam. Jedan je bio da nađem povoljno mjesto i tamo iskopam podzemnu spilju, a da ih uvijek preko noći stjeram unutra. Drugi je način bio da ogradim dva-tri komada zemlje, udaljena jedan od drugoga i što je moguće skrovitija, gdje bih mogao posebno držati pet-šest mladih koza, pa ako bi se dogodila kakva nesreća cijelom stadu, mogao bih, s malo truda i vremena, uzgojiti novo stado. Mislio sam da bi to, iako bi iziskivalo mnogo vremena i truda, bio najpametniji način.

Tako sam proveo neko vrijeme tražeći najzabačenija mjesta na otoku. Odlučio sam se za jedno koje je bilo tako skriveno kako sam samo mogao poželjeti. Bio je to malen, vlažan komad zemlje usred gusto pošumljene doline, gdje sam se, kako sam to već opisao, negdje prije, kad sam se pokušavao da vratiti s istočnog dijela otoka, gotovo bio izgubio. Tu sam našao čistinu veliku od tri jutra, tako opkoljenu šumom da je činila gotovo prirodnu ogradu. Na svaki način, nije trebalo ni izdaleka toliko truda da se načini ograda kao kod ostalih komada zemlje kod kojih sam se toliko namučio.

Smjesta sam se dao na posao na tom zemljištu i za manje od mjesec dana ogradio sam ga tako da je moje stado ili krdo, zovite ga kako hoćete, koje sada nije bilo tako divlje kako bi se to isprva pomislilo, bilo tu prilično osigurano. Tada sam bez zatezanja odvojio deset koza i dva jarca i zatvorio ih ovdje. Onda sam nastavio usavršavati svoju ogradu dok god nije bila jednako čvrsta kao ostale, samo što sam one druge radio lagodnije i potrošio na njih više vremena.

Poglavlje XII.

Sklonište u spilji

Sav taj posao nakopao sam sebi na glavu iz čistoga straha jer sam vidio otisak ljudske noge, a nikako do sada još nisam vidio da bi se kakvo ljudsko biće približilo otoku. Već sam dvije godine živio u tom nemiru, i zbog toga mi je život postao mnogo manje ugodan nego što je bio prije. To može lako zamisliti svatko tko zna što znači živjeti u vječnom strahu od čovjeka.

Međutim, da nastavim. Kad sam tako osigurao jedan dio svoga stada, obišao sam cijeli otok tražeći još jedno skrovito mjesto gdje bih spremio ostali dio. Lutajući više prema zapadnom rtu otoka nego ikada prije i pogledavši prema moru, pričini mi se da vidim na moru u velikoj daljini čamac. U jednoj od mornarskih škrinja što sam ih donio s broda, našao sam dva dalekozora, ali ih nisam imao kod sebe, a čamac je bio tako daleko da ga nisam mogao pravo razabrati premda sam gledao u nj dok god sam mogao. Nisam mogao razabrati da li je to čamac ili nije. Ali, sišavši s brežuljka, više ga nisam vidio pa sam tako prešao preko toga. Samo sam odlučio da više neću ići bez dalekozora u džepu.

Kad sam se spustio niz brežuljak do kraja otoka, gdje zapravo nikad prije nisam bio, začas sam se uvjerio da vidjeti otisak ljudske noge na otoku nije tako neobična stvar kako sam ja to mislio. Da nisam bio čudnom odlukom sudbine bačen na ovaj dio otoka kamo divljaci nisu nikada dolazili, lako bih se uvjerio da je sasvim obična stvar da čamci s kopna, kad zađu malo predaleko na more, dolaze na taj dio otoka da se sklone. Isto tako, budući da su se često sretali i tukli u čamcima, pobjednici bi zarobljenike što bi ih uhvatili dovodili ovamo na obalu, gdje bi ih po svojim strašnim običajima, budući da su svi bili kanibali, ubili i pojeli – ali o tome kasnije.

Kad sam se spustio niz brežuljak do obale, kao što sam već rekao, a bio je to jugozapadni rt otoka, bio sam sav smućen i zapanjen. Ne mogu iskazati kolika mi je strava obuzela duh kad sam vidio da je obala puna lubanja, ruku, nogu i drugih ljudskih kostiju. Našao sam i mjesto gdje su ložili vatru, i krug ukopan u zemlju, poput kakve arene, gdje su vjerojatno te divlje zvijeri sjedale za svoju nečovječnu gozbu nad tjelesima svojih bližnjih.

To me toliko izbezumilo da dugo vremena nisam ni pomislio na opasnost za sebe. Sav je moj strah bio potisnut od misli na tako nečovječnu, paklensku okrutnost i strahovitu izopačenost ljudske naravi. Iako sam o tome često čuo, nikada nisam vidio tako izbliza. Okrenuo sam lice od toga groznog prizora. Smučilo mi se u želucu i umalo te se nisam onesvijestio. Tada priroda olakša moj uznemireni želudac, i pošto sam se pobljuvao

neobičnom žestinom, malo mi je odlanulo, ali više ni časa nisam mogao ostati ondje. Tako se ponovo uspeh uz brežuljak što sam brže mogao i pođoh prema svojoj nastambi u svoju utvrdu i počeh se sada osjećati mnogo lagodnije s obzirom na sigurnost prilika u kojima se nalazim nego što sam se osjećao ikada prije – jer sam opazio da te zvijeri nikada ne dolaze na ovaj otok tražeći što bi mogli naći budući da možda ne traže, ne žele ili ne očekuju ovdje ništa i jer su, bez sumnje, često bili u zatvorenom, pošumljenom dijelu otoka, a da nisu našli ništa što bi im odgovaralo. Znao sam da sam tu već gotovo osamnaest godina, a nikada prije nisam vidio nikakvih otisaka stopala ljudskog bića. A mogao bih biti tu još osamnaest godina jednako tako potpuno skriven kao sada ako im se sam ne otkrijem, a to mi nije bila nipošto namjera jer mi je jedina svrha bila da se održim sakriven gdje jesam, osim ako ne nađem kakva bolja stvorenja nego što su kanibali da im se javim.

Međutim, toliko sam se zgrozio od divljih zvijeri o kojima sam govorio, i od strašnog, nečovječnog njihova običaja da jedan drugoga ubiju i pojedu, da sam dalje ostao zamišljen i tužan i da sam se neprestano držao blizu svog kruga gotovo dvije godine nakon toga. Kad kažem »blizu svoga kruga«, mislim pod tim svoja tri sjedišta, to jest svoju utvrdu, svoje seosko sjedište, koje sam nazivao sjenicom, svoju ogradu u šumi, a nju sam nadgledao samo zato jer su mi tamo bile zatvorene koze. Odvratnost što sam je po prirodi osjećao prema tim paklenskim zvijerima bila je tolika da sam ih se bojao vidjeti kao da ću vidjeti samoga vraga. Cijelo to vrijeme nisam otišao da pogledam svoj čamac i nekako sam počeo razmišljati da napravim novi, jer nisam mogao ni pomisliti da još ikada pokušam oko otoka dovesti k sebi onaj čamac da ne bih na moru naišao na koje od onih stvorenja, a znao sam što bi me čekalo da im padnem u ruke.

Vrijeme i osjećaj da više nisam u opasnosti da će me ti ljudi otkriti, stadoše slabiti nemir zbog njih, i ja počeh živjeti sasvim istim smirenim životom kao prije. Jedina je razlika bila da sam bio oprezniji i više sam se osvrtao oko sebe nego prije da me ne bi koji od njih vidio. Osobito sam bio oprezan kod pucanja da ne bi koji od njih na otoku čuo pucanj. Stoga je za mene bila velika sreća da sam se opskrbio stadom pitomih koza i da više nisam morao za njima u lov po šumama niti da ih ubijam. A ako sam nakon toga i ulovio koju kozu, to sam učinio pomoću klopke ili zamke, kao i prije, tako da mislim da dvije godine nakon toga nisam ni jednom opalio iz puške premda nisam nikada izlazio bez nje. Osim toga, kako sam s broda spasio tri pištolja, nosio sam ih uvijek uza se, ili barem dva, zataknuta za pojas od kozje kože. K tome sam naoštrio jedan od velikih noževa što sam ih donio s broda pa sam napravio pojas u kojem sam ga nosio. Posljedica je bila da me bilo strašno pogledati kad bih izišao van ako onom prijašnjem opisu dodate dva pištolja i golemi nož što mi je visio o boku s pojasa, ali bez korica.

Budući da je duže vremena, kao što rekoh, sve ostalo po starom, činilo se da sam se, ako ostavimo po strani taj oprez, vratio u svoj prijašnji mirni i sređeni način života. Te su mi stvari sve više i više pokazivale koliko je moje stanje daleko od toga da bi bilo bijedno ako se usporedi s kojim drugim – pa čak i s mnogim drugim pojedinostima života što su mi se mogle dogoditi. To me je nagnalo na razmišljanje kako bi se ljudi malo tužili na bilo

koje stanje u životu kad bi htjeli usporediti svoj položaj s gorim, umjesto da se uvijek uspoređuju s onima kojima je bolje, što im samo pojačava zlovolju i nezadovoljstvo.

Kako u mom sadašnjem položaju doista nije bilo mnogo stvari što su mi nedostajale, pomislio sam da su mi strah od tih divljaka i briga za moje samoodržanje oduzeli onu snalažljivost u izrađivanju potrebnih predmeta. Tako sam odbacio dobar plan kojim sam se u svojim mislima nekoć bavio, to jest da pokušam napraviti slad iz ječma, a onda da okušam svariti pivo. Bila je to zapravo sasvim nestvarna zamisao, i često sam se prekoravao zbog naivnosti. Odmah sam, naime, uvidio da će mi nedostajati nekoliko stvari za pravljenje piva što ih nikako ne mogu nabaviti. Kao prva, burad za spremanje piva, a to je, kao što sam već spomenuo, bilo nešto što nikako nisam mogao provesti u djelo no, iako sam u taj pokušaj utrošio ne samo mnogo dana, nego i tjedana, pa i mjeseci, ipak nisam uspio. U drugom redu, nisam imao hmelja, koji sam trebao da mi se pivo ne kvari, niti pjenice, od koje pivo uzavri, niti kotla da ga zakuham. Pa ipak, da nisu naišle sve te stvari – to jest strah i trepet od divljaka – bio bih pokušao, a možda i uspio. Jer rijetko sam kada što napustio a da nisam dovršio kad sam jednom stvorio u glavi odluku da ću nešto započeti.

Sada je, međutim, moje smišljanje pošlo drugim smjerom: dane i noći mislio sam samo kako bih mogao uništiti ta čudovišta pri njihovoj okrutnoj, krvavoj zabavi i, ako bude moguće, spasiti žrtvu što će je dovesti da je ubiju. Trebala bi mi veća knjiga nego cijelo ovo djelo kad bih htio iznijeti sve lukavštine što sam ih smislio, ili barem kovao u svojim mislima, za uništenje tih stvorova, ili u najmanju ruku da ih preplašim da nikada više ne dođu ovamo. Ali sve je bilo besplodno – ništa se nije dalo provesti u djelo ako ja ne budem prisutan da to sam učinim. A što bi jedan sam čovjek mogao kraj njih tolikih? Moglo bi ih biti dvadeset ili trideset, s kopljima, lukovima i strelicama, kojima gađaju u cilj jednako točno kao ja puškom.

Katkada sam pomišljao da na onom mjestu gdje oni lože oganj iskopam rupu i u nju stavim pet-šest funti baruta, koji bi se, kad zapale vatru, upalio i raznio sve oko sebe. Ali, kako mi je u prvom redu bilo jako žao da na njih potrošim toliko baruta, jer mi ga je još ostalo za jedno bure, u drugom redu nisam mogao biti siguran da će prasnuti u pravi čas da ih iznenadi, a u najboljem slučaju, teško da bi barut proizveo išta drugo nego suknuo kraj njihovih ušiju uplašio ih, ali ne dovoljno da bi zbog toga zauvijek napustili otok. Stoga sam to odbacio, a onda smislio da se sam smjestim u zasjedi na takvu povoljnu mjestu, sa svoje tri puške, sve tri dvostruko nabite, pa da onda, usred njihova krvavog obreda, stanem pucati u njih. Tada bih sigurno jednim hicem ranio ili ubio dvojicu ili trojicu. A onda, navalivši na njih sa svoja tri pištolja i svojim mačem, siguran sam da bih ih sve poubijao kad bi ih bilo i dvadeset. Ta je slika nekoliko tjedana zabavljala moje misli. Bio sam njome toliko ispunjen da sam često o tome i sanjao, a katkada da se upravo spremam u snu otvoriti na njih vatru.

Moja me mašta u tome dovela tako daleko da sam nekoliko dana potrošio u to da nađem povoljno mjesto za zasjedu, da, kako rekoh, čekam na njih. Često sam odlazio i na mjesto gdje su se iskrcavali pa mi sada više nije bilo tako tuđe. Pogotovo dok mi je duh bio tako

ispunjen mislima na osvetu kako ću dvadeset ili trideset njih nabosti na svoj mač. Ali groza koja me hvatala na tom mjestu, i znakovi po kojima sam vidio kako su divlji barbari uništavali jedan drugoga, smanjiše moju zlobu.

Na koncu, dakle, nađoh mjesto na obronku brežuljka, odakle ću, u to sam bio uvjeren, moći u sigurnosti čekati dok ne ugledam čamce kako dolaze, a onda ću se moći, i prije nego što se spreme iskrcati na obalu, prikrasti u guštik drveća. U jednom je od njih bila rupa dosta velika da se sav u njoj sakrijem. Tamo ću se moći smjestiti i promatrati sve njihove krvave postupke, točnije naciljati u njihove glave kad budu tako zajedno da će biti gotovo nemoguće promašiti ili ne uspjeti da prvim hicem ranim trojicu, četvoricu.

Tu sam, dakle, odlučio provesti svoj naum. Tako sam pripremio svoje dvije muškete i običnu pušku za ptice. Muškete sam nabio sa po dva metka i sa pet-šest manjih naboja, kao što su otprilike oni za pištolje, a pušku za ptice napunih šakom najveće sačme za strijeljanje krupnih ptica. I pištolje sam nabio svakog s koja četiri naboja. Opremivši se tako i opskrbivši se dobro municijom za drugo i treće nabijanje, spremih se za svoju ekspediciju.

Pošto sam na taj način izradio pojedinosti svoga plana i u svojoj ga mašti proveo u djelo redovito sam svakog jutra odlazio na vrh brežuljka, koji je bio udaljen od moje utvrde, kako sam je zvao, oko tri milje i više, da vidim neću li opaziti na moru čamce kako se približavaju otoku ili su usmjereni prema njemu. Međutim, ta me teška dužnost počela zamarati jer sam već dva-tri mjeseca bio neprestano na straži i uvijek se vraćao a da nisam ništa otkrio. Cijelo to vrijeme nije im bilo ni traga, ne samo na obali ili blizu obale, nego ni na cijelom oceanu, koliko su moje oči ili dalekozori mogli u bilo kojem smjeru dogledati.

Dok god sam redovito odlazio na brežuljak na izviđanje dotle sam čvrsto ostajao kod svoga nauma, a duh kao da mi je bio cijelo to vrijeme u povoljnom raspoloženju za tako strašno djelo, to jest da poubijam dvadeset-trideset golih divljaka zbog zlodjela o kojima u svojim mislima uopće nisam pokušao raspravljati. Grozota što sam je osjetio od gnusnog običaja naroda te zemlje odmah je raspalila moj bijes. Čini se da je tome narodu suđeno da se ne povodi ni za čim drugim nego za svojim strašnim i izopačenim strastima. Tako su ostavljeni, možda već stoljećima, da vrše te strahote i poprime takve strašne običaje na kakve ih je mogla natjerati samo priroda. Međutim, sada kad sam se, kako rekoh, počeo zamarati od toga besplodnog putovanja što sam ga poduzimao tako daleko i tako dugo vremena svakog jutra, počelo se mijenjati i moje mišljenje o tom pothvatu, i ja stadoh hladnije razmišljati u što li se ja to spremam upustiti – odakle mi pravo i pozvanost za suca i izvršitelja kazne nad tim ljudima kao nad zločincima. Pitao sam se također koliko su se ti ljudi ogriješili o mene, i kakvo pravo imam ja da se uplićem u svađu o onoj krvi što je oni prolijevaju među sobom. Vrlo često sam o tome sam sa sobom ovako raspravljao: sigurno je da ti ljudi ne rade to kao zločin. Oni to ne rade suprotno prigovorima svoje savjesti i ukorima svoga razuma. Po njihovu mišljenju, ubiti ratnog zarobljenika nije ništa veći grijeh nego ubiti vola, niti je išta gore jesti ljudsko meso nego ovčje.

Kad sam o tome malo razmislio, sasvim nužno je slijedilo da u toj stvari imamo krivo – da ti ljudi nisu ubojice u onom smislu kako sam ih ja to prije u svojim mislima osudio. Da nisu ništa gori ubojice nego oni kršćani koji ubijaju vojnike što su ih zarobili u borbi, ili još češće, sasijeku cijelu četu ljudi bez ijednog izuzetka, premda su odbacili oružje i predali se.

Zatim mi je palo na pamet da, iako oni jedan s drugim postupaju tako okrutno i nečovječno, da se to zapravo mene ne tiče. Ti ljudi nisu meni učinili ništa nažao. Da su me oni pokušavali uhvatiti, ili da sam ja morao da očuvam goli život navaliti na njih, to bi bila druga stvar. Ali sam ja još izvan njihova dohvata, oni čak za me i ne znaju, te prema tome nemaju sa mnom nikakvih namjera. Stoga ne bi bilo pravedno da ih napadnem. Ponio bih se jednako kao i Španjolci u svojim divljaštvima što su ih provodili u Americi, gdje su uništili milijune onih ljudi koji su, u odnosu prema Španjolcima, bili sasvim nevini iako su bili bezvjerci i barbari i provodili neke krvave i divljačke obrede kao što je, na primjer, bilo žrtvovanje ljudskih tjelesa njihovim idolima. I sami Španjolci, kao i ostali kršćanski narodi Europe, govore o takvu zatiranju onih ljudi u njihovoj zemlji s najvećim zgražanjem i odvratnošću i u to vrijeme smatraju to za obično klanje i krvavu ili protuprirodnu okrutnost, koja se ne da opravdati niti pred Bogom niti pred ljudima. Po njoj je i samo ime Španjolaca postalo strašno i odvratno za sve čovječne narode i one koji osjećaju kršćansku samilost. Mislilo se da se španjolsko kraljevstvo osobito ističe proizvodnjom rase ljudi bez moralnih zasada i ljudskih osjećaja, bez općeg osjećaja samilosti prema bijedniku, koji se smatra za znak duhovne širokogrudnosti.

Takvo me razmišljanje nagnalo da malo zastanem i da potpuno odustanem od svoga nauma. Malo-pomalo, stadoh napuštati svoj plan. Došao sam do zaključka da je moja odluka da napadnem divljake kriva, da nemam prava da se miješam u njihove poslove ako me oni ne napadnu prvi, a to moram, ako mi bude moguće, spriječiti. Ali ako me pronađu i napadnu, onda znam što mi je dužnost.

U drugu ruku, dokazivao sam samome sebi da se na taj način neću uopće moći osloboditi, nego ću se potpuno upropastiti i uništiti. Jer ako ne budem sasvim siguran da sam ubio sve do jednoga, ne samo one koji se u to vrijeme nađu na obali nego i svakoga koji bi se kasnije iskrcao, ako samo jednom uspije pobjeći da kaže svojim zemljacima što se dogodilo, oni će se vratiti u tisućama da se osvete za smrt svojih drugova. Na taj ću način izazvati svoje sigurno uništenje, čega se sada nisam morao bojati.

Sve u svemu, zaključih da se, ni po razumu, ni po osjećaju, ne bih smio nikako uplitati u tu stvar. Moja je dužnost da se, što bolje budem znao i mogao, sakrivam od njih i da ne ostavim ni najmanjeg znaka po kojem bi oni mogli zaključiti da na otoku ima živih bića, hoću kazati, u ljudskoj spodobi.

U tom sam raspoloženju živio gotovo godinu dana nakon toga. Bio sam tako daleko od želje da napadnem one nesretnike da cijelo to vrijeme nisam ni jedanput otišao na brežuljak da vidim nisu li gdje na vidiku ili da saznam nije li koji od njih izlazio tamo na obalu, samo da ne bih pao u napast da obnovim koju od svojih namjera protiv njih ili da

ne budem izazvan bilo kakvim povoljnim slučajem koji bi mi se mogao pružiti da na njih napadnem. Jedino što sam učinio bilo je da sam otišao i maknuo svoj čamac što sam ga imao na drugoj strani otoka i premjestio ga sasvim na istočni kraj, gdje sam ga zatjerao u malu uvalu koju sam pronašao pod nekakvim visokim stijenama. Znao sam da se divljaci zbog struje neće usuditi ili jednostavno neće doći ovamo sa svojim čamcima ni u kojem slučaju.

Na čamcu sam otpremio sve što sam imao tamo i što je pripadalo čamcu iako mi za sam odlazak onamo sve to nije bilo prijeko potrebno. Bio je to jarbol i jedro što sam ih napravio za čamac pa nešto poput sidra, ali se to zapravo ne bi moglo nazvati ni sidrom ni kukom premda je bilo najbolje što sam u tom pogledu mogao načiniti. Sve sam to uklonio kako ne bi bilo ni najmanje mogućnosti da otkriju ili pomisle da je tu bio neki čamac ili da na otoku netko stanuje.

Osim toga, kao što rekoh, pokazivao sam se manje nego ikada. Rijetko sam izlazio iz svoje spilje, osim kad sam išao na svoj redoviti posao – da pomuzem koze i da pregledam svoje malo stado u šumi. Kako je ono bilo na sasvim sigurnom kraju otoka, bilo je potpuno izvan opasnosti. Jer sasvim je sigurno da ti divljaci što su se katkada zalijetali na otok nisu nikada došli s mišlju da tu nešto nađu pa prema tome nisu nikada zalazili dublje u kopno. Siguran sam da su se nekoliko puta iskrcavali i nakon što sam od straha pred njima postao oprezan, a isto tako i prije toga. I doista, sa stravom sam pomišljao kako bi mi bilo da sam naletio na njih ili da su me otkrili dok sam još bio gol i nenaoružan, dok sam još imao samo jednu pušku, a i ta je bila napunjena samo sitnom sačmom. Hodao sam posvuda, njuškao i zavirivao po otoku da vidim što bih mogao pronaći. Kako li bih se zapanjio da sam, kad sam ono otkrio trag ljudskog stopala, umjesto toga ugledao petnaest ili dvadeset divljaka, da su me stali progoniti i, kako su brzi trkači, da im nisam mogao pobjeći.

Od takvih bi mi misli katkad i sama duša zamrla u meni, pa bih se rastužio tako da se ne bih skoro oporavio. Mučile su me misli što bih bio učinio i kako ne samo da im se ne bih mogao oduprijeti, nego ne bih bio dovoljno duhom prisutan da učinim ono što bih inače mogao, a mogao bih vjerojatno i mnogo manje nego sada, nakon tolikih razmišljanja i priprema. Razmišljajući ozbiljno o tim stvarima postajao bih tužan, a to bi katkad potrajalo dugo vremena.

Vjerujem da se čitatelju ove knjige neće učiniti čudnim ako priznam da su sve te tjeskobe, neprestane opasnosti u kojima sam živio, i briga što me pritiska sada, dokrajčila sve moje izume i planove što sam ih izradio za svoju buduću udobnost i smještaj. Sada mi je bila više na umu briga oko moje sigurnosti nego briga o hrani. Sada nisam volio zabijati čavle ili cijepati drvo da se ne bi čula buka što je proizvedem. Još manje bih pucao iz puške, i to iz istog razloga, a pogotovu sam nerado ložio vatru da me ne bi odao dim, koji se danju vidio iz velike daljine. S toga sam razloga prenio sve vrste svojih radova za koje mi je trebala vatra, kao što je pečenje lonaca, lula itd., u svoj novi stan u šumi. Pošto sam tamo boravio neko vrijeme, pronašao sam na svoju veliku radost prirodnu spilju koja je daleko prodirala pod zemlju. Siguran sam da nijedan divljak, kad bi se našao pred

njezinim otvorom, ne bi bio toliko smion da bi se usudio ući, a zapravo ne bi ni itko drugi, osim čovjeka poput mene, koji ne treba ništa drugo nego ovako sigurno utočište.

Ulaz te spilje bio je podno goleme stijene, gdje sam sasvim slučajno (tako bih rekao, kad ne bih imao obilje razloga da sve takve stvari pripišem providnosti) sjekao s drveća debelo granje da napravim ugalj. Prije nego nastavim, moram spomenuti razlog zašto sam pravio taj ugalj. Evo kako je to bilo:

Bojao sam se, kao što rekoh, zbog dima ložiti vatru blizu svoje nastambe. Pa ipak, nisam tamo mogao živjeti a da ne pečem kruh, kuham meso itd. Stoga sam odlučio da pod busenjem palim drvo, kao što sam to vidio da rade u Engleskoj, dok ne postane ugalj ili pougljeno drvo. Onda bih ugasio vatru, a ugalj nosio kući da mi posluži za poslove kod kojih mi treba vatra a da nisam bio u opasnosti od dima.

To spominjem samo uzgred. Dok sam tu sjekao drvo, opazih da se iza vrlo guste grane niskog grmlja ili šipražja nalazi nekakva udubina. Zanimalo me kakva je to udubina pa se s mukom uvukoh u njezin otvor. Tada ustanovih da je prilično velika, to jest dovoljno visoka da u njoj stojim uspravno, a možda i još jedan čovjek uza me. Ali moram priznati da sam žurnije izišao iz nje nego što sam ulazio jer sam, pogledavši dalje u spilju koja je bila potpuno tamna, vidio dva sjajna oka nekakve životinje kako svjetlucaju kao dvije zvijezde jer je mutno svjetlo s ulaza spilje padalo ravno unutra i odražavalo se u njima.

Međutim, nakon kratke stanke se oporavih i stadoh se zvati stostrukim luđakom. Govorio sam sâm sebi da onaj koji se boji da vidi đavla nije sposoban na otoku sam samcat proživjeti dvadeset godina, i da u spilji sigurno nema ništa strašnije nego sam ja sam. Nato, skupivši svu hrabrost, uzeh veliku baklju i uletjeh ponovo unutra s gorućim komadom drva u ruci. Nisam prodro unutra ni tri koraka kadli se uplaših gotovo jednako kao i prije jer začuh vrlo glasan uzdah, kao od čovjeka koga nešto boli. Zatim su slijedili nekakvi isprekidani zvukovi kao od napola izgovorenih riječi, a onda opet dubok uzdah. Ustuknuh, i od zaprepaštenja me obli hladan znoj. Da sam imao na glavi šešir, nisam siguran da mi ga kosa ne bi podigla. Međutim, sabravši se što sam bolje mogao, istupih naprijed i u svijetlu baklje što sam je držao malo iznad glave vidjeh kao na tlu leži čudesan i strašan stari jarac. Upravo je, kao mi to kažemo, pisao oporuku, jer je dahtao i umirao od puke starosti.

Malo ga gurnuh da vidim ne bih li ga mogao istjerati. On pokuša ustati, ali se nije mogao uspraviti na noge. Tada pomislih da može tamo i ostati ležati jer, ako je mene tako uplašio, sigurno će, dok je još u njemu života, uplašiti i svakoga divljaka ako bi koji od njih bio toliko smion da uđe ovamo.

Oporavio sam se sada od svoje prestravljenosti i stao ogledavati oko sebe. Vidio sam da je spilja vrlo malena, to jest mogla je biti u promjeru oko dvanaest stopa, ali nije imala nikakva oblika, ni okrugla ni uglata jer u njezinu stvaranju nisu nikada bile upotrijebljene nikakve ruke osim ruku prirode. Opazio sam također da u njezinu udaljenijem kraju ima prolaz koji se protezao dublje unutra, ali je bio toliko nizak da sam morao puzati na rukama i koljenima da se uvučem unutra. Kamo je taj put vodio, to nisam znao. Stoga

sam, budući da nisam imao svijeće, na neko vrijeme to napustio, ali sam odlučio idućeg dana doći ponovo, opskrbljen svijećama i kresivom što sam ga načinio od metalnog dijela jedne od svojih mušketa, i s upaljivom masom u tavi.

Tako sam idućeg dana došao opskrbljen sa šest svijeća što sam ih sam napravio, jer sada sam izrađivao vrlo dobre svijeće od kozjeg loja. Provlačeći se tim niskim prolazom kojih deset metara, bio sam prisiljen, kako rekoh, puzati četveronoške, a to je, uz put budi rečeno, po mom mišljenju bio prilično smion pothvat, s obzirom da nisam znao kako daleko bi me taj prolaz mogao odvesti i što je s one strane. Kad sam se provukao kroz tjesnac, opazio sam da mu se strop podigao, gotovo bih rekao dvadeset stopa. Ali mislim da nikada nitko na otoku nije ugledao tako divan pogled kao ja kad sam promotrio stijene i strop toga svoda ili spilje. Sa zidova se od mojih dviju svijeća odražavalo stotine tisuća svjetala. Što je to bilo u stijenama, da li dijamanti li kakvo drugo drago kamenje, ili zlato, to nisam znao, ali mi se činilo najvjerojatnijim da bi moglo biti zlato.

Mjesto gdje sam se nalazio bila je prekrasna spilja ili pećina svoje vrste, kako se i moglo očekivati, ali potpuno tamno. Tlo je bilo suho i ravno, i po njemu je bilo nekakvog sitnog, sipkog šljunka. Nisam vidio nikakve gadne životinje unutra, a nije bilo ni vlage po stjenkama krova. Jedina joj je poteškoća bila ulaz. Međutim, kako je to trebalo biti sklonište i upravo onakvo utočište kako sam želio, držao sam da joj je to prednost pa sam se doista radovao tome otkriću i odlučio bez zatezanja donijeti na to mjesto sve stvari do kojih mi je najviše stalo. U prvom sam redu odlučio ovamo prenijeti svoje skladište baruta, sve svoje doknadno oružje, to jest dvije puške za ptice (imao sam samo tri) i tri muškete (njih sam imao svega osam). Tako sam u tvrđavi držao samo pet mušketa, koje su stajale spremno namještene kao topovi na mojoj vanjskoj ogradi, a mogao sam ih lako ponijeti sa sobom na bilo koju ekspediciju.

Prilikom preseljavanja municije bio sam prisiljen otvoriti onu bačvicu baruta što sam je pokupio u moru i koja se smočila. Ustanovio sam da je voda prodrla oko tri-četiri palca u barut sa svake strane. Smočeni se barut stvrdnuo i sačuvao unutrašnjost kao jezgru u ljusci tako da sam u središtu bureta imao blizu šezdeset funti vrlo dobrog baruta. Tada je to bilo za mene vrlo ugodno otkriće. Sav sam barut prenio onamo, a u svojoj tvrđavi nisam nikada držao više od dvije funte. Prenio sam onamo i sve olovo što sam imao za metke.

Sad sam se sam sebi pričinjavao kao jedan od starinskih divova, za koje se govorilo da žive po rupama i spiljama u stijenju, gdje im se nitko nije mogao približiti. Uvjeravao srna se da me, dok budem tu, ni pet stotina divljaka, kad bi išli za mnom u potragu ne bi mogli pronaći. A da me i pronađu, nikada se ne bi usudili tu me napasti.

Stari jarac što sam ga našao kako crkava poginuo je u ušću spilje idućeg dana nakon toga moga otkrića. Učinilo mi se mnogo lakšim da tamo iskopam rupu, bacim ga u nju i pokrijem zemljom nego da ga vučem van. Tako sam ga tamo zakopao da mi ne bi smrdio pod nosom.

Poglavlje XIII.

Olupina španjolskog broda

Ušao sam sada u dvadeset treću godinu svoga boravka na otoku. Toliko sam se privikao na to mjesto i na način života da bih, da sam mogao biti siguran da mi divljaci neće doći smetati, sa zadovoljstvom pristao provesti ostatak svoga života tamo, sve do posljednjeg časa, pa da onda legnem i umrem kao onaj stari jarac u spilji. Pronašao sam također i neke zabave i razonode, pa mi je kraj njih vrijeme prolazilo mnogo ugodnije nego prije. Prva je bila da sam kao što već rekoh, naučio svoga Polla govoriti. On je to radio tako vješto, tako razgovijetno i jasno da mi je to bio pravi užitak. Živio je kod mene ništa manje nego dvadeset i šest godina. Koliko je poživio kasnije, to nisam saznao, premda u Brazilu vjeruju da žive i stotinu godina. Možda koji od mojih Polla još i sada živi tamo pa još do današnjeg dana zove jadnog Robinsona Crusoea. Ni jednom Englezu ne želim nesreću da dođe tamo pa da ih čuje. Ali ako bi došao, sigurno bi mislio da je to đavo. Pas mi je bio vrlo ugodan i mio drug ništa manje nego šesnaest godina moga boravka tamo, a onda je uginuo od starosti. Što se tiče mojih mačaka, one su se, kako sam već rekao, razmnožile do tolikog stupnja da sam isprva bio prisiljen nekoliko njih poubijati da ne bi proždrle i mene i sve što imam. Konačno, kad je nestalo onih dviju starih što sam ih bio donio sa sobom, i pošto sam ih neprestano tjerao od sebe i nisam im davao hrane, sve su podivljale i pobjegle u šumu osim dviju ili triju najmilijih, koje sam zadržao pitome, a mlade sam im, kad bi ih imale, uvijek podavio u vodi. Ove dvije su bile dio moje porodice. Osim njih, u kući sam uvijek držao dva-tri jarića, koje sam naučio da mi jedu iz ruke. Imao sam i papiga, koje su prilično dobro govorile i sve su znale zvati Robin Crusoe, no nijedna kao ona prva, ali se ni s jednom nisam toliko trudio kao s njom. Imao sam i nekoliko pripitomljenih morskih ptica, kojima ne znam imena. Ulovio sam ih na obali i podrezao im krila. Kako je moje malo kolje što sam ga zasadio pred zidom svoje tvrđave sada izraslo u lijepu, gustu šumicu, sve su te ptice živjele u tom niskom drveću i uzgajale se tamo, što mi je bilo vrlo drago. Tako sam, kako rekoh, počeo bivati vrlo zadovoljan životom što sam ga provodio, samo da sam se mogao osloboditi straha od divljaka.

Međutim, bilo je drukčije suđeno. Možda ne bi bilo zgorega da svi ljudi kojima dođe u ruke ova moja pripovijest iz nje prime ispravnu pouku, to jest kako često u toku našega života zlo što ga najviše želimo izbjegavati i koje nam je, kad u nj upadnemo, najgore od svega, postaje često upravo sredstvom i putem k našem izbavljenju koje nas jedino može podignuti iz nesreće u koju smo upali. Mogao bih za to navesti mnogo primjera u toku svoga neobičnog života. Međutim, ni u čemu nije to bilo izrazitije nego u događajima posljednjih godina moga samotnog boravka na otoku.

Bio sam sada u mjesecu prosincu, u, kako već rekoh, dvadeset trećoj godini svoga boravka na otoku. Budući da je sunce bilo na južnoj obratnici – jer zimom to ne mogu zvati – nastupilo je moje određeno vrijeme za žetvu, koja je od mene tražila da provedem dosta vremena vani u polju. Idući tako dosta rano ujutro, čak i prije nego što se potpuno razdanilo, iznenadih se ugledavši nekakvo svjetlo vatre na obali, udaljeno od mene koje dvije milje, prema onoj strani otoka gdje sam kao što prije rekoh, opazio da su prije bili divljaci. Ali ne na drugoj strani nego, na moju veliku žalost, na mojoj strani otoka.

Taj me prizor zaista strašno zapanjio. Smjesta sam zastao u svom gaju ne usuđujući se izići da me ne bi iznenadili. Nestalo je mog unutrašnjeg mira. Uhvatio me strah da će ti divljaci, ako lutajući otokom pronađu moje žito posijano ili pokošeno, ili bilo koji od mojih radova i poboljšanja, smjesta zaključiti da na otoku ima ljudi, i onda neće odustati dok god me ne pronađu. Stjeran tako u škripac, smjesta se vratih u svoju utvrdu, povukoh za sobom ljestve i uredih sve izvana tako da izgleda što je moguće divljije i prirodnije.

Tada se pripremih iznutra i stavih se u položaj obrane. Napunih sve svoje topove, kako sam ih nazivao – to jest moje muškete – koje su bile postavljene na mojoj utvrdi, i sve svoje pištolje, te se odlučih braniti do zadnjeg daha. U takvu sam stanju ostao oko dva sata, ali sam postao silno radoznao što se događa vani jer nisam imao uhoda da ih pošaljem u izviđanje.

Pošto sam prosjedio još neko vrijeme razmišljajući što bih u tom slučaju učinio, nisam više izdržao da tako u neizvjesnosti ostanem i dalje na svom mjestu. Prislonivši, dakle, ljestve prema onoj strani brežuljka gdje je bio onaj zaravanak, kao što sam već prije rekao, i povukavši ljestve gore za sobom, ponovo ih naslonih i popeh se na vrh brežuljka. Izvadivši dalekozor koji sam namjerno sa sobom ponio, legoh potrbuške na zemlju i stadoh tražiti ono mjesto. Za kratko vrijeme ustanovih da najmanje devet golih divljaka sjedi oko male vatre što su je naložili. Ne da se ugriju – jer to im nije bilo potrebno budući da je vrijeme bilo silno vruće – nego, po mom mišljenju, da ispeku svoj divljački obrok ljudskog mesa što su ga donijeli sa sobom, živo ili mrtvo, to nisam znao.

Imali su sa sobom dva kanua, koje su izvukli na obalu. Kako je tada bila oseka, činilo mi se da čekaju na povratak plime da opet odu. Nije lako zamisliti kako me zbunio taj prizor, pogotovu kad sam vidio da su na mojoj strani otoka i tako blizu meni. Ali kad sam vidio da je njihov odlazak uvijek u vezi sa strujom oseke, počeo sam u duši bivati nešto smireniji. Došao sam do uvjerenja da mogu sa sigurnošću izlaziti van kad je plima, ako već prije plime nisu izišli na obalu. Ustanovivši to, počeo sam izlaziti na svoj žetelački posao s mnogo više smirenosti.

Kako sam očekivao, tako se i dogodilo. Jer čim je nastupila plima prema zapadu, vidjeh da su svi posjedali u čamce i veslajući (ili grabeći, kako mi to zovemo) otišli. Opazio sam da su sat ili više prije polaska počeli plesati. S lakoćom sam mogao razabrati dalekozorom njihove položaje i pokrete. Vrlo točnim promatranjem vidio sam da su potpuno goli

i da nemaju na sebi nikakva pokrivala, ali nisam mogao razabrati da li su muškarci ili žene.

Čim sam vidio da su se ukrcali i otplovili, uzeh na rame dvije puške, stavih za pojas dva pištolja i o bok svoj veliki mač bez korica. Pođoh što su me noge nosile prema brežuljku gdje sam prvi put vidio njihove tragove. Čim sam došao onamo, a trebalo mi je za to puna dva sata (jer nisam mogao ići jako brzo budući da sam bio natovaren oružjem), opazih da su tamo bila još tri divljačka čamca. Pogledavši u daljinu, vidjeh da su na moru svi zajedno i da plove prema kopnu.

Bio je to za mene strašan prizor, pogotovo kad sam, došavši na obalu, opazio tragove grozota što ih je za sobom ostavilo njihovo gnusno djelovanje. Bilo je tu krvi, kostiju, dijelova mesa ljudskih tjelesa što su ih te zvijeri jele i žderale u veselju i zabavi. Toliko sam bio ispunjen gađenjem nad tim prizorom da sam sada stao ponovo razmišljati o uništenju prvih koji dođu onamo, pa bili ma tko i ma koliko njih.

Činilo mi se očito da posjeti što ih oni čine tome otoku nisu jako česti. Jer proteklo je preko petnaest mjeseci dok su se opet iskrcali na obali – hoću reći da ih nikako za to vrijeme nisam vidio niti opazio njihovih tragova ili znakova o njima. Za vrijeme kišnog razdoblja bilo je sigurno da neće ići od kuće, barem ne tako daleko. Pa ipak, cijelo sam to vrijeme živio nelagodno jer sam se neprestano bojao da će me iznenada zaskočiti. Po tome zaključujem da je očekivanje zla neugodnije nego samo stradanje, pogotovu kad nema mogućnosti da se otresemo toga očekivanja i toga straha.

Cijelo sam to vrijeme bio u ubilačkom raspoloženju i većinu svoga vremena, koje mi je trebalo pametnije utrošiti, smišljao sam kako da ih nadmudrim i napadnem već idući put kad ih ugledam, osobito ako budu podijeljeni kao što su bili prošli put u dvije grupe. Uopće nisam pomišljao na to da ću narednog dana, tjedna ili mjeseca morati poubijati drugu grupu, pa onda još jednu, i tako u beskonačnost, pa ću na koncu biti isto takav ubojica kao i oni jer su ljudožderi, a možda i gori.

Provodio sam sada svoje dane u velikoj zbunjenosti i duševnoj tjeskobi, očekujući da ću jednog dana, prije ili kasnije, pasti u ruke tim nemilosrdnim stvorovima. Ako sam uopće ikada smio izići van, nisam to činio a da se nisam vrlo pomno ogledavao oko sebe, s najvećim oprezom što se da zamisliti. Sada sam s velikim zadovoljstvom uvidio kolika je to sreća da sam se opskrbio pitomim stadom ili krdom koza. Jer nisam se ni pod koju cijenu usudio ispaliti pušku, pogotovo u blizini one strane otoka kamo su oni obično dolazili da ne bih uzbunio divljake. A kad bi sada i pobjegli od mene, sigurno je da bi se vratili, možda sa dvije ili tri stotine kanua, za nekoliko dana, a onda sam znao što mogu očekivati.

Međutim, progurao sam još godinu i tri mjeseca dok sam ugledao druge divljake, a tada sam ih ponovo našao, kao što ću uskoro opisati. Istina, možda su bili tamo još jedanput ili dvaput; međutim, ili se nisu zadržali, ili ih ja, na svaki način, nisam čuo. Ali u mjesecu svibnju, koliko se mogu sjetiti, u dvadeset i četvrtoj godini moga boravka tamo, doživio sam s njima vrlo čudan susret, ali o tome kasnije.

Moja je duševna uzbuđenost u tom razdoblju od petnaest ili šesnaest mjeseci bila na vrhuncu. Nemirno sam spavao, snivao sam uvijek strašne snove i često noću skakao iza sna. Danju su mi velike brige ispunjale duh. Noću sam često sanjao kako ubijam divljake i o razlozima kojima sam opravdavao te svoje čine. Ali prijeđimo načas preko toga. Bilo je to u sredini mjeseca svibnja, mislim šesnaestoga dana, koliko sam mogao izračunati po svom jadnom drvenom kalendaru jer sam dane još uvijek bilježio na stupu – kažem, bilo je to šesnaestoga svibnja. Cijeloga je dana puhao silan olujni vjetar s mnogo bljeskanja i grmljavine, a zatim je slijedila vrlo ružna noć. Ne znam zapravo kako je do toga došlo, ali, čitajući Bibliju i zauzet ozbiljnim mislima o svom sadašnjem položaju, osupnuh se začuvši kako je grunuo top koji je, kako sam mislio, bio ispaljen na moru.

To je, bez sumnje, bilo iznenađenje sasvim drukčije naravi nego ijedno prijašnje jer misli što su mi od njega došle u glavu bile su sasvim druge vrste. Skočio sam u takvoj žurbi kakva se samo može zamisliti. U tren oka uzverah se uz ljestve posred stijene i povukoh ih za sobom. Popevši se još jednom, dođoh na vrh brežuljka. U taj čas sijevne plamen, i ja osluhnuh da čujem drugi udarac topa. Čuo sam ga za koje pola sekunde, a po zvuku sam znao da dolazi s one strane mora gdje me struja u mom čamcu otjerala na pučinu.

Smjesta pomislih da to mora da je nekakav brod u opasnosti koji je u društvu ili ima sa sobom još jedan brod pa puca iz topova da mu javi da je u opasnosti, da mu dođe u pomoć. U tom sam času bio toliko priseban da sam pomislio da, iako ja ne mogu pomoći njima, možda bi oni mogli pomoći meni. Stoga snesoh na hrpu sve suvarke što su mi bili pri ruci i, naslagavši veliku gomilu, zapalih je na vrhu brežuljka. Drvo je bilo suho i planulo je kao barut. Premda je vjetar puhao vrlo jako, ipak se plamen dizao ravno uvis, te je bilo sigurno, ako je tamo kakav brod, da svakako mora vidjeti vatru. Bez sumnje su je vidjeli jer čim je moj oganj suknuo uvis, začuh još jedan tutanj topa, a zatim još nekoliko, a svi su dolazili s iste strane. Ložio sam vatru cijelu noć, sve dok nije svanuo dan. A kad se potpuno razdanilo i zrak razbistrio, ugledah nešto u velikoj udaljenosti na moru, točno na istoku od otoka. Nisam mogao razabrati da li je jedro ili trup broda, čak ni dalekozorom, jer je udaljenost bila jako velika, a vrijeme još uvijek dosta maglovito; tako je barem bilo vani na moru.

Cijeloga sam toga dana često pogledavao na nj pa sam uskoro opazio da se ne miče i odmah zaključio da je to usidren brod. Možete mi vjerovati koliko sam silno želio da se o tome uvjerim pa sam uzeo u ruke pušku i potrčao prema jugoistočnoj strani otoka, do stijena kod kojih me je ono prije odnijela struja. Kako se vrijeme potpuno razbistrilo dok sam stigao donle, mogao sam na svoju veliku žalost jasno vidjeti nasukan brod koji je u noći bio bačen na ono skriveno grebenje što sam ga vidio kad sam bio vani s čamcem. To grebenje, koje je slabilo žestinu struje i tvorilo protustruju ili vrtlog, pomoglo mi je da sam se tada izvukao iz najočajnijeg i najbeznadnijeg položaja u kojem sam bio ikada u svom životu.

Tako se pokazalo da ono što je jednom čovjeku spas, može drugome biti propast. Jer čini se da su ti ljudi, bili oni tko mu drago, budući da nisu poznavali put, a grebenje je bilo potpuno pod vodom, bačeni na nj noću jer je puhao oštar vjetar s istoka i istoka-

sjeveroistoka. Da su vidjeli otok, a moram svakako vjerovati da nisu, morali su, po mom mišljenju, pokušati spasiti se na obalu uz pomoć svojih čamaca. Međutim, pucanje iz topova, kojim su tražili pomoć, pogotovo kad su, kako sam vjerovao, vidjeli moju vatru, ispunilo me mnogim mislima. U prvom sam redu zamišljao da će se, kad vide moje svjetlo, spustiti u čamac i pokušati doći do obale, a kako je more bilo silno uzburkano, možda su doživjeli brodolom. Onda sam pomišljao i na to da su već prije izgubili čamac, kako se to često događa, pogotovu kad se valovi lome preko broda, što ljude često prisili da čamac probuše ili rastave u komade, a često i da ga vlastitim rukama bace u more. Zatim sam mislio da imaju kakav drugi brod ili brodove u pratnji koji su ih, čuvši njihove zovove u pomoć, prihvatili i odvezli sa sobom. Drugi put sam opet pomišljao da su se u svom čamcu spustili u more, da ih je zgrabila struja koja je i mene bila odnijela i povukla na otvoreni ocean, gdje ih je čekala samo nevolja i propast, pa su sada već tako izgladnjeli da pomišljaju kako bi pojeli jedan drugoga.

Sve su to, u najboljem slučaju, bila samo nagađanja. U položaju u kome sam se nalazio nisam mogao učiniti ništa drugo nego misliti na nevolju jadnih ljudi i žaliti ih.

Takav je sigurno bio položaj tih ljudi jer nisam vidio nikakve mogućnosti da bi se i jedan od njih spasio. I sam zdrav razum govorio je da se ne može ni predmnijevati ni očekivati da nisu svi izginuli. Postojala je mogućnost da ih je prihvatio koji drugi brod iz njihove pratnje – ali to je bilo malo vjerojatno jer nisam o tome vidio nikakva znaka ni traga.

Ne mogu objasniti nikakvom snagom riječi kakvu sam čudnu čežnju i neodoljivu želju osjetio u duši kad sam vidio taj brod. Iz mene bi katkad navirale riječi: »O, da su se jedan ili dvojica, ne, samo jedna jedina živa duša da se spasila s toga broda, da je pobjegla k meni, da imam samo jednog druga, jedno ljudsko stvorenje s kojim bih mogao razgovarati i koje bi sa mnom razgovaralo!« Za cijelo vrijeme svoga samotnog života nikada nisam osjetio tako duboku, tako jaku želju za društvom ljudskih bića, niti toliku žalost što nemam nikoga.

Kod želje postoji neka tajna pokretna snaga koja, kad počne djelovati zbog nekog bića što ga vidimo, ili čak i biće koje ne vidimo, ali nam snagom mašte oživi u duhu, ta nam snaga svojom jačinom ponese dušu žestinom prema žuđenom biću da nam je odurnost toga bića nepodnošljiva.

Tako sam i ja iz sve svoje duše želio da se bar jedan čovjek spasio. Oh, samo jedan jedini! Mislim da sam te riječi »Oh, da se samo jedan jedini spasio!« ponovio tisuću puta. Snaga moje čežnje bila je tolika da su mi se, dok sam izgovarao te riječi, grčili prsti i nokti zabijali u dlanove ruku, i da sam imao što mekano u ruci, bio bih to nehotice zdrobio. Zubi bi mi se u ustima stisnuli i tako čvrsto stegnuti da ih nisam dosta dugo mogao ponovo otvoriti.

Neka prirodoslovci objasne te stvari, zašto i kako dolazi do njih. Ja samo mogu opisati tu pojavu koja je i mene kad sam je uočio, silno iznenadila premda nisam znao odakle bi mogla potjecati. Bila je to bez sumnje posljedica goruće želje i snažne predodžbe što sam

je stvorio u svom duhu o tome kolika bi to bila sreća kad bih mogao razgovarati s kojom krštenom dušom.

Ali to mi nije bilo suđeno. Spriječila je to ili njihova sudbina, ili moja, ili i jedna i druga. Jer sve do zadnje godine svoga boravka na otoku nisam znao da ti se i jedan spasio s toga broda. Doživio sam samo žalost da sam nakon nekoliko dana vidio kako je na obalu isplivalo truplo utopljenog dječaka na onoj strani otoka koja je ležala blizu nasukanog broda. Imao je na sebi samo mornarski haljetak, kratke platnene hlače i plavu platnenu košulju. Međutim, ni po čemu nisam mogao zaključiti koje je bio narodnosti. U džepu nije imao ništa osim dva osmaka i lulu. Ova posljednja mi je vrijedila deset puta više nego osmaci.

More se sada smirilo, i ja sam čvrsto odlučio da ću pokušati u svom čamcu otići do nasukanog broda. Bio sam uvjeren da ću na brodu naći stvari koje bi mi mogle biti potrebne. Ali ta me misao nije tjerala ni približno toliko koliko mogućnost da na lađi ima još koje živo biće i da bih, spasivši njegov život, najviše usrećio svoj. Ta mi je misao tako prirasla k srcu, da ni danju ni noću nisam mirovao, osjećajući da moram pokušati na svom čamcu doći do one lađe. Bio sam uvjeren da je ta misao tako jaka u mom duhu da joj se ne mogu oduprijeti.

Pod dojmom toga poriva požurih se u svoju utvrdu, spremih sve za putovanje, uzeh dovoljno kruha, velik lonac pitke vode, busolu za upravljanje, bocu ruma (jer mi ga je još mnogo preostalo) i košaru punu grožđica. Natovarivši se tako svim potrebnim, pođoh dolje ka svome čamcu, izgrabih iz njega vodu, a onda se vratih kući po druge stvari. Drugi put sam ponio veliku vreću riže, kišobran da ga razapnem nad glavom radi sjene, još jedan veliki lonac pitke vode i dvadesetak malih kruhova ili ječmenih pogača, više nego prije, bocu kozjeg mlijeka i jedan sir. Sve sam to s mukom i znojeći se prenio u svoj čamac. Zamolivši Boga da me vodi na tom putu, krenuh i, veslajući ili grabeći uz obalu, dođoh konačno do najudaljenije točke otoka na toj, to jest sjeveroistočnoj strani. Sada je trebalo da se otisnem u ocean, kud puklo da puklo. Promatrao sam brze struje, koje su neprestano tekle s obje strane otoka u nekoj udaljenosti, a kojih sam se silno bojao, sjećajući se zgode u kojoj sam se ono prije bio našao pa počeh gubiti odvažnost. Jer unaprijed sam znao, ako uletim u bilo koju od te dvije struje, bit ću odnesen jako daleko u more i možda se više nikad neću moći vratiti na otok niti ga više ugledati. A tada, kako mi je čamac bio malen, kod najmanjeg vihora što bi se uzdigao bio bih neizbježno izgubljen.

Te su me misli tako potištile da sam već pomislio da odustanem od svoga nauma. Privukavši čamac u malu uvalu na obali, iziđoh i sjedoh na malu uzvisinu, zamišljen i zabrinut zbog svoga puta, boreći se između straha i želje. Tada, usred razmišljanja, opazih da se more mijenja i da nadolazi plima, zbog čega je moj polazak bio nekoliko sati neprovediv. Nato mi pade na pamet da bih morao otići na najviši dio što ga budem mogao pronaći da, vidim u kojem će se smjeru kretati more i struje kad naiđe plima, da bih mogao prosuditi ne bih li, ako budem odnesen van, mogao očekivati da ću drugim putem biti donesen kući od tih istih brzih struja. Čim mi je ta misao pala na pamet, bacih

pogled na mali brežuljak s koga se moglo prilično dobro vidjeti more s jedne i s druge strane, i odakle sam mogao točno promatrati struje i kretanje mora i zaključiti kojim putem treba da krenem na svom povratku. Tako sam ustanovio, budući da je struja oseke prolazila sasvim blizu južnom rtu otoka, a struja plime sasvim blizu obali sa sjeverne strane, da treba samo da se držim sjeverne strane otoka na svom povratku, pa će sve biti dobro.

Ohrabren tim opažanjem, odlučih krenuti prvom plimom idućeg jutra. Prespavavši te noći u čamcu pod velikim stražarskim kaputom što sam ga spomenuo, krenuh na put. Najprije sam malo izišao na more ravno prema sjeveru dok nisam osjetio pomoć struje koja je tekla prema istoku i koja me nosila velikom brzinom, a ipak nisam jurio kao u onoj prostranoj južnoj struji koja mi je potpuno oduzela vlast nad čamcem. Upravljajući čvrsto svojim veslom, išao sam, velikom brzinom ravno prema nasukanom brodu i za manje od dva sata došao do njega.

Bilo ga je žalosno pogledati. Brod koji je po građi bio španjolski, bio je čvrsto nasukan i ukliješten među dva grebena. Snaga mora skršila mu je cijelu krmu i srednji dio u komade. Što se tiče prednjeg dijela koji je sjeo među grebenje i naletio na nj silnom žestinom, glavni mu je i srednji jarbol ležao na palubi, slomljen sasvim pri dnu. Međutim, prednji je dio bio čitav, a čelo i prova stajali čvrsto. Kad sam mu se približio, pojavi se na njemu pas koji, videći me gdje dolazim, stade štektati i lajati. Čim ga zovnuh, skoči u more da dođe k meni i ja ga uzeh u čamac, ali vidjeh da je napola mrtav od gladi i žeđi. Dadoh mu jednu pogaču, i on je pojede proždrljivo kao vuk koji je četrnaest dana gladan lutao po snijegu. Tada dadoh jadnoj životinji svježe vode i da sam mu dao da pije koliko hoće, bi se od nje raspuknuo.

Zatim se popeh na palubu. Prvi prizor što me dočekao bila su dva utopljena čovjeka u kuhinji, ruku čvrsto ovijenih jedan oko drugoga. Zaključio sam, a to je doista i bilo vjerojatno, da je more, kad je brod naletio na grebenje, a bila je oluja, tako visoko i neprestano prelijevalo brod da ti ljudi to nisu mogli izdržati, nego su se zadavili od neprestanih naleta mora kao da su bili pod vodom. Osim psa na brodu nije ostalo ništa živo, a nisam vidio ni bilo kakve robe koja ne bi bila pokvarena od vode. Bilo je nekoliko bačava pića da li vina ili rakije, koje su ležale dolje u utrobi broda i koje sam mogao vidjeti, jer je voda zbog oseke ocurila. Međutim, bile su prevelike a da bih se mogao pozabaviti s njima. Vidio sam i nekoliko škrinja koje su, mislim, pripadale mornarima. Dvije sam odnio u čamac a da nisam ni pregledao što je u njima.

Da je krma broda naletjela na grebenje, a prednji dio da je bio razbijen, siguran sam da bih bio napravio koristan put jer po onome što sam našao u te dvije škrinje s pravom sam mogao zaključiti da je na brodu bilo veliko bogatstvo. Ako smijem suditi po kursu kojim je bio upravljen, mora da je dolazio iz Buenos Airesa ili Rio de Plate u južnom dijelu Amerike, s one strane Brazila, i išao u Havanu u Meksičkom zaljevu, a onda možda dalje u Španjolsku. Bez sumnje je vozio silno bogatstvo, ali u tom času bez ikakve koristi za bilo koga. A što se dogodilo s ostalim ljudima, to tada nisam znao.

Osim tih škrinja našao sam malu bačvicu punu tekućine, oko dvadeset galona, koju sam s mnogo muke dopremio u svoj čamac. U kabini je bilo nekoliko mušketa i velik rog za barut, u kojem je bilo oko četiri funte baruta. Što se tiče mušketa, nisu mi trebale, pa sam ih ostavio, ali sam ponio rog s barutom. Ponio sam lopaticu i kliješta, koja su mi bila neizrecivo potrebna, i dva mala mjedena kotlića, bakreni lonac za kuhanje čokolade i jedan roštilj. S tim teretom i psom zaputih se kući, jer se struja plime stala kretati prema otoku. To isto veče, jedan sat otprilike nakon što se smrklo, stigoh opet do otoka, iscrpljen i umoran do krajnje granice.

Te sam noći prospavao u čamcu, a idućeg jutra odlučih sve što sam donio spremiti u svojoj novoj spilji, a ne nositi kući u svoju utvrdu. Osvježivši se, iznesoh sav svoj teret na obalu i stadoh razgledavati pojedinosti. Ustanovih da je u bačvici neka vrsta ruma, ali ne onakvoga kakav smo imali u Brazilu; jednom riječi, nije ništa valjao. Ali kad sam otvorio škrinje, našao sam nekoliko stvari koje su mi trebale. Tako sam, na primjer, u jednoj našao kutiju s bocama, vrlo neobičnima i punim finog i vrlo dobrog likera. Svaka je boca imala otprilike litru i pol, a na grljku su bile prevučene srebrom. Našao sam dvije posude vrlo dobrog ušećerenog voća ili slatkiša, kojima je poklopac bio tako pričvršćen da ih slana voda nije mogla pokvariti, i još dvije posude istih takvih slatkiša, koje je voda pokvarila. Našao sam i nekoliko vrlo dobrih košulja, koje su mi jako dobro došle, i otprilike tuce i pol bijelih lanenih rupčića i šarenih rubaca. Rupčićima sam se također jako obradovao jer su mi, kad je bio vruć dan, dobro došli za brisanje lica. Osim toga, kad sam došao do ladice u škrinji, našao sam u njoj tri velike kese osmaka. Bilo ih je u svemu otprilike jedanaest stotina. U jednoj od njih, zamotano u papiru, bilo je šest zlatnika i nekoliko šipčica ili štapića zlata. Mislim da je sve to težilo blizu jedne funte.

Pronašao sam da druga škrinja sadržava nešto odjeće, ali male vrijednosti. Prema onome što sam vidio, mora da je pripadala tobdžijinu pomoćniku. U njoj je bilo samo oko dvije funte sjajnog baruta u tri bočice što su ga, mislim, imali za punjenje pušaka za ptice kad bi im ustrebalo. Sve u svemu, hm sam putovanjem nabavio vrlo malo toga što bi mi bilo od velike koristi. Što se tiče novca, on mi nije trebao – bio mi je isto što i blato pod nogama, i bio bih sav dao za tri-četiri para engleskih cipela i čarapa, koje su mi silno trebale, a nisam ih već mnogo godina imao na svojim nogama. Sada sam, zapravo, imao dva para cipela što sam ih skinuo s nogu one dvojice utopljenika koje sam vidio na brodu. Još dva para sam našao u jednoj od škrinja, i vrlo dobro su mi došle, samo to nisu bile cipele kao naše engleske, ni po udobnosti, ni po čvrstoći, jer su bile više ono što zovemo plitke cipele. U mornarevoj sam škrinji našao oko pedeset osmaka, ali ništa zlata. Mislim da je ta škrinja pripadala siromašnijem čovjeku nego što je bio onaj prvi, koji je vjerojatno bio časnik.

Međutim, bilo kako bilo, odvukao sam novac u svoju spilju i spremio ga tamo, kao što sam već prije učinio s onim što sam ga donio s našega broda. Bila je šteta da me nije zapao drugi kraj broda, jer sam siguran da bih tamo našao toliko novca da bih bio mogao natovariti čamac nekoliko puta i, ako bih se ikada vratio u Englesku, ležao tu u sigurnosti dok opet ne bih došao po nj.

Pošto sam iznio sve svoje stvari na obalu i pospremio ih, vratio sam se k čamcu. Veslajući ili grabeći uz obalu odvezoh ga opet u njegovu staru luku, tamo ga spremih, a onda se uputih ravno u svoju staru nastambu, gdje sam sve našao u potpunom redu i miru. Tako sam se opet odmarao, živio na svoj stari način i brinuo se za svoje kućne stvari. Neko sam vrijeme živio prilično lagodno, samo sam bio nešto budniji nego prije, češće sam gledao van i nisam izlazio toliko. Ako sam se ikada usudio slobodno kretati, bilo je to uvijek prema istočnom dijelu otoka, jer sam bio prilično siguran da onamo divljaci nikada ne dolaze. Onamo sam mogao odlaziti bez tolikog opreza i bez onolikog tereta oružja i municije što sam ga uvijek nosio sa sobom ako sam išao u kojem drugom smjeru.

Poglavlje XIV.

San se ostvario

Tako sam živio još blizu dvije godine, ali moja je nesretna glava, koja me uvijek podsjećala da je stvorena da moje tijelo učini nesretnim, bila u te dvije godine ispunjena mislima i planovima kako bih, kad bi bilo moguće, otišao s toga otoka. Katkada sam bio za to da poduzmem još jedno putovanje na nasukani brod, premda mi je razbor govorio da na njemu nije preostalo ništa radi čega bi se isplatilo poduzeti to opasno putovanje. Sad sam pomišljao da odlutam u ovom smjeru, sad u onom, ali čvrsto vjerujem, da sam imao čamac u kakvom sam otišao iz Salija, da bih se usudio krenuti na more, u svakom smjeru, ni sam ne znam kamo.

U cijelom sam svom vladanju bio upozorenje onim ljudima koje je zahvatila opća bolest ljudstva, iz koje, koliko ja znam, proistječe polovica nesreće – to jest da nisu zadovoljni svojim položajem. U bijednom sam se stanju našao zbog otpora prema očevu odličnom savjetu. To je bio moj prvi grijeh, a kasnije pogreške iste vrste pripomogle su da zapadnem u još jadnije stanje. Jer da sam se kao farmer u Brazilu zadovoljio time da napredujem postepeno, do sada sam mogao biti – to jest za vrijeme koje sam proveo na otoku – jedan od najuglednijih farmera u Brazilu; štoviše, uvjeren sam da bih uz poboljšanja što sam ih proveo dok sam boravio tamo, i napredak koji bih vjerojatno postigao da sam i dalje ostao, imao stotinu tisuća zlatnika. A što me nagnalo da napustim sređenu farmu, dobro opskrbljenu, uspješnu i naprednu, pa da postanem brodski trgovački stručnjak za put u Gvineju, da dobavljam crnce, kad bi nam strpljivost i vrijeme toliko povećali bogatstvo kod kuće da bismo ih mogli kupovati pred svojim vratima od onih čiji je posao bio da ih dobavljaju? I premda bi nas to stajalo nešto više, ipak nije bilo vrijedno da se uštedi ta razlika u cijeni, a toliko toga stavi na kocku.

Međutim, kako je to redovito sudbina mladih ljudi, tako je i razmišljanje o ludosti toga posao kasnijih godina ili skupo plaćenog iskustva – a tako je i sada bilo i sa mnom. Pa ipak, ta je pogreška uhvatila tako dubok korijen u mojoj naravi da me nije mogao zadovoljiti moj položaj, nego sam neprestano razmišljao o načinima i mogućnosti bijega s toga otoka. A da bih mogao, na veće zadovoljstvo čitaocu, privesti kraju ostatak moje pripovijesti, neće biti zgorega da vam iznesem kako sam bio zamislio taj svoj ludi plan hi joga i kako sam i na kojim temeljima počeo raditi.

Sada treba da me zamislite kako sam se povukao u svoju utvrdu nakon svoga nedavnog putovanja na nasukani brod. Čamac sam, kao obično, spremio i napunio ga vodom da se ne rasuši, a život mi je ponovo stao teći kao što je tekao prije. Imao sam više bogatstva

nego prije, ali nisam nipošto bio bogatiji jer mi to blago nije značilo ništa više nego što je značilo peruanskim Indijancima prije dolaska Španjolaca.

Bilo je to jedne noći u kišnom razdoblju u ožujku, dvadeset i četiri godine od časa kad sam prvi put stupio nogom na taj otok samoće. Ležao sam u svom krevetu ili mreži. Bio sam budan i vrlo sam se dobro osjećao – nisam imao nikakvih bolova, nisam bio neraspoložen, nisam osjećao nikakve tjelesne nelagodnosti, ne, pa ni duševne ništa više nego obično, ali nisam mogao sklopiti oka na san. Cijele noći nisam ni okom trenuo. Evo o čem sam razmišljao:

Nemoguće je i nepotrebno iznositi bezbrojno mnoštvo misli što su mi u to noćno doba prohujale tim velikim područjem mozga, sjećanjem. Prošao sam cijelu povijest svoga života u umanjenom ili, da tako kažemo, skraćenom obliku, sve do svoga dolaska na otok. Pa i povijest onoga dijela života otkad sam došao na otok. Razmišljajući o svom položaju otkad sam došao na ovaj otok, uspoređivao sam sretno stanje svoga života u prvim godinama svoga boravka ovdje sa stanjem tjeskobe, straha i zabrinutosti u kojoj sam živio otkad sam u pijesku ugledao otisak stopala. Nisam mislio da cijelo to vrijeme divljaci nisu dolazili na otok. Možda ih je katkada bilo odjednom i nekoliko stotina tamo na obali, ali budući da ja to nisam znao, nisam se zbog toga mogao bojati. Bio sam potpuno zadovoljan premda sam bio u jednakoj opasnosti. Ne poznavajući opasnosti koja mi prijeti, bio sam jednako sretan kao da je zapravo i nije bilo.

Pošto sam se neko vrijeme zabavljao tim mislima, počeh ozbiljno razmišljati o pravoj opasnosti u kojoj sam tolike godine živio na samom tom otoku; kako sam u najvećoj sigurnosti hodao okolo i s najvećim mirom, možda čak i onda kad je tek sljeme brežuljka, kakvo veliko drvo ili slučajni dolazak noći stajao između mene i najgore strahote – to jest da padnem u ruke ljudoždera i divljaka koji bi me uhvatili s jednakom namjerom kao što sam ja hvatao kozu ili kornjaču i ne bi smatrali ništa većim zločinom ubiti i pożderati mene nego što sam ja smatrao to kod goluba ili ugara.

Kad sam prestao o tome misliti, glavu mi je na neko vrijeme zaokupilo razmišljanje o prirodi tih nesretnih stvorova, to jest divljaka, i kako to da je mudri upravitelj svih stvari prepustio bilo koje od svojih stvorenja takvu nečovještvu – čak i nečemu što je daleko ispod same okrutnosti da žderu svoje bližnje. Međutim, kako se to završilo nekim (u to vrijeme besplodnim) nagađanjima, pade mi na pamet da se upitam u kojem dijelu svijeta žive ti nesretnici; koliko je daleko od obale, odakle dolaze; koji je razlog da se usuđuju poći tako daleko od kuće; kakve imaju čamce; i zašto ne bih mogao ja prisiliti sebe i udesiti svoj rad tako da bih mogao otići onamo prijeko kao što oni dolaze k meni.

Nikad se nisam potrudio da odgovorim na pitanje što bih započeo kad bih došao ovamo. Što bi se dogodilo sa mnom kad bih pao u ruke divljaka. Ili, kako bih pobjegao od njih kad bi pokušali da me uhvate. Čak nisam mislio ni o tome kako bi mi uspjelo doći do obale a da me koji od njih ne napadne, a ne bih imao nikakve mogućnosti spasa. A ako ne bih pao u njihove ruke, kako bih došao do hrane i kamo bih upravio svoj put. Kažem, ni jedna se od tih misli nije isprriječila preda mnom. Duh mi je bio potpuno obuzet mislima

kako bih u svom čamcu prešao na kopno. Gledao sam sada na svoj sadašnji položaj kao na nešto najbjednije što se može zamisliti. Jedino u što bih mogao upasti i što bi bilo gore od toga bila bi smrt. Ako mi uspije domoći se obale kopna, možda ću naići na izbavljenje. Ili bih mogao ploviti uz obalu, kao ono u Africi, dok ne dođem do kakve nastanjene zemlje gdje bih se mogao spasiti. I, konačno, možda bih naišao na kakav kršćanski brod koji bi me primio. A ako ništa od svega loga ne uspije, mogu samo umrijeti, a to bi značilo u času završiti sve svoje nevolje. Molim vas da ne zaboravite da su sve to bili plodovi uzbuđena duha – nestrpljive naravi, koja je, tako reći, zbog dugotrajnih neprilika postala očajna. Ubilo me i razočaranje što sam ga doživio na nasukanom brodu. Bio sam tako blizu ispunjenju onoga za čim sam tako žudio, to jest da ću moći razgovarati, saznati nešto od njega, o mjestu gdje sam i o mogućnosti izbavljenja. Sve u svemu, sjećanje na sve to potpuno me uznemirilo. Sav moj duševni mir kao da je nestao. Moglo bi se reći da nisam imao snage usmjeriti duh bilo kamo osim na zamisao puta na kopno. To me zahvatilo tolikom snagom i takvom neobuzdanom željom da se nisam mogao oduprijeti.

Te su me misli kidale sat-dva takvom žestinom da mi je i sama krv uzavrela, a bilo mi je udaralo tako brzo kao da sam u groznici, a sve to samo zbog izvanrednog žara u mom duhu. Konačno priroda, kao da je izmorena i iscrpljena od samoga tog razmišljanja, uljulja me u čvrst san. Netko bi pomislio da sam nastavio sanjati o tome. Ali nisam, niti o bilo čemu u vezi s tim. Sanjao sam da sam ujutro izišao van, kao obično, iz svoje utvrde i ugledao na obali dva kanua i jedanaest divljaka kako se iskrcavaju. Doveli su sa sobom još jednog divljaka kojeg su se spremali ubiti i pojesti. Tada, odjednom, taj divljak što su ga htjeli ubiti skoči u stranu i stade bježati da spasi život. Zatim mi se u snu pričini da je dotrčao u moj gusti gajić pred mojom utvrdom da se sakrije, onda sam se ja, videći da je sam, i opazivši da ga drugi ne traže u tom smjeru, pokazao njemu i smiješeći se pokušah ga ohrabriti. Nato mu ja pokazah svoje ljestve, rekoh mu da se popne i uvedoh ga u svoju spilju, te on postade moj sluga. I čim sam dobio toga čovjeka, rekoh sam sebi: »Sada se doista mogu usuditi poći na kopno jer taj će mi čovjek poslužiti kao pilot i reći će mi što da radim, kamo da idem po hranu, a kamo ne, da me ne bi pożderali, kamo smijem ići, a koja mjesta moram izbjegavati!« S tom sam se misli probudio i bio sam pod tako neizrecivim dojmom radosti na pomisao o izbavljenju u snu da razočaranje što sam ga osjetio kad sam došao k sebi, i svijest o tome da je to bio samo san, bila jednako neobuzdana na drugi način i bacila me u silnu duševnu potištenost.

Međutim, nakon toga sam došao do zaključka da mi je jedini način da se pokušam izbaviti da, ako je ikako moguće, dobijem u svoju vlast jednog divljaka. Taj bi, ako je moguće, morao biti jedan od njihovih zarobljenika koga su osudili da ga pojedu i doveli ovamo da ga ubiju. Ali te su misli bile popraćene poteškoćama da je to nemoguće izvesti, a da se ne napadne i ne poubija cijela grupa njih. To bi bio ne samo očajnički pokušaj koji bi se mogao izjaloviti, nego sam, u drugu ruku, sam pred sobom jako sumnjao u zakonitost toga, i srce bi mi zadrhtalo pri pomisli da bih prolio toliku krv, pa makar i za svoje izbavljenje. Nije potrebno da ponavljam razloge zbog kojih to nisam htio učiniti jer su isti kao oni što sam ih već prije spomenuo. I premda sam sada imao i drugih razloga što

sam ih mogao navesti, to jest da su ti ljudi neprijatelji mome životu i da bi me poždrli kad bi mogli; da bi to bilo sredstvo za očuvanje vlastitog života, i to u najvišem stupnju, sredstvo da se izbavim iz tog samrtnog života, i da bih postupao u vlastitoj obrani, upravo kao da su oni napali mene, i slično, ipak, pomisao da bih za svoje izbavljenje prolio ljudsku krv, bila mi je strašna i jako dugo se nisam mogao s njom pomiriti.

Međutim, konačno, nakon mnogih potajnih rasprava sa samim sobom, nakon velike neodlučnosti u toj stvari (jer svi su se ti razlozi, za i protiv, dugo vremena borili u mojoj glavi), neodoljiva i silna želja da se spasim konačno je nadvladala sve ostalo, i ja odlučih, pod svaku cijenu, dobiti jednoga od tih divljaka u svoje ruke. Sada je bilo na redu da se riješi kako to učiniti, a to je, doista, bilo vrlo teško odlučiti. Kako se nisam mogao dosjetiti nikakvu mogućem načinu za to, odlučio sam stražariti da ih vidim kad iziđu na obalu, a ostalo prepustiti slučaju i latiti se onoga što se u toj prilici pokaže potrebnim, bilo to što mu drago.

S takvim odlukama u glavi posvetio sam se izviđanju što sam češće mogao, a zapravo tako često da mi je toga već bilo preko glave dosta. Čekao sam, naime, preko godinu i pol, a velik sam dio toga vremena izlazio na zapadni kraj i na jugozapadni dio otoka, gotovo svakoga dana, ne bih li ugledao kanue, ali oni se nisu pojavljivali. To me jako obeshrabrilo i stalo me silno zabrinjavati iako ne bih mogao reći da je u ovom slučaju kao ono prije otupilo oštricu moje želje da to učinim. Naprotiv, činilo se da moja želja biva sve jača što se to dulje zateže. Jednom riječi, iz početka nisam ništa više pazio da izbjegavam susret s divljacima i nastojim da me ne vide nego što sam sada želio da naiđem na njih.

K tome sam vjerovao da bi mi uspjelo postići da jednoga, pa čak i dva-tri divljaka, učinim potpuno svojim robovima, da rade sve što im naložim i da im u svako vrijeme onemogućim da mi učine išta nažao. Dugo sam se vremena bavio tim poslom, ali se ništa nije pokazalo. Sve moje maštanje i planovi bijahu uzaludni jer divljaci dugo vremena ne dođoše u moju blizinu.

Kad sam se otprilike godinu i pol dana bavio tim mislima, koje su se dugim prevrtanjem u glavi, tako reći, rasplinulo u ništa jer nije bilo prilike da ih provedem u djelo, jednog se jutra zaprepastili ugledavši ništa manje nego pet kanua poredanih po obali na mojoj strani otoka. Ljudi kojima su pripadale bili su se iskrcali, i nisam ih vidio. Broj kanua pomrsio mi je sve račune. Videći ih, naime, toliko i znajući da uvijek dolaze po četvorica, šestorica, a katkada i više njih u jednom čamcu, nisam znao što da odlučim niti kako da sam napadnem dvadeset ili trideset ljudi. Tako sam i dalje ostao u svojoj utvrdi, smućen i zabrinut. Međutim, proveo sam sve one pripreme za napad što sam ih prije dovršio i bio sam spreman za borbu ako bi do čega došlo. Pošto sam čekao dugo vremena i slušao hoću li čuti kakvu buku, konačno, kako sam bio vrlo nestrpljiv, položih svoje puške pri dnu ljestava kao obično i u dva puta se popeh na vrh brežuljaka. Stajao sam tako da mi se glava nije vidjela nad brežuljkom, i da me ni na koji način nisu mogli opaziti. Tu sam, uz pomoć dalekozora, vidio da ih je najmanje trideset na broju, da su zapalili vatru i da priređuju jelo. Kako su ga kuhali, to nisam znao, ni što kuhaju. Ali svi su plesali na svoj način, oko vatre, sa što ja znam kakvim sve divljačkim pokretima i figurama.

Dok sam ih tako promatrao, opazih kroz svoj dalekozor dva nevoljna bijednika kako ih vuku iz čamca gdje su, čini se, bili spremljeni, a sada su ih vodili na klanje. Opazio sam da je jedan od njih odmah pao jer ga je netko srušio, mislim kijačom ili drvenim mačem. Tako su oni radili. Dvojica ili trojica su se smjesta prihvatili posla, rasporivši ga za svoje kuhanje, dok je druga žrtva stajala sama po strani dok ne budu gotovi da prijeđu na nj. Baš u taj čas taj jadni nesretnik, videći da je malo na slobodi, nadahnut od prirode nadom u život, jurne od njih i stade trčati nevjerojatnom brzinom po pijesku ravno prema meni – to jest prema onoj strani obale gdje se nalazila moja nastamba.

Strahovito sam se uplašio (to moram priznati) kad sam vidio da je pobjegao, a pogotovo kad sam (kako mi se pričinilo) vidio da ga progoni cijela rulja. Sada sam očekivao da će se ispuniti jedan dio moga sna i da će sigurno potražiti skrovište u mom gaju. Ali se za ostali dio nipošto nisam mogao pouzdati u svoj san, to jest da ga ostali divljaci neće progoniti i pronaći tamo. Međutim, ostao sam na mjestu, a duh mi se počeo oporavljati kad sam ustanovio da ga slijede samo tri čovjeka. A još više sam se oslobodio kad sam vidio da je u trčanju mnogo brži od njih i da je udaljenost između njih sve veća. Odmah sam vidio, ako uzmogne izdržati još po sata, dobrano će odmaknuti od svih njih.

Između njih i moje utvrde bio je dubok, uzak zaljev, koji sam često spominjao u prvom dijelu svoje pripovijesti kad sam iskrcavao terete s broda. Znao sam da ga mora preplivati jer će ga inače tamo uhvatiti. Ali kad je divljak bjegunac došao donle, nije uopće pravio iz toga pitanje premda je tada bila plima. Skočivši naglavce u vodu, on u kojih trideset zamaha prepliva zaljev, iskoči iz njega na drugu obalu i nastavi trčati izvanrednom snagom i brzinom.

Kad su tri progonitelja došla do zaljeva, opazih da dvojica od njih znadu plivati, ali treći nije znao. Zastao je na drugoj strani, pogledao drugu dvojicu, ali nije pošao dalje. Kratko vrijeme iza toga krenuo je polako natrag, a to je kao što se pokazalo bilo za nj uglavnom vrlo dobro.

Vidio sam da ovoj dvojici što su plivali treba više nego dvaput toliko da preplivaju zaljev nego onome momku što je bježao pred njima. Sada me živo, zapravo neodoljivo, zaokupi misao da je došlo vrijeme da dođem do sluge, a možda i do druga ili pomoćnika, i da spasim život toga jadnog stvora. Smjesta sam se spustio po ljestvama što sam brže mogao, zgrabio svoje dvije puške, jer su, kao što sam gore spomenuo, bile pri dnu ljestava. Popevši se opet jednakom brzinom na vrh brežuljka, spustih se prečacem prema moru. Kako sam imao vrlo kratak poprijeki put, a cijelo vrijeme nizbrdo, upao sam između progonitelja i bjegunca. Zovnuo sam glasno onoga što je bježao, a on se obazre bojeći se isprva jednako mene kao i njih. Dadoh mu rukom znak da se vrati, a u isto se vrijeme stadoh polako približavati prema onoj dvojici što su bili za njim. Tada iznenada jurnem na prvoga i oborim ga kundakom svoje puške. Nije mi se dalo pucati jer nisam htio da me čuju ostali, premda se iz te daljine ne bi lako čulo, a kako smo bili zaklonjeni ne bi se vidio ni dim, pa ne bi znali što se dogodilo. Kad sam toga momka oborio, onaj drugi što je bio sa njim stade kao da se boji, i ja mu se počeh polako približavati. Ali kad sam došao bliže, opazio sam da ima luk i strelicu i da se sprema odapeti u

me. Tada sam bio prisiljen prije opaliti u nj, što sam i učinio i ubio ga prvim hicem. Jadni divljak što je bježao, zaustavio se kad je vidio da su mu oba neprijatelja pala i da su (kako je on mislio) ubijeni. Bijaše toliko uplašen od vatre i praska moje puške da je stajao kao skamenjen. Niti je prilazio, niti se povlačio premda se činilo da bi mu bilo milije pobjeći nego prići. Ponovo ga zovnuh i pokazah mu znakovima da se približi. On je to lako shvatio i pošao komadić puta, a onda se opet zaustavio pa zatim napravio još nekoliko koraka i opet stao. Tada opazih da dršće kao da je zarobljen i upravo treba da bude ubijen, kao što se dogodilo s njegova dva neprijatelja. Ponovo mu dadoh znak da priđe k meni. Davao sam mu sve znakove ohrabrenja kojih sam se mogao sjetiti. On je prilazio sve bliže i bliže. Na svakih deset ili dvanaest koraka on bi kleknuo u znak zahvalnosti što sam mu spasio život. Smiješio sam mu se, gledao ga prijazno i davao mu znakove da se još više približi. Konačno dođe sasvim blizu meni, a onda ponovo kleknu, poljubi tlo, položi glavu na zemlju i, uhvativši me za nogu, stavi je na svoju glavu. Čini se da je to bio znak prisizanja da će mi dovijeka biti rob. Ja ga pridigoh s mnogo pažnje i stadoh ga hrabriti koliko god sam mogao. Međutim, bilo je još posla za obaviti. Vidio sam da divljak što sam ga oborio, nije ubijen, nego samo ošamućen od udarca, i da se počeo oporavljati. Uprijeh prstom u nj i pokazah mu da divljak nije mrtav. Nato mi on reče nekoliko riječi i, premda ih nisam razumio, ipak mi ih je bilo vrlo ugodno čuti jer su te riječi bile prvi zvuk ljudskoga glasa što sam ga čuo (izuzevši moj) u preko dvadeset i pet godina. Ali sada nije bilo vremena za takva razmišljanja. Divljak koji je bio oboren, toliko se oporavio da je sada već sjedio na zemlji. Opazih da se moj divljak počeo pobojavati. Kad sam to vidio, uperih svoju drugu pušku u onoga čovjeka kao da ću opaliti u nj. Nato moj divljak, jer sada ga tako zovem, učini pokret da mu pozajmim svoj mač što mi je bez korica visio o ramenu uz bok. Ja mu ga dadoh, a on, čim ga je dobio, potrča k svome neprijatelju i jednim mu udarcem tako vješto odsiječe glavu da to ne bi učinio nijedan krvnik u Njemačkoj ni brže ni bolje. To mi se učinilo vrlo čudnim za čovjeka za koga mogu s pravom vjerovati da nikada u svom životu nije vidio mača, osim onih njihovih drvenih mačeva. Međutim, kao što sam kasnije saznao, čini se da su oni te svoje drvene mačeve znali tako naoštriti da su bili tako teški, a drvo tako tvrdo da bi njime odsjekli glavu, pa čak i ruke, jednim jedinim udarcem. Kad je bio s time gotov, priđe k meni smijući se pobjedonosno i vrati mi mač, a zatim, s mnoštvom raznih pokreta koje nisam razumio, položi ga preda me zajedno s glavom divljaka što ga je ubio.

Ali najviše ga je čudilo kako sam iz tolike daljine ubio onoga drugoga Indijanca. Stoga, pokazavši prema njemu, zamoli me znakovima da ga pustim otići do njega. Što sam bolje znao i mogao, rekoh mu da ide. Kad je došao do njega, stao je sav zapanjen i promatrao ga – okrenuo ga na jednu, pa onda na drugu stranu – razgledao ranu što ju je učinila kugla. Rana je bila baš na prsima. Tu se vidjela rupa, ali nije isteklo mnogo krvi, nego je vjerojatno iskrvario iznutra budući da je bio mrtav. Tada on uze njegov luk i strelicu i vrati se k meni. Nato se okrenem da pođem, a njemu dadoh znak da ide za mnom, pokazujući mu znakovima da bi za njim mogli doći drugi.

Nato mi on pokaza da bi ih htio pokriti pijeskom da ih ne bi našli ostali ako dođu za njima. Dadoh mu ponovo znak da to učini. On se prihvati posla i začas izgrebe rukama rupu u pijesku koja je bila dosta velika da u nju zakopa prvoga. Tada ga uvuče u rupu i pokri pijeskom, a to je učinio i s drugim. Mislim da ih je obojicu pokopao za četvrt sata. Pozvavši ga zatim da pođe za mnom, povedoh ga, ali ne u utvrdu, nego daleko u onu spilju na drugom kraju otoka. Tako nisam pustio da se moj san ispuni u tom dijelu, to jest da je došao da se zakloni u mom gaju.

Tu mu dadoh jesti kruha i šaku grožđica, a zatim i gutljaj vode, koja mu je, kako sam vidio, nakon njegova trčanja bila doista i te kako potrebna. Pošto sam ga okrijepio, dadoh mu znak da legne spavati, pokazavši mu mjesto gdje sam prostro velik kup rižine slame, na kom je bio pokrivač. I sâm sam tu katkada običavao ležati. Tako jadni stvor leže i zaspa.

Bio je to pristao, lijep momak, savršeno građen, ravnih, dugačkih nogu. Nije bio prekrupan, ali je bio visok i skladan, a po mom mišljenju oko dvadeset i šest godina star. Izraz lica mu je bio vrlo dobroćudan, u njemu nije bilo ništa divlje i neprijazno. U njemu kao da je bilo nešto muževno, ali je u isto vrijeme u izrazu njegova lica bila neka mekoća i blagost Europljanina, pogotovu kad bi se nasmiješio. Kosu je imao crnu i dugačku, i nije bila kovrčasta kao vuna. Čelo mu je bilo visoko i široko, a oči su mu sijevale živahnošću i oštrinom. Boja njegove kože nije bila sasvim crna, ali vrlo zagasita, a ipak ne onako ružno žuta i odbojno tamna kao kod Brazilaca, Virginijanaca i ostalih stanovnika Amerike, nego nekako jasna, sivkasto-smeđa. Bilo je u toj boji nešto vrlo ugodno, iako je nije lako opisati. Lice mu je bilo okruglo i puno, nos malen, ali ne plosnat kao u crnaca, lijepa usta i tanke usne, a zubi su mu bili krasni, pravilni i bijeli poput bjelokosti. Pošto je podrijemao, a zapravo ne odspavao, oko pola sata, probudio se i izišao k meni pred spilju, jer ja sam vani muzao koze, koje su bile u obližnjoj ogradi. Kad me ugledao, dotrčao je k meni i ponovo legao na zemlju sa svim mogućim znakovima poniznosti i zahvalnosti. Da bi to pokazao, pravio je razne smiješne pokrete. Konačno položi glavu ploštimice na zemlju, tik uz moju nogu, pa moju drugu nogu stavi sebi na glavu, kao što je to prije bio načinio. Nakon toga mi iskaza svim mogućim znakovima svoju podložnost, poslušnost i odanost da bi mi izrekao koliko će mi biti vjeran sluga dok god bude živio. U vrlo mnogome sam ga razumio i pokazao mu da sam njime zadovoljan. Za kratko sam vrijeme počeo s njime razgovarati i učiti ga da govori sa mnom. Najprije sam ga obavijestio da će mu ime biti Petko jer sam u petak spasio njegov život pa sam ga tako nazvao u spomen toga dana. Isto tako sam ga naučio da kaže gospodaru, a onda sam ga naučio da će to biti moje ime. Zatim sam ga naučio da kaže Da i Ne i da upozna značenje tih riječi. Dao sam mu mlijeka u zemljanom sudu. Pio sam pred njim da me vidi i umakao u mlijeko kruh pa sam mu onda dao jedan kruh da to isto učini. To je brzo naučio i znakovima mi pokazao da mu prija.

Cijelu sam tu noć ostao s njim tamo. A čim se razdanilo, dao sam mu znak da pođe sa mnom. Pokazao sam mu da ću mu dati odjeće, a on se tome očito obradovao jer je bio gol golcat. Kad smo prolazili kraj mjesta gdje je pokopao onu dvojicu, pokazao je točno gdje

je to mjesto i pokazao mi znakove što ih je ostavio da bi ih opet pronašao. Znakovima mi je pokazao da bismo ih trebali opet iskopati i pojesti. Na to sam se ja napravio vrlo ljutit, izrazio mu svoje gađenje, pretvarao se kao da ću povraćati od toga i kimnuo mu da pođe za mnom, što je smjesta u velikoj pokornosti i učinio. Tada ga povedoh na vrh brežuljka da vidimo jesu li neprijatelji otišli. Izvadivši dalekozor, stadoh gledati i vidjeh jasno mjesto gdje su bili, ali sada nije bilo traga ni njima, ni njihovim kanuima. Stoga je bilo očito da su otišli, a svoja dva druga ostavili za sobom a da ih nisu ni potražili.

Međutim, ja nisam bio zadovoljan tim otkrićem. Kako sam sada imao više hrabrosti i, prema tome, više radoznalosti, povedoh svoga momka Petka sa sobom. U ruke mu dadoh mač, a preko leđa je imao prebačen luk i strelicu koje je, kako sam vidio, znao vrlo okretno upotrebljavati. Dao sam mu da nosi jednu moju pušku, a sâm sam ponio dvije. Tako odosmo na mjesto gdje su bili ti stvorovi jer sam namjeravao sada nešto više o njima saznati. Kad sam došao onamo, krv mi se sledila u žilama, a srce mi je klonulo od strahote prizora. Bio je to doista grozan pogled, barem meni, premda Petka nije jako dirnuo. Mjesto je bilo pokriveno ljudskim kostima, tlo natopljeno krvlju. Tu i tamo su ležali veliki komadi mesa, napola pojedeni, izmrcvareni i spaljeni. Ukratko, bili su tu svi znakovi pobjedonosne gozbe što su je održali nakon pobjede nad neprijateljem. Vidio sam tri lubanje, pet ruku, kosti triju ili četiriju nogu i mnoštvo ostalih dijelova tijela. Petko me znakovima izvijesti da su ovamo doveli četiri zarobljenika za gozbu. Trojicu su pojeli, a on je, pokazujući na sebe, bio četvrti. Reče mi da je između njih i njihova budućeg kralja, kojemu je i on, čini se bio jedan od podanika, došlo do velike bitke. Da su uhvatili mnogo zarobljenika, a oni koji su ih zarobili u borbi, odveli su ih sve na različita mjesta da se njima pogoste, kako što su to učinili i ovi nesretnici s onima što su ih doveli ovamo.

Naložio sam Petku da pokupi sve kosti, lubanje, meso i sve što je preostalo, da sve složi na hrpu i da nad tim napravi golemu vatru, pa da sve spali do pepela. Vidio sam da Petkov želudac još čezne za kojim komadom toga mesa, i da je on još uvijek po svojoj prirodi ljudožder. Međutim, ja sam pokazao toliko odvratnosti i kod same pomisli na to da se nije usudio provesti u djelo tu svoju čežnju. Ja sam mu na neki način pokazao da bih ga ubio kad bi to pokušao učiniti.

Kad smo to utvrdili, vratili smo se u utvrdu. Tu se dadoh na posao za svoga momka Petka. U prvom mu redu dadoh par platnenih hlača što sam ih našao u škrinji onoga siromašnog tobdžije o kojoj sam već govorio i koju sam našao na nasukanom brodu. Nakon malih izmjena, vrlo dobro su mu pristajale. Zatim mu od kozje kože napravih haljetak, koliko mi je dopuštalo moje krojačko umijeće, a sada sam već bio prilično dobar krojač. Dadoh mu i kapu što sam mu je načinio od zečje kože. Bila je vrlo spretno i prilično suvremeno skrojena. Tako je on zasada bio dosta dobro odjeven, a on je sam bio vraški zadovoljan kad je vidio da je odjeven gotovo jednako dobro kao njegov gospodar. Istina, isprva se u toj odjeći kretao vrlo nespretno. U hlačama se osjećao nelagodno, a rukavi haljetka žuljali su ga na ramenima i ispod pazuha. Međutim, kad sam ih malo

popustio na mjestima gdje se tužio da ga žuljaju, pošto se malo na njih privikao, konačno se vrlo dobro snašao u odijelu.

Idućeg dana, pošto sam s njim došao u svoju nastambu, stadoh razmišljati kamo da ga smjestim da njemu bude dobro, a da ja budem potpuno miran. Napravih mu malen šator na slobodnom prostoru između dviju utvrda, s unutrašnje strane vanjske utvrde, i s vanjske strane prve utvrde. Kako su tamo bila vrata ili ulaz u moju spilju, napravih kao neku vrstu vratnica i vrata od dasaka. To postavih u hodniku, malo u unutrašnjost od samog ulaza. Napravih vrata tako da se otvaraju prema unutra, ja bih ih noću zatvorio prečkom, a i ljestve bih uvukao k sebi tako da Petko nije nikako mogao ući k meni iza moga unutrašnjeg zida a da ne bi pri prelaženju napravio toliku buku da bi me svakako morao probuditi. Jer nad mojim je prvim zidom sada bio potpuno izrađen krov od dugačkih motaka. Pokrivao je cijeli moj šator i naslanjao se na obronak brežuljka. Preko tih sam motaka opet upoprijeko stavio štapiće umjesto letava, a onda sam sve to prekrio debelom naslagom rižine slame, koja je čvrsta kao šaš. Na rupi ili mjestu koje je bilo određeno za ulaženje i izlaženje po ljestvama postavio sam neku vrstu vrata za uzbunu. Kad bi tko pokušao da ih otvori izvana, ne bi se uopće dala otvoriti, nego bi se srušila i proizvela veliku buku. Što se tiče oružja, uvijek sam ga noću unosio k sebi unutra.

Međutim, sav je taj oprez bio nepotreban. Jer nikada nitko nije imao odanijeg, vjernijeg i iskrenijeg slugu nego što je Petko bio meni. Bez strasti, mrzovolje ili tajnih misli, potpuno poslušan i vjeran. Sva je njegova ljubav bila povezana uza me kao ljubav djeteta prema ocu. Usuđujem se reći da bi bio i svoj život žrtvovao da spasi moj, bilo to ma u kojoj prilici. On je to toliko puta posvjedočio da je to bilo nesumnjivo, pa sam se morao uskoro uvjeriti da ne moram biti oprezan i bojati se za svoju sigurnost od njega.

Nego, da se vratim k svome novom drugu. Silno sam bio njime zadovoljan i stavio sam sebi u dužnost da ga naučim sve što je bilo potrebno, da postane koristan, spretan i da mi bude od pomoći, a pogotovu da ga naučim govoriti i razumjeti što mu ja govorim. A on je bio najsposobniji učenik što ga je ikada bilo. K tome je bio tako veseo i tako neumoran, tako sretan kad me mogao razumjeti ili postići da ja njega razumijem, da mi je bilo vrlo ugodno s njime razgovarati. Sada je moj život postao lagodan u tolikoj mjeri da sam sâm sebi počeo govoriti da mi uopće ne bi bilo stalo da li ću se maknuti s ovoga mjesta gdje živim, samo kad bih bio siguran da neće opet doći divljaci.

Poglavlje XV.

Petkovo obrazovanje

Pošto sam bio već dva-tri dana u svojoj utvrdi, stao sam pomišljati da bih morao dati Petku da okusi kakvo drugo meso da bih ga odučio od njegova strašnog načina hranjenja i od naslada kanibalskog želuca. Stoga ga jednog jutra povedoh sa sobom u šumu. Pošao sam, zapravo, s namjerom da ubijem jedno od jaradi iz svoga stada, da ga donesem kući i priredim. Međutim, idući, spazih jednu kozu koja je legla u hlad, i kraj nje dvoje jaradi. Zgrabih Petka:

»Stoj!«, rekoh, »ostani na miru«. Znakovima sam mu pokazao da se ne miče. Smjesta uperih svoju pušku, opalih i ubih jedno od jaradi. Jadni stvor koji me, istina, vidio kako iz daljine ubijam divljaka, njegova neprijatelja, nije znao niti je mogao sebi predstaviti kako se to radi. Bio je sav zapanjen, drhtao je i tresao se i izgledao tako zaprepašteno da sam mislio da će se srušiti. On nije vidio jare u koje sam pucao niti je opazio da sam ga ubio, nego je skinuo svoj haljetak da vidi nije li ranjen. Odmah sam vidio da je mislio da ga hoću ubiti jer mi je prišao, kleknuo kraj mene i, ogrlivši moja koljena, stao govoriti koješta što ja nisam razumio, ali sam mogao lako razabrati da hoće da me zamoli da ga ne ubijem.

Ubrzo sam našao način da ga uvjerim da mu neću učiniti ništa nažao. Prihvativši ga za ruku, stadoh mu se smijati i, pokazavši na jare što sam ga ubio, kimnuh mu da otrči i da ga donese, što je on i učinio. Dok se on čudio i pregledavao kako je to jare ubijeno, ja ponovo napunih pušku i za kratko vrijeme ugledah veliku pticu, poput jastreba, kako sjedi na drvetu na domet puške. Da bi Petko shvatio što ja to radim, ponovo ga zovnuh k sebi, pokazah na pticu, koja je zapravo bila papiga, premda sam bio mislio da je jastreb – kako rekoh, pokazah na papigu i na svoju pušku, na tlo pod papigom, da vidi kamo će pasti, pa mu tako protumačih da ću pucati u pticu i ubiti je. Rekavši mu da gleda, opalih, i on smjesta vidje kako je papiga pala. Opet je stajao kao da je preplašen, bez obzira na sve ono što sam mu prije rekao. Vidjeh da je još začuđeniji zbog toga što nije vidio da sam išta stavio u pušku. Mislio je da u toj spravi mora biti neka čudna zaliha smrti i uništenja koja može ubiti čovjeka, zvijer, pticu i sve drugo, bilo blizu ili daleko. Zapanjenost, koju je to proizvelo kod njega, bila je tolika, da ga je dugo vremena držala. Vjerujem da sam mu ja to dopustio, on bi se stao obožavajući klanjati meni i mojoj puški. Glede same puške, nekoliko je dana poslije toga nije htio ni dotaknuti. Govorio joj je i razgovarao s njom kad je bio sam kao da mu ona odgovara. Kasnije sam od njega saznao da ju je molio da ga ne ubije.

Pošto ga je malo prošla njegova zapanjenost, dadoh mu znak da otrči i donese pticu što sam je ubio. On to učini, ali se zadrži neko vrijeme jer je papiga, budući da nije bila sasvim mrtva, odlepršala dobar komad od mjesta gdje je pala. On ju je, međutim, pronašao, podigao i donio meni. Kako sam već prije opazio njegovo neznanje glede puške, iskoristih tu priliku da je ponovo napunim, a da me on nije vidio, kako bih bio spreman za idući cilj koji mi se pruži. Međutim, tada više ništa nije naišlo, pa tako donesoh kući jare, istu ga večer oderah i izrezah što sam bolje znao. Kako sam za tu svrhu imao lonac, skuhah nešto mesa i napravih vrlo dobru juhu. Kad sam malo jeo, dadoh i svome čovjeku, koji se tome očito veoma obradova, i vrlo mu je prijalo. Međutim, najčudnije mu je bilo kad je vidio da s mesom jedem sol. Znakom mi je pokazao da sol nije dobra za jelo. Kad je stavio malo soli u usta kao da mu se smučilo. Stao je pijuckati, a onda je usta isprao svježom vodom. Tada sam ja uzeo u usta malo mesa bez soli i stao se praviti da pljujem i pijuckam jer nema soli, isto onako kako je on pljuvao zbog soli. Međutim, to nije ništa vrijedilo. On nije nikada mario za sol s mesom ili u juhi. Barem ne jako dugo, a i onda bi je uzeo vrlo malo.

Nahranivši ga tako kuhanim mesom i juhom, odlučio sam idućeg dana počastiti ga komadom pečene jaretine. To sam načinio tako da sam komad jaretine objesio pokraj vatre na uzicu, kako sam vidio da rade mnogi ljudi u Engleskoj. Oni nabiju sa svake strane vatre po jedan kolac, spoje ih prečkom, a na tu prečku zavežu uzicu, i meso se po njoj neprestano miče. Tome se Petko jako divio. Ali kad je okusio meso, na toliko je načina pokušao da mi kaže kako mu se sviđa da nisam mogao a da ga ne shvatim. Konačno mi je rekao da nikada više neće jesti ljudsko meso, a ja sam se jako obradovao kad sam to čuo.

Idućeg ga dana zaposlih da stuče žita i da ga prosije onako kako sam ja to radio, kao što sam već spomenuo. Ubrzo je shvatio kako se to radi pa je radio jednako dobro kao ja, pogotovu kad je vidio kakvo značenje ima taj posao, i da je to zato da se napravi kruh. Jer nakon toga sam pred njim mijesio i pekao kruh, i za kratko vrijeme je Petko mogao obavljati sav posao umjesto mene, jednako dobro kao što sam ga i ja sam obavljao.

Sada počeh pomišljati da moram, budući da umjesto jednih hranim dvoja usta, prirediti više zemlje za žetvu i zasijati više žita nego prije. Stoga obilježih veći komad zemlje i počeh ga ograđivati na isti način kao prije. Petko je radio taj posao ne samo s voljom i marljivo nego i s velikim veseljem. Rekao sam mu za što je to, da je to za žito da napravimo više kruha, budući da je on sada sa mnom, da bih ga imao dosta za nj i za se. On se pokazao u tome vrlo pametan i uvjeravao me da zbog njega imam na svojim leđima mnogo više posla nego samo zbog sebe, i da će još marljivije raditi za me budem li mu rekao što da radi.

Bila je to najugodnija godina od cijelog života što sam ga proveo na tom otoku. Petko je počeo prilično dobro govoriti. Razumio je imena gotovo svega što bi mi slučajno ustrebalo, i svakoga mjesta kamo sam ga morao poslati, a i meni je mnogo toga govorio. Ukratko, sada sam opet počeo upotrebljavati svoj jezik, a za to vrijeme sam prije doista imao vrlo malo prilike – to jest što se tiče govorenja. Osim užitka da razgovaram s njim, i sam mi je

taj momak pravio osobito zadovoljstvo. Njegovo jednostavno, iskreno poštenje svakog je dana dolazilo sve više i više do izražaja, i ja sam to stvorenje doista zavolio. A što se tiče njega, vjerujem da me volio više nego što je ikada prije što drugo mogao voljeti.

Jednom mi pade na pamet da vidim da li se u njemu ponovo javila čežnja za domovinom. Kako sam ga tako dobro naučio engleski da mi je mogao odgovoriti na gotovo svako pitanje, upitao sam ga zar narod kojemu on pripada nije nikada pobijedio u ratu. Nato se on nasmiješio i rekao:

»Da, da, mi uvijek boriti bolje«, želeći time reći da uvijek pobijede u borbi, i tako mi započesmo ovaj razgovor:

Petko: Moj narod ipak njih potući.

Gospodar: Kako potući? Ako ih je tvoj narod potukao, kako to da su tebe zarobili?

Petko: Tamo gdje ja biti, tamo više biti naroda osim moga. Oni zarobiti jedan, dva, tri i mene. Moj narod nadvladati njih na drugom mjestu gdje ja ne biti. Tamo moj narod zarobiti jedan, dvije, mnogo tisuća.

Gospodar: A zašto te onda tvoji ljudi nisu izbavili iz ruku tvojih neprijatelja?

Petko: Oni bježati, jedan, dva, tri i ja, i nas prisiliti ići u kanue. Moj narod u to vrijeme ne imati kanue.

Gospodar: Slušaj, a što radi tvoj narod s ljudima što ih zarobi? Da li ih oni odvedu i pojedu kao što su to ovi uradili?

Petko: Da, moj narod jesti ljude također, sve pojesti.

Gospodar: Kamo ih odvedu?

Petko: Idu na druga mjesta, kamo se sjete.

Gospodar: Da li dolaze ovamo?

Petko: Da, da, dolaze ovamo. Dolaze i na druga mjesta.

Gospodar: Jesi li bio ovdje s njima?

Petko: Da, bio sam ovdje (pri tom pokaza prema sjeverozapadnoj strani otoka, a to je, kako se čini, bila njihova strana).

Po tome sam vidio da je moj momak Petko prije bio među divljacima koji su se običavali iskrcavati na drugom kraju otoka radi ljudožderskih gozbi na kakvu je i on sada bio odveden. Poslije nekog vremena, kad sam skupio dosta hrabrosti da ga povedem na onaj kraj, onu istu obalu što sam je prije spomenuo, on smjesta prepoznade mjesto i reče mi da je bio tamo jedanput kad su pojeli dvadeset muškaraca, dvije žene i jedno dijete. Nije znao engleski reći dvadeset, nego je poslagao dvadeset šljunaka jedan uz drugi i pokazao mi da ih prebrojim.

Ispričao sam ovaj odlomak da bih načinio uvod u ono što dolazi. Nakon toga razgovora s njima upitah ga kako je daleko od našeg otoka do obale, i ne stradaju li često kanui na tom putu. Rekao mi je da nema opasnosti i da se nikada nijedan kanu ne izgubi. Ali da

malo dalje na moru ima jedna struja i vjetar koji ujutro uvijek puše u jednom smjeru, a popodne u drugom.

Iz toga sam shvatio da su to sigurno strujanja plime i oseke kako nadolazi i povlači se. Međutim, kasnije sam razabrao da je to od velike snage i povlačenja snažne rijeke Orinoka, a naš je otok, kako sam kasnije pomislio, ležao u njezinu ušću, a ono kopno što sam ga vidio na zapadu i sjeverozapadu da je veliki otok Trinidad, na sjevernoj točki ušća rijeke. Pitao sam Petka tisuće pitanja o zemlji, stanovnicima, moru, obali i o tome kakvi su narodi u blizini. Rekao mi je sve što je znao, s najvećom iskrenošću što se može zamisliti. Upitao sam ga za imena raznih naroda njegove vrste, ali nisam mogao dobiti drugoga imena osim Kariba. Po tome sam lako zaključio da je to Karipsko otočje, koje se na našim zemljopisnim kartama nalazi u onome dijelu Amerike što seže od ušća rijeke Orinoka do Gvineje, pa dalje do Sv. Marte. Rekao mi je da tamo daleko, s one strane mjeseca – a to je značilo tamo gdje zalazi mjesec, što je moralo biti na zapadu od njegove zemlje – stanuju bjelobradi ljudi poput mene. Pri tome je pokazao na moju ogromnu bradu o kojoj sam već govorio. Rekao mi je da su ubili »mnogo čovjeka« – tako je on to rekao – po čemu sam zaključio da misli na Španjolce, o čijim se okrutnostima u Americi govorilo po svim zemljama, i pamćenja o njima u svim narodima prelazila od oca na sina.

Upitao sam ga da li bi mi mogao reći kako bih mogao otići do toga otoka i doći među bijele ljude, a on mi reče:

»Da, da, mogli bi ići u dva čamca«. Nisam razumio što misli reći pod »dva čamca« dok nisam konačno, s velikom mukom, shvatio da on misli da to mora biti prostran čamac, velik kao dva kanua.

Taj mi se dio razgovora s Petkom počeo jako sviđati i od toga sam vremena gajio nađu da bi se jednog dana mogla pružiti prilika da pobjegnem s toga otoka, i da bi mi taj jadni divljak mogao u tome pomoći.

Pošto smo se Petko i ja prisnije sprijateljili, i kad je već razumio sve što sam mu govorio i znao i sam, iako s pogreškama, govoriti engleski meni, upoznah ga sa svojom povijesti, ili barem s onim dijelom koji je bio u vezi s mojim dolaskom na ovaj otok, kako sam ovdje živio i kako dugo. Uveo sam ga u tajnu (jer za nj je to bila velika tajna) baruta i metaka i naučio ga pucati. Dao sam mu nož, koji ga je silno oduševio, i napravio mu pojas na kojem je bio pričvršćen privjesak u kakvom mi u Engleskoj nosimo kratke mačeve; međutim, u privjesak sam mu umjesto mača dao sjekiricu, koja je u nekim slučajevima bila isto tako dobro oružje, a u mnogim je prilikama bila i korisnija.

Opisao mu europske zemlje, a pogotovo Englesku odakle sam ja došao. Kako živimo, kako se vladamo jedan prema drugom i kako putujemo brodovima i trgujemo po svim stranama svijeta. Opisao sam mu i brod na kojem sam bio i pokazao mu što sam točnije mogao, mjesto gdje se nasukao. Međutim, već je davno razbijen sav u komade i potpuno ga je nestalo. Pokazao sam mu i ostatke našega čamca što smo ga izgubili kad smo pobjegli s broda, i koji ja nisam mogao maknuti s mjesta ni svom svojom snagom, a sada se sav raspao u komade. Videći taj čamac, Petko stajaše zamišljen dugo vremena i ne

reče ništa. Upitah ga o čemu on to razmišlja. Konačno reče: »Ja vidjeti takav čamac doći u mjesto moga naroda.«

Dugo ga vremena nisam razumio. Konačno, kad sam malo dublje ušao u to, shvatio sam da je jedan čamac, takav kao što je bio ovaj, pristao na obalu zemlje gdje je on živio – to jest, kako je on objasnio, bio je natjeran nevremenom. Smjesta zamislih da je nekakav europski brod sigurno pretrpio brodolom na njihovoj obali, a čamac se valjda odriješio i doplovio na obalu, a bio sam tako glup da ni časa nisam pomislio da su kakvi ljudi u njemu pobjegli s broda što se tamo nasukao, a još manje odakle su bili ti ljudi – samo sam ga pitao da mi opiše čamac.

Petko mi je dosta dobro opisao čamac. Ali sam ga još bolje razumio kad je dodao prilično vatreno: »Mi spasiti bijeli čovjek od utopiti.« Tada ga odmah zapitah nije li u čamcu bilo »bijeli čovjeki«, kako ih je on zvao. »Da«, reče, »čamac pun bijeli čovjeki«. Upitah ga koliko ih je bilo, a on mi na prste reče da ih je bilo sedamnaest. Tada ga zapitah što se dogodilo s njima, a on mi reče: »Oni živjeti, oni ostati u moj narod«.

To mi ispuni glavu novim mislima. Odmah pomislih da bi to mogli biti ljudi koji su pripadali brodu što se nasukao na dogled mome otoku, kako sam ga ja sada zvao, koji su se, pošto je brod naletio na grebenje, videći da je neizbježivo izgubljen, spasili u svom čamcu i iskrcali na pustu obalu među divljake.

Nato ga zamolih da mi točnije kaže što se dogodilo s njima. Uvjeravao me da još žive tamo, da su tamo već otprilike četiri godine, da su ih divljaci pustili na miru i dali im hrane za život. Upitah ga kako se to dogodilo da ih nisu ubili i pojeli. On reče: »Ne, oni napraviti brat s njima«. To je, kako sam razumio, značilo primirje. Zatim je dodao: »Oni ne jesti čovjeki, osim ako praviti rat tući« – a to je značilo, da pojedu samo one ljude koji se dođu boriti s njima pa budu u borbi zarobljeni. Prilično vremena nakon toga našao sam se na vrhu brežuljka, na istočnoj strani otoka, odakle sam, kako sam već rekao, jednog jasnog dana otkrio kopno ili američki kontinent. Kako je vrijeme bilo vrlo bistro, Petko se pomno zagledao prema kopnu, i, kao da se iznenadio, stao skakati i plesati, a nato je stao vikati prema meni jer ja sam bio dosta daleko od njega. Upitao sam ga što se dogodilo, a on mi reče: »O, veselje, o, sretan! Tamo vidjeti moja zemlja, tamo moj narod!«

Opazio sam da mu se na licu pojavio izraz neobičnog oduševljenja. Oči mu zabljesnuše, a crte lica su mu odavale neku čudnu želju, kao da čezne da bi opet bio u svojoj domovini. To me zapažanje ispuni mnogim mislima, i zbog njih se isprva nisam osjećao lagodno što se tiče moga momka Petka kao prije. Bilo mi je jasno, samo kad bi Petko mogao natrag k svome narodu, da bi zaboravio sve svoje obveze prema meni. Čak bi bio i toliko nerazborit da bi svojim zemljacima pripovijedao o meni, a onda bi se, možda, vratio s njih stotinu ili dvjesta, pa bi od mene priredili gozbu na kojoj bi se on možda jednako veselio kao što se veselio kad se gostio svojim neprijateljima što su ih zarobili u ratu.

Međutim, učinio sam jako krivo jadnom poštenom stvoru i to sam kasnije silno požalio. Ali, kako je moja ljubomora bivala sve veća, a držala me nekoliko tjedana, bio sam malo oprezniji i nisam bio s njim tako blizak i srdačan kako prije. Tu sam sigurno isto toliko

imao krivo jer pošteno i zahvalno stvorenje nije mislilo ništa što se ne bi poklapalo s najboljim načelima i pobožna kršćanina i zahvalna prijatelja, tako se kasnije i pokazalo na moje potpuno zadovoljstvo.

Dok je trajala moja ljubomora na nj, možete mi vjerovati kad vam kažem da sam ga svaki dan temeljito ispitivao da vidim neće li se otkriti koja nova misao za koju sam sumnjao da se krije u njemu. Međutim, vidio sam da je sve što je rekao tako pošteno i bezazleno da nisam pronašao ništa što bi potkrijepilo moju sumnju. I koliko god sam se osjećao nelagodno, konačno me opet sasvim pridobio za se – ta on nije ni opazio da se osjećam nelagodno – i stoga nisam mogao sumnjati da me hoće prevariti.

Jednoga dana, dok smo hodali uz taj isti brežuljak, samo što je nad morem bila maglica, pa se nije moglo vidjeti kopno, zovnuh ga i rekoh: »Ne bi li ti želio da si opet u svojoj zemlji, među svojim narodom?« »Da«, reče on, »ja biti jako veseo biti kod svoga narod.« »Što bi radio tamo?« upitah ga. »Bi li opet podivljao, jeo ljudsko meso i postao divljak kakav si prije bio?« On me zabrinuto pogleda, potrese glavom i reče: »Ne, ne. Petko njima reći da budu dobri, reći njima jesti kruh od žita, meso od stoke, mlijeko, ne jesti više ljude«. »Pa onda će te«, rekoh mu, »ubiti!« On se nato uozbilji, a zatim reče: »Ne, oni ne ubiti mene, oni htjeti voljeti učiti« – a time je htio reći da bi željeli učiti. Dodao je da su mnogo naučili od bradatih ljudi što su došli u čamcu. Tada ga zapitah bi li htio poći natrag k njima. On se nato nasmiješi i reče mi da ne bi mogao tako daleko plivati. Rekoh mu da ću za nj napraviti kanu, a on mi odgovori da bi išao kad bih ja išao s njim. »Kako bih ja išao?«, rekoh. »Pa oni bi me pojeli da dođem onamo!« »Ne, ne«, reče on, »ja napraviti oni tebe ne pojesti, ja napraviti oni tebe jako voljeti.« Htio je time reći da bi im ispripovjedio kako sam ubio njegove neprijatelje i spasio njegov život, pa bi ih on sklonio da me zavole. Zatim mi je pripovijedao kako su dobri prema onoj sedamnaestorici bijelaca, ili bradatih ljudi, kako ih je on zvao, koji su se iza brodoloma iskrcali na njihovoj obali.

Od toga sam vremena, priznajem, stvorio odluku da ću se uputiti prijeko i vidjeti ne bih li se mogao priključiti tim bradatim ljudima koji su, u to nisam sumnjao, bili Španjolci ili Portugalci. Bio sam siguran da bismo, ako mi to pođe za rukom, mogli pronaći nekakav način da pobjegnemo odanle jer će nam to lakše uspjeti s kopna i kad budemo toliki zajedno, nego meni samom, bez ičije pomoći, s otoka četrdeset milja udaljenog od kopna. Tako nakon nekoliko dana povedoh opet Petka na posao i u razgovoru mu rekoh da ću mu dati čamac da se vrati k svome narodu. Nato ga povedoh do svoga čamca koji je ležao s druge strana otoka. Pošto smo ga ispraznili od vode (jer uvijek sam ga držao potopljena pod vodom), ja ga izvukoh iz skloništa, pokazah ga njemu, i nas dvojica uđosmo u nj.

Sada sam ustanovio da je on neobično spretan momak u upravljanju čamcem i da ga zna voziti gotovo jednako brzo i okretno kao i ja. Kad je, dakle, ušao, ja mu rekoh:

»No, hoćemo li poći k tvome narodu?« Blijedo me pogledao kad sam to rekao, a to je, čini mi se, bilo zbog toga što je mislio da je čamac premalen za tako dalek put. Tada mu rekoh da imam i veći, pa idućeg dana pođoh do mjesta gdje je ležao moj prvi čamac što sam ga

bio načinio, ali ga nisam mogao dopremiti do vode. On reče da je dosta velik. Međutim, kako se za nj nisam ništa brinuo, i on je ležao tamo dvadeset i dvije ili dvadeset i tri godine, toliko se rasušio i popucao od sunca da je u neku ruku bio truo. Petko mi reče da bi takav čamac bio vrlo dobar i da bi se u njemu moglo povesti »mnogo dosta hrana, piće, kruh« – to je bio njegov način govora.

Poglavlje XVI.

Spašavanje zarobljenika od kanibala

Sve u svemu, ja sam se sada već toliko ustalio u svojoj namjeri da dođem s njime na kopno, da sam mu rekao da ćemo poći i sagraditi čamac isto toliki kao taj, a on će u njemu kući. On nije odgovorio ni jedne riječi, ali je bio vrlo ozbiljan i žalostan. Upitah ga što mu je, a on me opet zapita:»Zašto si ti ljut bijesan s Petkom? Što ja učiniti?« Upitah ga što time misli i rekoh mu da se uopće ne ljutim na nj. »Ne ljutiti, ne ljutiti!« reče on ponavljajući te riječi nekoliko puta. »Zašto slati Petko k svome narodu?« »Pa zar nisi rekao da želiš biti tamo?« odgovorih mu ja. »Da, da«, reče on, »želim mi obadva biti tamo. Ne želim Petko tamo, a gospodar ne tamo«. Jednom riječi, nije htio ni čuti o tome da bi otišao onamo bez mene. »Ja da idem tamo?« rekoh mu. »Pa što bih ja tamo radio?« On se nato okrenu k meni:

»Ti raditi jako mnogo puno dobro«, reče on. »Ti učiti divlje čovjeke biti dobri, trijezni, pitomi čovjeki. Ti učiti njih poznati Boga, moliti Boga, živjeti nov život«. »Eh«, rekoh ja, »ti ne znaš što govoriš. Ja sam obični neuki čovjek«.

»Da, da«, reče on, »ti učiti mene dobro, ti učiti njih dobro«.

»Ne, ne«, rekoh ja, »ti ćeš ići bez mene. Pusti me ovdje da živim sam kao prije«. Na te riječi on se ponovo zbuni i potrčavši zgrabi žurno jednu od sjekirica što ih je nosio sa sobom i dade je meni. »Što da radim s njom?« rekoh mu. »Ti uzeti ubiti Petka«, reče. »Zašto da te ubijem?« upitah. On se okrenu vrlo brzo: »Zašto ti slati od sebe Petka? Uzeti ubiti Petka, ne slati Petka od sebe«. To je izrekao s mnogo iskrenosti, pa sam vidio da su mu suze u očima. Jednom riječi, otkrio sam u njemu duboku ljubav prema meni i tako čvrstu odlučnost da sam mu tada, a i mnogo puta kasnije, rekao da ga neću poslati od sebe ako hoće biti sa mnom.

Uglavnom, kako sam u njegovim riječima otkrio nepokolebljivu sklonost prema meni i vidio da ga ništa neće odijeliti od mene, ustanovio sam da se sva njegova želja da se vrati k svojim ljudima temelji na žarkoj ljubavi za svoj narod i nadi da ću im ja koristiti – a to je bilo nešto što nisam mogao učiniti pa prema tome nisam ni pomišljao, ni namjeravao, ni želio da to učinim. Međutim, kako sam već gore spomenuo, u meni je bila jaka želja da pobjegnem, a ona se temeljila na pretpostavkama do kojih sam došao u razgovoru s njim, to jest da tamo ima sedamnaest bradatih ljudi. Stoga se bez odlaganja dadoh s Petkom na posao da pronađemo veliko stablo koje će biti prikladno da se sruši i od njega načini velika periagva ili kanu u kojem bi se mogli otisnuti na put. Na otoku je bilo dosta stabala da se od njega načini cijela mala mornarica, i to ne od periagva i kanua, nego od

dobrih, velikih lađa. Međutim, u prvom sam redu pazio na to da nađem što je moguće bliže vodi da bi čamac mogli spustiti u vodu kad bude gotov, kako bih izbjegao pogrešku što sam je prvi put načinio.

Konačno Petko pronađe jedno stablo jer ja sam vidio da on mnogo bolje zna kakva vrsta drva je najpodesnija za to. Ni do današnjega dana ne bih znao reći kako se zove to drvo što smo ga oborili, osim da je bilo vrlo slično drvu što ga zovemo smrdljika, ili nečemu između toga i nikaragvanskog drva, jer je bilo vrlo slične boje i mirisa. Petko je bio za to da u stablu ispalimo šupljinu ili udubinu pa da tako od njega načinimo čamac, ali sam mu ja pokazao da je bolje izdupsti ga oruđem. On je to, pošto sam mu pokazao kako da se služi njime, vrlo spretno radio. Završili smo ga otprilike za mjesec dana teškog rada i dali mu vrlo lijep izgled, pogotovo kad smo ga sjekirama, pošto sam mu pokazao kako se njima barata, obradili i istesali izvana u pravi oblik čamca. Nakon toga, međutim, trebalo nam je gotovo četrnaest dana da ga dopremimo, tako reći palac po palac, po balvanima do vode. Ali kad je bio u vodi, ponio bi s velikom lakoćom i dvadeset ljudi.

Premda je bio tako velik, začudio sam se s kolikom spretnošću i brzinom je moj momak Petko znao njime upravljati, okretati ga i veslati. Upitao sam ga da li bi se usudio i da li bismo smjeli u njemu poći prijeko. »Da«, reče on, »ja vrlo dobro usuditi prijeko, premda velik vjetar puhati.« Međutim, ja sam imao još jedan plan o kojemu on ništa nije znao, a to je bilo da napravim jarbol i jedra i da ga opremim sidrom i konopom. Što se tiče jarbola, njega je bilo lako naći. Tako odabrah jedan ravan, mlad cedar što ga nađoh blizu toga mjesta, a kojih je bilo mnogo na otoku. Rekoh Petku da se dade na posao i da ga sruši i dadoh mu upute kako da ga oteše i uredi. Međutim, što se tiče jedra, to sam ja preuzeo na se. Znao sam da imam starih jedara ili, bolje reći, komada starih jedara napretek. Međutim, kako sam ih imao kod sebe već dvadeset šest godina i nisam se jako brinuo da ih sačuvam, i ne pomišljajući da bi mi ikada u tu svrhu ustrebala, bio sam siguran da su potpuno trula – i doista, većina ih je i bila. Međutim, pronašao sam dva komada koja su se činila prilično dobrima. Uzeh ih i dadoh se na posao s mnogo truda i nespretnog, dosadnog šivanja (to mi možete vjerovati), jer nisam imao dosta igala, konačno napravih nekakav ružan trokutast komad, nešto poput onoga što mi u Engleskoj zovemo »ovčja plećka«. Pri dnu bi bila prečka o koju bi se privezala donja stranica jedra, a na vrhu kratka prečkica kakvom obično jedre čamci s naših brodova i kakvom sam najbolje znao upravljati jer je bila ista kao ona što sam je imao u svom čamcu u kojem sam pobjegao iz Barbarije, kako sam to ispripovjedio u prvom dijelu svoje povijesti.

Trebalo mi je skoro dva mjeseca da obavim taj posao, to jest da spojim konope i namjestim jarbol i jedra jer sam sve to izradio kako treba. Napravio sam mali konop za podržavanje jarbola, i na njemu jedro ili predjedro, da nam bude od pomoći ako bismo okrenuli protiv vjetra. A što mi je bilo više od svega, na krmu sam mu pričvrstio kormilo za upravljanje. Premda sam bio vrlo nespretan brodograditelj, ipak sam znao korist, pa čak i nužnost kormila, i s tolikim sam trudom prionuo uz taj posao da sam ga konačno ostvario, ali me ako se uzmu u obzir mnogi glupi pokušaji koji su se izjalovili, stajalo

gotovo jednako truda kao da napravim čamac. Kad je to bilo gotovo, morao sam svoga momka Petka naučiti sve što je ulazilo u umijeće upravljanja čamcem jer, premda je on znao vrlo dobro veslati, nije ništa znao o jedru i kormilu. Bio je sav u čudu kad me vidio kako na moru upravljam čamcem amo-tamo uz pomoć kormila, kako jedro lepršа i nadimlje se sad s jedne, sad s druge strane, prema tome kako se mijenjao smjer našega jedrenja – kako rekoh, kad je sve to vidio, stajao je kao okamenjen i bio zabezeknut. Međutim, s malom vježbom upoznao sam ga sa svim tim, i on je postao iskusan moreplovac, osim u pitanju kompasa kod kojega sam mogao postići samo toliko da ga vrlo slabo shvati. U drugu ruku, kako je u onim krajevima bilo vrlo malo oblačna vremena, a rijetko ili nikada magle, mala je bila potreba za kompasom jer su se noću uvijek vidjele zvijezde, a danju obala, osim u kišnom razdoblju, a tada nije nikome padalo na pamet da odlazi od kuće, bilo kopnom ili morem.

Ušao sam sada u dvadeset i sedmu godinu svoga zarobljeništva na tom otoku. Premda, posljednje tri godine, otkada sam imao Petka, trebalo bi zapravo izostaviti iz tog računa jer je moj boravak bio u to vrijeme sasvim druge vrste u sve ostalo vrijeme. Održavao sam godišnjice svoga iskrcavanja. Bio sam ispunjen velikom nadom da ću biti siguran i brzo izbavljen. Bio sam, naime, pod najjačim dojmom da je moje izbavljenje na domaku i da na tom otoku neću ostati još jednu godinu. Međutim, i dalje sam se bavio svojim gospodarstvom, kopanjem, sađenjem i ograđivanjem, kao obično. Brao sam i sušio grožđe i, jednako kao prije, radio sve što je bilo potrebno.

Za to vrijeme naišlo je i kišno razdoblje, pa sam ostajao u kući više vremena nego inače. Stoga sam spremio naš čamac što sam sigurnije mogao. Uvukao sam ga u onaj zaljev gdje sam, kako rekoh u početku istovarivao svoje splavi dovozeći robu s broda. Izvukavši ga za vrijeme plime daleko na obalu, dadoh svome momku Petku da iskopa malen dok, upravo toliki da u nj stane čamac. A onda, kad se plima povukla, pri kraju doka napravismo čvrst nasip da voda ne bi mogla ući kad se vrati. Tako je čamac bio na suhom, što se tiče plime. A da bismo ga zaštitili od kiše, naslagasmo veliko mnoštvo granja tako gusto da je bio pokriven kao kuća slamnatim krovom. Tako smo čekali na mjesec studeni i prosinac, u kojima sam smislio provesti svoju pustolovinu.

Kad je počelo nastupati razdoblje ustaljena vremena, stadoh se svakodnevno spremati za put jer se misao na moj pothvat vratila s lijepim vremenom. Prvo što sam učinio bilo je da sam priredio stanovitu količinu hrane, koja je bila zaliha za put. Namjeravao sam za tjedan-dva otvoriti dok i potisnuti čamac u more. Jednog sam jutra bio zaposlen nečim takvim pa sam zovnuo Petka i rekao mu da ode na obalu i pogleda nema li gdje kakva kornjača. Obično smo jedanput tjedno ulovili po jednu kornjaču, i radi jaja i radi mesa. Nije dugo potrajalo otkad je Petko bio otišao kadli se vrati trčeći i preleti preko moga vanjskog zida i ograde kao da ga vjetar nosi i, prije nego što sam ga mogao išta upitati, stade vikati: »O gospodaru! O gospodaru! Nevolja! Žalost!« »Što se dogodilo, Petko?« upitah ga ja. »Tamo prijeko«, reče, »jedna, dva, tri kanua! Jedna, dvije, tri!« On je to tako rekao da sam zaključio da ih je šest. Međutim, upitavši ga ponovo, ustanovih da su tri. »No, Petko«, rekoh mu, »nemoj se bojati.« Na taj sam ga način sokolio koliko sam mogao.

Ipak sam vidio da je jadni momak strahovito uplašen jer je zabio sebi u glavu da su došli samo zato da traže njega i da će ga izrezati na komade i pojesti. Tako je jadnik drhtao da nisam znao što da s njim počnem. Tješio sam ga kako sam znao i rekao mu da sam i ja u istoj opasnosti kao on, i da će me pojesti isto tako kao i njega. »Međutim, Petko«, rekoh mu ja, »mi se moramo odlučiti na borbu s njima. Možeš li se boriti, Petko?« »Ja pucati«, reče on, »ali oni doći jako veliki broj.«

»Ništa zato«, odgovorih mu ja. »Naše će puške uplašiti one koje ne poubijamo.« Tada ga upitah, ako odlučim braniti njega, da li će i on braniti mene, ostati uza me i raditi kako mu ja zapovjedim. On reče: »Ja umrijeti, ako ti meni zapovjediti umrijeti, gospodaru!« Tada odoh po dobar gutljaj ruma i dadoh mu ga. S rumom sam tako dobro gospodario da mi ga je još mnogo preostalo. Kad ga je popio, rekoh mu da uzme dvije puške za ptice, koje smo uvijek nosili sa sobom, i da ih nabije krupnom sačmom za labudove, veličine malih metaka za pištolje. Tada ja uzeh četiri muškete i napunih ih svaku s po dva naboja i sa pet malih zrna, a svoja dva pištolja nabih svaki sa po dva metka, o bok, kao obično, objesih svoj ogromni mač bez korica, a Petku dadoh njegovu sjekiricu.

Kad sam se tako spremio, uzeh dalekozor i pođoh na obronak brežuljka da vidim što se tamo događa. Smjesta kroz dalekozor vidjeh da je tamo dvadeset i jedan divljak, tri zarobljenika i tri čamca, a došli su samo radi trijumfalne gozbe s troje ljudskih tjelesa – radi divljačke svečanosti, ali, kako sam opazio, ništa gore nego obično.

Opazio sam također da se nisu iskrcali na onom mjestu odakle im je pobjegao Petko, nego bliže mojem zaljevu. Tu je obala bila niska, a gusta se šuma spuštala sasvim blizu k moru. Uz odvratnost kojom me ispunjao nečovječan posao radi kojega su ti nesretnici došli ovamo, to me ispunilo takvom srdžbom da sam se ponovo spustio k Petku i rekao mu da sam odlučio sići i sve ih poubijati, i upitao ga hoće li ostati uz mene. Njega je sada već prošao strah, postao je hrabriji od ruma što sam mu ga dao i bio je vrlo dobro raspoložen. Rekao mi je, kao i prije, da će i život svoj dati ako ja to tražim.

Tako razbješnjen, najprije uzeh puške što sam ih nabio i razdijelih ih među nas dvojicu. Petku dadoh pištolj da ga zatakne za pojas, o rame mu objesih tri puške, a sam uzeh jedan pištolj i ostale tri puške. Tako opremljeni krenusmo. Ponio sam u džepu i bočicu ruma, a Petku dadoh veliku vreću s barutom i sačmom. Što se tiče zapovjedi, naložio sam mu da se drži blizu mene, da se ne miče, ne puca niti učini išta dok mu ja to ne kažem, a cijelo vrijeme da ne govori ni riječi. Tada zaobiđoh na desno gotovo jednu milju da bih prešao preko zaljeva i ušao u šumu da se na taj način približim njima na puškomet, a da me prije toga na opaze. Dalekozorom sam već prije vidio da se to da lako učiniti.

Dok sam tako hodao, vratiše mi se moje prijašnje misli. Odlučnost mi stade slabiti. Ne želim time reći da sam se preplašio njihova broja, jer, kako su bili goli i nenaoružani, sigurno je da sam bio nadmoćan tima bijednicima, čak i da sam bio sam, ali sam pomislio, s kojim pravom, s kojom svrhom, a pogotovo kojom potrebom da okrvavim ruke, da napadnem ljude koji meni nisu učinili ništa nažao, niti su to namjeravali i, koji su, što se mene tiče, bili nevini. Njihovi barbarski običaji bili su njihova propast, ali nisam ja bio

pozvan da na se preuzmem dužnost suca u njihovim postupcima, a još manje izvršitelja pravde, i mene se to, međutim, ništa ne tiče. Istina, Petko bi takav postupak mogao opravdati jer on je njihov otvoreni neprijatelj i u zaraćenom stanju baš s tim ljudima. Prema tome bi bilo zakonito da ih napadne. Ali to nisam mogao reći i za sebe. Cijelim putem dok sam hodao te su mi misli navirale takvom žestinom da sam odlučio sam otići i smjestiti se u njihovoj blizini da bih mogao nadgledati njihovu divljačku gozbu, a postupit ću prema savjesti. Ali ako se ne pokaže ništa što bi mi dalo jači podstrek od ovoga do sada, neću se pačati u njih.

S tom sam odlukom ušao u šumu i sa svim mogućnim oprezom i u najvećoj tišini (Petko mi je bio za petama) došao do ruba šume, s one strane koja je gledala prema njima. Između njih i mene pružao se samo jedan kut šume. Tu tiho zovnuh Petka i pokazah mu veliko drvo koje je bilo baš na kutu šume. Rekoh mu da pođe do toga stabla i onda mi javi da li jasno vidi što oni tamo rade. On učini tako i smjesta se vrati k meni i reče mi da se odanle mogu dobro vidjeti, da su svi oko vatre i da jedu meso jednoga svoga zarobljenika, a drugi leži svezan na pijesku, malo podalje od njih. Njega će, reče, ubiti odmah zatim, a to me silno raspalilo. Reče mi da to nije jedan od njihovih ljudi, nego jedan od onih bradatih o kojima je pripovijedao, što su u čamcu došli u njihovu zemlju. I sam spomen bijelog bradatog čovjeka ispunio me užasom. Popeh se na drvo i kroz dalekozor jasno vidjeh nekoga bijelca koji je ležao na pješčanoj obali, a ruke su mu i noge bile svezane šašem ili nečim poput rogoza: bio je Evropljanin i imao je na sebi odijelo.

Malo dalje iza toga bilo je još jedno stablo i mali guštik, koji je bio oko pedeset metara bliže njima nego što je bilo mjesto gdje sam se ja nalazio. Vidio sam da bih, zaobišavši malo, mogao donle doći neopažen, a onda bih bio od njih na pola puškometa. Stoga suspregnuh svoju srdžbu, premda sam zapravo bio silno bijesan, vratih se oko dvadeset koraka, i zađoh za nekakvo grmlje što je skrivalo cijeli put sve do onoga stabla. Tada iziđoh na malu uzvisinu s koje sam ih mogao potpuno vidjeti u udaljenosti od kojih osamdeset metara.

Sada nisam smio ni časa časiti. Devetnaest strašnih zvijeri sjedilo je na tlu, gusto zbijeni jedan uz drugoga, i upravo su poslali dvojicu da zakolju jadnog kršćanina i da ga, možda, komad po komad, donesu k vatri. Ta su se dvojica sagnula da mu razvežu ruke i noge. Okrenuh se Petku.

»Sada, Petko«, rekoh mu, »radi kako ti budem govorio«.

Petko obeća da hoće. »Dakle, Petko«, rekoh mu ja, »radi isto ono što vidiš da ja radim. Nemoj ni u čemu pogriješiti.« Tada položih na zemlju jednu mušketu i pušku za ptice, a Petko učini to isto. Drugom mušketom nanišanih u divljake, a njemu rekoh da učini to isto. Upitavši ga je li spreman, on reče: »Da.« »Onda pali«, rekoh ja, a u isti čas i ja opalih.

Petko je naciljao toliko bolje od mene da su na onoj strani kamo je on pucao bila dvojica ubijenih, a još trojica ranjenih, a na mojoj je strani bio jedan ubijen, a dvojica ranjena. Možete biti sigurni da su ostali kao gromom ošinuti. Svi oni koji nisu bili ozlijeđeni skočiše u času na noge, ali nisu znali u kojem smjeru da trče ili kamo da gledaju jer nisu

znali odakle im prijeti uništenje. Petko je čvrsto upro oči u mene da bi, kako sam mu rekao, mogao pratiti što radim. Čim je, dakle, bio ispaljen prvi hitac, odbacih pušku i dohvatih pušku za ptice, a Petko učini isto. Kad je vidio da sam zapeo i naciljao, on opet učini isto tako. »Jesi li spreman, Petko?« upitah ga. »Da«, reče on.

»Onda pali«, odgovorih ja. S tim riječima opalih među zapanjene divljake, a to isto učini i Petko. Kako su nam puške sada bile napunjene sačmom, koju sam ja zvao sačmom za labudove ili malim mecima za pištolje, vidjesmo da su samo dvojica pala, ali ih je bilo toliko ranjeno da su trčali naokolo tuleći i vrišteći kao da su poludjeli, svi u krvi, a mnogo od njih teško ranjeno, od kojih su još trojica pala, iako ne mrtvi.

»A sada, Petko«, rekoh, odloživši ispaljene puške i uzevši mušketu što je već bila nabita, »hajde za mnom«. On to vrlo hrabro prihvati, i ja nato jurnem iz šume i pokažem se, a Petko odmah za mnom. Čim sam vidio da su me opazili stadoh vikati što sam glasnije mogao i rekoh Petku da i on viče. Trčeći što sam brže mogao, a to, uz put budi rečeno, nje bilo jako brzo jer sam bio natovaren oružjem, pođoh ravno prema jadnoj žrtvi koja je, kako rekoh, ležala na pješčanoj obali, između mjesta gdje su oni sjedili i mora. Dva koljača, koji su se upravo htjeli pozabaviti njime, ostavili su ga izbezumljeni od prve paljbe i pobjegli strahovito uplašeni prema obali, skočili u jedan kanu, a to su učinila i još trojica ostalih. Okrenuh se Petku i naložih mu da istupi i otvori na njih vatru. On me smjesta shvati i, otrčavši otprilike četrdeset metara, da bi im bio bliže, opali u njih. Meni se pričinilo da ih je sve ubio jer sam vidio da su svi odjednom popadali u čamac – premda sam vidio da su dvojica brzo ustala – ali je dvojicu ipak ubio, a trećega ranio tako da je sada ležao na dnu čamca kao da je mrtav.

Dok je momak Petko pucao u njih, ja izvukoh nož i prerezah šaš kojim je bila svezana jadna žrtva. Odriješivši mu ruke i noge, podigoh ga i upitah portugalskim jezikom što je. On mi odgovori latinski: *Christianus*, ali je bio tako slab i nemoćan da je jedva mogao stajati i govoriti. Izvadih iz džepa bocu i dadoh mu je, pokazavši mu znakovima da pije, i on stade piti, a zatim mu dadoh komad kruha, koji je pojeo. Tada ga upitah iz koje je zemlje, a on mi odgovori: Espagnole. Pošto se malo oporavio, stade mi svim mogućim znakovima pokazivati koliko mi je zahvalan za svoje izbavljenje. »Seignor«, rekoh mu ja, služeći se s ono malo španjolskoga što sam ga se mogao sjetiti, »razgovarat ćemo kasnije, a sada se moramo boriti. Ako u vama još ima malo snage, uzmite ovaj pištolj i mač i rušite oko sebe«. On ih uze sa zahvalnošću i čim je primio u ruke oružje, ono kao da mu je ulilo novu snagu, i on kao da je pobjesnio pojuri na ubojice. U času je dvojicu sasjekao na komade. Zapravo, kako je sve to za njih bilo tako nenadano, jadni su stvorovi bili tako prestravljeni od praska naših pušaka da su se od samog zaprepaštenja i straha srušili na zemlju i više nisu imali snage da pokušaju pobjeći, upravo kao što im se ni tijelo nije moglo oprijeti našim mecima. Tako je bilo i s onom petoricom u čamcu na koje je pucao Petko. Trojica su se, istina, srušila od ozljeda što su ih primili, ali ostala su dvojica pala od straha.

Ja sam držao pušku mirno u ruci, ali nisam pucao jer sam htio da imam pripravljen naboj, a Španjolcu sam dao pištolj i mač. Tada zovnuh Petka i rekoh mu da otrči do

onoga stabla odakle smo prvi put pucali i donese oružje što je tamo ostalo pošto je ispaljeno, a on to učini velikom brzinom. Davši mu zatim svoju mušketu, sjedoh da ponovo nabijem sve ostale, a njima rekoh da dođu k meni kad budu htjeli. Dok sam ja te puške punio, dođe do divlje borbe između Španjolca i jednog divljaka koji je na nj navalio s onim svojim ogromnim drvenim mačem, istim oružjem kojim je trebao biti prije ubijen da ja to nisam spriječio. Španjolac koji je bio odvažan i hrabar koliko se samo može zamisliti premda je bio slab, dugo se vremena borio s tim Indijancem i zadao mu dvije teške rane na glavi. Ali budući da je divljak bio krupan i čvrst momak, uhvati se s njim u koštac i, kako je ovaj bio iscrpljen, baci ga na zemlju i stade mu otimati iz ruke moj mač. Tada Španjolac, iako je bio odozdo, lukavo popusti i preda mu mač, ali iza pojasa izvuče pištolj i prostrijeli divljaku tijelo i na mjestu ga ubije prije nego što sam mu se ja, koji sam mu potrčao u pomoć, mogao i približiti.

Kako je sada Petku dano na volju da radi što hoće, on se dade u potjeru za raštrkanim divljacima bez ikakva druga oružja u ruci osim svoje sjekirice. Njome je dotukao onu trojicu koji su, kao što sam prije spomenuo, bili ranjeni i ostali ležati, a i sve ostale na koje se namjerio. Kad je Španjolac došao k meni po pušku, dadoh mu jednu od onih za ptice, i njome on pođe u potjeru za dvojicom divljaka i obojicu ih rani. Ali kako nije mogao trčati, oni mu obojica umaknu u šumu, i tu ih je sada nastavio progoniti Petko. Jednoga je od njih ubio, ali drugi je bio tako okretan da ga nije mogao dostići. Premda je bio ranjen, skočio je naglavce u more i svom snagom stao plivati prema onima koji su preostali u kanuu. I ta trojica u kanuu, zajedno s onim ranjenim, za kojega ne znamo je li umro ili nije, bili su jedini od dvadeset i jednoga koji su izbjegli našim rukama. Evo izvještaja o ostalima.

Trojica ubijena našim prvim hicima sa stabla. Dvojica ubijena narednim hicima. Dvojicu ubio Petku u čamcu. Petko ubio onu dvojicu što su najprije bili ranjeni. Jednoga ubio Petko u šumi. Trojicu ubio Španjolac. Četvorica, koje smo našli srušene tu i tamo, umrli od zadobivenih rana ili ubijeni od Petka dok ih je progonio. Četvorica pobjegla u čamcu, od kojih jedan ranjen, a možda i mrtav – ukupno dvadeset i jedan.

Oni što su bili u čamcu čvrsto su veslali da bi izmakli dometu pušaka. Premda je Petko dva-tri puta opalio prema njima, nisam opazio da bi kojega pogodio. Petku bi bilo jako drago da sam uzeo jedan od njihovih kanua, pa da smo pošli za njima u potjeru. Zapravo mi je bilo vrlo nelagodno pri pomisli da će ovi pobjeći i odnijeti vijesti svome narodu. Onda bi se mogli vratiti sa dvjesta – trista kanua i uništiti nas samim svojim mnoštvom. Stoga pristadoh da ih progonimo po moru. Potrčavši k jednom od njihovih kanua, skočih unutra i rekoh Petku da me slijedi. Ali kad sam ušao u kanu, iznenadih se videći da tamo leži još jedan jadni stvor, živ, ali svezanih ruku i nogu, kao što je bio i Španjolac, dovezen na klanje. Bio je napola mrtav od straha ni nije znao što se događa, jer nije mogao pogledati preko ruba čamca. Bio je tako čvrsto svezan od glave do nogu i već tako dugo vremena da je zapravo još jedva bio na životu.

Smjesta prerezah zasukani šaš ili rogoz kojim su ga svezali i htjedoh mu pomoći da se digne. Ali on nije mogao ni stajati ni govoriti, samo je tužno ječao. Čini se da je još i sada mislio da će ga razvezati da ga ubiju.

Kad mu je prišao Petko, rekoh mu da se upusti s njima u razgovor i da mu kaže da je izbavljen. Izvukavši bocu, rekoh mu da jadnom stvoru dade jedan gutljaj. To ga je, zajedno s viješću da je spašen, privelo k svijesti, i on se pridiže i sjede u čamcu. Međutim, kad je došao Petko da s njime razgovara i kad mu je pogledao u lice, nema čovjeka kome ne bi došle suze na oči videći kako ga je Petko stao ljubiti, grliti i gladiti. Vikao je, smijao se, skakao naokolo, plesao, pjevao, onda opet plakao, kršio ruke, udarao se po licu i po glavi, a zatim stao pjevati i skakati naokolo kao lud. Dosta je dugo potrajalo dok mi je uspjelo da dobijem iz njega koju riječ i da mi kaže o čemu se radi. Ali kad je došao malo k sebi, reče mi da je to njegov otac.

Nije mi bilo lako izreći koliko me ganulo kad sam vidio kako se u tom jadnom divljaku probudio toliki zanos i sinovljeva ljubav kad je ugledao svoga oca da je spašen od smrti, a ne mogu ni približno opisati izljeve njegove ljubavi nakon toga. Nebrojeno je puta ulazio u čamac i izlazio iz njega. Kad bi došao k njemu, sjeo bi i prislonio očevu glavu na svoja prsa, po pola sata bi ga tako držao, milovao mu glavu, a onda bi ga uhvatio za ruke i nožne zglobove, koji su bili zamrli i ukočeni od vezanja, pa bi ih svojim rukama trljao i gladio. Kad sam vidio o čemu se radi, dadoh mu ruma iz svoje boce da ga trlja njime, i to mu je jako dobro činilo.

Taj je posao prekinuo našu potjeru za kanuom u kojem su bili preostali divljaci. Oni su nam sada gotovo nestali iz vida. Za nas je bila sreća da nismo pošli za njima jer je dva sata kasnije počeo puhati vrlo jak vjetar. Oni su u to vrijeme mogli biti na četvrtini puta, a vjetar je puhao snažno cijelu noć i to sa sjeverozapada, to jest protiv njih, pa ne mogu vjerovati da im je čamac izdržao i da su ikada stigli do svoje obale.

Ali da se vratimo k Petku. On je bio toliko zaposlen oko svoga oca da dugo vremena nisam imao srca da ga odijelim od njega. Kad sam vidio da bi ga načas mogao ostaviti, ja ga zovnuh k sebi, a on dođe skačući i smijući se, bio je beskrajno sretan. Upitah ga je li dao ocu kruha. On potrese glavom i reče: »Ništa. Ružni pas pojesti sve sam«. Nato mu dodadoh iz male torbe što sam je u tu svrhu nosio sa sobom jednu pogaču, a i njemu samome ponudih i gutljaj ruma, ali ga on ne htjede ni okusiti, već ga odnese svome ocu. Imao sam u džepu i dva-tri suha grozda pa mu dadoh šaku grožđica da ih odnese ocu. Tek što je dao te grožđice svome ocu, vidjeh ga gdje izlazi iz čamca i bježi kao mahnit. Trčao je tako brzo – jer on je bio najbrži trkač što sam ga ikada vidio – kako rekoh, trčao je tako brzo da mi se, tako reći, u tren oka izgubio iz vida. Premda sam ga zvao i vikao za njim, ništa nije vrijedilo. Otišao je i za četvrt sata se vrati, iako ne tako brzim korakom kao prije, a kad je došao bliže vidjeh da je usporio korak jer je nešto nosio u ruci.

Kad mi je prišao, ustanovih da je išao čak kući po zemljani vrč ili lonac da svome ocu donese pitke vode, i da je donio još dvije pogače ili hljepčića. Kruh je dao meni, ali vodu je donio za oca. Međutim, kako sam i ja bio vrlo žedan, gucnuh malo vode. Ta je voda

oživjela njegova oca više nego rum ili rakija što sam mu je dao jer je gotovo umirao od žeđi.

Kad se njegov otac okrijepio, zovnuh ga da mi kaže je li ostalo što vode^ Reče mi da jest, a ja mu naložih da dade vode jadnom Španjolcu, kojemu je trebala isto toliko koliko i njegovu ocu. Poslah i jednu od pogača što ih je donio Petko Španjolcu koji je doista bio vrlo slab i odmarao se na travi pod drvetom. I njegovi su udovi biti otečeni i jako ukočeni od grubih vezova kojima je bio svezan. Kad sam vidio da je, pošto je Petko prišao k njemu s vodom, sjeo i stao piti i da je uzeo kruh i počeo jesti, priđem mu i dam šaku grožđica. Gledao mi je u oči s toliko izražaja obveznosti i zahvalnosti koliko se samo može pokazati na licu. Međutim, bio je tako slab, a da i ne govorimo koliko se izmučio u borbi, da nije mogao stajati na nogama. Dva-tri puta je pokušao stati, ali nikako nije mogao. Nožni su mu zglobovi bili jako otečeni i boljeli su ga. Rekoh mu da ostane sjediti na miru, a Petku naložih da mu trlja zglobove i maže ih rumom, onako kako je to radio kod svoga oca.

Opazio sam da jadni stvor, koji je toliko volio svoga oca, svake dvije minute, a možda i češće, dok god je bio tu, okreće glavu da vidi je li mu otac na istom mjestu i u istom položaju na kojem ga je ostavio da sjedi. Odjednom opazi da ga više ne može vidjeti pa skoči i, ne rekavši ni riječi, odjuri svom brzinom k njemu. Činilo se kao da mu se noge ne dotiču tla dok je trčao. Međutim, kad je došao tamo, vidio je da mu se otac samo ispružio da bi odmorio noge. Nato se Petko odmah vrati, a ja upitah Španjolca ne bi li mu Petko pomogao da se digne ako bude mogao pa da ga onda povede do čamca i odveze do naše nastambe, gdje bih se ja pobrinuo za njega. Ali Petko, čvrst mlad momak, digne Španjolca na leđa i odnese ga do čamca. Tu ga nježno postavi na rub tako da su mu noge bile u čamcu, a onda ga ponovo digne i spusti u čamac te ga posjedne pokraj svoga oca. Zatim iziđe iz čamca i gurne ga u vodu i stade veslati uz obalu brže nego što sam ja mogao hodati iako je puhao prilično jak vjetar. Tako ih sretno doveze do našeg zaljeva. Ostavivši ih u čamcu, otrči natrag da doveze drugi čamac. Kad je prolazio kraj mene, upitah ga kamo ide. On mi reče: »Ići po još čamac«, i nestade kao vjetar. Sigurno je da nijedan čovjek ni konj nije trčao kao on, i drugi je čamac bio u zaljevu gotovo u isto vrijeme kad sam ja tamo stigao kopnom. On me prebaci u čamac preko zaljeva, a onda ode da pomogne našim novim gostima da iziđu iz čamca. Kad je pokušao da to učini, nijedan od njih nije mogao hodati, pa jadni Petko nije znao što da uradi.

Stadoh razmišljati kako da se riješi to pitanje. Viknuh Petku da im kaže da sjednu na obalu, a kad je došao k meni ubrzo napravih neku vrstu nosiljki, na koje smo ih položili i obojicu ih ponijeli između sebe. Ali kad smo došli s njima do vanjske strane našeg zida ili utvrde, bili smo još u većem čudu nego prije jer je bilo nemoguće prenijeti ih prijeko, a ja sam čvrsto odlučio da neću rušiti zid. Tako se ponovo dadoh na posao. Petko i ja za otprilike dva sata napravismo vrlo pristojan šator, koji smo pokrili starim jedrima, a preko njih naslagali granje sa stabala jer smo bili u prostoru izvan vanjske ograde, to jest između nje i gaja ili mlade šume što sam je bio zasadio. U tom šatoru napravismo dva

kreveta od stvari što sam ih imao pri ruci: poimence, od dobre rižine slame, na koju sam položio pokrivače na kojima će ležati, i još po jedan na svaki krevet, kojim će se pokriti.

Moj je otok sada bio nastanjen, i ja sam se smatrao vrlo bogat podanicima. Često sam s veseljem razmišljao kako sam poput nekog kralja. U prvom redu, cijela je zemlja bila isključivo moje vlasništvo, nad kojom sam imao nesumnjivo pravo vrhovnog gospodara. U drugom redu, narod mi je bio savršeno podložan. Bio sam potpun gospodar i zakonodavac. Svi su moji podanici svoj život dugovali meni i bili spremni položiti svoj život za me kad bi to ustrebalo. Bilo je značajno i to da sam imao samo tri podanika, a bili su pripadnici triju različitih vjera. Moj je momak Petko bio protestant, njegov otac poganin i kanibal, a Španjolac rimokatolik. Međutim, ja sam u svom kraljevstvu dopuštao slobodu vjeroispovijesti, ali to spominjem samo uz put.

Čim sam opskrbio moja dva slaba, spašena zarobljenika i dao im skrovište i mjesto gdje će se odmoriti, počeh misliti na to da im priredim hrane. Prvo što sam učinio bilo je da sam zapovjedio Petku da uzme jednogodišnju kozu, nešto između jareta i koze, iz moga posebnog stada i da je zakolje. Tada odrezah stražnji kraj, isjeckah ga na sitne komadiće, pa sve to dadoh Petku da skuha, i priredih im, uvjeravam vas, vrlo dobro jelo, juhu s mesom, u koju sam stavio i nešto ječma i riže. A kako sam je kuhao vani (jer unutar svoga prvog zida nisam ložio vatru), donio sam sve to u novi šator. Postavivši tamo za njih stol, sjedoh i večerah također s njima, a koliko god sam mogao, razveseljavao sam ih i hrabrio. Petko mi je bio tumač, pogotovu za svoga oca, a zapravo i za Španjolca jer je Španjolac prilično dobro govorio jezik divljaka.

Kad smo večerali, naložih Petku da uzme jedan od kanua i pođe po naše muškete i drugo oružje, koje smo, zbog nestašice vremena, ostavili na bojnom polju. Idućeg sam mu dana naložio da ode i pokopa mrtva tjelesa divljaka, koja su ležala izložena suncu pa bi za kratko vrijeme počela zaudarati. Rekao sam mu također da pokopa strahovite ostatke njihove divljačke gozbe: znao sam da ih ima dosta, a nisam mogao pomisliti da to sam učinim, čak nisam mogao podnijeti ni da ih vidim ako bi me put nanio onamo. Sve je on to točno izvršio i uklonio svaki i najmanji znak da su divljaci bili tamo. I kad sam ponovo pošao onamo, jedva sam znao gdje je to mjesto, osim po onom vršku šume koji je sezao donle.

Tada počeh pomalo ulaziti u razgovor sa svoja dva nova podanika. U prvom sam redu rekao Petku da zapita svoga oca što on misli o bijegu divljaka u kanuu. I da li možemo očekivati da će se vratiti s tolikim snagama da im se ne bismo mogli oduprijeti. On je u prvom redu mislio da divljaci u čamcu nikada neće preživjeti oluju što se digla one noći kad su on otišli, nego se svakako moraju utopiti, ili će ih oluja baciti prema jugu na one druge obale, gdje će ih jednako sigurno proždrijeti kao što je bilo sigurno da će se utopiti ako dozive brodolom. A što bi učinili kad bi sretno stigli do svoje obale, to je rekao da ne zna, ali po njegovu mišljenju oni su tako strahovito uplašeni od načina kako su napadnuti, prasaka pušaka i vatre, da vjeruje da će svojim ljudima pripovijedati da su svi poubijani od groma i munja, a ne od ljudske ruke. A ona dvojica koji su se pokazali (to jest Petko i ja), da su božanski duhovi ili demoni koji su sišli da ih unište, a ne naoružani

ljudi. On je to, kako reče, znao jer je čuo da su jedan drugome na svom jeziku tako dovikivali; njima je bilo nedokučivo da bi čovjek mogao bacati vatrene strijele, proizvoditi tutnjavu groma i ubijati iz daljine, a da ne digne ruku, kako smo mi to radili. A taj je stari divljak imao pravo, jer, kako sam kasnije od drugih ljudi čuo, divljaci iz tih krajeva nikada više nisu pokušali otići na otok. Bili su tako prestravljeni zbog izvještaja što su ih podnijela ta četvorica ljudi (jer čini se da se ipak nisu utopili) da su vjerovali da će svatko tko ode na taj začarani otok biti uništen plamenom bogova.

To ja, međutim, nisam znao i stoga sam dugo vremena bio u strahu i neprestano na oprezu. Ja i cijela moja vojska. Budući da smo sada bili četvorica, usudio bih se u svako vrijeme navaliti na stotinu njih na otvorenom polju.

Međutim, za kratko vrijeme, kako kanui više nisu dolazili, izblijedio je strah od njihova dolaska. Ponovo se stadoh baviti mislima o svom putu na kopno jer me i Petkov otac isto tako uvjeravao da mogu biti siguran da ću zbog njega naići na dobar prijem kod njegova naroda ako budem htio ići.

Poglavlje XVII.

Posjeta pobunjenika

Međutim, odustao sam na kratko vrijeme od toga svoga nauma kad sam ozbiljno porazgovorio sa Španjolcem i kad sam saznao da ima još šesnaest njegovih sunarodnjaka i Portugalaca koji, pošto su pretrpjeli brodolom i spasili se na onoj obali, doista žive tamo u miru s divljacima, ali su u vrlo tešku položaju što se tiče potrepština, pa čak i što se tiče života. Zapitao sam ga za sve pojedinosti o njihovu putu i saznao da su bili na španjolskom brodu koji je plovio iz Rio de la Plate u Havanu, s uputama da tamo ostavi svoj teret koji se uglavnom sastojao od koža i srebra i da natrag doveze svakovrsnu robu za Europu na koju tamo naiđe. Rekao mi je da su na palubi imali pet portugalskih mornara što su ih primili s jednog drugog broda koji je doživio brodolom. Pet se njihovih vlastitih ljudi utopilo čim je brod nastradao, a oni su se spasili nakon beskrajnih opasnosti i tegoba i gotovo mrtvi od gladi stigli na kanibalsku obalu gdje su očekivali da će ih smjesta pożderati.

Rekao mi je da su sa sobom imali nešto oružja, ali je bilo potpuno neupotrebljivo jer nisu imali ni baruta ni sačme budući da su im morski valovi pokvarili sav barut, osim nešto malo što su potrošili čim su se iskrcali, da dođu do hrane.

Upitao sam ga što će se po njegovu mišljenju, tamo dogoditi s njima, i jesu li napravili kakav plan da pobjegnu odanle. Rekao mi je da su se o tome mnogo dogovarali, ali budući da nisu imali čamca, a ni oruđa da ga naprave, niti ikakve hrane, njihova su se savjetovanja uvijek završavala suzama i očajem.

Upitao sam ga kako bi oni prihvatili moj prijedlog, a taj bi bio da se pokuša bijeg, i ne bi li se to moglo provesti kad bi oni svi bili ovdje. Rekoh mu otvoreno da se najviše bojim njihova izdajstva i lošeg postupka kad bih stavio svoj život u njihove ruke jer zahvalnost nije prirođena krepost ljudske naravi, niti ljudi upravljaju svoje postupke toliko prema obvezama što su ih preuzeli koliko prema koristima što ih očekuju. Rekoh mu da bi mi bilo vrlo teško kad bih im pomogao da se izbave, a da me oni kasnije učine svojim zarobljenikom u Novoj Španjolskoj, gdje je sigurno da će svaki Englez postati žrtvom, bez obzira kakva ga je nevolja ili slučaj nanio tamo. I da bih radije da me živa požderu, nego da padnem u nemilosrdne pandže lopova i budem predan inkviziciji. Dodao sam da sam, inače, uvjeren kako bismo mogli, kad bi oni svi bili ovdje, s toliko ruku sagraditi čamac dosta velik da nas sve prebaci, ili na jug u Brazil, ili na sjever prema otocima ili španjolskoj obali. Ali ako me kasnije za nagradu silom odvedu među svoje ljude, mogao bih za svoju dobrotu prema njima doživjeti zlostavljanje i učiniti svoj položaj gorim nego što je bio prije.

Odgovorio mi je s mnogo nepristranosti i iskrenosti da je njihov položaj tako bijedan, i da su oni toga tako svjesni da vjeruje da bi s gnušanjem odbili svaku pomisao da budu zli prema čovjeku koji bi pridonio njihovu izbavljenju. Izjavio je da bi on, ako ja na to pristanem, otišao sa starcem k njima i razgovarao s njima o tome pa se opet vratio i donio mi njihov odgovor. Rekao je da bi s njima dogovorio uvjete pod svečanom prisegom da će biti potpuno pod mojim vodstvom kao zapovjednika ili kapetana. Da bi se zakleli da će biti prema meni iskreni i poći u onu zemlju za koju se ja odlučim, i nikakvu drugu, da će se pokoravati potpuno i bezuvjetno mojim nalozima dok se sretno ne iskrcaju u zemlju što je ja odaberem. U tom bi mi smislu donio od njih odgovor s njihovim potpisima.

Zatim mi reče da će se najprije on sam zakleti da se neće maknuti od mene dok god bude živ dok mu ja ne naložim da ode. Da će stajati uza me do zadnje kapi krvi ako bi se dogodilo i najmanje vjerolomstvo među njegovim sunarodnjacima.

Reče mi da su oni svi vrlo uglađeni i pošteni ljudi, da su u najvećoj nevolji što se može zamisliti jer nemaju ni oružja ni odjeće, i nikakve hrane, nego su na milost i nemilost divljaka. Nemaju nikakve nade da će se ikada vratiti u svoju zemlju. Siguran je da će, ako ja na se preuzmem njihovo izbavljenje, živjeti i umrijeti za mene.

Primivši takvo osiguranje, odlučih pokušati, ako bude moguće, da ih izbavim i da pošaljem staroga divljaka i Španjolca prije k njima na pregovore. Međutim, kad je sve bilo spremno za polazak, sam Španjolac iznese savjet u kojemu je s jedne strane bilo toliko razboritosti, a s druge toliko skromnosti, da mi je to učinilo veliko zadovoljstvo. Po njegovu savjetu, trebalo je odgoditi izbavljenje njegovih drugova za najmanje pol godine. Evo zašto:

On je sada već bio s nama oko jedan mjesec. Za to sam mu vrijeme pokazao na koji način se brinem za svoj opstanak. On je jasno vidio koliku sam zalihu žita i riže spremio. Ta zaliha, koja je za me samoga bila više nego dovoljna, nije bila dovoljna, barem ne bez dobrog gospodarenja, za moju porodicu, koja je sada narasla na četiri člana. A još manje bi bila dovoljna kad bi njegovi zemljaci kojih je, kako je rekao, bilo još četrnaest na životu, došli ovamo. A pogotovo ne bi bila dovoljna da opskrbi hranom naš čamac, ako ga sagradimo, za putovanje u ma koju od američkih kolonija. Stoga mi reče da bi po njegovu mišljenju bilo uputnije da on i ona druga dvojica okopaju i obrade još zemlje, toliko za koliko ima sjemena. Reče da trebamo pričekati do iduće žetve da bismo imali zalihu žita za njegove zemljake kad dođu. Nestašica bi mogla kod njih izazvati kušnju da se stanu buniti ili da se ne smatraju izbavljenima nego da misle kako su iz jedne nevolje zapali u drugu.

Njegov je oprez bio tako razuman, a savjet tako dobar da sam s njime morao biti vrlo zadovoljan, kao što sam bio zadovoljan i s njegovom vjernošću. Tako se dadosmo na kopanje, sva četvorica, koliko nam je dopuštalo drveno oruđe kojim smo bili opremljeni. Otprilike za mjesec dana, a tada je baš bilo za to povoljno doba, prekopali smo i obradili toliko zemlje da smo mogli zasijati dvadeset dva bušela ječma i šesnaest vrčeva riže, to

jest, jednom riječi, sve što smo mogli dati za sjeme. Zapravo nismo ostavili dosta ječma ni sebi za hranu za šest mjeseci, koliko smo morali čekati na žetvu, to jest, računajući od vremena kad smo odvojili sjeme za sjetvu, jer se ne smije misliti da sjeme u tom kraju ostaje u zemlji šest mjeseci.

Kako smo sada imali dosta društva, a brojno nam je stanje bilo dovoljno da se ne bojimo divljaka ako dođu, osim ako bi ih bilo jako mnogo, slobodno smo se kretali po cijelom otoku kamo god nam se prohtjelo. Kako nam je ovdje misao o bijegu ili izbavljenju neprestano bila na pameti, bilo je nemoguće, barem meni, da ne mislim na načine kako da se to provede u djelo. U tu svrhu označio sam nekoliko stabala što sam ih smatrao prikladnima za naš posao pa dadoh Petku i njegovu ocu da ih obrade, a Španjolcu, kome sam povjerio svoje misli o toj stvari, rekoh da ih nadgleda i upravlja poslom. Pokazao sam im s kakvim sam neumornim trudom otesao veliko stablo u jednu jedinu dasku pa sam im dao da to isto rade dok nisu napravili oko dvanaest velikih dasaka od čvrste hrastovine, širokih blizu dvije stope, dugačkih trideset i pet stopa, a debelih između dva i četiri palaca. Svatko može zamisliti kakav ogroman posao je to iziskivalo.

Istovremeno sam smišljao kako bih, što je više moguće, povećavao svoje malo stado pitomih koza. U tu sam svrhu jednoga dana poslao van Petka i Španjolca, a drugi dan smo išli Petko i ja jer smo se izmjenjivali. Na taj smo način dobili dvadesetak mladih jarića, koje smo onda uzgojili s ostalima. Kad god smo, naime, ubili majku, poštedjeli smo jariće i dodali ih našem stadu. K tome, kako se približavalo vrijeme za sušenje grožđa, dao sam ga toliko povješati na suncu da vjerujem da smo bili u Alikantu, gdje se grožđe suši na suncu, da bismo napunili šezdeset do osamdeset bačvica. A grožđe, zajedno s kruhom, sačinjavalo je velik dio naše hrane, a uvjeravam vas, i izvrsne hrane, jer je to silno hranjivo jelo.

Sada je došla žetva, a prirod nam je bio u vrlo dobru stanju. Nije to bila najobilnija žetva što sam je doživio na tom otoku, ali je za našu svrhu bila dovoljno dobra jer smo od dvadeset i dva bušela ječma dobili i omlatili preko dvije stotine i dvadeset bušela, a sličan je bio omjer i kod riže. Bila je to dovoljna zaliha hrane do iduće žetve, sve kad bi svih šesnaest Španjolaca došlo k meni na otok. Ili, kad bismo bili spremni za put, time bismo vrlo obilno opskrbili svoj brod do bilo kojeg kraja svijeta, to jest Amerike. Kad smo tako spremili i pod krov i osigurali svoja skladišta žita, dadosmo se na posao da izradimo pletene robe, to jest velikih košara u kojima ćemo ga držati. A Španjolac je u tom poslu bio vrlo okretan i vješt i često me korio što nisam napravio kakve predmete za obranu od takve pletene robe, ali meni se to nije činilo potrebnim. Pošto smo sada imali obilatu zalihu hrane za sve očekivane goste, dadoh Španjolcu pristanak da ode na kopno da vidi što bi mogao učiniti s onima što ih je tamo ostavio. Strogo sam ga obvezao, i to pismeno, da sobom ne povede ni jednog čovjeka koji prije toga u njegovoj prisutnosti i u prisutnosti staroga divljaka ne prisegne da neće ni na koji način učiniti ništa nažao osobi što je nađe na otoku, koja je bila toliko dobra da je poslala po njih da bi ih izbavila, da neće s njom stupiti u borbu niti je napasti, nego da će biti uz nju i braniti je protiv svakog takva pokušaja. Kamo god krenu, da će biti potpuno pod njegovim zapovjedništvom i

podvrgnuti njemu. To treba da bude izdano pismeno, s njihovim vlastoručnim potpisima. Međutim, nismo se uopće zapitali kako će oni to učiniti, kad smo znali da nemaju ni pera ni crnila.

S takvim uputama Španjolac i stari divljak (Petkov otac) otploviše u jednom od kanua, za kojega bi se moglo reći da su u njemu i došli ili, bolje reći, da su se u njemu dovezli kad su došli kao zarobljenici da ih ovdje požderu divljaci.

Svakome od njih dadoh po jednu mušketu i oko osam naboja baruta i sačme, upozorivši ih da vrlo dobro gospodare i jednim i drugim i da ih troše samo u hitnim slučajevima.

Taj me posao ispunjavao veseljem jer su to u dvadeset sedam godina i nekoliko dana bili prvi koraci što sam ih poduzeo u očekivanju da ću se izbaviti. Dao sam im zalihu kruha i suhoga grožđa, dovoljnu za njih za mnogo dana i dovoljnu za njihove zemljake za kojih osam dana. Zaželjevši im sretan put, rekoh im da krenu. Dogovorili smo se također za znak što će ga izvjesiti na svom povratu i po kojem ću ih opet prepoznati iz daljine kad se budu vraćali, prije nego stignu do obale.

Otišli su po prilično jakom vjetru, jednoga dana kad je bio pun mjesec – po mom računu u mjesecu listopadu. Kad sam jednom izgubio točan račun o danima, nikada ga više nisam mogao uskladiti. Nisam ni račun o godinama vodio tako točno da bih mogao sa sigurnošću reći da imam pravo premda sam kasnije, kad sam provjeravao svoje računanje, ustanovio da sam godine vodio točno.

Kad sam ih čekao kojih osam dana, dogodi se čudan i nepredviđen slučaj o kakvu se možda nikada u povijesti nije čulo. Jednoga sam jutra čvrsto spavao u svojoj kolibi kadli k meni dotrči moj momak Petko i glasno vikne:

»Gospodaru, gospodaru, došli su, došli su!«

Skočih na noge i, ne osvrćući se na opasnost, čim sam navukao na se odijelo, izletih van kroz svoj mali gaj – koji je, uz put rečeno, toliko narastao da je sada bio vrlo gusta šuma – kako rekoh, bez obzira na opasnost izletjeh bez oružja, što nisam običavao raditi. Međutim, upravivši pogled prema moru iznenadih se ugledavši čamac u udaljenosti od koje četiri milje na putu prema obali. Imao je na sebi jedno jedro poput ovčje plećke, kako oni to zovu, a vjetar je bio prilično jak i nosio ga obali. Čas zatim sam također opazio da ne dolaze s one strane na kojoj je ležala obala, nego s najjužnijeg kraja otoka. Nato pozvah Petka k sebi i rekoh mu da se ne pokazuje jer to nisu ljudi što ih očekujemo pa ne znamo jesu li prijatelji ili neprijatelji.

Zatim odoh po dalekozor da vidim tko bi to mogao biti. Izvukavši za sobom ljestve, popeh se na vrh brežuljka kako sam običavao raditi kad sam se čega bojao, da bih što jasnije vidio, a da ne budem opažen.

Tek što sam stupio nogom na brežuljak, jasno ugledah brod usidren otprilike osam milja daleko u smjeru jug-jugoistok, ali ne više od pet milja od obale. Koliko sam mogao vidjeti, bilo je jasno da je to engleski brod, a čamac je izgledao kao engleski brodski čamac.

Ne mogu izraziti koliko sam bio smućen, premda je veselje da vidim brod, i to takav za koji sam s pravom mogao vjerovati da su na njemu moji zemljaci, a prema tome i prijatelji, bilo neopisivo. Pa ipak, nekako me mučila potajna sumnja, ne znam zašto, koja mi je nalagala da budem na oprezu. U prvom sam redu zapitao što bi engleski brod mogao raditi u ovom dijelu svijeta budući da to nije bilo na putu ni u koji kraj, ni iz kojega kraja u kojemu su Englezi plovili, a znao sam da nije bilo oluje, koja bi ih ovamo dotjerala. A ako su doista Englezi, vjerojatno je da nisu ovdje s dobrim namjerama, pa je bolje da nastavim živjeti kao do sada nego da padnem u ruke razbojnika i ubojica.

Ovaj slučaj obilato potvrđuje da sam imao pravo kad sam tako rasuđivao. Jer da me to tajno upozorenje nije učinilo opreznim, dolazilo ono ma sa koje strane, neizbježno bih stradao i našao se u mnogo gorem položaju nego što sam bio prije, kako ćete odmah vidjeti.

Nisam dugo ostao na tom mjestu kadli spazih da se čamac približio obali, kao da traže kakav zaljev u koji bi ušli da bi se lakše iskrcali. Međutim, budući da nisu došli dovoljno daleko uz obalu, nisu opazili malu dragu u kojoj sam ja prije iskrcavao svoje splavi, nego su izvukli svoj čamac na pješčanu obalu, otprilike pol milje od mene, a to je za me bila velika sreća jer bi se drukčije bili iskrcali baš pred mojim vratima, da tako kažem, i uskoro bi me istjerali iz moje utvrde, a možda i opljačkali sve što imam.

Kad su izišli na obalu, bio sam potpuno uvjeren da su Englezi, barem većina njih. Za jednoga ili dvojicu sam mislio da su Holandezi, međutim se pokazalo da nisu. Bilo ih je u svemu jedanaest, a trojica su, kako sam vidio, bila nenaoružana i (kako mi se činilo) svezana. Kad su prva četvorica ili petorica skočila na obalu, izvedoše onu trojicu iz čamca kao zarobljenike. Opazio sam da se jedan od te trojice služio najvatrenijim pokretima zaklinjanja, žalosti i očaja, čak možda i pretjerana. Ostala su dvojica, kako sam mogao razabrati, od vremena do vremena podizali ruke, a činilo se da su također jako zabrinuti, ali ne toliko kao onaj prvi.

Taj je me pogled potpuno smutio i nisam znao što bi to moglo značiti. Petko mi se obratio engleski što je bolje znao: »Gospodaru, vi vidite engleski čovjeki jesti zarobljenike isto kao divlji čovjek.« »Pa misliš, Petko«, rekoh mu ja, »da će ih oni pojesti?« »Da«, reče Petko, »oni njih pojesti.« »Ne, ne, Petko«, odgovorih ja. »Bojim se da će ih zaista ubiti, ali možeš biti siguran da ih neće pojesti.«

Cijelo to vrijeme nisam mogao ni naslutiti o čemu se tu zapravo radi. Stajao sam dršćući od užasa pred tim prizorom i svakoga časa očekivao da će trojicu zarobljenika poubijati. Čak sam jednom vidio kako je jedan od lupeža podigao ruku, u kojoj je držao ogroman nož ili bodež, da udari jednoga od ovih bijednika. Očekivao sam da ću ga začas vidjeti kako pada, a pri tom kao da mi se sva krv sledila u žilama.

Od sveg srca sam sada žalio za Španjolcem i divljakom što je otišao s njim. Želio sam da bih se mogao nekako prikrasti neopazice na puškomet da spasim ta tri čovjeka jer nisam vidio da imaju vatrenog oružja. Međutim, želja mi se ispunila, samo drukčije.

Kad sam vidio kako surovi mornari okrutno postupaju s tom trojicom ljudi, opazih da su se mornari raštrkali po kopnu kao da žele razgledati kraj. Vidio sam također da je onoj trojici stavljeno na volju da idu kamo god hoće, ali oni sva trojica sjedoše vrlo zamišljeni na zemlju gledajući okolo kao kakvi očajnici.

To me podsjeti kako sam se ja stao ogledavati kad sam se prvi put iskrcao na toj obali. Kako sam sâm sebe smatrao izgubljenim, kako sam se divlje osvrtao oko sebe, u kakvu sam užasnu strahu bio i kako sam cijelu noć proveo na stablu od straha da me ne bi razderale divlje zvijeri.

Kako te noći još nisam imao pojma o tome da ću s broda što ga je sudbina olujom i plimom dotjerala bliže k obali pribaviti zaliha od kojih sam se kasnije tako dugo vremena hranio i održavao na životu, tako ni ta tri jadna, osamljena čovjeka nisu ni slutila kako im je sigurno izbavljenje i prehrana, kako im je sve to blizu i kako se zbiljski i doista nalaze u sigurnosti, a u isto vrijeme su mislili da su izgubljeni i da je njihov položaj beznadan.

Kad su ti ljudi izašli na obalu, plima je baš bila na najvišoj razini. Stojeći tamo i pregovarajući sa zarobljenicima što su ih doveli, ili opet lutajući okolo da vide gdje su, oni su bezbrižno ostali dok se plima nije povukla i voda tako znatno opala da je čamac ostao na suhom.

U čamcu su ostavili dva čovjeka koji su, kako sam kasnije ustanovio, zaspali jer su popili malo previše rakije. Međutim, jedan se od njih probudio prije drugoga. Kad je vidio da je čamac predaleko na kopnu da bi ga on mogao maknuti, zovne one druge što su se bili raštrkali, našto se svi uskoro vrate k čamcu. Međutim, gurnuti ga do vode nadilazilo je njihovu snagu jer je čamac bio vrlo težak, a obala na toj strani pokrivena kamenim, blatastim pijeskom koji je bio gotovo kao mulj.

U tom položaju oni su, kao pravi mornari, koji su možda od svih ljudi najmanje skloni razmišljanju, odustali od toga i opet odlunjali po kopnu. Čuo sam kako jedan od njih kaže glasno drugome (dozivajući ga od čamca): »Ma, pusti ga, Jack, što se mučiš? Zaplovit će kad dođe nova plima.« Time sam dobio potvrdu za svoje glavno pitanje iz koje su zemlje.

Cijelo sam se to vrijeme držao kuće i ni jednom se nisam usudio maknuti iz svoje utvrde dalje nego do svoga promatrališta pri vrhu brežuljka. Radovao sam se na pomisao kako sam je dobro utvrdio. Znao sam da treba najmanje još deset sati da čamac ponovo zaplovi, a dotle će se smračiti pa ću moći slobodnije promatrati njihovo kretanje i čuti razgovor ako ga povedu.

Za to sam se vrijeme pripremio za bitku kao i ono prije, samo s više opreza, znajući da sada imam posla s drukčijom vrstom neprijatelja nego onda. I Petku sam naložio da se natovari puškama. Od njega sam učinio odlična strijelca. Sâm sam uzeo dvije puške za ptice, a njemu sam dao tri muškete. Izgledao sam doista strašno divlje. Imao sam na sebi svoj ogromni kaput od kozje kože, s golemom kapom, o kojoj sam već govorio, s golim mačem, s dva pištolja za pojasom i s po jednom puškom na svakom ramenu.

Moj je plan bio, kako sam već spomenuo, ništa ne pokušavati dok se ne smrači. Ali oko dva sata, u vrijeme najveće žege, vidjeh da su se oni razbježali po šumama i, po mom mišljenju, polijegali i pozaspali. Ona trojica jadnika nisu mogli zaspati jer su bili previše zabrinuti zbog svoga položaja. Međutim, oni su se smjestili pod okrilje nekog velikog drveta, otprilike četvrt milje od mene i, kako se meni činilo, tako da ih ostali nisu mogli vidjeti.

Tada odlučih da im se pokažem i saznam nešto o njihovu položaju. Smjesta se zaputih onakav kako sam se opisao, a moj momak Petko u dobranoj udaljenosti za mnom, po svojim oružju jednako strašan kao i ja, samo što nije predstavljao taku užasnu, sablasnu pojavu kao ja.

Prišao sam k njima što sam bliže mogao a da me nisu opazili, a tada, prije nego što me je jedan od njih vidio, doviknuh im glasno španjolski: »Što ste vi, gospodo!«

Na taj se zvuk trgnu, ali su još deset puta više bili zbunjeni kad su ugledali mene i moju neobičnu pojavu. Nisu mi dali nikakva odgovora, ali mi se pričinilo kao da sam opazio da se spremaju pobjeći od mene. Tada im se javih engleski: »Gospodo«, rekoh, »ne bojte me se. Možda imate u blizini prijatelja premda ga niste očekivali.« »Onda mora da je poslan ravno s neba«, reče jedan od njih vrlo ozbiljno, skinuvši u isto vrijeme šešir, »jer našem stanju ne može pomoći čovjek.« »Možete li reći strancu kako da vam pomogne jer se čini da ste u velikoj nevolji. Vidio sam vas kad ste se iskrcali i kad ste se molbama obraćali zvijerima što su došle s vama. Vidio sam kako je jedan od njih podigao bodež da vas ubije.«

Jednome su čovjeku tekle suze niz obraz. Dršćući kao skamenjen, uzvrati: »Govorim li ja s Bogom ili s čovjekom? Je li to doista čovjek ili anđeo?« »Ne bojte se toga, gospodine«, rekoh mu ja: »Da je Bog poslao anđela da vas izbavi on bi došao bolje odjeven i drukčije naoružan nego što vidite mene. Molim vas, odbacite strah. Ja sam čovjek, Englez, i spreman da vam pomognem. Vidite da imam samo jednoga slugu – imamo oružja i municije. Recite nam otvoreno možemo li vam pomoći? Što vam se dogodilo?«

»Naš je slučaj, gospodine«, reče on, »predugačak da vam ga ispripovjedimo dok su naši ubojice tako blizu. Međutim, ukratko, ja sam bio zapovjednik onoga broda. Moji su se mornari pobunili protiv mene, jedva su se dali skloniti da me ne ubiju i konačno su me izložili ovdje na ovom osamljenom otoku zajedno s onom dvojicom. Jedan je od njih moj časnik, a drugi je putnik. Očekivali smo da ćemo ovdje poginuti jer smo vjerovali da je ovo mjesto nenastanjeno pa još uvijek ne znamo što da o svemu tome mislimo.«

»Gdje su one zvijeri, vaši neprijatelji?« upitah ja. »Znate li kamo su otišli?« »Eno ih tamo«, reče on, pokazujući prema guštiku. »Srce mi dršće od straha da su nas vidjeli i čuli kako govorimo. Ako jesu, sigurno će nas sve poubijati.«

»Imaju li vatrenog oružja?« upitah. On odgovori: »Imaju samo dvije puške, i još jednu, koju su ostavili u čamcu.«

»E, onda dobro«, rekoh ja, »ostalo prepustite meni. Vidim da spavaju. Lako ih je sve poubijati, ali bi možda bilo bolje da ih zarobimo?« On mi reče da su među njima dva

očajna lupeža i da baš ne bi bilo uputno pokazati prema njima samilost, ali ako njih uhvatimo, svi će se ostali, po njegovu mišljenju, vratiti na svoju dužnost. Upitah ga koja su to dvojica. Reče mi da ih ovako iz daljine ne bi mogao opisah, ali će se pokoravati mojim odredbama što ja zapovjedim.

»Dobro«, rekoh ja, »povucimo se da nas ne vide i ne čuju da se ne bi probudili, a onda ćemo odlučiti o daljemu«. Tako se oni bez protivljenja povukoše, zajedno sa mnom, dok nas nije šuma sakrila od njih.

»Pazite gospodine«, rekoh ja, »ako se odlučim da vas spasim, hoćete li pristati na dva moja uvjeta?« On unaprijed prihvati moje prijedloge i reče mi da će i on i brod, ako ga se opet domognu, biti potpuno i u svemu pod mojom upravom i zapovjedništvom. A ako se ne domognu broda, on će živjeti i umrijeti sa mnom, ma u koji dio svijeta ga poslao. A ostala dvojica rekoše isto.

»Dobro«, rekoh ja, »imam samo dva uvjeta. Prvi je, da nećete, dok god ste sa mnom na ovom otoku, tražiti nikakvu vlast za sebe. I ako vam dam u ruke oružje, vi ćete mi ga u svakoj prilici vratiti i nećete učiniti ništa nažao ni meni ni mojima na ovom otoku, a za to ćete se vrijeme pokoravati zapovijedima. Drugi je uvjet, ako se domognete broda povest ćete mene i moga momka besplatno u Englesku«.

Stao me uvjeravati svim dokazima što ih je ljudska dovitljivost ili vjernost mogla smisliti da će udovoljiti svim tim mojim veoma razboritim zahtjevima. K tome će uvijek osjećati da mi duguje svoj život i priznavati to u svakoj prilici do konca svoga života.

»E, onda«, rekoh ja, »evo vam tri muškete za vas, s barutom i sačmom. Recite mi sada što mislite da bi bilo dobro učiniti.« Pružio mi je opet sve dokaze svoje zahvalnosti, koliko god je mogao, ali je rekao da će se u potpunosti povoditi za njom. Rekao sam mu da bi po mom mišljenju bilo nezgodno upuštati se u nesigurne pothvate, i da je najbolji način kojeg bi se ja mogao sjetiti, da smjesta počnemo na njih pucati dok još leže. Ako bi koji ostao živ nakon prve paljbe i bio voljan da se preda, mogli bismo ga poštedjeti, pa bi na taj način potpuno prepustili sudbini da upravlja hicima.

On vrlo čedno reče da mu ne bi bilo drago da ih poubijamo ako se to iako može spriječiti. Međutim, ona dvojica su, reče, nepopravljivi lupeži i bili su kolovođe cijele pobune na brodu, pa ako nam oni umaknu, još se nismo oslobodili zla. Jer oni bi otišli na brod i doveli sa sobom svu brodsku posadu pa nas sve uništili. »No, dakle,« rekoh ja,« nužda opravdava moj savjet jer je to jedni način da spasimo život«. Videći da još uvijek nije sklon da se prolije krv, rekoh mu neka oni pođu sami i urede kako im se bude činilo zgodnim.

Usred toga razgovora začusmo kako se neki od njih bude. Začas vidjesmo da su dvojica ustala. Upitah ga da li je koji od te dvojice jedan od onih za koje je rekao da su bili vođe pobune. On reče: »Ne.« »E, dobro«, rekoh ja, »možete ih pustiti da pobjegnu, a providnost ih je vjerojatno namjerno probudila da se spase. A ako vam ostali pobjegnu, to je onda vaša pogreška«.

Potaknut tim riječima, on uze mušketu što sam mu je dao u ruku. Za pojasom je imao pištolj, a njegova dva druga svaki po jednu pušku u rukama. Ta su dvojica što su bili s njime, išli sprijeda i proizveli nekakav štropot od kojega se jedan od onih mornara što su bili budni okrenuo i, videći ih da dolaze, zovnuo ostale. Ali tada je već bilo prekasno jer u istom času kad je on zovnuo, oni opališe; tu mislim onu dvojicu, jer je kapetan mudro sačuvao svoj naboj. Oni su tako dobro naciljali u ljude koje su poznavali da je jedan od njih bio na mjestu ubijen, a drugi vrlo teško ranjen. Međutim, kako nije bio mrtav, on stade na noge i poče onoga drugoga zvati u pomoć. Uto mu priđe kapetan i reče da je prekasno zvati u pomoć. S tim riječima on ga obori kundakom svoje muškete tako da više nikada nije otvorio usta. U društvu su bila još trojica, a jedan je od njih bio također lako ranjen. Do toga sam vremena i ja stigao. Kad su vidjeli opasnost u kojoj se nalaze, a bilo je uzaludno da se opru, stadoše moliti za milost. Kapetan im reče da će im poštedjeti život ako ga uvjere da im je odvratno izdajstvo zbog kojega su okrivljeni i ako se zakunu da će mu vjerno pomoći da se opet domogne broda, i da će zatim brod dovesti natrag na Jamajku, odakle su i došli. Oni mu pružiše sve iskaze svoje odanosti kakve je samo mogao poželjeti, a on je pristao da im povjeruje i da im poštedi život, protiv čega nisam bio ni ja. Samo sam ga obvezao da ih drži svezane oko ruku i nogu dok god su na otoku.

Dok se to događalo, poslao sam Petka s kapetanovim časnikom k čamcu s nalogom da ga pričvrste i da natrag donesu vesla i jedra, što su i učinili. Za kratko vrijeme ona tri mornara što su bili odlutali i (na svoju sreću) bili odvojeni od ostalih vrate se jer su čuli pucnjavu pušaka. Videći da je njihov kapetan, koji im je prije bio zarobljenik, sada njihov gospodar, oni također pristanu da ih svežemo – i tako je naša pobjeda bila potpuna.

Sada je trebalo da kapetan i ja saznamo nešto jedan o drugome. Ja sam počeo prvi i ispričao mu cijelu svoju povijest. On me saslušao s pozornošću koja je bila jednaka zapanjenosti, a pogotovu kad sam mu rekao da sam opskrbljen hranom i municijom. I doista, kako je cijela moja povijest zbirka čudesa, ona ga se snažno dojmila. Ali kad je s toga svrnuo svoje misli na sebe i vidio da sam ja, kako se čini, sačuvan tamo namjerno da bih spasio njegov život, suze mu potekoše niz obraze i više nije mogao ni riječi izustiti.

Kad je njegova pripovijest bila završena, povedoh njega i njegova dva druga u svoju nastambu. Uveo sam ih istim putem kojim sam i sam ušao, to jest iznad kuće i tamo ih okrijepio jelom što sam ga imao. Pokazao sam im sve svoje uređaje što sam ih proveo za vrijeme svoga dugog boravka na otoku.

Sve što sam im pokazao, sve što sam im rekao, njima je bilo pravo čudo. Međutim, kapetan se, više od svega, divio mojoj utvrdi i tome kako sam savršeno sakrio svoje skrovište gajem drveća, koji je sada već bio šumica jer je bio zasađen prije dvadeset godina, a ovdje drveće raste mnogo brže nego u Engleskoj. Posvuda je bio vrlo gust i neprohodan, osim na onom jednom mjestu kuda je vodio moj vijugavi puteljak kroza nj. Rekoh mu da je to moja tvrđava i stalno boravište, ali da vani imam sjedište, kao i većina kraljevića, kamo se od vremena na vrijeme mogu povući, a i to ću mu pokazati jednom drugom zgodom. Međutim, sada je bila briga kako da zaposjednemo brod. Složio se sa mnom u tome, ali mi je rekao da uopće ne zna što bi se tu moralo poduzeti. Jer, reče, na

brodu ima još dvadeset šest mornara koji će, budući da su se upleli u odvratnu zavjeru, čime potpadaju pod smrtnu kaznu, biti u svom očaju nepopustljivi. I oni će tjerati dalje jer znaju, kad bi bili prisiljeni na poslušnost, da bi bili odvedeni na vješala čim stignu u Englesku ili bilo koju od engleskih kolonija. Prema tome ih nećemo moći napasti ovako malobrojni kako smo bili.

Neko sam vrijeme razmišljao o tome što je rekao pa vidjeh da je to vrlo razuman zaključak, i da se stoga nešto mora vrlo brzo odlučiti i ljude na brodu dovesti nenadano u neku stupicu kako bismo ih spriječili da se iskrcaju i unište nas. Nato mi začas pade na pamet da će brodska posada za kratko vrijeme, ne znajući što se dogodilo s njihovim drugovima i s čamcem, sigurno doći na otok u svom drugom čamcu da ih potraže. Onda će možda doći naoružani i biti prejaki za nas, a on priznade da je to vjerojatno.

Nato mu rekoh da je prva stvar što je moramo učiniti da probušimo čamac koji je ležao na žalu tako da ga ne mogu povesti sa sobom, i izvadivši sve iz njega, ostaviti ga toliko neupotrebljiva da ne može ploviti. Tako odosmo do čamca, izvadismo oružje što su ga ostavili na njemu i sve drugo što smo tamo našli – bila je to boca rakije, boca ruma, nekoliko pogača dvopeka, jedan rog baruta i velik komad šećera u komadu platna – bilo ga je pet-šest funti. Sve mi je to dobro došlo, pogotovo rakija i šećer jer toga već mnogo godina nisam imao.

Kad smo sve te stvari iznijeli na obalu (vesla, jarbol, jedro i kormilo čamca izneseni su već prije, kako sam rekao), napravismo na dnu čamca rupu da ne bi mogli odvesti čamac ako dođu dosta jaki da nas svladaju. Zapravo, nisam mnogo mislio na to da bismo se mogli domoći broda, ali sam mislio, ako odu bez čamca, mi ćemo ga lako osposobiti da nas ponese do otočja Leeward, a usput se navratiti po moje prijatelje Španjolce, jer sam još na njih mislio.

Poglavlje XVIII.

Spašeni brod

Mi smo dotle vršili svoje pripreme. Silnim smo naporom izvukli čamac dalje na obalu, tako visoko da ga ne zahvati plima kad se popne do najviše razine. K tome smo na dnu čamca napravili rupu koja je bila tako velika da se nije dala u brzini začepiti, a onda smo posjedali razmišljajući što da učinimo, kadli s broda začujemo topovski metak i vidjesmo kako daje znakove zastavom čamcu da se vrati na brod. Ali čamac se nije micao. Opalili su iz topa nekoliko puta i davali signale čamcu.

Konačno, kad se pokazalo da su svi njihovi signali i pucanje beskorisni, i kad su vidjeli da se čamac ne miče, vidjesmo ih (uz pomoć dalekozora) kako spuštaju drugi čamac i veslaju prema obali. Dok su se približavali ustanovismo da ih je najmanje desetorica u čamcu i da imaju sa sobom vatreno oružje.

Kako je brod ležao gotovo šest milja od obale, imali smo dovoljno vremena da ih promatramo dok su dolazili i vidjeli smo jasno ljude, čak i njihova lica. Budući da ih je plima odbacila malo prema istoku od ovoga drugoga čamca, oni su veslali uz obalu da dođu do istoga mjesta gdje su i drugi pristali i gdje je ležao ovaj čamac.

Tako smo, kako kažem, imali vremena da ih promatramo, a kapetan je poznavao osobe u čamcu i značaj pojedinih ljudi. Reče da su trojica između njih vrlo pošteni momci koji su, u to je bio uvjeren, zavedeni u zavjeru od ostalih, jer su bili nadvladani i prestrašeni dok su svi ostali, zajedno s glavnim brodarom, koji je, kako se čini, bio među njima najviši po časti, bili surovi kao i svaka druga brodska posada. Zbog svoga surovog pothvata bili su natjerani u očaj, a kapetan se bojao da će biti previše jaki da bismo im se mogli oduprijeti.

Nasmiješih mu se i rekoh da ljudi u našem položaju ne smiju misliti na strah. S obzirom na to da je svako stanje što bi moglo nastati bolje od onog u kojem smo sada, moramo očekivati da će ono što slijedi, bila to smrt ili život, na svaki način biti izbavljenje. Upitah ga što misli o mojim životnim prilikama, i zar ne bi bilo vrijedno izvrći se opasnosti samo da se oslobodim takva života. »Što se mene tiče«, dodah, »čini se da u svemu tome ima samo jedna stvar koja mi odgovara.« »A što je to?«, upita me on. »Evo što«, rekoh ja. »Kažete da su među njima tri-četiri poštena momka, koje bi trebalo poštedjeti. Kad bi oni svi bili jednako pokvareni, pomislio bih da ih je božja providnost izdvojila da padnu u naše ruke. Jer, u to možete biti sigurni, svaki pojedini od njih koji dođe na obalu, bit će naš i izgubit će glavu li će ostati na životu, prema tome kako se bude prema vama ponašao.«

Budući da sam to govorio povišenim glasom i s veselim izrazom na licu, opazih da sam ga veoma ohrabrio. Stoga se dadosmo svojski na posao. Čim smo opazili da s broda dolazi čamac, odlučili smo odvojiti naše zarobljenike pa smo ih doista i spremili na sigurno mjesto.

Dvojicu, u koje je kapetan imao manje povjerenja nego u ostale, poslao sam s Petkom i s još jednim od one trojice (koji su se predali) u svoju spilju. Tamo su bili dovoljno udaljeni, i nije bilo opasnosti da bi ih mogli čuti ili pronaći ili da bi pronašli put iz šume kad bi im uspjelo da se samo oslobode. Tu su ih ostavili svezane, ali su im dali hrane i obećali im, ako budu mirni, da će ih za dan-dva osloboditi. Međutim, ako pokušaju pobjeći, bit će bez milosti ubijeni. Čvrsto su obećali da će strpljivo podnositi svoje zatočenje i bili su vrlo zahvalni da se s njima tako dobro postupa i da imaju hrane i svjetla. Petko im je, naime, dao svijeće (koje smo sami izrađivali) da im bude udobnije, a oni nisu znali da li Petko stoji pred ulazom na straži.

S ostalim se zarobljenicima bolje postupalo. Dvojicu smo, istina, držali svezane jer se kapetan nije usudio da im vjeruje, ali drugu dvojicu, na kapetanovu preporuku, uzeh u svoju službu pošto su svečano izjavili da će živjeti i umrijeti s nama. Tako nas je s njima i onom trojicom poštenih bilo sedam dobro naoružanih ljudi. Bio sam siguran da ćemo moći lako obračunati s onih deset što su dolazili, pogotovu kad je kapetan rekao da su i među njima tri-četiri poštena čovjeka.

Čim su došli do mjesta gdje je ležao njihov drugi čamac, udariše čamcem u žal i svi iziđoše na obalu, a ja sam se obradovao kad sam to vidio jer sam se bojao da će ga sigurno usidriti podalje od obale, i nekoliko njih ostati u njemu da ga čuvaju, pa ga tako ne bismo mogli zaposjesti.

Prvo što su učinili došavši na obalu bilo je da su svi potrčali prema onom drugom čamcu. Nije bilo teško opaziti njihovo veliko iznenađenje kad su vidjeli da je čamac, kako sam već rekao, potpuno prazan i da na dnu ima veliku rupu.

Pošto su neko vrijeme o tome razmišljali, stadoše dozivati, vičući dva-tri puta jednoglasno iz sve snage da vide ne bi li mogli dozvati svoje drugove. Ali sve uzalud. Onda se skupiše u krug i ispališe salvu iz pištolja, koji smo mi, istina, čuli, a šume su zabrujale od jeke, ali je oni u spilji, u to smo bili sigurni, nisu mogli čuti, a oni što smo ih držali kod sebe, nisu se usudili da im odgovore.

Bili su toliko zaprepašteni i začuđeni da su, iako su nam kasnije pripovijedali, odlučili svi opet poći na svoj brod da kažu ostalima da su svi ljudi poubijani, a čamac probušen. Stoga odmah gurnu čamac u more i svi se ukrcaju.

Kapetana je to strašno začudilo, čak i zabrinulo jer je vjerovao da će se oni opet vratiti na lađu, razapeti jedra i odjedriti, smatrajući svoje drugove izgubljenima, pa će tako ipak ostati bez broda kojega se nadao domoći. Međutim, ubrzo se uplašio, ali drukčije.

Nisu daleko odmakli s čamcem kadli opazismo da se opet vraćaju k obali. Sada su smislili nešto drugo, o čemu su se, kako se čini, dogovorili, to jest da tri čovjeka ostave u čamcu, a ostali da pođu na obalu pa da u unutrašnjosti potraže svoje drugove.

To nam je bilo veliko razočaranje budući da sada nismo znali što da učinimo. Jer, da zarobimo ovu sedmoricu na kopnu, od toga ne bismo imali nikakve koristi ako pustimo da nam čamac pobjegne, jer bi onda ona dvojica odveslala natrag k lađi pa bi zajedno s ostalima sigurno digli sidro i razapeli jedra i naša bi nada da ćemo se domoći broda propala.

Međutim, nije bilo druge nego čekati da vidimo što će nam donijeti razvoj stvari. Ta sedmorica iziđoše na kopno, a trojica koji ostadoše u čamcu odveslaše dobrano od obale i tamo se usidriše čekajući druge. Tako nam je bilo nemoguće doći do onih u čamcu.

Oni što su izišli na obalu, držali su se blizu jedan drugome. Krenuli su prema vrhu brežuljka pod kojim je bila moja nastamba. Mi smo ih jasno vidjeli premda nas oni nisu mogli opaziti. Bili bismo se jako radovali da su nam se više približili pa da možemo na njih pucati, ili da su otišli dalje da možemo izići iz svoga skrovišta.

Kad su došli do hrpta brežuljka, odakle su mogli vidjeti daleko u dolinu i šume koje su ležale prema sjeveroistočnom kraju i gdje je otok bio najniži, stadoše vikati i dozivati dok se nisu izmorili. Međutim, kao da mi nije bilo drago otići predaleko od obale niti se udaljiti jedan od drugoga pa sjedoše pod jedno stablo da razmisle o toj stvari. Bili bi nam jako pomogli da su zaključili kako bi bilo zgodno leći i spavati, kao što su to oni drugi učinili. No oni su se previše bojali opasnosti da bi se usudili zaspati premda nisu znali kakva je to opasnost što im prijeti.

Dok su oni tako vijećali, kapetan mi predloži nešto vrlo pametno, to jest da će oni možda ponovo ispaliti salvu da pokušaju dozvati svoje drugove, a tada da svi navalimo na njih u času dok su im sve puške prazne, i oni će se sigurno predati, a mi ćemo ih zarobiti bez krvoprolića. Taj mi se prijedlog svidio, samo ako bi bili dovoljno blizu da im priđemo prije nego uzmognu ponovo nabiti puške.

Međutim, to se nije dogodilo, pa smo dugo vremena ležali tamo neodlučni što da učinimo. Konačno im rekoh da se, po mom mišljenju, neće moći ništa učiniti do noći. A onda, ako se ne vrati k čamcu, možda možemo naći načina da se uvučemo između njih i obale, i možda ćemo s pomoću kakve lukavštine, izmamiti one iz čamca na obalu.

Čekali smo dugo vremena da se maknu i bili vrlo nestrpljivi. Osjećali smo se jako nelagodno. Tako vidjesmo da su svi, nakon dugog vijećanja, ustali i pošli dolje prema moru. Čini se da su bili toliko uplašeni od opasnosti koje tu vrebaju za njih da su odlučili vratiti se na brod u uvjerenju da su im drugovi izgubljeni i onda nastaviti svoje namjeravano putovanje brodom.

Kad sam opazio da idu prema obali, pomislio sam da je to zato što su odustali od traženja pa se opet vraćaju, a tako je doista i bilo. Čim sam kapetanu priopćio svoje misli, on je od straha klonuo duhom. Međutim, ja se začas domislih lukavštini koja će ih opet dovesti natrag i koja je do u tančine odgovarala mojoj svrsi.

Naložih Petku i kapetanovu časniku da pođu na zapad prema malom zaljevu, od onoga mjesta gdje su se iskrcali divljaci kad sam ono spasio Petka. Čim dođu do male uzvisine, oko pol milje udaljene, rekoh mu da počnu dozivati što glasnije mogu i da onda pričekaju

dok ne ustanove da su ih mornari čuli. Čim čuju da su im mornari uzvratili zov, treba da opet odgovore, a onda da neopaženo pođu natrag odgovarajući cijelo vrijeme na njihovo dozivanje. Na taj način treba da ih namame na otok i u šume što je dalje moguće, a onda da se opet vrate k meni putem koji sam im odredio.

Upravo su se ukrcali u čamac kadli Petko i časnik stadoše dozivati i oni ih smjesta čuše. Odgovarajući im potrčaše obalom prema zapadu, prema glasu što su ga čuli, ali ih tada zaustavi na daljem putu zaljev. Kako je bila plima, nisu mogli preko njega pa stoga doviknu onima u čamcu da dođu i prevezu ih, a baš to sam i očekivao.

Kad su se prebacili, opazih da je čamac zašao daleko u zaljev i ušao, tako reći u luku u samom kopnu. Jednoga od one trojica iz čamca uzeše da ide s njima, a dvojicu ostaviše u čamcu koji su privezali za panj nekog malog drveta na obali.

Baš to sam želio. Ostavivši Petka i kapetanova časnika kod njihova posla, smjesta povedoh ostale sa sobom. Prešavši neopazice zaljev, iznenadismo onu dvojicu a da nisu ni slutili. Jedan je od njih ležao na obali, a drugi je bio u čamcu. Onaj što je ležao na obali baš je drijemao i, čuvši nas, htjede skočiti, ali kapetan, koji je bio prvi, pritrči k njemu i obori ga udarcem, a onome u čamcu vikne neka se preda ili će ga ubiti.

Malo je trebalo nagovarati jednog jedinog čovjeka da se preda kad je vidio petoricu protiv sebe, a drug mu je već ležao na zemlji. K tome je bio po svoj prilici jedan od one trojice koji nisu bili svim srcem za pobunu kao ostala posada, i stoga ga je bilo lako ne samo nagovoriti da se preda nego i da kasnije vrlo odano stane na našu stranu.

U to su vrijeme Petko i kapetanov časnik tako dobro obavili svoj posao s ostalima da su ih dozivajući i odgovarajući na njihove zovove, odvukli s jednog brežuljka na drugi, iz jedne šume u drugu, dok ih nisu temeljito izmorili. Ne samo to, nego su ih ostavili tako daleko da su mogli biti sigurni da se neće vratiti k čamcu prije nego što se smrkne. A i sami su se, zapravo, silno umorili dok su opet stigli do nas.

Sad nismo imali drugoga posla nego da pazimo na njih kad padne mrak pa da ih napadnemo i sigurno s njima obračunamo.

Prošlo je nekoliko sati od časa kad se Petko vrati k meni, a oni su tek onda stigli do čamca. Čuli smo onoga koji je bio prvi, davno prije nego što su stigli sasvim do obale, kako viče onima iza sebe da se požure, a oni su mu odgovarali tužeći se kako su šepavi i umorni, da ne mogu ići brže, a to je nama samo odgovaralo.

Konačno dođoše do čamca. Međutim, nemoguće je izraziti njihovu zbunjenost kad su vidjeli da je čamac u zaljevu nasukan jer se plima povukla, a onoj dvojici ni traga ni glasa. Čuli smo kako jedan drugom dovikuju vrlo plačljivo da su dospjeli na začarani otok; da tu ima stanovnika, pa će svi biti poubijani, ili vragova ili zlih duhova, pa će ih sve odnijeti i proždrijeti.

Ponovno stadoše dovikivati zovući svoja dva druga poimence mnogo puta, ali ni otkuda odgovora. Nakon nekog vremena vidjesmo ih kraj ono malo svjetla što ga je još bilo kako trče naokolo kršeći ruke kao kakvi očajnici. Od vremena do vremena bi sjeli u čamac da

se odmore, a onda bi izašli na obalu, ponovo onako hodali, i to bi se neprestano tako ponavljalo.

Moji bi ljudi jako voljeli da sam im dopustio da ih odmah napadnu u mraku. Ali ja sam htio da ih nekako iznenadim da bih ih tako poštedio i poubijao što manje mogu. Pogotovu nisam htio riskirati da i jedan naš čovjek bude ubijen, a znao sam da su oni tamo vrlo dobro naoružani. Odlučio sam pričekati da vidim neće li se odijeliti jedni od drugih. Stoga, da bih imao sigurnije na oku, privukoh se bliže u zasjedu, a Petku i kapetanu naložih da im se puzajući sasvim uza zemlju na rukama i nogama, da ih ne bi vidjeli, približe što je moguće više prije nego što oni otvore vatru.

Nisu dugo ostali u tom položaju kadli brodar, koji je bio glavni kolovođa pobune, a sada se pokazivao kao najutučeniji i najočajniji od svih, priđe s još dvojicom od posade prema njima. Kapetan se toliko uzbudio da ima glavnog lupeža tako u svojoj moći. Jedva je smogao strpljivosti da ga pusti doći blizu kako bi se uvjerio da je to on jer prije su mu samo čuli glas. Međutim, kad su došli bliže, kapetan i Petko skočiše na noge i jurnuše na njih.

Brodara su ubili na mjestu. Drugi je čovjek prostrijeljen pao kraj njega, ali je umro tek sat-dva kasnije, a treći je stao bježati glavom bez obzira.

Na pucanj pušaka smjesta pođoh naprijed s cijelom svojom vojskom, koja je sada brojila osam ljudi, to jest: ja, vrhovni komandant, Petko moj zamjenik, kapetan i njegova dva čovjeka i tri ratna zarobljenika kojima smo se usudili dati oružje.

Mi smo zapravo na njih naletjeli u mraku tako da nisu mogli vidjeti koliko nas je. Onome čovjeku što su ga bili ostavili u čamcu, a sada je bio s nama, naložih da ih zove poimence i da pokuša ne bih li ih mogao dobiti na pregovore. Na taj način možda bi pristali na naše uvjete, i to je uspjelo upravo kako smo željeli. Jer u njihovu tadašnjem položaju lako je bilo zamisliti da će se vrlo rado predati. Tako on zovne što je glasnije mogao jednoga od njih: »Tom Smith! Tom Smith!« Tom Smith smjesta odgovori: »Tko je to? Robinson?« Jer čini se da mu je prepoznao glas. Ovaj odgovori »Da, da. Tom Smith, za ime Božje, odbacite oružje i predajte se, jer ćete svi izgubiti glave ovoga časa.«

»Kome da se predamo? Gdje su oni?« uzvrati Tom Smith. »Tu su«, reče on. »Tu je naš kapetan sa pedeset ljudi. Već vas dva sata progone. Brodar je ubijen, Will Fry je ranjen, a ja sam zarobljen. Ako se ne predate, svi ste izgubljeni.«

»Ako nas pomiluju, predat ćemo se«, reče Tom Smith.

»Upitat ću ih ako obećate da ćete se predati«, reče Robinson. Tada on upita kapetana, a sam kapetan vikne: »Hej Smith, ti poznaješ moj glas. Ako smjesta položite oružje i predate se, poklonit ćemo vam život, svima osim Willu Atkinsu«.

Nato Will Atkins povikne: »Zaboga, kapetane, smilujte mi se! Što sam učinio? Oni nisu bili ništa bolji od mene.« (Ali to, međutim, nije bilo istina jer je, zapravo taj Will Atkins bio prvi koji je ščepao kapetana čim su se pobunili i postupao s njim surovo, svezao mu ruke i prostački ga vrijeđao). Nato mu kapetan reče neka položi oružje bezuvjetno i neka

se pouzda u guvernerovu milost. Pod guvernerom je mislio na mene jer oni su me svi zvali guvernerom.

Ukratko, svi su položili oružje i zamolili da im se pokloni život. Nato poslah čovjeka koji je s njima pregovarao i još dvojicu, a oni ih sve svežu. A tada moja silna armija od pedeset ljudi koja je zajedno s onom trojicom sačinjavala tek osam ljudi, pristupi, opkoli ih i s njima na čamac. Samo što se ja i još jedan nismo pokazali, i to iz viših političkih razloga.

Slijedećeg dana nam je posao bio popraviti čamac i misliti na to kako da se domognemo broda. Što se tiče kapetana, on je sada imao dovoljno vremena da s njima pregovara. Ukorio ih je zbog njihove podlosti i postupka s njim i, na koncu, zbog njihovih daljih zlih namjera, rekavši im da ih to sigurno mora na koncu dovesti do nesreće i zla, a možda i do vješala.

Svi su se držali veoma pokajnički i svim srcem molili da im se pokloni život. On im je, međutim, rekao da nisu njegovi zarobljenici nego zapovjednika otoka; da su mislili da su ga iskrcali na pustom, nenastanjenom otoku, ali je Bog htio da ih je poslao na nastanjen otok na kojem je guverner Englez; da bi ih, kad bi htio, mogao sve povješati, ali kako ih je pomilovao, misli da će ih poslati u Englesku da im se sudi po pravdi, osim Atkinsa, kojega po guvernerovu nalogu mora obavijestiti neka se pripremi na smrt jer će biti ujutro obješen.

Premda je sve sam izmislio, ipak je to proizvelo željeni učinak. Atkins pade na koljena i stade zaklinjati kapetana da posreduje kod guvernera da mu pokloni život. A svi ostali su ga molili neka im se smiluje i ne pošalje ih u Englesku.

Sada mi pade na pamet da je kucnuo čas našega izbavljenja, i da bi bila najlakša stvar navesti ove ljude da se svim srcem zauzmu da se domognemo broda. Stoga se u tmini udaljih od njih da ne bi vidjeli kakav im je guverner i pozvah k sebi kapetana. Kad sam viknuo, kao iz velike daljine, jednome sam čovjeku zapovjedio da ponovi moje riječi i da kaže kapetanu: »Kapetane, zove vas zapovjednik.« Nato kapetan smjesta odgovori: »Reci njegovoj ekselenciji da dolazim.« To ih je još više zapanjilo, i svi povjeravaše da je zapovjednik tu u blizini sa svojih pedeset ljudi.

Kad je kapetan došao k meni, izložih mu svoj plan kako da osvojimo brod. On je s oduševljenjem pristao pa je odlučio da će ga idućeg jutra provesti u djelo.

Međutim, da bismo to što ljepše izveli i da bismo bili sigurni u uspjeh, rekoh mu da moramo podijeliti zarobljenike, a on neka ode i uzme Atkinsa i još dvojicu najgorih i neka ih svezane pošalje u spilju gdje su ležali oni drugi. To je povjereno Petku i onoj dvojici ljudi što su se iskrcali zajedno s kapetanom.

Oni ih odvedoše u spilju kao u zatvor. A ta je spilja doista bila gadno mjesto, pogotovo za ljude u njihovu položaju.

Druge sam uputio u svoju sjenicu, koju sam već prije točno opisao. Kako je bila ograđena, a oni svezani, to je mjesto bilo dovoljno sigurno pogotovo ako se uzme da je o njihovu vladanju tamo ovisio naš dalji postupak.

K ovima sam ujutro poslao kapetana, koji je trebao s njima stupiti u pregovore. Ukratko, trebao je da ih iskuša i da mi kaže da li se, po njegovu mišljenju, može u njih pouzdati da pođu na brod i nenadano ga osvoje. Govorio im je o zlu što su mu ga prouzročili i o stanju u koje su upali. I premda im je guverner za sada poklonio život, ipak će ako budu poslani u Englesku, svi od reda, u to mogu biti sigurni, biti obješeni o lance. Međutim, ako se priključe pokušaju da se oslobodi brod, on će se zauzeti kod guvernera da ih pomiluje.

Svakome je lako zamisliti kako su spremno ljudi u njihovu položaju prihvatili ovakav prijedlog. Padoše pred kapetanom na koljena i obećaše, zaklinjući se svim na svijetu da će mu biti vjerni do zadnje kapi krvi, da svoj život duguju njemu, da će ići s njim do na kraj svijeta i da će ga smatrati svojim ocem dok god budu živi.

»E«, reče kapetan, »moram poći i reći guverneru što ste kazali, a onda ću vidjeti ne bih li ga mogao nagovoriti da pristane na to«. I tako mi on donese izvješće o raspoloženju u kakvu ih je našao i reče da doista vjeruje da će biti vjerni.

Međutim, da bismo bili potpuno sigurni, rekoh mu neka se vrati i izabere petoricu između njih pa neka im kaže da će vidjeti da nama, doduše, ne treba ljudi ali da njih ipak izabire kao svoje pomoćnike, a guverner će ostalu dvojicu i onu trojicu što su kao zarobljenici poslani u tvrđavu (moju spilju) zadržati kao taoce za vjernost ove petorice. A, ako se pokažu nevjerni u vršenju svojih dužnosti, ovih će pet talaca biti živi obješeni o lance na obali.

To je djelovalo na njih i uvjerilo ih da se guverner ne šali. Međutim, nije im preostalo drugo nego da prihvate. A sada je bila zadaća zarobljenika, a i kapetanova, da onu petoricu nagovore da izvrše svoju dužnost.

Naše su snage sada bile ovako raspoređene za napadaj: Kapetan, njegov časnik i putnik, zatim dva zarobljenika iz prve grupe, kojima sam, pošto sam dobio opis njihova karaktera od kapetana, dao slobodu i povjerio im oružje. Još dvojica što sam ih do sada držao svezane u svojoj sjenici, ali sam ih sada, na kapetanov prijedlog, oslobodio. Ovih pet koje sam konačno oslobodio. Tako da ih je u svemu bilo dvadeset, osim onih pet što smo ih kao taoce držali zarobljene u spilji.

Upitao sam kapetana hoće li se usuditi s tim ljudima poći na brod. Jer što se tiče mene i moga momka Petka, mislio sam da nije pametno da napuštamo otok dok još ovdje imamo sedam ljudi. A imali smo dosta posla da se brinemo za njih i da ih opskrbljujemo hranom.

Što se tiče one petorice u spilji, njih sam odlučio ostaviti zatvorene. Petko je, međutim, dvaput dnevno odlazio k njima da ih opskrbi potrepštinama, a ostaloj sam dvojici naložio da nose hranu do jednog mjesta, prilično daleko, gdje bi je Petko preuzimao.

Kad sam se pokazao dvojici talaca, bio sam s kapetanom i on im je rekao da sam ja osoba kojoj je guverner zapovjedio da pazi na njih. Da je guvernerova volja da se ne miču nikamo osim po mojim uputama, a ako to ipak učine, bit će okovani i otpravljeni u tvrđavu. Kako do sada nismo dali da me vide kao guvernera, pojavio sam se kao neka

druga osoba i govorio o guverneru, garnizonu, tvrđavi i sličnom kad god sam imao prilike.

Kapetan nije sada imao drugog posla nego da svoja dva čamca opremi, onaj jedan začepi, i da im odredi posadu. Svoga je putnika učinio kapetanom jednog čamca i dao mu još četiri čovjeka, a on sam je sa svojim časnikom i još petoricom ljudi krenuo u drugom. Zamislili smo svoj posao vrlo dobro jer su k brodu došli oko ponoć. Čim su došli tako blizu da su ih na brodu mogli čuti, zapovjedi Robinsonu da ih zovne i kaže im da je došao s ljudima i čamcem, ali da je dugo potrajalo dok ih je našao, i tako dalje. Na taj način ih je podržavao u razgovoru sve dok nisu došli uz bok broda. Tada kapetan i njegov časnik, ušavši prvi s oružjem, smjesta obore drugog časnika i tesara kundakom svojih mušketa. Kako su njihovi ljudi vrlo vjerno stajali uz njih, pohvatali su sve ostale što su bili na glavnoj i srednjoj palubi, a onda su stali učvršćivati ulaze u donji dio broda da zadrže dolje one koji su bili u potpalublju. Ljudi iz drugoga čamcu ušli su, međutim, s prednjeg kraja, zauzeli zapovjednički most i otvor što je vodio dolje u spremište i zarobili trojicu ljudi što su ih tamo našli.

Kad je to bilo gotovo i sve osigurano na palubi, kapetan naredi svom časniku i još trojici ljudi da provale u prostor s kabinama, gdje je spavao novi buntovnički kapetan. Kad je čuo uzbunu, ustao je, pa su on i još dva čovjeka i jedan dječak uzeli u ruke vatreno oružje. Kad je glavni časnik polugom razbio vrata, novi kapetan i njegovi ljudi opališe smiono među njih, ranivši časnika hicem iz muškete, koji mu je slomio ruku. Bila su ranjena još dva čovjeka, ali ubijen nije nitko.

Časnik, zovući u pomoć, ipak pojuri u prostor s kabinama, sve onako ranjen, i pištoljem prosvira glavu novom kapetanu. Metak mu je ušao kroz usta, a izišao iza uha tako da više nije izustio ni riječi. Nato se ostali predadu, i tako brod bude potpuno osvojen, a da više ni jedan život nije izgubljen.

Čim je brod bio zauzet, kapetan odredi da se ispali sedam topovskih hitaca, a to je bio sa mnom dogovoreni znak kojim me obavještava da je uspio. Budite uvjereni da sam zadrhtao od sreće kad sam to čuo jer sam na obali sjedio čekajući na taj znak do blizu dva sata ujutro.

Tako sam, čuvši jasno signal, legao i, kako je to bio za me jako težak dan, vrlo čvrsto zaspao, kadli me trgnuo tutanj topova. Skočivši smjesta na noge, začuh kako me netko zove imenom »Guverneru, guverneru!« i odmah prepoznah kapetanov glas. Tada se popesmo na vrh brežuljka, gdje se on zaustavi i, pokazujući prema brodu, zagrli me govoreći: »Dragi prijatelju i osloboditelju! Tamo je vaš brod jer on potpuno pripada vama, a i mi svi i sve što je na brodu.« Bacih pogled prema brodu. Ležao je tamo, nešto više od pola milje od obale – jer čim su zagospodarili njima, digli su sidro – a kako je vrijeme bilo lijepo, usidrili su ga baš nasuprot ušću nekog malog zaljeva. Budući da je bila plima, kapetan je došao s brodskim čamcem gotovo do onoga mjesta gdje sam ja iskrcavao svoje splavi pa je tako pristao upravo pred mojim vratima.

U prvi čas sam gotovo klonuo od uzbuđenja jer sam doista vidio svoje izbavljenje očigledno stavljeno u moje ruke. Sve je bilo lako, a veliki je brod čekao spreman da me ponese kamo god mi se svidi. Isprva, doista dugo vremena, nisam mogao izustiti ni jedne riječi. Ali kad me zagrlio, čvrsto se prihvatih za nj jer bi se bio srušio na zemlju.

On je spazio moje uzbuđenje i smjesta je iz džepa izvukao bocu i ponudio mi gutljaj rakije što ju je donio izričito za me. Gucnuvši malo, sjedoh na zemlju i, premda sam od nje došao k sebi, dugo je potrajalo dok sam smogao da mu kažem koju riječ.

Cijelo je to vrijeme jadni čovjek bio u jednakom zanosu kao i ja, samo nije bio tako zatečen kao ja. Rekao mi je tisuću lijepih i nježnih riječi da bih se pribrao i došao k sebi. Međutim, u moje je grudi navro takav val radosti da mi se duh potpuno smutio. Konačno briznuh u plač, a kratko vrijeme iza toga mogao sam opet govoriti. Tada i ja njega zagrlih kao svoga osloboditelja, i mi se zajedno radovasmo.

Nakon kratkog razgovora kapetan mi reče da mi je donio nešto malo za okrepu, ono što se moglo naći na brodu i ono što oni nesretnici što su tako dugo gospodarili brodom nisu opljačkali. Nato on viknu prema čamcu i zapovjedi svojim ljudima da iznesu na obalu stvari koje su za guvernera. I doista, to je bio poklon kao da nisam onaj kojega će povesti sobom, nego kao da ću i dalje ostati na otoku, a oni će otići bez mene.

Prvo što mi je donio bio je sanduk s bocom rakije, pa šest velikih boca vina s Madeire, svaka od dvije litre. Dvije funte izvrsnog duhana, dvanaest lijepih komada brodske govedine, šest komada svinjetine, vrećicu graška i oko pedeset kilograma dvopeka. Nadalje, donio mi je i kutiju šećera, kutiju brašna, torbu punu limuna, dvije boce limunova soka i mnoštvo drugih stvari. A osim svega toga i što mi je bilo tisuću puta korisnije, bilo je tu i šest čistih košulja, šest vrlo dobrih rubaca za oko vrata, dva para rukavica, jedan par cipela, jedan par dugačkih čarapa, a donio mi je i jedno svoje vrlo dobro odijelo, nošeno, ali sasvim malo. Jednom riječi, odjenuo me od glave do pete.

Svatko može sebi predstaviti da je to bio, za čovjeka u mom položaju, vrlo lijep i ugodan dar. Međutim, ništa mi na svijetu nije bilo tako neugodno, nespretno i mučno kao kad sam prvi put obukao to odijelo.

Kad su sve te ceremonije prošle, i sve one dobre stvari bile odnesene u moj mali stan, stadosmo se dogovarati što da uradimo s našim zarobljenicima. Jer valjalo je razmotriti da li bismo ih smjeli prevesti sa sobom ili ne, pogotovu onu dvojicu za koje smo znali da su nepopravljivi i tvrdoglavi u najvećoj mjeri. Kapetan reče da je uvjeren da su oni takvi lupeži da s njima ne treba biti obziran, a ako ih povede sa sobom, onda ih mora povesti u okovima kao zločince i predati pravdi u prvoj engleskoj koloniji u koju mu uspije doći. Vidjeh da je i sam kapetan zbog te stvari jako zabrinut. Nato mu rekoh da bih mogao nagovoriti tu dvojicu o kojima je govorio da sami zamole da ih ostavi na otoku ako on to želi. »Od srca bih se tome veselio«, reče kapetan.

»Dobro«, rekoh ja. »Poslat ću po njih i u vaše ime razgovarati s njima.« Tako rekoh Petku i dvojici talaca – jer oni su sada bili oslobođeni budući da su njihovi drugovi izvršili svoju

dužnost – kako kažem, rekoh im da odu u spilju i dovedu onu petoricu, onako svezane, u sjenicu da ih zadrže tamo dok ja ne dođem.

Nakon nekog vremena dođoh onamo, odjeven u svoje novo odijelo i sada sam opet bio guverner. Kad smo se svi skupili, a i kapetan je bio sa mnom, naložih da se ti ljudi izvedu preda me. Tada im rekoh da sam primio potpun izvještaj o njihovu lupeškom vladanju prema kapetanu, o tome kako su pobjegli s brodom i spremali se izvršiti i druga razbojstva. Međutim, oni su pali u jamu koju su pod drugim kopali.

Rekoh im da je brod po mome nalogu zauzet, da sada leži usidren i da će za kratko vrijeme ustanoviti da je njihov novi kapetan primio plaću za svoje lupeštvo jer će ga moći vidjeti obješena o motku jarbola. Što se tiče njih samih, rekoh im da bih želio znati što imaju da kažu u svoju obranu i zašto mole da ih ne bi trebalo smaknuti kao gusare uhvaćene na djelu, kako po svom položaju, to im je valjda poznato, imam pravo učiniti.

Jedan od njih odgovori u ime ostalih da nemaju ništa da kažu nego to da im je kapetan, kad su bili zarobljenici, obećao pokloniti život, pa me ponizno mole za milost. Ja im, međutim, rekoh da ne znam kakvu milost da im iskažem. Jer, što se tiče mene, ja sam odlučio sa svim ljudima napustiti otok, i kapetan će me povesti u Englesku. Što se tiče kapetana, on ih ne može povesti u Englesku drukčije nego kao zarobljenike u okovima koji treba da dođu pred sud jer su se pobunili i pobjegli s brodom, a posljedica toga bi, kako sigurno znadu, bila vješala. Prema tome ne znam što bi za njih bilo najbolje, osim ako ne žele pokušati sreću na otoku. Ako žele to, meni je svejedno jer im to smijem dopustiti. Rekoh im da sam prilično sklon da im poklonim život ako misle da će se na otoku moći snaći. Čini se da su mi za to bili vrlo zahvalni. Rekoše mi da bi mnogo radije pokušali ostati tu nego da budu odvezeni u Englesku na vješanje. Tako sam ostao kod toga.

Međutim, činilo se kao da kapetan od toga pravi pitanje, kao da se ne usuđuje ostaviti ih tamo. Nato se ja tobože malo naljutih na kapetana i rekoh mu da su oni moji zarobljenici a ne njegovi, i da ću, budući da sam im ponudio to rješenje, održati svoju riječ. A ako on misli da nije zgodno da se složi s tim, pustit ću ih na slobodu kao što sam ih i našao. Ako mu to nije po volji, može ih opet zarobiti ako ih bude mogao uloviti.

Vidio sam da su mi oni za to vrlo zahvalni. Ja ih, dakle, pustih na slobodu i rekoh im neka se povuku u šume, onamo odakle su došli, a ja ću im ostaviti vatrenog oružja i municije i dat ću im upute kako će vrlo dobro živjeti ako budu htjeli.

Nato se spremih da pođem na brod, ali rekoh kapetanu da ću još tu noć ostati da spremim svoje stvari. Njega zamolih da ode na brod i pripazi da sve bude u redu, a sutra da mi pošalje na obalu čamac. Osim toga mu rekoh da dade njihova novog kapetana, koji je ubijen, objesiti na motku jarbola da bi ga ovi ljudi mogli vidjeti.

Kad je kapetan otišao, pozvah one ljude k sebi u nastambu i povedoh s njima ozbiljan razgovor o njihovu položaju. Rekoh im da mislim da su dobro odabrali. Jer kad bi ih kapetan odveo sa sobom, sasvim sigurno bi bili obješeni. Pokazah im kapetana kako visi na motki jarbola i rekoh im da to isto mogu i oni očekivati.

Kad su svi izjavili da su spremni ostati, rekoh im da ću ih upoznati s poviješću svoga života na otoku i dati im upute kako će taj život sebi olakšati. Stoga im ispričah cijelu povijest svoga boravka na otoku i kako sam došao na nj. Pokazao sam im svoje utvrde, kako sam pravio kruh, sijao žito i sušio grožđe. Jednom riječi sve što je bilo potrebno da im olakšam položaj. Ispripovjedih im priču o šesnaestorici Španjolaca koje mogu očekivati. Za njih samim ostavio pismo i zamolio ih da mi obećaju da će s njima postupati jednako kao sa svojima.

Ostavih im svoje vatreno oružje, to jest pet mušketa, tri puške za ptice i tri mača. Ostalo mi je otprilike još jedno bure baruta jer sam ga nakon prve ili druge godine vrlo malo trošio, a nikad uzalud. Opisao sam im način kako postupam s kozama i dao im upute kako da ih muzu i tove i kako da izrađuju maslac i sir.

Ukratko, upoznao sam ih sa svakom pojedinosti svoje povijesti. Rekoh im također da ću nastojati nagovoriti kapetana da im ostavi još dva bureta baruta i nešto vrtnog sjemena, za koje sam ima rekao da mi je bilo vrlo drago da sam ga imao. Dadoh im također vrećicu graška što mi ga je kapetan donio za jelo i rekoh im neka ga svakako zasiju i umnože.

Obavivši sve to, drugoga ih dana ostavih i pođoh na brod. Smjesta se pripremismo za odlazak, a te noći nismo digli sidro. Idućeg dana rano ujutro dvojica od one petorice doplivaše do broda i stadoše se plačnim glasom tužiti na onu drugu trojicu da ih hoće umoriti. Stoga nas stadoše moliti da im se smilujemo i primimo ih na brod pa makar ih smjesta objesili.

Tu se kapetan napravi kao da ne može ništa odlučiti bez mene. Međutim, nakon nešto zatezanja i nakon njihova svečana obećanja da će se popraviti, bili su primljeni na brod, a kratko vrijeme iza toga bili su čestito išibani, a onda su im rane od šiba natrljali solju i octom. Poslije toga su se pokazali kao vrlo pošteni i mirni ljudi.

Neko vrijeme nakon toga, budući da je nastupila plima, pođoh čamcem na otok sa stvarima što sam ih obećao onim ljudima. Kapetan je na moj zagovor naredio da im se pošalju i njihove mornarske škrinje i odjeća, i oni su sve to s velikom zahvalnošću primili. Ohrabrio sam ih također rekavši im da ih, ako mi se pruži prilika da pošaljem po njih kakav brod, neću zaboraviti.

Poglavlje XIX.

Povratak u Englesku

Kad sam se oprostio od otoka, ponio sam sa sobom neke uspomene, veliku kapu od kozje kože što sam je bio načinio, svoj kišobran i jednu od svojih papiga. Isto tako nisam zaboravio ponijeti novac što sam ga prije spomenuo, koji je tako dugo ležao beskorisno kod mene da je sav zarđao i potamnio. Teško bi ga itko primio za srebro dok se nije malo istrljao i išao od ruke do ruke. Ponio sam i onaj novac što sam ga našao na nasukanom španjolskom brodu.

Tako napustih otok devetnaestog dana mjeseca prosinca kako sam to ustanovio iz brodskog dnevnika, godine 1686., proživjevši na njemu dvadeset i osam godina, dva mjeseca i devetnaest dana. Iz svoga sam dugog zatočeništva oslobođen istog dana u mjesecu kojeg sam prvi put pobjegao u čamcu od Maura u Saliju.

Tim sam brodom nakon dugotrajnog putovanja stigao u Englesku, jedanaestog lipnja 1687. godine, nakon odsutnosti od trideset i pet godina.

Kad sam prispio u Englesku, svima sam bio potpun stranac kao da me tamo nikada nisu poznavali. Moja dobročiniteljica i vjerna čuvarica moga imetka, kojoj sam povjerio svoj novac, još je bila na životu. Međutim, mnogo je zla prošla, po drugi put obudovjela i spala na vrlo niske grane. Umirio sam je glede onoga što mi je dugovala i rekoh joj da joj neću praviti nikakvih neprilika. Naprotiv, iz zahvalnosti za njezinu prijašnju brigu i vjerno prijateljstvo, pomogao sam joj koliko su mi to dopuštala moja skromna sredstva. Zapravo sam taj put doista mogao za nju vrlo malo učiniti, ali sam joj obećao da nikada neću zaboraviti njezinu nekadašnju dobrotu prema meni. I nisam je zaboravio kad sam bio u izobilju i mogao joj pomoći, kao što će se vidjeti kad za to dođe vrijeme.

Kasnije sam otišao gore u Yorkshire, ali otac mi je bio mrtav, a isto tako i majka i od cijele porodice našao sam samo dvije sestre i dvoje djece jednoga moga brata. A kako su me već odavna držali mrtvim, nisu ostavili dio od baštine i, jednom riječi, nisam imao nigdje ništa, a ono malo novaca što sam ga imao, nije mi moglo pomoći da se snađem i smjestim.

Ali sam doživio i jedan znak zahvalnosti koji nisam očekivao. Evo kako. Kapetan broda koga sam tako sretno izbavio i na taj način spasio brod i teret dao je vlasnicima vrlo lijep izvještaj o tome kako sam spasio život mornarima i očuvao brod, pa su me pozvali da dođem na sastanak s njima i s još nekim trgovcima kojih se to ticalo. Tu su mi izrazili svoju hvalu i poklonili mi gotovo dvjesta funti.

No kad sam malo razmislio o svom položaju u životu, i kako mi taj novac neće biti dovoljan da se osiguram, odlučih poći u Lisabon da vidim ne bih li mogao nešto saznati o stanju moje plantaže u Brazilu, i što se dogodilo s mojim ortakom. Imao sam razloga da vjerujem da me on već mnogo godina držao mrtvim.

S tom namjerom ukrcah se za Lisabon, kamo sam stigao u travnju. Moj me momak Petko pošteno pratio u svim tim mojim lutanjima i pokazao se kao vrlo vjeran sluga u svim prigodama. Kad sam došao u Lisabon, ispitujući pronađoh na svoje veliko veselje svog starog prijatelja, kapetana onog broda koji me primio na moru u blizini afričke obale. Bio je već star i odrekao se pomorskog života, a svoj je brod povjerio svome sinu, koji također više nije bio mlad i koji je još uvijek trgovao s Brazilom. Starac me nije prepoznao, a zapravo, i ja sam njega jedva prepoznao, ali sam ga ubrzo podsjetio na sebe kad sam mu rekao tko sam.

Nakon toplih riječi u vezi s našim starim poznanstvom, upitah ga je li što zna o mojoj plantaži i mojem ortaku. Starac mi reče da već devet godina nije bio u Brazilu, ali da me uvjerava, kad je odlazio, da je moj ortak bio živ. Samo su bila umrla oba upravitelja koje sam bio udružio s njima da vode brigu o mom dijelu. Međutim, reče, da vjeruje kako ću dobiti točan izvještaj o napretku svoje plantaže jer da su moji upravitelji, kad se stalo općenito vjerovati da sam doživio brodolom i utopio se, predali obračun o proizvodima mojega dijela plantaže zastupniku državne imovine, koji je odredio, u slučaju da ja svoj dio nikada ne zatražim, da jedna trećina pripadne kralju, a dvije trećine manastiru Sv. Augustina da se troši u korist siromaha i za privođenje Indijanaca u katoličku vjeru. Ali ako se pojavim ja ili bilo tko u moje ime da zatraži nasljedstvo, ono će se povratiti, samo se neće moći povratiti godišnji prihod plantaže, koji je podijeljen u humanitarne svrhe. Međutim, on me uvjerava da su nadzornik kraljevih prihoda (od zemlje) i providur ili upravnik manastira cijelo vrijeme savjesno vodili brigu o tome da upravitelj posjeda, to jest moj ortak, svake godine položi točan obračun o prihodima, od kojih su oni u redu primali moju polovicu.

Upitao sam ga koliko je moj ortak poboljšao plantažu i da li bi, po njegovu mišljenju, bilo vrijedno o njoj voditi računa, te da li bih, da odem onamo naišao na smetnje ako bih htio doći u posjed svoga zakonskog prava na moju polovicu.

Reče mi da ne zna točno koliko je plantaža poboljšana, ali zna pouzdano da se moj ortak od same jedne polovice silno obogaćivao. Koliko se sjeća, čuo je da je kraljeva trećina moga dijela, koja je kasnije, kako se čini, prepuštena nekom drugom manastiru ili crkvi, iznosila preko dvjesta moidora godišnje. Što se tiče toga da ponovo dođem u posjed svoga prava na plantažu, tu se neće praviti nikakvo pitanje jer je moj ortak živ i može posvjedočiti da imam na to pravo, a osim toga mi je ime uvedeno u zemaljskoj gruntovnici. Reče mi također da su nasljednici mojih upravitelja vrlo ispravni, pošteni i bogati ljudi. Po njegovu mišljenju ću imati ne samo njihovu pomoć da dođem do svoga posjeda nego ću kod njih naći i vrlo znatnu svotu novca na mom računu koji potječe od farme još iz vremena kad su njihovi očevi bili upravitelji, još prije nego je imanje preneseno kako je rečeno gore, a to se, koliko se on sječa, dogodilo prije dvanaest godina.

Pokazao sam malo zadovoljstva i zabrinutost kad sam čuo to izvješće i upitao starog kapetana kako se to dogodilo da su upravitelji tako raspolagali s mojim imetkom premda su znali da sam napravio oporuku u kojoj sam odredio njega, portugalskog kapetana, za svoga sveopćeg baštinika itd.

Reče da je to doduše tako, ali budući da nije bilo dokaza da sam umro, on nije mogao nastupiti kao izvršitelj oporuke dok ne stigne kakav pouzdan izvještaj o mojoj smrti. Osim toga, nije se htio miješati u nešto tako neodređeno. On je, doduše, dao sudski provesti moju oporuku i svoju tražbinu i, da je mogao pružiti dokaz da sam mrtav ili živ, nastupio bi kao moj opunomoćenik i ušao u posjed *ingeina* (tako su zvali šećeranu), a svome bi sinu, koji je sada u Brazilu, dao nalog da to provede.

»Ali«, reče starac, »imam da vam priopćim jednu vijest koja možda neće biti tako ugodna kao ove do sada. Kako su vaš ortak i upravitelj, a i sav ostali svijet, vjerovali da ste nestali, oni su mi ponudili da će mi u vaše ime isplatiti dobitak od prvih šest ili osam godina, i to sam primio. Međutim«, reče, »kako je u to doba bilo mnogo izdataka zbog proširenja posla, gradnje *ingeina* i kupovanja robova, nije taj dobitak iznosio ni približno onoliko koliko kasnije. No«, reče starac, »ja ću vam položiti točan račun koliko sam svega primio i što sam s tim novcem učinio.«

Nakon razgovora s tim starim prijateljem, koji je trajao još nekoliko dana, on mi donese obračun o prihodima moje plantaže u prvih šest godina. Bio je potpisan od moga ortaka i trgovca-upravitelja, a uvijek se slao u robi, to jest duhanu i smocima, šećeru u sanducima, u rumu i melasi koja se stvara kod proizvodnje šećera. Po tom sam obračunu ustanovio da se dohodak svake godine znatno povećavao. Međutim, budući da su, kako je gore spomenuto, troškovi bili veliki, iznos je isprva bio malen. Pa ipak, starac mi je pokazao da mi duguje četiri stotine i sedamdeset zlatnih moidora, osim šezdeset sanduka šećera i pedeset dvostrukih smotaka duhana što su propali na njegovu brodu koji je doživio brodolom na putu kući u Lisabon otprilike jedanaest godina nakon što sam ja otišao odanle.

Tako se starac stade tužiti na nesreće što su ga pratile. Reče da je morao upotrijebiti moj novac da pokrije gubitke i kupi udio u novoj lađi. »Međutim, stari moj prijatelju«, reče on, »nećete ostati bez potpore u nuždi. Čim se moj sin vrati bit ćete u potpunosti namireni.«

Nato izvuče nekakvu staru vreću i izbroji mi dvjesta portugalskih moidora u zlatu. Zatim mi dade dokumente o svome pravu na brod kojim je njegov sin otišao u Brazil.

On je bio vlasnik broda s jednom četvrtinom udjela, a njegov sin s drugom. Oba ta dokumenta stavi u moje ruke kao osiguranje za ostatak.

Bio sam previše ganut tim poštenjem i dobrotom jadnog čovjeka a da bih to mogao podnijeti. Sjećajući se što je on učinio za mene, kako me spasio na moru i kako je širokogrudno postupao sa mnom u svakoj prigodi, a pogotovu kako mi je sada dokazao svoju odanost, jedva sam se mogao suzdržati da ne zaplačem zbog ovoga što mi je rekao. Stoga ga najprije upitah da li mu prilike dopuštaju da u taj čas odvoji toliko novca i neće

li zbog toga doći u stisku. Reče mi da mora priznati da mu baš neće biti lako, ali to je moj novac i možda će mi trebati više nego njemu.

Sve što je dobri čovjek rekao bilo je puno ljubavi, i jedva sam se mogao suspregnuti od suza dok je govorio.

Što da duljim uzeo sam stotinu moidora, zatražio pero i crnilo i dao mu priznanicu za njih. Tada mu vratih ostalo i rekoh, ako ikada uđem u posjed plantaže, da ću mu vratiti i ovih stotinu moidora, a to sam doista kasnije i učinio. A glede dokumenata o udjelu njegova sina u brodu, rekoh mu da ga ni po koju cijenu neću uzeti. Ako budem trebao novca, vidio sam da mi hoće pošteno platiti, a ako ne budem trebao, nego dobijem ono što mi je rekao da mogu očekivati, ne trebam od njega više ni jednog penija.

Kad je to bilo gotovo, starac me zapita bi li mi on mogao pokazati put kako da dođem do svojih prava na plantažu. Rekoh mu da sam mislio da odem prijeko. On mi reče da mogu, ako hoću, ali ako ne želim, ima dosta načina da dođem do svoga prava i da mi se smjesta dodijeli prihod za moju upotrebu. Kako u lisabonskoj rijeci ima brodova koji su već spremni krenuti u Brazil, on me nagovori da dam uvesti svoje ime u javni popis s njegovom izjavom, u kojoj se pod prisegom tvrdi da sam živ i da sam ona ista osoba koja je kupila zemlju za obrađivanje spomenute plantaže.

Kad je ta izjava bila propisno ovjerena od javnog bilježnika i stavljena klauzula o njegovu ovlaštenju, on me uputi da to pošaljem zajedno s njegovim pismom jednom trgovcu, njegovu znancu tamo. A tada mi predloži da ostanem kod njega dok ne dođe natrag obračun.

Nikada ništa nije bilo časnije nego postupak na temelju toga ovlaštenja jer sam za manje od sedam mjeseci primio velik zamotak od nasljednika mojih upravitelja, trgovaca, zbog kojih sam bio otišao na ono putovanje. U zamotku su bili priloženi svi dokumenti i pisma:

Prvo, bio je tu tekući račun o prihodima moje farme i plantaže od vremena kad su njihovi očevi obračunali s mojim starim portugalskim kapetanom, to jest za šest godina. Iznos u moju korist bio je tisuću sto i osamdeset četiri moidora.

Drugo, bio je tu obračun za još četiri godine, za vrijeme kojih su držali novac kod sebe sve dok država nije preuzela upravljanje jer je smatrala da je to imetak izgubljene osobe, što oni zovu službeno utvrđenom smrću. Kako je vrijednost plantaže narasla, iznos se popeo na tri tisuće dvjesta i četrdeset jedan moidor.

Treće, bio je tu i jedan račun priora manastira Sv. Augustina, koji je primio dobitak od kojih petnaest godina. Međutim, kako nije mogao položiti račun za ono što je bilo određeno za dobrotvorno društvo, pošteno je izjavio da ima osam stotina i sedamdeset i dva moidora koje nije utrošio i koje je priznao u moju korist. Što se tiče kraljeva dijela, tu nisam dobio ništa natrag.

Bilo je tu i pismo moga ortaka, u kojem mi vrlo toplo čestita da sam ostao na životu i daje mi izvještaj o napretku farme, koliko proizvodi godišnje, i navodi pojedinosti o broju jutara. Kako je zasađena, koliko na njoj ima robova itd. A onda je, narisavši dvadeset i

dva križa za blagoslov, rekao da je izmolio toliko Zdravomarija da se zahvali Blaženoj Djevici da sam na životu. Pozivajući me vatreno da dođem onamo i preuzmem u posjed svoje vlasništvo, u isto vrijeme moli da mu dam nalog kome da šalje moj imetak ako sam ne dođem onamo i napokon zaključio pismo s izrazom srdačnog prijateljstva svoga i svoje obitelji. Poslao mi je na dar sedam krasnih koža leoparda što ih je, čini se, dobio iz Afrike jednim drugim brodom što ga je poslao onamo i koji je, očito, sretnije putovao nego ja. Poslao mi je također pet sanduka izvrsnih slatkiša i stotinu nekovanih zlatnika, ne tako velikih kao moidori.

Istim su mi brodom moji trgovci-upravitelji poslali tisuću dvjesta sanduka šećera, osam stotina smotaka duhana i ostatak cijelog računa u zlatu.

Sada sam mogao doista s pravom reći da je drugi dio Jobova života bio bolji nego početak. Nemoguće je izraziti kako mi je tuklo srce dok sam pregledavao ta pisma, a pogotovu kad sam vidio da je sve moje bogatstvo opet kod mene. Jer, kako su brodovi iz Brazila dolazili u većem broju zajedno, isti su brodovi što su donijeli moja pisma donijeli i robu koja je sretno stigla u Tagus prije nego što je to pismo došlo u moje ruke. Ukratko, problijedio sam i pozlilo mi je. Da starac nije otrčao po lijek za srce, mislim da bi me nenadano veselje nadvladalo i da bih bio onoga časa umro.

Pa i poslije toga mi je bilo vrlo slabo, i to je potrajalo nekoliko sati dok god nisu poslali po liječnika. Odredio je da mi se pusti krv, nakon čega mi je odlanulo i postalo bolje, ali čvrsto vjerujem da bih bio umro da mi na taj način nije pruženo olakšanje duhu.

Sada sam iznenada postao vlasnikom kojih pedeset tisuća funti u novcu, a u Brazilu sam imao imanje, kako ga s pravom mogu nazvati, koje mi je donosilo preko tisuću funti godišnje i bilo jednako sigurno kao da ga imam u Engleskoj. Ukratko, našao sam se u položaju u koji se nisam mogao lako uživjeti niti se sabrati od silne radosti.

Prvo što sam učinio bilo je da sam se odužio svome prvom dobročinitelju, svom dobrom, starom kapetanu, koji je onda, u mojoj nevolji, pokazao prema meni samilost, bio mi dobar u početku i pošten prema meni do kraja. Pokazao sam mu sve što su mi poslali i rekao mu da sve to dugujem njemu. Sada je na meni da mu se odužim, što bih rado i stostruko učinio. Tako mu najprije povratim onih stotinu moidora što sam ih dobio od njega. Tada poslah po javnog bilježnika i dadoh mu da sastavi dokument kojim ga potpuno opraštam ili oslobađam duga onih četiri stotine i sedamdeset moidora što je priznao da mi duguje, a nato dadoh da se izradi punomoć kojom ga ovlašćujem da prima godišnji prihod od moje plantaže, a ujedno izdadoh nalog svome ortaku da obračune plaće njemu i u moje ime šalje robu redovitim brodovima. Na kraju je bila klauzula kojom mu iz tih prihoda dodjeljujem doživotno stotinu moidora godišnje, a poslije njegove smrti doživotno pedeset moidora godišnje njegovu sinu. I tako sam se odužio svome starcu.

Sada mi je valjalo razmisliti u kojem smjeru da upravim svoj život ili što da učinim s imetkom. I doista, sada sam imao na leđima više briga nego u ono šutljivo vrijeme svoga života na otoku, gdje mi je trebalo samo ono što sam imao, a imao sam samo ono što mi

je trebalo. Sada sam, međutim, imao na sebi težak teret i morao sam misliti kako da to pitanje riješim. Nije više bilo moje spilje u koju bih morao sakrivati novac, niti mjesta gdje bi morao biti spremljen bez ključa i ključanice dok god ne popljesnivi i ne potamni a da ga nitko ne dira. Naprotiv, nisam znao kako da ga spremim ili kome da ga povjerim. Moj je stari zaštitnik, kapetan, doista bio pušten, i to je bilo moje jedino utočište.

U drugu ruku osjećao sam da me moji interesi u Brazilu zovu onamo. Međutim, sada nisam znao kako bih mogao pomisliti da odem onamo dok god ne sredim svoje poslove i ne ostavim svoj imetak kod nekoga. Isprva sam bio pomislio na svoju staru prijateljicu udovicu, za koju sam znao da je poštena i da je bila ispravna prema meni. Ali opet, ona je bila u godinama, puka sirota, a koliko je meni poznato, vjerojatno i zadužena. Tako mi, ukratko, nije preostalo drugo nego da se vratim u Englesku i ponesen sa sobom svoju imovinu.

Trebalo mi je, međutim, nekoliko mjeseci dok sam se odlučio što da učinim. I stoga, budući da sam se u potpunosti odužio starom kapetanu, svome nekadašnjem dobročinitelju, i to na njegovo zadovoljstvo, sjetih se svoje siromašne udovice. Njezin je muž bio moj prvi dobročinitelj, a ona, dok je to bilo u njezinoj moći, moj vjerni upravitelj i savjetnik. Stoga sam u prvom redu zamolio jednog trgovca u Lisabonu da napiše pismo svome poslovnom prijatelju u Londonu ne samo da plati račun, nego da ode i potraži je da joj u moje ime odnese stotinu funti u novcu, da se porazgovori s njom i utješi je u njezinu siromaštvu, i neka joj kaže da će, ako budem na životu, i opet dobiti pomoć. Istovremeno sam poslao i svojim dvjema sestrama na selu svakoj po stotinu funti, jer iako baš nisu bile u nestašici, prilike im nisu bile najbolje. Jedna se od njih bila udala, ali je obudovjela, a muž druge nije bio baš onakav kakav bi morao biti.

Međutim, među svim svojim rođacima i znancima nije mi još uspjelo naći jednoga kome bih se usudio povjeriti glavninu svoga imetka da bih mogao otići u Brazil siguran i miran, a to me silno zabrinjavalo.

Na koncu odlučih s njima otići u Englesku gdje sam, ako stignem, odlučio naći kakva znanca ili rođaka koji bi mi bio vjeran. Stoga se spremila na put u Englesku s cijelim svojim blagom.

Da bih pripremio stvari za svoj odlazak kući, najprije odlučih (budući da je brodovlje za Brazil bilo upravo spremno za polazak) dati prikladan i ispravan odgovor na točni obračun što sam ga primio odanle. Najprije napisah pismo prioru samostana Sv. Augustina u kojem mu se toplo zahvalim za pošten postupak i za ponudu da će mi poslati osam stotina i sedamdeset dva moidora koji su još preostali. Izjavih da želim da se od toga pet stotina dade samostanu, a tri stotine sedamdeset i dva siromasima, prema odredbama priorovim, i slično.

Zatim napisah pismo u kojem zahvalih svojoj dvojici upravitelja i izrazih im priznanje kakvo je zahtijevala tolika ispravnost i poštenje. Međutim, što se tiče dara, oni su bili u takvu položaju da nije imalo smisla da im išta šaljem.

Konačno napisah pismo svome ortaku, izrazivši mu svoje priznanje zbog njegove marljivosti oko poboljšanja farme i sposobnosti u proširenju tvorničkih uređaja. Dadoh mu upute kako da ubuduće postupa s mojim dijelom prema punomoći što sam je dao svome starom zaštitniku, zamolivši ga da mu od sada šalje sve što pripada meni dok ne dobije od mene točnije upute. Rekao sam mu također da namjeravam ne samo da dođem k njemu nego i da se tamo nastanim do konca svoga života. Tome sam pismu dodao vrlo lijep dar od talijanske svile za njegovu ženu i kćeri – jer me kapetan obavijestio da ima kćeri – po dva komada finog engleskog sapuna, najboljega što sam ga mogao dobiti u Lisabonu, pet komada crne čoje i vrlo vrijednih flandrijskih čipaka.

Sredivši tako svoje poslove, prodah sve svoje stvari, a svoju imovinu pretvorih u dobre čekove. Sad je bilo pitanje kojim putem da krenem u Englesku. Iako sam bio dobrano navikao na more, ipak sam osjećao neko čudno sustezanje da taj put idem u Englesku morem. I premda nisam znao čemu ta bojazan, ona je u meni sve više i više rasla, pa sam jednom čak i ukrcao stvari da idem i predomislio se, i to ne jedanput, nego dva-tri puta.

Istina, nisam imao sreće na moru, pa je možda to bio jedan od razloga. Ali neka nitko u takvim slučajevima ne prezre snažne porive svojih vlastitih misli. Dva broda koje sam bio odabrao da ću njima putovati – ili točnije da kažem, odabrao radije nego ikoje druge, i to tako da sam na jedan natovario svoje stvari, a za drugi sam se već bio dogovorio s kapetanom – oba su ta broda, kako da kažem, stradala jer je prvi zarobljen od alžirskih gusara, a drugi je doživio brodolom u blizini Torbaya, i svi su se potopili osim trojice. Prema tome bih se bio unesrećio i na jednom i na drugom, a teško je reći na kojem više.

Sve sam te svoje duševne muke povjerio svome kapetanu i on mi od srca savjetova da ne idem morem, nego kopnom do Groynea, pa onda brodom preko Biskajskog zaljeva do Rochellea, odakle mogu lako i sigurno do Pariza, pa dalje preko Calaisa u Dover, ili da idem do Madrida i cijelo vrijeme kopnom do Pariza.

Sve u svemu, bio sam toliko protiv putovanja morem uopće, osim od Calaisa do Dovera, da sam odlučio putovati cijelo vrijeme kopnom. Kako mi se nije žurilo, a svejedno mi je bilo koliko će stajati, smatrao sam to mnogo ugodnijim putem. A da bi mi bilo još ugodnije, moj stari kapetan dovede nekog engleskog gospodina, sina nekog trgovca iz Lisabona, koji je želio putovati sa mnom. Nakon toga smo našli još dvojicu Engleza, također trgovaca, i dva mlada portugalska gospodina koji su putovali samo do Pariza. Tako nas je bilo svega šest i petoro slugu jer su se dva trgovca Portugalca zadovoljila samo jednim slugom na svaku dvojicu da bi uštedjeli troškove, dok sam ja, osim svoga momka Petka, primio i nekog engleskog mornara da putuje sa mnom kao sluga. Petko je bio previše tuđ da bi mogao vršiti dužnosti sluge na putu.

Na taj način krenuh iz Lisabona. Kako smo svi imali dobre konje i bili dobro oboružani, činili smo malu četu, a mene su počastili da su me imenovali kapetanom čete jer sam bio najstariji i jer sam imao dvojicu slugu, a zapravo sam bio i začetnik cijeloga puta.

Kako vas nisam mučio pomorskim dnevnicima, neću vas mučiti ni kopnenima. Međutim, ne smijem izostaviti neke pustolovine, što smo ih doživjeli na tom dosadnom i mučnom putu.

Kad smo stigli u Madrid, a svi smo u Španjolskoj bili stranci, željeli smo ostati neko vrijeme da vidimo španjolski dvor i sve što je vrijedno da se vidi. Ali, kako je to bilo potkraj ljeta, požurismo dalje i krenusmo iz Madrida oko polovice listopada. No kad stigosmo na granicu Navarre, u nekoliko su nas mjesta uplašili glasinama da je na francuskoj strani po planini pao toliki snijeg da se nekoliko putnika moralo vratiti u Pampelunu pošto su, uz krajnju opasnost, pokušali prodrijeti dalje.

Kad smo stigli u samu Pampelunu, ustanovismo da je doista tako. A meni, koji sam uvijek bio vičan vrućoj klimi i zapravo krajevima gdje se jedva podnosi bilo kakva odjeća, studen je bila nepodnošljiva. Ali koliko mi je bila mučna, toliko me i iznenadila jer tek je deset dana bilo što smo izašli iz Stare Kastilije, gdje je bilo ne samo toplo nego i vruće, a sada smo odjednom osjećali vjetar s Pirinejskog gorja, koji je bio tako oštar, tako ljuto studen da se nije dao izdržati, pa je postojala opasnost da će nam se odrvenjeti i smrznuti prsti na rukama i nogama.

Jadni se Petko zbiljski ustrašio kad je vidio planine prekrite snijegom i osjetio studen, što nikada prije u svom životu nije vidio ni osjetio.

Da stvar bude još ljepša, pošto dođosmo u Pampelunu, snijeg nastavi padati tolikom žestinom i tako dugo da su ljudi govorili da je zima došla prije vremena. Ceste, koje su ionako loše, bile su sada potpuno neprohodne. Ukratko, snijeg je mjestimice bio predubok da bismo mogli putovati, a kako nije bio zamrznut, kako to biva u sjevernim zemljama, nije se moglo napredovati, a da čovjek ne bude na svakom koraku u opasnosti da će biti živ zatrpan. Ostali smo u Pampelunu ništa manje nego dvadeset dana. Tada (kad sam vidio da dolazi sve jača zima, i da nema nikakve vjerojatnosti da bi se vrijeme popravilo jer je to od pamtivijeka bila u cijeloj Europi najgora zima), predložih da odemo do Fontarabije i da se tamo ukrcamo za Bordeaux, a to je bio vrlo kratak put morem.

Međutim, dok smo mi o tom raspravljali, uniđoše četiri francuska gospodina. On su bili zaustavljeni na francuskoj strani prijelaza jednako kao na španjolskoj, ali su našli vodiča, koji ih je presjekavši područje uz rub pokrajine Languedoc, prebacio preko planina takvim putovima da im snijeg nije jako smetao, a tamo gdje ga je uopće bilo, bio je dosta tvrd da je izdržao njih i njihove konje.

Poslasmo po toga vodiča, koji nam reče da bi se prihvatio dužnosti da nas prebaci istim putem a da se ne moramo bojati opasnosti od snijega, ali samo ako smo dosta dobro oboružani da se branimo od divljih zvijeri. Jer, reče, kad u planinama zapadne dubok snijeg, u podnožju se često pokažu vukovi, koji zbog nestašice hrane, budući da je tlo pokriveno snijegom, postaju nasrtljivi.

Rekosmo mu da smo vrlo dobro opremljeni za takve životinje, samo ako nas može umiriti što se tiče dvonožnih vukova, od kojih nam, kako smo čuli, prijeti velika opasnost, pogotovu na francuskoj strani planina.

On nas umiri rekavši nam da na onom putu kojim ćemo mi ići nema opasnosti od toga. Tako spremno pristasmo da pođemo s njima, a isto tako i još dvanaest gospode, što Francuza, što Španjolaca, sa svojim slugama. Oni su, kako rekoh, pokušali prijeći, ali su bili prisiljeni da se vrate.

I tako petnaestoga studenoga krenusmo svi sa svojim vodičem iz Pampelune. Zapravo sam se začudio kad je, umjesto da pođemo naprijed, krenuo s nama natrag oko dvadeset milja po onoj istoj cesti po kojoj smo došli iz Madrida. Tada, prešavši dvije rijeke i došavši u ravnicu, nađosmo se opet u toploj klimi. Kraj je bio ugodan, snijegu ni traga. Onda iznenada, skrenuvši u lijevo, približi se on planinama s druge strane. I premda su provalije i planine bile strašne, on je toliko zaobilazio, vijugao i vodio nas krivudavim putovima, da smo i ne znajući prešli preko planinskog grebena a da nam snijeg nije mnogo smetao. Tada nam nenadano pokaza plodne pokrajine Languedoc i Gascogne, u cvatu i pune zelenila, iako su, zapravo, još bile jako daleko, a pred nama još mučan put.

Malo smo se, međutim, osjećali nevoljko kad smo vidjeli da cijeli jedan dan i noć pada snijeg, i to tako jako da nismo mogli putovati. Ali on nam reče da se ne uzrujavamo i da ćemo uskoro sve to imati za sobom. Vidjeli smo, doista, da smo se počeli svakodnevno spuštati i da više idemo prema sjeveru nego prije. Tako smo, uzdajući se u svoga vodiča, išli dalje.

Bilo je otprilike dva sata prije mraka. Vodič je bio pred nama, i u tom času ga nismo vidjeli, kadli iz neke rupe pokraj guste šume izjuriše tri strahovita vuka, a za njima medvjed. Dva vuka nalete na vodiča i, da je bio pol milje pred nama, bili bi ga rastrgali prije nego što bismo mu mogli pomoći. Jedan je od njih napao konja, a drugi čovjeka, i to takvom žestinom da nije imao vremena, ili dovoljno prisutnosti duha, da potegne pištolj, već je stao vikati i dozivati nas iz svega glasa. Kako je moj momak Petko bio uza me, naložih mu da odjaše i vidi što se događa. Čim je Petko ugledao vodiča, stade nas dozivati jednako glasno kao i sam vodič: »Gospodaru, gospodaru!«, ali, kako je bio hrabar, dojaše ravno k vodiču i pištoljem prosvira glavu vuku koji je nasrnuo na nj.

Jadni je čovjek imao sreću da se tu našao moj momak Petko jer, navikao na takve zvijeri u svojoj zemlji, nije se bojao vuka, nego mu je prišao i ubio ga kao što sam opisao. Svaki bi drugi između nas, međutim, pucao iz veće daljine pa bi ili promašio vuka ili bi bio u opasnosti da ubije čovjeka.

Međutim, to je bilo dovoljno da uplaši i hrabrijeg čovjeka od mene, a zapravo je uplašilo i djelo naše društvo jer smo, na pucanj Petkova pištolja, sa svih strana začuli strahovito zavijanje vukova. Ta je buka bila podvostruče na zbog planinske jeke, pa nam se činilo kao da ih je silno mnoštvo, a možda ih, uistinu, i nije bilo tako malo da ne bismo imali razloga da se bojimo.

No, kad je Petko ubio ovoga vuka, onaj drugi što se dohvatio konja smjesta ga pusti i pobježe. Na sreću se bio uhvatio konju za glavu, i tu su mu izbočine od uzda zapele za zube tako da ga nije jako ozlijedio. Zapravo je bio najviše ozlijeđen vodič jer ga je

razbješnjela zvijer dvaput ugrizla. Jednom u ruku, a drugi put iznad koljena. I baš bi bio, tako reći, pao s preplašenoga konja kad je naišao Petko i ubio vuka.

Može se lako zamisliti da smo svi, začuvši Petkov pištolj, potjerali konje i stali jahati koliko god nam je to dopuštao put (koji je bio vrlo opasan) da vidimo što se događa. Čim smo izišli iza drveća, koje nam je prije zastiralo vidik, jasno vidjesmo što je to na stvari i kako je Petko oslobodio jadnog vodiča, samo što u tom času nismo vidjeli kakvu je to zvijer ubio.

Poglavlje XX.

Borba između Petka i medvjeda

Ali nikada nije bilo smionije ni nenadanije borbe nego što je bila borba do koje je došlo odmah zatim između Petka i medvjeda. Priredila nam je (iako smo se isprva zapanjili i preplašili) zabavu kakva se samo može zamisliti.

Kako je medvjed teška i nespretna zvijer i ne može trčati kao čovjek, koji je okretan i lagan, on ima dvije osobine koje redovito upravljaju njegovim činima. Prvo, što se tiče čovjeka, koji nije njegov pravi plijen – hoću reći, nije njegov pravi plijen premda ne znam što bi bilo kad bi bio tako jako gladan kao sada kad je sve bilo pokriveno snijegom – ipak, što se tiče čovjeka, on ga obično ne napada ako čovjek ne napadne njega. Naprotiv, ako ga sretnete u šumi i pustite ga na miru, neće vam ništa. Ali i tada morate biti s njime vrlo uglađeni i pustiti ga da prođe, jer on je vrlo fin gospodin. On se ni samom princu ne bi ni koraka maknuo s puta. Stoga, ako ga se zbilja bojite, najbolje je da krenete drugim putem i idete dalje. Jer katkada, ako zastanete i uporno se zagledate u nj, on to shvati kao uvredu, pa ako bilo što bacite na nj, pa makar to bila šipčica kao prst, on će to uzeti za uvredu i sve drugo ostaviti po strani da bi se osvetio. Jer zadovoljština je za nj pitanje časti, i to mu je prva vrlina. Druga mu je osobina da vas, ako je uvrijeđen, neće pustiti ni danju ni noću dok se ne osveti, nego će ići za vama dobrim korakom dok vas ne dostigne.

Moj je momak oslobodio našeg vodiča, i kad smo došli do njega upravo mu je pomagao da sjaše s konja. Vodič je bio ozlijeđen i uplašen, zapravo više uplašen nego ozlijeđen. Tada iznenada opazismo medvjeda kako izlazi iz šume. Bio je golem, sasvim sigurno najveći što sam ga ikada vidio. Svi smo se malo zaprepastili kad smo ga ugledali. Ali kad ga je ugledao Petko, smjesta ste mu na licu mogli opaziti veselje i odvažnost. »O! O! O!« reče Petko triput, pokazujući na nj. »O, gospodaru! Dopustite mi da se rukujem s njim i da vas malo nasmijem«.

Začudio sam se kad sam vidio da je tako dobre volje.

»Luđače«, rekoh mu, »pojest će te!« »Pojesti mene! Pojesti mene!« reče Petko dvaput za redom. »Ja pojesti njega. Ja vas dobro nasmijati. Vi svi ostati tu, ja vam pokazati dobar smijeh.« Nato sjedne, u času skine čizme i navuče plitke cipele (tako zovemo niske cipele što se nose) koje je imao u džepu. Mome drugom sluzi preda konja i otrči sa svojom puškom brzo kao vjetar.

Medvjed je polako išao svojim putem i nije imao namjere da bilo koga dira. Uto Petko, došavši mu prilično blizu uzvikne kao da ga medvjed može razumjeti: »Slušaj ti! Slušaj ti! Ja govoriti s tobom.« Išli smo za njim u maloj udaljenosti. Sišli smo na gaskonjske

obronke planina i ušli u silnu, golemu šumu. Kraj je bio ravan i prilično otvoren iako je tu i tamo bilo mnogo raštrkanih stabala.

Petko, koji je, kako se ono kaže, prestigao medvjeda, priđe brzo k njemu, uzme velik kamen i baci ga na nj, pogodivši ga ravno u glavu, ali mu nije učinio ništa, upravo kao da ga je bacio o zid. To je, međutim, bila voda na Petkov mlin, jer je obješenjak bio tako neustrašiv da je to učinio samo zato da bi medvjed pošao za njim i da bi nam, kako je on to rekao, pokazao smijeh.

Čim je medvjed osjetio udarac i vidio Petka, okrenuo se i pošao za njim. Vraški je protegnuo korake i stao vući noge za sobom takvom brzinom da bi i konja natjerao u osrednji galop. Petko trči od njega i upravlja se prema nama kao da hoće da mu pomognemo. Stoga svi smjesta odlučismo da ćemo pucati i spasiti moga momka premda sam se jako ljutio na nj da je dovukao medvjeda na nas, a on je već bio svojim poslom u drugom smjeru. Pogotovu sam se ljutio što je skrenuo medvjeda prema nama, a onda pobjegao. Tada zaviknuh: »Ti, Petko«, rekoh, »zar nas tako nasmijavaš? Odlazi i uzmi svoga konja da možemo ubiti tu zvijer«. Kad me čuo, zavikne: »Ne pucati, ne pucati, ostati mirno, vi dobiti mnogo smijeh.« Kako je spretni stvor trčao dvaput brže od medvjeda, skrene iznenada u stranu od nas i, ugledavši velik hrast koji je odgovarao njegovoj svrsi dade nam znak da idemo za njim. Podvostručivši brzinu, uspe se spretno na drvo, a pušku položi na zemlju kojih šest metara od podnožja stabla.

Medvjed uskoro dođe do drveta, a mi iđasmo malo podalje iza njega. Prvo što je učinio bilo je da se zaustavio kod puške, onjušio je, ali ju je ostavio ležati, a onda se stao verati uz drvo, penjući se poput mačke premda je bio onoliko silno težak. Bio sam zaprepašten zbog, kako se to meni činilo, ludosti moga momka i ni uz najbolju volju nisam do sada vidio ništa čemu bih se mogao smijati. Kad sam vidio da se medvjed popeo na drvo, svi smo mu dojahali bliže.

Kad smo došli do drveta, Petko se već bio doverao do kraja jedne velike grane, a medvjed je bio negdje u sredini. Čim je medvjed došao do onoga djela gdje je grana bila slabija, Petko zavikne: »Hej, vi sada vidjeti kako ja učiti medvjed plesati«. Nato stade skakati i tresti granu, našto medvjed nesigurno zastade, ali ostade na mjestu te se poče ogledavati kako bi se mogao vratiti. Tada smo se doista stali od srca smijati. Međutim, Petko još nipošto nije bio gotovo s njim. Kad je vidio da se medvjed zaustavio, stade mu opet dovikivati kao da je uvjeren da medvjed zna engleski: »Što? Ti ne doći dalje? Molim ići dalje!« Nato prestade skakati i drmati granu, a medvjed, upravo kao da ga je razumio što kaže, pođe malo dalje. Tada Petko opet poče skakati, a medvjed se ponovo zaustavi.

Mislili smo da je sada pravi čas da mu prosviramo glavu pa viknusmo Petku da bude miran, da ćemo ubiti medvjeda. Ali on svim žarom vikne: »O, molim! Molim! Ne pucati, ja ubiti malo iz toga« – a htio je reći malo kasnije. Međutim, da skratim pripovijest, Petko je toliko plesao, a medvjed stajao nesigurno da smo se doista od srca nasmijali, ali još nismo znali što taj momak sprema. Isprva smo mislili da vjeruje da će moći medvjeda stresti s grane, ali smo vidjeli da je medvjed previše lukav za to jer nije htio otići tako

daleko po grani da bi ga Petko mogao baciti dolje, nego se čvrsto, svojim krupnim širokim šapama i nogama, držao za granu. Tako nismo znali kako će se to svršiti i tko će se na kraju smijati.

Ali Petko ubrzo riješi zagonetku. Videći da je medvjed čvrsto prionuo uz granu i da se ne da nagovoriti da priđe bliže reče: »Dobro, dobro, ti ne ići dalje, ja ići, ja ići. Ti ne doći k meni, ja doći k tebi.« Pri tom ode sasvim do kraja grane, koja se savijala pod njegovom težinom, i po njoj se stade s lakoćom spuštati skližući se dolje po grani sve dok nije došao dosta blizu zemlji da je mogao skočiti na noge. A onda otrči do svoje puške, uze je i stade.

»No«, rekoh mu ja, »što ćeš, Petko, sada učiniti? Zašto ga ne ubiješ?« »Ne ubiti«, reče Petko, »još ne. Ja pucati sada, ja ne ubiti. Ja ostati, dati vama još jedan smijeh«. Tako je doista i učinio, kako ćete odmah vidjeti. Jer kad je medvjed vidio da je njegov neprijatelj otišao, on se vrati s grane na kojoj je stajao, ali je to radio vrlo polako, kod svakog se koraka ogledavao i, idući natraške, došao do debla drveta. Zatim se, i to tako sa stražnjim krajem prema dolje, stao spuštati niz drvo, hvatajući ga pandžama i mičući svaki put samo po jednu nogu. U tom času, baš kad je htio stati stražnjim nogama na zemlju, Petko mu priđe sasvim blizu, prisloni mu cijev puške na uho i ubije ga na mjestu tako da se srušio kao vreća.

Tada se obješenjak okrenu da vidi da li se mi smijemo. Kad nam je po licu vidio da smo zadovoljni, stade se grohotom smijati: »Tako mi ubijati medvjed u mojoj zemlji«, reče Petko. »Zar ih tako ubijate?«, upitah ga ja. »Pa nemate ni pušaka«. »Ne«, reče, »ne pušaka, ali ubiti velika, mnogo dugačka strelica.«

To nam je doista pružilo sjajnu zabavu. Međutim, još smo bili u divljem kraju, vodič nam je bio teško ozlijeđen, pa nismo znali što da učinimo. U glavi mi je odzvanjalo zavijanje vukova. I doista, osim one rike što sam je čuo na afričkoj obali, o čemu sam već pripovijedao, nikada nisam čuo ništa što bi me ispunilo tolikom stravom.

To i približavanje noći tjeralo nas je da krenemo. Drukčije bismo, kako je to Petko želio, sigurno bili oderali kožu toj čudnovatoj zvijeri, a bilo bi je vrijedno sačuvati. Međutim, imali smo još pred sobom desetak kilometara, a naš nas je vodič požurivao. Tako ostavismo medvjeda i nastavismo put.

Tlo je još bilo pokriveno snijegom, samo što nije bio tako dubok i opasan kao u planinama, a krvoločne su zvijeri, kako smo kasnije čuli, sišle u šume i ravnice, pritisnute glađu, ne bi li našle što za jelo pa su u selima napravile mnogo zla. Tu su napadale seljane, zaklale im mnogo ovaca i konja, a i nešto ljudi.

Još nam je trebalo proći jedno opasno mjesto, a vodič nam reče, ako još uopće ima vukova u tom kraju, da ćemo ih naći tamo. Bio je to mali proplanak sa svih strana okružen šumom. Da bismo izišli iz šume, morali smo proći kroz dug, uzak klanac koji bi nas odveo do sela gdje smo trebali prenoćiti.

Bilo je pola sata pred zalaz sunca kad smo ušli u prvu šumu, a malo iza zalaza iziđosmo na ravnicu. U prvoj šumi nismo vidjeli ništa, osim što smo na malom proplanku usred

šume koji je bio u promjeru veći od četiri stotine metara, ugledali pet ogromnih vukova. Pretrčali su nam preko puta u velikoj brzini jedan za drugim kao da progone neki plijen i vide ga pred sobom. Nisu se na nas ni osvrtali i za nekoliko časaka nestadoše nam iz vida.

Nato nam naš vodič, koji je, uz put budi rečeno, bio bijedni plašljivac, savjetova da budemo spremni jer po njegovu mišljenju dolazi još vukova.

Držali smo puške u spremi i oštro gledali oko sebe, ali nismo vidjeli vukova dok god nismo prošli kroz tu šumu, koja se protezala gotovo milju i pol i spuštala u ravnicu. Čim smo izišli na čistinu, imali smo dosta razloga da gledamo oko sebe. Prvo što smo vidjeli bio je zaklan konj, to jest neki jadan konj što su ga vuci razderali, a najmanje ih je dvanaest bilo oko njega pri poslu. Ne bi se moglo reći da su ga jeli, nego prije da su mu glodali kosti jer meso su sve već prije bili pojeli.

Nismo držali zgodnim da ih smetamo pri njihovoj gozbi, a ni oni se nisu mnogo osvrtali na nas. Petko je htio da ih napadnemo, ali ja o tome nisam htio ni čuti jer sam vidio da ćemo imati pune ruke posla, i više nego što se nadamo. Nismo prošli ni polovicu čistine kadli začusmo vučje zavijanje u šumi, nama s lijeva, da je bilo strašno čuti. Začas ih ugledasmo oko stotinu kako dolaze ravno prema nama, svi u jednom čoporu, ali većina ih je išla u redu, pravilno kako kakva vojska predvođena od iskusna zapovjednika. Uopće nisam znao kako da ih dočekam, ali sam ustanovio da će biti najbolje da se skupimo tijesno jedan uz drugoga u borbenu liniju – i tako začas i učinismo. Ali, da ne bi bilo prevelikih razmaka u pucanju, naredih sa samo svaki drugi čovjek pali, a drugi, koji nisu opalili, treba da budu spremni da im smjesta pošalju drugu salvu ako budu i dalje išli prema nama. A oni koji su opalili neka ne pokušavaju ponovo nabijati puške, nego neka budu spremni, svaki sa svojim pištoljem, jer smo svi bili naoružani s po jednom puškom i po dva pištolja. Na taj smo način mogli ispaliti šest salvi, svaki put polovica nas. No za sada nam to nije bilo potrebno jer se kod prve salve neprijatelj nenadano zaustavio, koliko ustrašen od praska, toliko od vatre. Četiri, pogođena u glavu, padoše. Još nekoliko ih je bilo ranjeno. Oni se udaljiše krvareći, što smo mogli razabrati na snijegu. Vidjeh da su se zaustavili, ali se nisu odmah povukli. Sjetivši se tada da se i najdivljije zvijeri boje ljudskoga glasa, zapovjedili cijelom našem društvu da viču što glasnije mogu. Vidio sam da to vjerovanje nije potpuno pogrešno. Jer čim smo počeli vikati, oni se počeše povlačiti i okretati. Tada zapovjedili da im se u leđa ispali još jedna salva. Ta ih je natjerala u bijeg, i oni se izgubiše u šumi.

To nam je dalo oduška da ponovo nabijemo puške. Da ne bismo gubili vrijeme, išli smo neprestano dalje. Ali tek što smo napunili puške i pripremili se, začusmo s lijeva u onoj istoj šumi strahovito zavijanje, samo što je bilo malo dalje naprijed, uz put kojim smo trebali proći.

Približavala se noć. Pao je suton, a to je za sve nas bilo loše. Međutim, kako je buka iz šume bivala sve jača, uskoro lako ustanovismo da je to zavijanje i štektanje tih paklenskih zvijeri. Iznenada opazismo s lijeve strane dvije-tri skupine vukova, jednu straga i

jednu sprijeda tako da se činilo da su nas opkolili. Ali, kako nas nisu napali, mi smo išli neprestano naprijed koliko god su brže mogli ići naši konji, a to je, budući da je put bio vrlo neravan, bio samo dobar dugački kas. Tako smo na drugom kraju ravnice ugledali otvor u šumi, kroz koji smo trebali proći. Međutim, silno smo se zaprepastili kad smo, došavši do staze ili prolaza, vidjeli uznemireni čopor vukova baš na samom izlazu.

Iznenada na jednoj drugoj šumskoj čistini, začusmo pucanj puške. Dok smo gledali u tom smjeru, iz šume izjuri konj sa sedlom i uzdama na sebi. Bježao je kao vjetar, a za njim u punoj brzini šesnaest-sedamnaest vukova. Konj je, zapravo bio brži od njih, ali smo bili uvjereni da tu brzinu neće dugo izdržati i da će ga sigurno konačno dostići. I doista, tako je bilo.

Tu nam se pružio strahoviti prizor. Dojahavši do otvora odakle je izišao taj konj, nađosmo strvinu još jednoga konja i leševe dvojice muškaraca što su ih zaklale te krvoločne zvijeri. Jedan je od njih bio bez sumnje onaj čovjek što je pucao iz puške jer tik uza nj ležala je ispaljena puška. Što se tiče njega samoga, glava i gornji dio tijela bili su mu pojedeni.

To nas je ispunilo stravom, pa nismo znali što da počnemo. Međutim, zvijeri nas brzo prisiliše da se odlučimo jer su se za čas okupile oko nas nadajući se plijenu. Čvrsto vjerujem da ih je bilo tri stotine. Vrlo nam je dobro došlo da je na ulazu u šumu, malo podalje od njega, ležalo nekoliko stabala što su prošlog ljeta bila srušena pa su tamo, po mom mišljenju, ležala da ih odvezu. Povukoh se sa svojom malom skupinom među te trupce. Tu se poredasmo u vrstu iza jednog dugačkog debla. Svima im savjetovah da siđu s konja i, imajući taj trupac pred sobom kao prsobran, da stanu u trokut ili u tri fronte, oko njih, da budu u sredini.

Učinismo tako, i to je bilo dobro. Jer nikada nije bilo ogorčenije navale nego što su je te zvijeri izvršile na nas na tom mjestu. Navalile su na nas nekako čudno režeći i stale se penjati na oborena stabla (koja su nam, kako rekoh, služila kao prsobran) upravo kao da nasrću na svoj plijen. Čini se da je taj njihov bijes bio izazvan jer su iza nas vidjeli naše konje, a to je bio plijen koji ih je privlačio. Tada zapovjedih svim svojim ljudima da pucaju kao i prije. Oni su tako sigurno nanišanili da su već prvom salvom ubili nekoliko vukova. Međutim, trebalo je neprestano pucati jer su nasrtali kao vragovi, i oni koji su bili straga gurali su se pred one sprijeda.

Kad smo ispalili drugu salvu iz pušaka, pričini nam se da su se malo zaustavili, i ja se ponadah da će otići. Ali to je bilo samo načas, jer novi dođoše u prve redove, i tako ispalismo salvu iz pištolja. Mislim da smo ih u četiri paljbe poubijali sedamnaest ili osamnaest, a dvaput toliko ranili pa ipak su ponovo i ponovo nadolazili.

Nisam bio nikako sklon da zadnji hitac prebrzo potrošimo. Stoga zovnuh svoga slugu, ne svoga momka Petka jer je on imao bolje zaposlenje – on je, naime, s najvećom spretnošću što se da zamisliti punio moju i svoju pušku dok smo bili u borbi – nego, kako rekoh, pozvah svoga drugog slugu. Dadoh mu rog baruta i zapovjedih da svuda oko toga stabla prospe traku baruta. Rekoh mu neka bude dosta debela. On to učini i u zadnji čas

pobježe jer vukovi naletješe na barut i neki su bili baš na njemu. Tada odapeh jedan neispaljen pištolj blizu iznad baruta i zapalih ga tako da je one vukove koji su bili na trupcu opržio, a pet-šest ih je palo ili, bolje reći, skočilo među nas, uplašeno od snage plamena. Te smo u času poubijali, a ostali su se toliko prestrašili svjetla, koje je zbog noći, koja je sada bila vrlo tamna, bilo još strašnije, da su se malo povukli natrag.

Nato zapovjedih da se ispale naši posljednji pištolji u jednoj salvi, a zatim stadosmo vikati. Tada nam vukovi okrenu leđa, a mi smjesta jurnusmo na blizu dvadeset njih koji su bili ranjeni i koje smo našli kako se ranjeni previjaju na zemlji te ih stadosmo sjeći mačevima, a to je izazvalo ono što smo očekivali jer su njihovi drugovi razumjeli to njihovo cviljenje i zavijanje i udarili u bijeg i ostavili nas.

Sve u svemu, poubijali smo ih oko šezdeset, a da je bio dan, bili bismo ih ubili mnogo više. Kad je bojno polje bilo tako očišćeno, ponovo krenusmo naprijed jer nam je valjalo proći još blizu tri milje. Čuli smo kako krvoločne zvijeri laju i zavijaju u šumi dok smo prolazili, a katkada nam se pričinilo da ih vidimo, ali kako su nam oči bile zabliještene od snijega, nismo bili sigurni. Tako otprilike za jedan sat stigosmo u grad gdje smo trebali prenoćiti. Tu nađosmo sve ljude strahovito uplašene i naoružane jer su, navodno, prošle noći vukovi i nekoliko medvjeda provalili u selo i prouzročili im silan strah. Morali su danju i noću čuvati stražu, a pogotovo noću da obrane svoju stoku, a i ljude.

Idućeg nam je jutra vodič bio jako bolestan, s rukama i nogama tako otečenima od zagnojenih rana da nije mogao dalje. Stoga smo morali uzeti novog vodiča i poći prema Toulouseu. Tamo je podneblje bilo toplo, zemlja plodna i prijatna, snijegu ni traga, i nikakvih vukova ili slično. Ali kad smo u Toulouseu ispripovjedili svoj doživljaj, rekoše nam da je to sasvim obična stvar u velikim šumama u podnožju planina, pogotovo kad padne snijeg. Međutim, mnogo su nas ispitivali kakva smo to vodiča našli koji se usudio da nas tako oštre zime vodi tim putem. Rekoše nam da se jako čude da nas nisu sve razderali. Kad smo im pripovijedali kako smo se poredali s konjima u sredini, rekoše nam da smo učinili jako krivo, i da je bilo vjerojatno pedeset prema jedan da će nas sve rastrgati – jer, videći konje, svoj plijen, vukovi su se razbjesnjeli – a inače se oni zapravo boje pušaka. Kako su bili pregladnjeli i zbog toga pobjesnjeli, želja da se domognu konja učinila je da su zaboravili na opasnost. Da ih nismo neprestanom vatrom, i konačno, onom lukavštinom s trakom baruta nadvladali, vrlo bismo vjerojatno bili rastrgani u komade. Naprotiv, da smo se odlučili da ostanemo mirno sjediti na konjima i da smo na njih pucali kao jahači, oni ne bi toliko gledali na konje kao na svoj plijen dok su na njima ljudi kao što su gledali pa konje bez jahača. K tome, rekoše nam konačno, da smo ostali svi na okupu i pustili konje, oni bi se tako željno bacili na njih da smo mi mogli bez opasnosti izmaknuti pogotovo kad smo imali u rukama puške i kad nas je bilo toliko.

Što se tiče mene, nikada u svom životu nisam osjetio toliko straha. Jer kad sam vidio tri stotine vragova kako zavijajući i otvorenih ralja idu prema nama da nas rastrgaju, i nemajući nikakva skloništa kamo bismo se povukli, bio sam siguran da sam izgubljen. Vjerujem da, nakon ovoga, neću više nikada poželjeti da prelazim preko tih planina.

Mislim da bih mnogo radije putovao tisuće milja po moru, pa makar znao sigurno da ću svakog tjedna imati oluju.

O svom putu kroz Francusku nemam ništa osobito da kažem, ništa o čemu već nisu dali izvješće drugi putnici, i to mnogo uspješnije nego što bih ja to mogao. Iz Toulousea sam otputovao u Pariz i, nakon neduga boravka tamo, stigao u Calais, a 14. se siječnja, nakon putovanja za vrlo hladna vremena, iskrcao u Doveru.

Sada sam došao u ishodište svojih putovanja. Za kratko sam vrijeme imao kod sebe u sigurnosti sve svoje novootkriveno bogatstvo, jer su mi čekovi što sam ih donio sa sobom, bili vrlo uredno isplaćeni.

Moj glavni vodič i prvi savjetnik bila je moja stara udovica, kojoj se, iz zahvalnosti za novac što sam joj ga bio poslao, nikakav trud nije činio pregolemim, niti briga prevelikom kad je trebalo učiniti što za mene. U svemu sam imao tako potpuno povjerenje u nju da sam bio savršeno miran što se tiče sigurnosti moga imetka. I doista, već u početku sam bio vrlo zadovoljan neokaljanim poštenjem te plemenite žene, a isto tako i sada sve do konca.

Sada počeh razmišljati o tome da svoj imetak ostavim kod te žene i krenem u Lisabon, pa onda dalje u Brazil. Ali tada se ispriječi nova teškoća, a to je vjera. Budući da sam u sebi gajio neke sumnje u rimokatoličkoj vjeri, čak i dok sam bio vani, pogotovu u svom stanju osamljenosti, znao sam da mi nema odlaska u Brazil, a još manje da se tamo nastanim ako se ne odlučim prigrliti rimokatoličku vjeru bez ikakvih ograda. Ili da, u drugu ruku, postanem žrtva principa, da budem vjerski mučenik i umrem od Inkvizicije. Stoga odlučih ostati kod kuće i, ako nađem načina prodati svoju plantažu.

U tu svrhu napisah jedno pismo svojem starom prijatelju u Lisabon, koji me u odgovoru obavijesti da bi je lako mogao prodati. Ako smatram zgodnim da ga ovlastim, on će je u moje ime ponuditi dvojici trgovaca, nasljednicima mojih upravitelja koji žive u Brazilu. Oni sigurno dobro znaju koliko vrijedi jer žive baš tamo, a za njih znam da su vrlo bogati. Dodao je da vjeruje da bi je oni vrlo rado kupili i da je sigurno da bi morala donijeti četiri-pet tisuća zlatnika više.

Ja na to pristadoh, dadoh mu nalog da je ponudi njima, i on tako učini, a otprilike za osam mjeseci, kad se brod vratio, on mi posla izvješće da su prihvatili moju ponudu i da su mi poslali trideset i tri tisuće zlatnika na jednog poslovnog prijatelja u Lisabon da mi ih isplati. Tada potpisah prodajni ugovor na obrascu što su mi ga poslali iz Lisabona i upravih ga svome starcu, a on mi onda posla čekove u iznosu od trideset i tri tisuće zlatnika za imanje. Njemu (starcu) sam osigurao isplatu od stotinu moidora doživotno, a pedeset moidora kasnije njegovu sinu dok god bude živio, što sam im bio obećao i što im je moja plantaža trebala osigurati kao rentu.

I tako sam vam prikazao prvi dio nesigurna i pustolovna života, života igre providnosti i takve raznolikosti kakvu svijet neće tako lako moći pokazati. Započeo je ludo, a završio sretnije nego što sam se to smio u ikoje vrijeme svoga života nadati.

Svatko bi pomislio da sam, došavši u to stanje izvanredne sreće, bio izvan opasnosti da bih ponovo srnuo u nesigurne pothvate. To bih doista i bio da nisu nastupile druge prilike. Ali ja sam bio navikao na skitnički život, nisam imao porodice ni rođaka, a koliko god sam bio bogat, nisam sklopio mnogo poznanstava. I premda sam prodao svoje imanje u Brazilu, ipak mi ta zemlja nikada nije izlazila iz glave, i neprestano sam mislio na to da opet nekamo prhnem. Pogotovo se nisam mogao oduprijeti jakoj želji da opet vidim svoj otok i da saznam da li su još tamo na životu oni jadni Španjolci, i kako su s njima postupali oni lupeži što sam ih tamo ostavio.

Moja me iskrena prijateljica, udovica, svim srcem od toga odgovarala i uspjela je u toliko da me gotovo sedam godina zadržala da ne pobjegnem van. Za to sam vrijeme uzeo na brigu svoja dva nećaka, djecu jednog od moje braće. Starijega, koji je imao nešto svoga imetka, odgojih za gospodina i odredih mu jedan iznos za povećanje njegova imetka poslije moje smrti. Drugoga dadoh kapetanu nekog broda, a kako se nakon pet godina pokazao kao razuman, smion i poduzetan mladić, stavih ga na jedan brod i poslah na more. I taj me mladić, kasnije, uvukao, sve onako stara, u nove pustolovine.

U to se vrijeme djelomično smirih ovdje. U prvom se redu oženih, i to ne na svoje nezadovoljstvo ili štetu, rodilo mi se troje djece, dva sina i jedna kći.

Metodički instrumentarij

dr. sc. Vladimira Velički

Razmisli i stvaraj

- Što je Robinson želio postati?
  Koje su zanimanje za njega predvidjeli njegovi roditelji?
  Kako je Robinson ipak došao na brod?
  Zašto roditeljima nije napisao pismo?
- Što je Robinson radio u Brazilu?
- Kako je Robinson završio na pustom otoku?
- Koliko je godina tamo proveo?
- Koga je tamo sreo?
- Kakav je odnos Petka i Robinsona u početku?
  Mijenja li se taj odnos kako vrijeme odmiče? Opišite.
- Koji se još likovi spominju u ovome romanu?
- Pronađite u romanu opis Petka i Robinsona.
- Što je Robinson sve morao naučiti kako bi preživio?

- Djelo *Robinson Crusoe* nastalo je prije 300 godina. Jezik djela stoga se razlikuje od jezika kojim danas govorimo. Potražite u romanu rečenice koje možda teže razumijete. Izdvojite ih snimanjem ili pisanjem te ih preoblikujte na način na koji biste to isto vi izrazili.

  Na poveznici:

  http://www.ciffciaff.org/en/content/robinson-crusoe

  možeš pročitati i/ili poslušati roman na engleskom izvorniku.

- Kako je Robinson napustio otok?
- Gdje je živio i što je radio nakon što je otišao s otoka?
- Odredite vrijeme radnje romana.
- Što mislite, zbog čega je teško biti sam? Porazgovarajte o tome u razredu.
- Odaberite jedan dijalog iz romana, pretvorite ga u igrokaz i uvježbajte s drugim učenicima u razredu.
- Odaberite jedan odjeljak i prepričajte ga drugim učenicima u razredu na znakovnom jeziku. Oni mogu pogađati o kojem se dijelu romana radi.

- Pronađite u djelu mjesta kojima je sve Robinson plovio prije nego što je došao na otok. Pronađite na geografskoj karti ta mora, mjesta i države ili o se o svako mjestu informirajte na drugačiji način (možete razgovarati s učiteljem iz zemljopisa, posjetiti knjižnicu ili pretražiti internet).

  Nacrtajte zajednički kartu Robinsonova putovanja prije dolaska na pusti otok.

  Ponovite iste aktivnosti za mjesta na koje je Robinson putovao nakon odlaska s otoka.

- Što mislite, zbog čega se danas govori o »robinzonskom turizmu«? Što ljude privlači da odu na takav odmor?

  Sastavite letak ili pripremite govornu reklamu za savršen »robinzonski odmor«. Navedite što više podataka i zanimljivosti kako biste na »svoj« otok privukli što više gostiju.

- Usporedite roman *Robinson Crusoe* s romanom *Pustolovine Huckleberryja Finna* Marka Twaina. Po čemu su ti romani slični. Po čemu se razlikuju?

NAUČI, TO JE VAŽNO!

ROMAN je duga ili vrlo duga priča s mnogo događaja i likova.

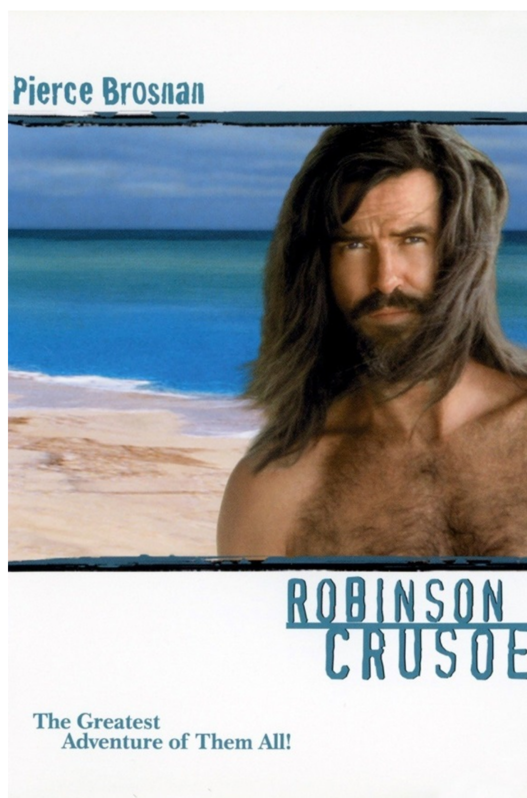
PUSTOLOVNI ILI AVANTURISTIČKI ROMAN posebna je vrsta romana. Osnovne značajke ove vrste romana su: poseban, zanimljiv prostor, nesvakidašnje mjesto radnje te junaštvo i posebnost likova. U pustolovnom romanu junak ili junaci savladavaju određene teškoće kako bi izvršili važan zadatak i iz zadane situacije izišli kao pobjednici.

Poticaji za daljnji rad

1. Prema romanu *Robinson Crusoe* snimljeno je jako mnogo filmova. Istraži kojih!

   Jedan od njih snimljen je 1997. godine, s Pierceom Brosnanom, poznatim po ulogama u serijalu u Jamesu Bondu, u naslovnoj ulozi.

   Više informacija i najava filma: https://www.imdb.com/title/tt0117496/

Izvor: imdb.com

Godine 2016. napravljen je belgijsko-francuski 3D računalno animirani pustolovni film. Neobičan je jer je priča ispričana iz perspektive životinja.

Više informacija i najava filma:
https://www.imdb.com/title/tt4731008/

Izvor: imdb.com

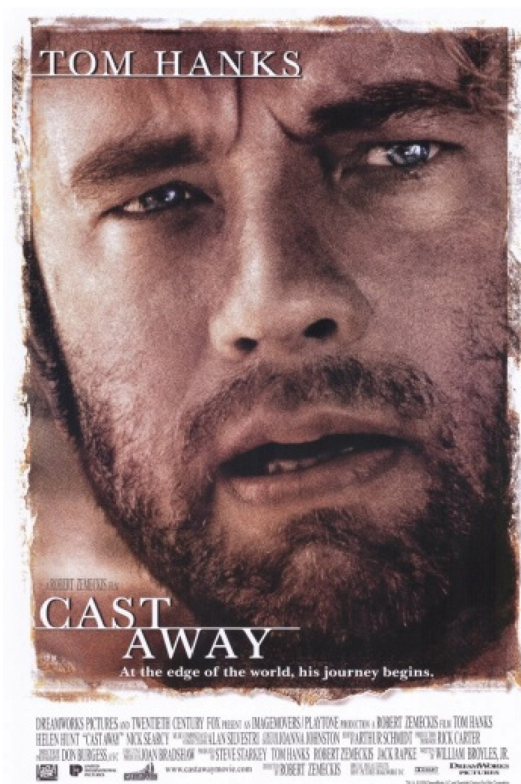
Pogledajte ili poslušajte neke od tih filmova i usporedite ih s knjigom.

Istražite koje su još ekranizacije ovoga romana napravljene.

Istražite koje su kazališne predstave nastale na temelju ovoga romana.

2. Osim filmova na temelju ovoga djela, snimljeni su i brojni filmovi s tematikom boravka u divljini ili na pustom otoku. Jedan od njih je film *Brodolom života* (eng. *Cast Away*), američka drama iz 2000. godine koju je režirao Robert Zemeckis, a u kojoj je glavnu ulogu ostvario Tom Hanks. Ako imate priliku pogledati navedeni film, usporedite ga s filmom *Robinson Crusoe*.

   Više informacija i najava filma:
   https://www.imdb.com/title/tt0162222/

Izvor: imdb.com

3. Izvorni tekst romana *The Life and Strange Surprizing Adventures of Robinson Crusoe* potraži na ovoj poveznici:

   https://en.wikisource.org/wiki/Robinson_Crusoe

   Odaberi jedan ulomak usporedi ga s prijevodom. Koliko se engleski jezik promijenio od vremena Daniela Defoea do danas? Ne mnogo?

4. Engleski izvornik romana *Robinsona Crusoe* na ovoj je poveznici dostupan i kao besplatna zvučna knjiga:

   https://librivox.org/robinson-crusoe-by-daniel-defoe/

   Na stranici Librivox dostupno je i nekoliko drugih verzija.

5. Na poveznici:

   http://www.ciffciaff.org/en/content/robinson-crusoe

   ... usporedno su dostupni tekst romana i zvučna knjiga.

Impresum

Naručitelj:

Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET
Josipa Marohnića 5, 10000 Zagreb
tel.: +385 1 6661 500
www.carnet.hr

Nakladnik:

Bulaja naklada d.o.o
Radnički dol 8, 10000 Zagreb
tel/fax: +385 1 4822 154
info@bulaja.com
www.bulaja.com

Urednik: Zvonimir Bulaja

Oblikovanje: Luka Duplančić, Zvonimir Bulaja

Naslovnica: Luka Duplančić

Bilješka o autoru i djelu: dr. sc. Diana Zalar

Metodička obrada: dr. sc. Vladimira Velički

Tehnička realizacija: Bulaja naklada d.o.o.

Za nakladnika: Zvonimir Bulaja

ISBN: 978-953-328-405-7

Zagreb, 2018.